

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Friedrich NIETZSCHE

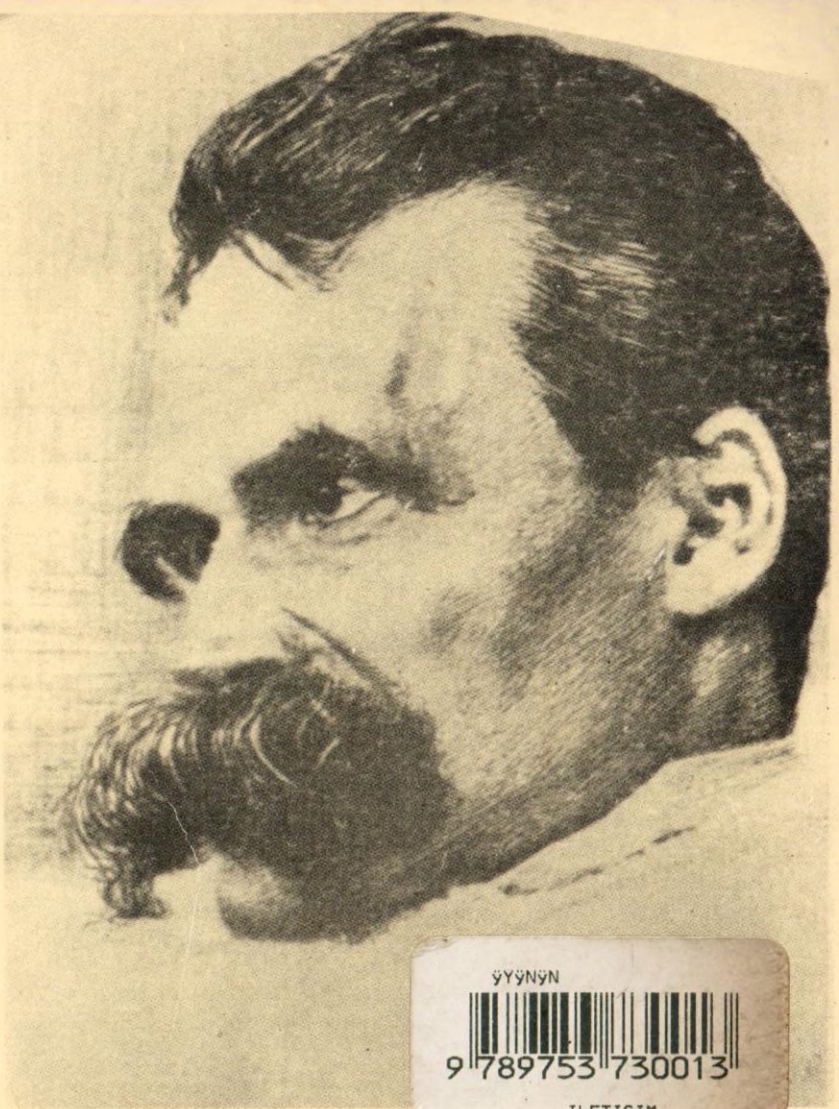
**İYİNİN VE KÖTÜNÜN
ÖTESİNDE**

Bir Gelecek Felsefesini Açış

Türkçesi:
Ahmet İnam

2. Bası

...Akademisyenliğe eğilimleri olan kadının, genellikle cinselliğinde bozuk birşey vardır. Doğurgan olmayış kendini belli bir erkeksi beğeniyle ortaya koyar: Erkek, eğer denilebilirse, "doğurgan olmayan hayvandır."....

F. Nietzsche

ara yayıncılık

ISBN 975 - 373 - 001 - 2

ara yayıncılık 17
Felsefe Dizisi 5
Birinci Basım: Temmuz 1989
İkinci Basım: Temmuz 1990
©: ara yayıncılık
kapak: Vedat Çorlu
baskı: Gülen Ofset, İstanbul
Ara Yayıncılık, Ankara Cad. Konak Han
No.:43/15 Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel.: 5 27 87 30

FRIEDRICH NIETZSCHE
İYİNİN VE KÖTÜNÜN ÖTESİNDE
Bir Celecek Felsefesini Açış

Türkçesi:
Ahmet İnam

ara yayıncılık

İKİNCİ BASKI İÇİN ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Kitabın ilk baskısı kısa zamanda, sessiz sedâsız tükeniverdi. Ne de çok Nietzsche seven varmış Türkiye'de!

Kitabın başlığında bulunan "kötü" (Almanca: Böse), bu kitabı tamamlayan Ahlakın Soykütüğü Üstüne adlı kitapta (Yakında Ara Yayıncılık'tan çıkacak) "şer" (ya da "şerr") olarak değiştirildi. Bu bir tutarsızlık olarak görülebilir. Birinin düşünce ve eylemlerinde (eylemlerinin dile getirilişinde) tutarsızlık bulmak ister de, yeterince uğraşırsanız, muhakkak bulursunuz. O, biri, yine de kendini değişik "taktük"lerle kurtarabilir. Ben sorunu başından beri biliyordum. Okur, ikinci kitabı okumadan, ilkindeki, "kötü"nün anlamını yeterince anlamaz diye düşündüm. (Ayrıca ikinci kitaptaki notlara bakınız.)

Çeviride yanlışlar yapmaktan korkmuyorum. Hemen herkes yetkin çevirinin olamayacağını bilir. Türk dilinin henüz oturmamışlığı, değişik toplum kesimlerinin farklı dil zevkine (isterseniz beğenisine) sahip olması da aynı zorluk yaratıyor.

Bu zorluklarla uğraşılırken yapılan yanlışlar, ortaya çıkan tartışmalı durumlar, duyarlı okurların dencümi ve gözetimi içindedir, inanıyorum.

Yaptığım çevirilerin, yazdığım yazacağım kitapların hecbirinde tekrar etmek için söyleyeyim: Karım olmasa olmazlardı.

Ahmet İnam
Ankara, ekim 1989

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Nietzsche'nin bu çetin metniyle boğuşmamda, sabır ve anlayışını esirgemyen yayıncı dostum Şükrü Çorlu'ya sevgiyle..

Nietzsche Türkçe'de bilinen bir filozof. Bu yazımda Nietzsche'nin felsefesi üstünde durmayacağım. Yine de, kültürümüzün yorumda Nietzsche'yi bir sesin ne anlama gelebileceği konusundaki görüşlerimi, ileride yayınlanacak olan **Ahlakın Soykütüğü Üstüne (Zur Genealogie der Moral)*** adlı çevirinin önsözünde belirteceğim. Bir noktaya dikkat çekmek istiyorum, burada yalnızca : Nietzsche'den çeviriler yapmaya kalkıştığımı söylediğimde deneyimli bir Alman felsefeci hanım bana şöyle demişti: "Gençlere olan tehlikesini nasın önleyeceksin? Genç insan, Nietzsche'yi üstün körü, görüldüğü gibi okuma eğilimindedir, arkasındaki derin bir tarih ve kültürü unutarak. "Doğrusu benim öyle bir endişem yok. Gönölünce okusun genç insan Nietzsche'yi. Ama Nietzsche'yi. Bir başkasını değil. Nietzsche'yi okuyorum diyerek, kimbilir kimleri okuyarak değil. Galiba endişeliyim ben de. Nietzsche, kabadayı, çılgın, görünüşte "herşeyleri" yadsıyormuş gibi görünen yanılla, etkileyici sözleriyle benimseniveriyor.

* Bu kitap, ARA Yayıncılık tarafından 1990'da yayınlanacaktır.

Tabii, burada bir tehlike var. Nietzsche'yi savaştığı değerleri, geçmişi, kültürü anlamadan anlamak, sağlıklı anlama değil.

Çeviriye gelince: Kolay bir yazar değil Nietzsche, özellikle son yapıtlarında kendine özgü bir deyiş biçimi var, yine kendine özgü bir noktalama düzeniyle geliştiriyor anlatımını. Ben çevirimde Nietzsche'nin bu, "iki nokta üst üste"lerle, "tire"lerle dolu noktalamasını bir iki yerin dışında elden geldiğince bozmadan Türkçeleştirmeye çalıştım. Bu da yer yer metnin okunmasını güçleştirdi, çok uzun ve karmaşık cümleleri, bölmeden, sadeleştirmeden aktarmaya uğraştım. Yer yer devrik cümleler kullandım, bu genel olarak Nietzsche'nin sesine ters düşmez sanıyorum. Şöyle bir sıkıntıım oldu: Nietzsche bu sözü Türkçe nasıl söylerdi? O yüzden, tutarlılığı seven, titiz ve "kül yutmaz" çevirmen ve okurların belki canını sıkacak bir iş yaptım: Bağlama göre aynı, Almanca sözcüğü, değişik Türkçe sözcüklerle karşıladım. Örneğin, "Geist" hem tin, hem "ruh" oldu, bu sözcükten türemiş "geistig" hem "tinsel", hem "ruhani" hem de "manevi" olabildi. Bunun bir "cümbüş" olduğunu sanıyorum, Nietzsche'ye yakışan; onu dar dağarcıklı sözcükler ülkesine tutsak etmek doğru olmazdı diye düşünüyorum.

Nietzsche'nin metniyle olan zorlu serüveni bir kitap halinde yayınlamak isterdim. Kimi yerlerde çeviri başarılı oldu, kimi yerlerde epey zorlandım. Bunu saklamamam gerek. Nietzsche'yi Almanca okuyan bir Alman felsefe öğrencisi de zorlanıyor. Türkçe'nin ondan daha fazla bir zorluk çıkarmamasına çalıştım. Klasik dillerle, (Latince, Yunanca) ve diğer Avrupa dilleriyle alttan alta bağları vardı metnin. Bu Almanca olmayan terimlerin çözümü de epey

aba gerektirdi. Daha yetkin bir eviri ancak, aynı metnin birbirinden bağımsız olarak en az üç kez daha çevrilip, sonradan karşılaştırılmalarıyla gerçekleştirilebilir belki. Daha anlamlısı, aynı metni üç dört ayrı çevirmen birbirinden bağımsız olarak evirmeli. Ne kadar çok Türkçe söyleyen Nietzsche oluşursa o denli daha iyi söyler Türkçe'de Nietzsche.

Eleştirisi olanlar, Otursunlar kendileri evirsinler. Ben yanlışlarımı düzeltmeye hazırım, okur, silahını alıp, beni vurabilir, başlasın okumaya hele!

Ahmet İnam
Ankara - Cıvcıv sesleriyle
Şubat 1990

ÖNSÖZ

Diyelim ki hakikat bir dişidir-, tüm felsefeciler dogmacı oldukları sürece, dişileri anlamada güdük kalmıyorlar mı? Yoksa, şimdiye dek, hakikate, ürkütücü bir ağırbaşlılık, yüzlerine gözlerine bulaştırdıkları koşuşturmalarla yaklaşma alışkanlıkları, bir yosmayı elde etmek için uygunsuz, beceriksiz bir yol değil mi? Öyleyse, nedir bu temelsiz kuşku? Kesinlikle vermez kendini o:--bugün her çeşit dogmacı, acıyla, yüreği burkulmuş, boynu bükük dikilip durmakta! Eğer durma denirse buna. Artuk yıkıldığını söyleyen iğneleyiciler de var, -- tüm dogmacılar yığılmış yere, kalkamıyormuş, dahası, son nefesini vermekteymiş. Ciddi konuşalım hadi, umut için iyi dayanaklarımız var, felsefedeki tüm dogmalaştırmalar, kendilerinin son, en son oldukları gibi, onca ağırbaşlı onca kutsal, bir hava yaratsa da, soylu bir çocukluk ve toyluktan öte birşey değil; belki zamanı da geldi iyice, o koşul tanımaz felsefeciler binasına temel taşını koyabilmek için neyin yeterli olduğu tekrar kavranacak; dogmacıların şimdiye dek yaptıklarıysa -- halk arasında yaygın bâzı körinançlar, artık anımsayamadığımız bir zamandan kalan (ruh, körinancı gibi, örneğin bugünlerde bile başımızın etini yemeği sürdüren, özne ve ben körinancı, bâzı sözcük oyunları belki, gramer ayartmaları ya da çok dar, çok kişisel, çok insanî ama tümüyle insanî olgulardan kalkan atak genellemeler. Dogmacıların felsefesi, umalım ki, yalnızca şu bin yılın bir umudu olarak kalsın, tıpkı daha önceki çağlarda astro-

lojinin durumu gibi; onun da uğruna, şimdiye dek gerçek bir bilime harcanandan belki daha çok emek, para harcanmış, nice ince buluşlarla göz nuru dökülmüştü:- Asya ve Mısır'daki büyük mimarî stilleri ona ve onun "yeryüzü ötesi" savlarına borçluyuz. Öyle görünüyor ki, bütün büyük şeyler sonsuz talepleriyle kendilerini insanlığın yüreğine yazdırabilmek için dünyanın üzerinde devâsa büyüklükleriyle, korku salıcı ucube anıtlar olarak dolaşmalı önce: İşte bu ucube anıtlar dogmacı felsefeydi, örneğin Asyadaki Vedangalar öğretisi, Avrupa'daki platonculuk. Yine de teşekkürü esirgemiyelim ondan; kesinlikle kabul etmeliyiz, gelmiş geçmiş hataların en kötüsü, en uzun süreli yıpratıcı olanı, en tehlikelisi dogmacı hatâdır, yâni, Platon'un saf ruhu ve kendi başına iyiyi buluşu. Ama şimdi, o ortadan kaldırılıp, Avrupa bu kâbustan sonra yeniden nefes aldığı anda, en azından sağlıklı bir uykunun keyfini çıkarmaya durduğunda, görevi uyanıklığın kendisi olan bizler, bu hatayla olan kavgamızın büyütüp beslediği tüm gücümüzü devralmış oluyoruz. Doğrusu, Platon'un yaptığı gibi ruhdan ve iyiden söz etmek, haki'atî başaşağı çevirip, onu kafa üstü tutmak ve bütün yaşamının temel koşulu olan gerçek görünüşünün kendisini yadsımak demek oluyor; evet, bir doktor gibi soralım şimdi; "Geçmişin en sevgili ürününün başına bu belâ hastalık nasıl geldi, ya Platon?" Yoksa şu kötü Sokrates mi çarkına okudu onun? Gerçekten Sokrates gençliği kötü yola iten biri miydi? Haketti mi baldıranı? -Ama Platon'a karşı savaş, ya da 'halk' için daha basit söylersek, bin yıllık Hıristiyan -kilise baskısına karşı savaş - çünkü Hıristiyanlık 'halk'ın Platonculuğudur- Avrupa'da, yeryüzünde daha önce eşi görülmemiş bir ruh gerginliği yaratmış bulunuyor: Yay o denli gergin ki, kişi çok uzaklara atabilir okunu. Kuşkusuz. Avrupalı

bu gerginliği tehlikeli bir âcil durum olarak duyumsuyor yayı gevşetecek iki büyük çaba şimdiden gerçekleştirildi, bir kez Cizvitlerce, ikincisi demokratik aydınlanmayla-ikincisi basın özgürlüğünün yardımı ve gazete okumayla öyle bir duruma geldi ki, artık tin, bunu kolay kolay tehlikeli bir âcil durum olarak duyumsamıyor! (Almanlar barutu buldular. - Vebali onların boynuna! ama sonucu dengelemek için basını icad ettiler.) Oysa biz ne Cizvit ne demokrat ne de yeterince Alman olmayanlar, biz iyi Avrupalılar, özgür, çok özgür ruhlar -bizler hâlâ tinin* bütün tehlikeli durumunu yaşıyoruz, yayındaki tüm gerginliği! Ve belki oku da, yani görevi, kimbilir? hedefi de...

Sils-Maria, Yukarı Engandin
Haziran, 1885

*Geist sözcüğünü, bağlama göre "ruh"ya da "tin" olarak çevirme tehlikesini göğüsliyorum. çev.

BİRİNCİ BÖLÜM

FELSEFECİLERİN ÖNYARGILARI ÜSTÜNE

1

Bizi hâlâ nice tehlikeli sertüvene kışkırtan, hakikat istemi, filozofların şimdiye dek saygıyla sözettiği şu ünlü hakikatperestlik: karşımıza şimdiden ne sorunlar çıkardı, bu hakikati isteme! Ne tuhaf, ne belâlı, sorgulanası sorunlar! Uzunca bir tarihi olmuş - Yine de henüz başlamış gibi görünmüyor mu? Sonunda inancımız sarsıldı, sabrımızı yitirdik, dönüverdik sırtımızı ne harika değil mi? Bu Sfinks¹ bize soru sormayı da öğretmedi mi? Bize soru soran kim gerçekten? *Nedir* bu içimizde "hakikati" isteyen? - Aslında, bu istemenin kökeni sorusunun önünde uzun süre durduk, - sonunda daha temel bir soru önünde tümüyle duruncaya dek. Bu istemenin *değerini* sorduk. Hadi hakikati istiyoruz diyelim, *peki neden* hakikat olmayanı *değil*? Belirsizliği? Hattâ bilgisizliği? - Hakikatin değeri sorunu çıkıyor önümüze - yoksa sorunun önüne biz mi çıkıyoruz? Hangimiz burada Oidipus² ? Hangimiz Sfinks? Soruların ve soru işaretlerinin bir buluşması bu, öyle görünüyor. Ve inanıyor musunuz, sonunda bu sorun sanki daha önce hiç karşımıza çıkmamış gibi gelmeye başlıyor, - ilk gören bizmişiz gibi, gözümüzü üstüne dikip, tehlikeye mi atıyoruz onu? Demek ki tehlike var onda, belki hiç de büyüğünden değil.

"Birşey kendi karşıtından nasıl kaynaklanabilirdi ki? Hatadan hakikat nasıl doğar örneğin? Ya da aldanma isteminden hakikat istemi? Ya da çıkarıcılıktan çıkara dayanmayan davranış? Ya da açgözlülüktен bilgenin saf pınl pınl bakışı? Böylesi kaynaklanma olanaksız, kim bunu düşlerse budaladır, aslında budaladan da beterdir, en yüksek değerdeki şeylerin bir başka kaynağı, *kendi kaynağı* olmalı, - bu gelip geçici, ayartıcı, aldatıcı, aşağılık dünyadan, bu kuruntu ve hırsın keşmekeşinden türetilmiş olamazlar. Daha çok, varlığın ana rahminde, gelip geçici olmayanda, gizlenmiş Tanrıda, 'kendi başına' şeyde- işte burada olmalı onların temeli, başka hiçbir yerde değil!" - Bu çeşit yargılama, onunla bütün çağların metafizikçilerini tanıyabileceğimiz tipik bir önyargıyı içeriyor; bu çeşit değer biçmeler onların bütün mantıksal işleyişlerinin ardında³ duruyor; bundandır, metafizikçilerin 'bilgi'yle, sonunda, törenle 'hakikat' diye vaftiz etikleri şeyle uğraştıkları inancı. Metafizikçilerin temel inancı, *değerlerin karşıtlığına olan inançtır*. En likkatlilerin bile aklına eşikte durup düşünmek gelmemiştir, en çok düşünmeleri gereken yerde: kendi kendilerine de de omnibus dubitandum⁴ andını içseler de. Çünkü, önce genel olarak karşıtların varlığından, sonra, halk arasında yaygın, metafizikçilerin kendi damgalarını vurduğu değer biçmeler ve değer karşıtlıklarının belki de yalnızca işin dış yüzeyindeki değerlendirmeler olup olmadığından kuşku duyulabilir. Yalnızca iğreti perspektiflerdir, belki de belli bir açıdan, kimbilir aşağıdan bakıştırlar, ressamların deyimini kullanırsak, sanki kurbağa perspektifi⁵ gibi birşey olmasınlar sakın? Bütün bu değerlerle, hakikate, has olana, özveriye ulaşılabilir: yine de, her yaşam için daha yüksek daha temelde

olan bir değer, görünüşe, aldanma işemine, çıkarcılığa, aç gözlülüğe bağlanabilir. Ayrıca şu da olanaklı: iyi ve saygın şeylerin değerini oluşturan her neyse o, şu belâlı, şu görünüşte karşıt olarak konulmuş şeylere yakışksızca dönüştürülmüş, bağlanmış, onlarla örülmüşlüğünde, belki de onlarla temel benzerlik taşıyarak bulunuyor.

Belki! Kim bu tehlikeli belkilerle uğraşmaya gönüllü ki! Yeni bir felsefeci türünün gelişini beklemeli, kendinden öncekilerle zıt eğilimleri ve beğenisi olan, - her anlamda tehlikeli 'belkiler'in felsefecilerini - Ve tüm ciddiliğimizi takınarak söylendiğinde: görüyorum işte, böyle yeni felsefeciler geliyor.

3

Yeterince uzun bir süredir felsefecileri yakından gözledikten, onların satır aralarını okuduktan sonra, kendi kendime diyorum ki: Bilinçli düşünmenin büyük bir bölümü hâlâ içgüdüsel etkinlikler arasında sayılmalı, felsefece düşünme bile; nasıl kalıtsal olanla, "doğuştan olan" konularında düşüncelerimizi değiştirdiysek, burada da değiştirmeyi öğrenmeliyiz. Doğma eyleminin, kalıtımın bütün işleyiş ve gelişmesinde yeri ne denli azsa, "bilinçli olmanın", so..uca götürücü anlamda, içgüdüsel olanla karşıtlığı o denli azdır, - bir felsefecinin en bilinçli düşünmesi içgüdüleri aracılığıyla gizlice yönlendirilir, ve belli kanallara itilir. Bütün mantığın görünüşteki özerk işleyişinin gerisinde de, değer biçmeler, daha açık söylersek, yaşamanın belli türlerini korumak için fizyolojik gereksinimler bulunur. Örneğin, belirgin olan, belirsiz olandan daha fazla değerli olacaktır, görünüş "hakkikat"ten daha az: ama böylesi değer biçmeler, bizim için düzenleyici önemleri bir

yana, yalnızca yüzeyde değer biçmelerden fazla bir şey olmayacak, bizim gibi varlıkların kendilerini korumaları için belki kesinlikle gerekli belli bir tür *niaiserie*⁶. Öyleyse diyelim haydi, özellikle insan değildir, "herşeyin ölçüsü"..⁷

4

Bir yargının yanlışlığı bizim için hiç de o yargıya karşı çıkmak değildir: Burada yeni dilimiz belki pek de tuhaf geliyor kulağa. Soru, onun ne ölçüde yaşam-ilerletici, yaşam-koruyucu, tür-koruyucu belki de tür-yetiştirici olduğudur; ve biz asıl olarak şunları ileri sürmeye eğilimliyiz: en yanlış yargılar (bunlara sentetik *a priori* yargılar aittir.) bizim için en vazgeçilmez olanlardır; mantığın uyduruklarına bir geçiş izni vermeksizin, gerçeği safca bulunmuş, koşulsuz, kendi kendine-denk-dünyayla- ölçmeden, sayılar aracılığıyla dünyanın sürekli yanlışlaması olmaksızın insanlık yaşayamaz, - yanlış yargılardan vazgeçme yaşamdan vazgeçme, yaşamı yadsımadır, hakikat olmayanı yaşam koşulu olarak tanımak: elbette bu, alışılmış değer duygularına tehlikeli biçimde karşı çıkmak demek; ve buna kalkışan felsefe yalnızca bununla bile kendini iyinin ve kötünün ötesine koyar.

5

Filozofların yanı yarıya güvenilirmez yanı yarıya da alaycı biçimde görülmesi onların ne denli masum olduklarının tekrar tekrar farkedilmesi değildir, - ne denli sık ne denli kolay yanlışla düşüp yollarını şaşırıyorlar, kısacası çocuklukları ve çocuksulukları, - ayrıca yeterince namusluluk göstermiyorlar: Oysa hakikat düşkünlüğü* sorununa uzak-

* Wahrhaftigkeit deyimini yerine göre "hakikatperestlik" ve "hakikat düşkünlüğü" olarak çevirdim. (ç.n.)

tan da olsa ilişir ilişmez, hep birlikte görkemli ve erdemli bir yaygara basıyorlar. Hepsi birden düşüncelerinin sanki soğuk, saf, tanrısal çarpıtılmamış bir dialektiğin kendi kendine gelişmesiyle keşfedilip, elde edildiği havası yaratıyorlar (daha namuslu, daha yontulmamış, her derecede mistikten farklı olarak - bunlar "esin" konuşmaları-): Oysa, temelde bir öncelenmiş önerme, apansız rastlanan bir düşünce, bir vahiydir, çoğunlukla ayıklanıp, soyutlanmış bir yürek tutkusudur, onlar tarafından iş-işten geçtikten sonra savunulur; topu da, öyle görülmek istemeyen avukaturlar, hakikat diye vaftiz ettikleri önyargılarının kurnaz savunucuları - ve bunu üstlenecek vicdan yürekliliğinden çok uzakta, bir düşmanı ya da bir dostu ya da bir küstahı hakikatle dalga geçmesi için uyarma gibi iyi bir cesaret zevkinin çok uzağında, Tartüflük⁸ kanlığı kadar usluluğu yaşlı Kant'ın, bizi dialektiğin gizli yoluna çeken; bu yol, doğrusu bu yanlış yol, onun "Kategorik Imperativ"ine çıkar -Bu oyun, eski ahlakçıların ve ahlak övgücülerinin ince hilelerini gözlemeyi bir parça bile eğlenceli bulmayan biz zor beğenenleri gülümsetiyor. Ya da matematiksel formun bu hokus pokusuyla Spinoza felsefesini-"bilgeliğinin sevgisini", sözcüğü haklı ve yerinde yorumlarsak - sanki demirdenmiş gibi zırhladı, maskeleydi; başa çıkılamaz bakire ve Pallas Atheno'ya⁹ bir göz atma yürekliliğini gösteren saldırganın yüreğine korku salmak için: - tam bir çekingenlik ve saldırılabilirlik, bir münzevi gibi yaşama hastalığının foyasını ne de güzel ortaya çıkarıyor!¹⁰

yük felsefe şöyle ola gelmiş: Yazarının gönüllü itirafı ve bir çeşit istem dışı, kayda geçirilmemiş bellek; üstelik, her felsefede ahlaksal (ya da ahlak dışı) niyetlerin, her zaman bütün bitkilerin kendisinden geldiği asıl yaşam tohumunu oluşturması. Bir felsefecinin en uzak metafiziksel savlara sahiden nasıl ulaştığını anlamak için, önce şunu sormak iyi (ve akıllıca) dir: Hangi ahlaka yöneliyor o? Bundan dolayı, felsefenin babasının "bilgi dürtüsü"¹¹ olduğuna değil de, bir başka dürtünün burada da başka yerlerde olduğu gibi, bilgiye (ve yanlış bilgiye!) bir araç olarak hizmet ettiğine inanıyorum. Ama kim insanın temel dürtülerinin *esin verici* ruhlar (ve devler ya da cinler) olarak, ne ölçüde oyunlarını ortaya koyabileceklerini kurcalasa; her dürtünün, vaktiyle felsefeyi etkilemiş olduğunu, - ve her birinin *kendini* varlığın en son amacı ve diğer dürtülerin efendisi olarak ortaya koyduğunu bulacaktır. Her dürtü güç tutkudur: *Ve böyle olarak* felsefe yapmaya çabalar.- Elbette akademisyenler, gerçek bilim adamları için durum biraz değişik- "daha iyi", diyebiliriz, isterseniz-, orada, gerçekten bilgi dürtüsü gibi birşey olabilir, küçük, bağımsız bir saat gibi, iyi kurduğunuzda, akademisyenin diğer dürtülerinin esaslı etkileri olmaksızın, cesurca çalışmayı sürdüren. Akademisyenin gerçek "ilgisi", bundan dolayı genellikle başka bir yöndedir; belki ailesiyle ya da para kazanmakla, politikayla ilgilidir; küçük makinasının bilimin o bölgesinde ya da şu bölgesinde kurulmuş olup olmaması ya da gelecek vaad eden genç işçinin kendini iyi bir filolog ya da mantar bilimci ya da kimyacı olarak ortaya koyması hemen hemen önemsiz bir konudur: -Şu ya da bu olması onun ne olduğunu göstermez. Felsefede durum tümüyle tersinedir, kişisel olmayan hiçbirşey yoktur ve herşeyden öte, felsefecinin ahlakı, onun *kim olduğuna* ka-

rar vermiş, karar verdirecek tanığıdır - yani, karşılıklı olarak bir araya getirilmiş doğasının en içten dürtülerinin sıralanma düzeneğinin tanığı.

7

Filozoflar ne denli gönlü kara olabiliyor! Epikürün, Platon ve Platonculara lââyık gördüğü zehir zıkkım şakadan daha ağırını bilmiyorum: Onları Dionysiokalakes diye adlandırdı. Bu sözcüğün yüzeydeki sözlük anlamı "Dionysios'un şakşakcısı", yâni tiranın adamı, çanak yalayıcısı, şöyle de demek ister; "Tümü de oyuncudur onların, sahici hiçbirşey yoktur onlarda." (Çünkü, Dionysiokolax bir oyuncuya söylenen en yaygın sözdür). Bu sonuncu anlam, gerçekten, Epikürün Platon'a attığı çamurdur: Muazzam bir biçimde çileden çıkmıştır; hazırlanan mizansende Platon ve öğrencileri ustaymış da Epikür usta değilmiş! Samoslu ihtiyar okul öğretmeni, Atina'daki küçük bahçesinde gizlenip oturmuş, üç yüz kitap yazmış, kimbilir, belki de, Platon'a karşı gözü dönmüş biçimde ateş püskürürken?- Üç yüz yıl gerekti, şu bahçe tanrısı Epikürün kim olduğunu Yunanistan'ın keşfetmesi- keşfetti mi dersiniz?-

8

Her felsefede felsefecilerin "kanılarının" su yüzüne çıktığı bir nokta vardır: ya da eski gizemli öğretinin sözlerine döküldüğünde:

**adventavit asinus
pulcher et fortissimus¹²**

"Doğanın ölçüsüne göre" yaşamak mı istiyorsunuz? Ey siz soylu Stoacılar, ne de aldatıcı sözler böyle! Doğa gibi bir varlığı düşünün, ölçüsüzce savursun, ölçüsüzce kayıtsız, amaçsız ve niyetsiz, acımasız ve adaletsiz, hem bereketli hem kısır hem de kesin olmayan; bir güç olarak kayıtsızlığın kendisini düşünün - bu kayıtsızlığın ölçüsüne göre nasıl yaşayabilirdiniz? Yaşamak -bu, kesinlikle doğadan başka - birşey - olmayı istemek değil mi? Yaşamak, değerlendirmeyi, tercih etmeyi, haksız olmayı, sınırlı olmayı, farklı olmayı - istemek değil mi? Üstelik, "doğanın ölçüsüne göre yaşamak" sözü, temelde "yaşamanın ölçüsüne göre yaşamak" anlamına gelse bile, buna uymamak nasıl elimizde olabilirdi ki? Kendinizin ne olduğundan, ne olması gerektiğinden yola çıkan bir ilke koymak niye? - Aslında durum, oldukça değişik: Yasalarınızın esaslarını doğadan devşirdiğinizi, kendinizden geçercesine coşkuyla savunsanız da, burada tersine birşey istiyorsunuz; sizi gidi müthiş oyuncular, kendi kendilerini kandıranlar sizi! Kibiriniz, doğay , hem de doğanın kendisine ahlakınızı, ideallerinizi katmak, dikte etmek istiyor; doğanın "Stoanın ölçüsüne göre" olması gerektiğini talep ediyorsunuz; bütün varlığın yalnızca kendi kafanıza göre olmasını diliyorsunuz- Stoacıların bitmeyen müthiş övünme ve genelleştirme olarak! Bütün hakikat aşkınızla, kendinizi böylesine uzun süre, öylesine inat ve hipnotik katıllıkla doğayı yanlış, yani Stoacı açıdan görmeye zorluyorsunuz, artık onu, bir daha başka türlü göremeyinceye dek - bilmem hangi temelsiz kuruntu, sizi zırva bir umuda sürüklüyor. *Çünkü* kendinize zulmetmeyi biliyorsunuz - Stoacılık kendi ken-

dine zulümdür-, öyleyse,doğaya da zulmedilebilir, çünkü Stoacı da doğanın bir parçası değil mi?... Ama, bu eski ve hiç bitmeyen bir hikâye: Eskiden Stoacılarla ortaya çıkan, felsefe kendine inanmaya başlar başlamaz, bugün bile sürüyor. Kendi kafasına göre bir dünya yaratıyor, bu dünya başka türlü olamıyor, felsefe bu zulmedici etkinin kendisidir, en yüksekteki ruhsal güç istemi, dünyayı yaratma, *causa prima*¹³ istemi.

10

Tutkulu bir istek ve incelikle, kurnazlıkla da diyebilirsiniz, bugün tüm Avrupada, insana baskı uygulayan, "gerçek ve görünüşte olan dünya" sorunu, onu düşündürüyor, oysa arkada duran biri, "hakikat istemi"nden öte birşey duymuyor, en duyarlı kulaklara da kesinlikle hoş geliyor. Az rastlanır tek tek durumlarda, bu hakikat istemi, bu gelişi güzel, taşkın ve serüvenci atılganlık, bu metafizikçinin yitip gitmiş konumunu koruma hırsı, gerçekten işe karışabilir bir avuç dolusu "kesinliği", bir araba dolusu güzel olanaklara tercih eder, giderek, belirsiz birşey üstüne yatıp uzanmak yerine, güvenceli bir hiçlikte yatıp uzanmayı - ölmeyi yeğleyen püriten¹⁴ bir vicdan fanatığı de olabilir. Ama bu nihilizmdir, umudu kesik, ölesiye yorgun ruhun işaretidir: Her ne kadar cesur olsa da, böyle bir erdem davranışı, kendini gösterebilir. Hâlâ yaşama susamış, daha güçlü, daha canlı düşünürlerse daha farklı bir konumda görünebilirler: Bu görünüşün zıttına taraf tuttuklarında, kibirle "perspektifsel"¹⁵ sözcüğünü kullansalar da, kendi bedenlerinin güvenirliliğini, "dünya dönmüyor" diyen, görünüşe dayalı inancın aşağı yukarı güvenirliliği kadar düşük derecede değerlendirdiklerinde, görünüşte ke-

yifli, en sağlam mülklerini elinden kaçırmış olurlar (Şimdi-lerde, bedenden daha sağlam inanılacak ne var?) - Onların temelde eskisinden *daha sağlam* mülkü, önceki zamanla-rın eski inanç olaylarıyla ilgili birşeyi, belki "ölümsüz ruh"u, belki de "eski Tanrı"yı, kısaca onlarla daha iyi, yani "modern düşünceler"den daha canlı, daha şenlikli yaşaya-bileceğimiz düşünceleri yeniden kazanmaya çabalayıp ça-balamadıklarını kim bilir? Bu bakışta, böylesi düşüncelere bir *güvensizlik* var, dün ve bugün kurulmuş bütün herşeye bir inançsızlık; kim bilir belki de, ayrıca biraz bugünlerde piyasaya çıkan pozitivizm gibi çeşitli kaynaklara sahip kavramların bric-a-brac'ına¹⁶ artık katlanamay: n usanç ve horgörme de var; bir tiksinti kokuşmuş zevklere karşı, pa-nayır yeri alacalığı bulacalığı, yalnızca bu alacalık bulaca-lıktan başka sahici ve yeni birşey taşımayan bütün gerçek-lik filozofcuklarının paçavralığı önünde. Bunda, bana öyle geliyor ki, bugünün şu kuşkucu karşı gerçekçi ve bilgi mikroskopçuları haklı; onları *modern* gerçeklikten uzak-laştıran dürtüleri yadsınamadan duruyor- biz onların ter-sine giden gizli yoluyla ilgiliyiz! Onlar için asıl olan, 'ge-riye' gitmeyi değil, çekip gitmeyi istemeleri. Biraz kuvvet, uçuş, yüreklilik, sanatsallıktan öte yükselip, çekip gitmek istiyorlar - geriye değil!

11

Bana öyle geliyor ki, bugünlerde her yerde Kant'ın Al-man Felsefesi üzerindeki gerçek etkisini saptırmak, özel-likle kendine verdiği değeri maharetle es geçmek için bü-yük çaba gösteriliyor. Kant, ilkin, özellikle kendi kategori-ler tablosundan gurur duyuyordu, elindeki bu tabloyla şöyle dedi: "Metafizik adına girişimde bulunulabilecek en

zor şeydir bu" -Ama hadi şu "bulunulabilecek" sözünü anlayalım bir. İnsanda yeni bir yeti, sentetik a priori yargılar yetisi *keşfettiği* için gurur duyuyordu. Bunda kendini aldatıldığını kabul edelim: Oysa, Alman Felsefesinin evrimi ve çabucak çiçeklenmesi, yine de, onun bu gururlanmasına, tüm genç kuşağın, olanaklı olduğu yerde daha da gurur verici birşey - her ne olursa olsun, yeni yetiler! - keşfetmesine bağlıydı. Durup da düşünelim: Böyle yaptığımız bir zamandı. Sentetik yargılar, a priori olarak nasıl olanaklıdır? diye sordu Kant, - gerçekten yanıtladı mı bu soruyu? Bir yetinin yetisiyle: Yazık ki, üç sözcükle, ama öylesine dolaşık, saygın biçimde, ve Alman derinliğinin, çetrefilliğinin zahmetiyle böyle bir yanıtın içerdiği gülünç niaiserie allemand'ı¹⁷ gözden kaçırdı. İnsan bu yeni yeti karşısında kendinden geçti ve sevinç doruğuna erişti, Kant daha ileri gidip insandaki ahlak yetisini keşfettiğinde: - çünkü o zaman almanlar hâlâ ahlaklıydı ve "Real-politik"¹⁸ uygulayıcısı değildi. - Alman felsefesinin balayına erişildi. Tübingen dinsel kurumunun genç ilahiyatçıları doğrudan çalığa saplandılar - tümü de 'yetiler' peşindeydi. Ve bulanadıkları - şu günahsız, zengin, hâlâ da genç Alman ruhu döneminde, kötülükçü perinin, Romantizmin kaval çalıp şarkı söylediği, şu, 'bulma' ile 'uydurma' arasındaki ayrımın bilinmediği zamanlarda! Herşeyden önce 'duyular üstü' için bir yeti buldular: Schelling onu, entellektüel görü olarak vaftiz etti,¹⁹ böylece de, Almanların, temelde dinsel olan en yürekten özlemlerini giderdi. Ne denli atılganlıkla kırılmış ve kocamış kavramların örtüsüyle kendini sunsa da, aslı gençlik olan bu tümüyle yüksek ruhlulu ve coşkun harekete, onu ciddiye alıp, ona öfkeli davranmaktan daha büyük haksızlık yapılamaz; kocadı artık, yok oldu düş. Artık, gözlerin ovuşturulacağı bir zaman geldi:

Bu gün de ovuşturuluyor hâlâ. Düşteydiler: İlk ve en öndeki düşücü yaşlı Kant'tı. "Yetinin yetisiyle", demişti. Ya da en azından bunu demek istemişti. Ama bu yanıt mı? Açıklama mı? Yoksa salt sorunun bir tekrarı mı? Niçin uyku ilacı uyku verir? "Yetinin yetisiyle", yani *virtus dormitiva*²⁰ diye yanıtıyor Moliere'de doktor:

**quia est in eo virtus dormitiva,
cujus est natura sensus assoupire**²¹

Oysa, bu tür yanıtlar komediye aittir, artık şu Kantçı soruyu, 'sentetik yargılar *a priori* olarak nasıl olanaklıdır?', bir başka soruyla geliştirmek zamanı geldi: "Niçin böyle yargılara inanmak *gerekli*?" - Yani, bizler gibi varlıkların korunması amacıyla, bu yargılara doğru olarak inanılması gerektiğinin kavranması zamanı geldi; hâlâ *yanlış* yargılar olabilseler de! Ya da, daha açık söylendiğinde kabaca ve temelinden: Sentetik yargılar *a priori* olarak hiç de "olanaklı" olmamalı: buna hakkımız yok, söylenenler yalnızca yanlış yargılardır. ama onların doğruluğuna olan inanç, doğal ki, yüzeydeki bir inanç, yaşamın perspektif optiğine ait, görünüşten kalkan dayanak olarak zorunludur. - Sonunda, "Alman felsefesine" büyük etkisini gözönüne aldığımızda - Umarım, buradaki tınak işaretinin yerinde oluşu anlaşılır?- tüm Avrupa'da etkili oldu. Kuşkusuz bunda belli bir *virtus dormitiva*²² önemli bir yer tuttu: Başboş soylular, erdemliler, sanatçılar, dörtte üç Hristiyanlar, bütün ulusların politik karanlık insanları hoşnuttular; Alman felsefesi sayesinde geçen yüzyıldan akıp gelen karşı konulamaz duyuruculuğa²³ karşı bir panzehir, kısaca "sensus assoupire"²⁴ vardı ellerinde.

Maddeci atomculuğa gelince: Varolan şeyler içinde en iyi yadsınmış, olanlardan biridir, ve belki de işe yarar günlük kullanışının dışında, ciddi anlamına uymak için, bugün Avrupa'da hiçbir bilim adamı, hâlâ bu denli bilimden uzak davranmıyor - önce Dalmaçyalı Boscovich²⁵, Polonyalı Kopernikle birlikte, şimdiye dek göz yordamıyla kavradığımız dünyanın en muzaffer muhalifiydi. Oysa, Kopernik, tüm duyulara karşı, dünyanın yerinde durmadığına bizi *inandırdı*; "değişmeden duran" dünyanın en son şeylerine, "töz"e, "madde"ye, yeryüzü kalıntısına, atom parçacığına inancımızdan vazgeçmeyi öğretti: Yeryüzünde şimdiye dek duyulara karşı kazanılan en büyük zaferdi. -Yine de daha öteye gitmeli - Savaş açmalı, acımasız bir bıçak savaşı, "atomcu gereksinmeye" karşı; kimsenin kuşku duymadığı alanlarda hâlâ tehlikeli bir kalıntı olarak yaşamasını sürdüren daha ünlü "metafizik gereksinmeye" olduğu gibi: - Ayrıca, herşeyden önce, daha vahim bir başka atomculuğu da ortadan kaldırmalı, yâni, Hıristiyanlığın en uzun sürede ve en iyi öğrettiği *ruh atomculuğunu*. Bu sözle, ruhun tahrip edilemez, öncesiz ve sonrasız, bölünemez bir monad, bir *atomon* olduğu anlaşılın: Bu inanç bilimden kovulmalı! Aramızda kalsın, hiç de gerekli değil, "ruh"un kendisini bu yolla başımızdan savabiliriz; böylece, en eski, en saygın hipotezlerin birinden vazgeçmiş oluruz: Tıpkı ruhu yitirmeden ona dokunamayan natüralistin başına geldiği gibi. Oysa, ruh hipotezinin inceltülüp, yeni kavrayışlar kazanmasına giden yol açık duruyor: "ölümlü ruh", "özne çokluğu olarak ruh" ve "itkilerin ve duyguların toplumsal yapısı olarak ruh" gibi kavramlar, bi-

limde bundan böyle *vatandaşlık hakkı* kazanmak istiyorlar. Yâni, psikoloji ruh ideası çevresinde şimdiye dek, tropik bir orman bereketiyle yeşeren kör inançlara son vermek istediğinde, sanki kendini yeni bir vahşiliğin ve güvensizliğin içine atıyormuş gibidir - eski psikologlar daha neşeli ve rahat olabilirler bu konuda:- Sonunda, yine de, bu davranışlarıyla, kesinlikle, kendini yeniyi *icada* (uydurmaya) - ve kimbilir belki de, *bulmaya* mahkum etmiş, olduğunu görür.-

13

Fizyologlar, kendini koruma güdüsünün, organik varlığın asıl güdüsü olduğunu ileri sürmeden önce iyice düşüneliler. Herşeyden önce, canlı olan, kuvvetini üzerinden atmak, boşaltmak ister. Yaşamın kendisi, güç istemi:- Kendini korumak onun dolaylı ve sık rastlanır *sonuçlarından* biridir. - Kısaca, burada, her yerde olduğu gibi, gereksiz amaçsal²⁶ ilkelere dikkat! - kendini koruma içgüdüğü gibi (onu Spinoza'nın tutarsızlığına borçluyuz). Çünkü, özünde, ilkelerin tutumluluğu olması gereken, bir yöntem hükmüdür.

14

Henüz beş ya da altı kafa, fiziğin de bir dünya açıklaması olmayıp, yalnızca bir dünya yorumu ve düzenlemesi olduğunu (bize göre! söylememize izin verilirse) yavaş yavaş anlamaya başlıyor: Oysa, duyumlara olan inanç üstüne oturtulduğunca, bir açıklama olarak daha çok ele alınacak; gelecek uzun sürede de böyle sürdürülmeli. Bunun için gözleri ve parmakları var, göz yordamı ve el yordamı var: temelde kaba bir zevki olan bir çağ üzerine büyüleyici, akıl çelici, *inandırıcı* etki yapıyor, -çünkü güdüsül olarak halkın sevdiği öncesiz ve sonrasız duyumculuğun hakikat-

kurallarını izliyor. Açık olan nedir, nedir "açıklanan"? İlk görülen ve tadılan - Şimdiye dek gelen her sorun irdelenmelidir. Zıttına: Seçkin bir düşünme biçimi olan Platoncu düşünme biçiminin büyüyle apaçık olana kesinlikle karşıydı, - çağdaşlarımızın sahip olduğundan daha güçlü, daha zor duyulardan hoşlanan ama daha yüksek bir zaferi onlarda bulmayı bile , bunda ustalaşan insanlar açısından; bunu duyuların alacalı bulacalı girdabına - Platon onlara duyular yığını diyor - atılmış, soluk, soğuk gri ağlarla sağlıyorlar. Platon'un yaptığı gibi, dünyanın üstesinden gelinip yorumlanması, bugünün fizikçilerinin ya da "olanaklı en az çaba" ve "olanaklı en fazla aptallık" ilkesini kullanan Darwincilerin ve fizyoloji çalışanların arasındaki karşı-amaçlıların²⁷ bize sunduğundan farklı bir tadı içeriyor. "İnsanın görececek ya da kavrayacak şeyinin olmadığı yerde araştırarak birşeyi de kalmamıştır." - kesinlikle Platoncu imperatiften tümüyle değişiktir, ama dayanıklı, çalışkan makinistler dölü için geleceğin köprü yapımcıları, bitirilecek kaba işlerden başka birşeyleri olmayanlar için yerinde bir imperatif²⁸ olabilir.

15

Fizyolojiyi temiz bir vicdanla izlersek duyu organlarının idealist felsefe anlamında görüntüler (Erscheinungen) *olmadığını* kabule zorlanırsınız. Öyle olaydı, onlar birer nedenden olmazlardı! Duyumculuk, bulgucu ²⁹ bir ilke olmasının yanında, en azından düzenleyici bir hipotezdir. - Nasıl? diyecek diğerleri, dış dünya bizim organlarımızın bir işi mi? O zaman bedenimiz, dış dünyanın bir parçası olarak, organlarımızın bir işi olurdu! Bu, bana tümüyle *reductio ad absurdum*³⁰ geliyor, *causa sui*³¹ kavramının temelde

saçma birşey olduğunu varsayarsak. Öyleyse dış dünya organlarımızın bir işi *değil* -?

16

Dolaysız kesinliklerin olduğuna inanan, zararsız, kendini gözleyen insanlar var, örneğin, "düşünüyorum" ya da Schopenhauer'ın kör inancında olduğu gibi "istiyorum": Sanki bilgi, burada nesnesini saf ve çıplak olarak kavramış, "kendi başına şey" gibi, ne özne ne de nesne tarafından yanlışlanmaya uğramıyor. Ama, "dolaysız kesinlik", "mutlak bilgi" ve "kendi başına şey", bir *contradictio in adjecto*³² içerir, yüz kez söyledim: Şu, sözcüklerin ayartmasından kurtulalım artık! Halk bilginin bir sonuç - bilgisi olduğuna inana dursun, filozof kendine seslenmelidir: "Düşünüyorum" önermesiyle dile getirilen süreci çözümlediğimde, kanıtlanması güç, belki de olanaksız bir dizi atak savlar görüyorum, - örneğin, düşünenin ben oluşu, düşününen birşeyin olması gerektiği, düşünmenin, bir neden olduğu düşünülen bir varlık tarafında bir etkinlik ve işleyiş olduğu, bir "ben" in var olması ve, sonunda, düşünmenin gösterdiği şeyin zaten belirlenmişliği - düşünmenin ne olduğunu *bilirim*. Çünkü, kendimde onun ne olduğuna karar vermemiş olsam, tam şimdi olup bitenin, belki de "isteme" ya da "duyma" olup olmadığını hangi ölçüyle belirleyecektim? Kısaca, "düşünüyorum" savı, ne olduğunu belirlemek için, "diğer bilgilerle", geriye dönüşlü bağlantısı yüzünden, şimdiki durumumun, bildiğim diğer durumlarla *karşılaştırdığımı* varsayar. Her ne olursa olsun, benim için dolaysız kesinlik yoktur, - Halkın verilen duruma inandığı dolaysız kesinlik yerine felsefeci böylece, bir dizi metafizik sorular bulur, zihnin yerinde, asıl vicdan sorunları, yani: "Düşünme kavramını nereden elde ediyorum? Niçin,

neden ve sonuca inanıyorum? Bana 'ben'den, hatta bir neden olarak 'ben'den, giderek düşünmenin nedeni olarak 'ben'den söz etme hakkını veren nedir?" Kim bu metafizik soruları yanıtlamaya kalkarsa, hemen bir tür bilgi sezgisine başvurur. "Düşünüyorum ve biliyorum, bu en azından doğru, gerçek ve kesin" diyen biri gibi, - bugün bir gülümseme ve iki soru işaretiyle hazır bir felsefeci bulan biri. Felsefecinin üzerinde bıraktığı izlenimden kalkarak "efendim", diyecek ona, "yanlış yapma olasılığı yok, ama niye hakikatin peşindesiniz?"-

17

Mantıkçıların kör inançlarıyla ilgili olarak: bu kör inançlı kafaların gönülsüzlükle kabule yanaştıkları bir küçük kısa olguyu vurgulamaktan usanmayacağım.- yani, düşüncenin "o" istediği zaman gelmesi, "ben" istediğim zaman değil; böylece, "ben" öznesi "düşünüyorum" yüklemimin koşuludur demek durumu yanlışlama olacak. O düşünür: Oysa, bu "o", kesinlikle şu, eski ünlü "ben"dir, yumuşatarak söylersek, yalnızca bir kabul, bir sav ama hiç de "dolaysız kesinlik" değildir. Herşeyden önce bu, "o düşünüyor"la çok ileri gidilmiş oluyor: bu, "o", sürecin *yorumunu* içerir, sürecin kendine ait değildir. Buradaki çıkarım, gramer alışkanlığına uygundur: "düşünmek, bir etkinlik, her etkinlikte bir etkin olan vardır, sonuç olarak. "Aşağı yukarı eski atomculuğun aradığı şemaya uygundur, etkiyen "kuvvet"in yanında, ondan çıkarak etkili olduğu, dayandığı şekilsiz madde, atom vardır-, daha titiz kafalar sonunda bu "yeryüzü kalıntısı" olmadan idare etmeyi öğrendiler ve belki biz, mantıkçılar da, birgün kendimizi, şu küçük "o" (onurlu eski "ben"in buharlaşarak kendisine dönüştüğü) olmadan yaşamaya alıştıracacağız.

Bir kuramın çürütülebilir oluşu hiç de küçümsenir bir çekicilik değildir: Kesinlikle bu albeni incelmış kafaları kendine çekiyor. Yüz kez çürütülmüş "özgür istem" kuramı, sürüp giden varlığını, yalnızca bu albeniye borçlu görünüyor-; tekrar tekrar, kendini, onu çürütecek denli güçlü hissedenden biri çıkıp geliyor.

Felsefeciler "istem"i sanki dünyanın en iyi bilenen şeyiymiş gibi sözkonusu etmeye alışmışlar, gerçekten de, Schopenhauer, yalnızca "istem"in asıl olarak bilindiği, mutlak olarak tümüyle, çıkarma ve ekleme olmaksızın bilindiği anlayışını getirdi. Ama tekrar tekrar bana öyle görünüyor ki, bu durumda Schopenhauer, felsefecilerin yapmaya alıştığını yaptı: Yaygın bir önyargıyı uyarladı ve abarttı. İstem herşeyden önce, *karmaşık* bir şey, yalnızca sözde kalan birliğe sahip - ve kesinlikle bu tek sözde yatıyor yaygın önyargı, bu söz her zaman felsefecilerin yetersiz uyarısına üstün geldi. Öyleyse birkez olsun ihtiyatlı olalım, "felsefi olmayalım" - şöyle diyelim: Her istemede³³ önce, duyumların çokluğu, yani *ardımızda bıraktığımız* durumların duyumu, *ona doğru yöneldiğimiz* durumların duyumu, bu bırakmamızın ve yönelmemizin kendilerinin duyumu vardır, ayrıca, o zaman bunlara "kollarımızı ve bacaklarımızı" oynatmadan bile, eşlik eden kas durumu, biz birşeyi "isteyince", bir tür alışkanlıkla harekete geçer ve etkisini gösterir. Öyleyse, nasıl duyumlar (aslında çok çeşitli duyumlar) istemenin yapı taşları olarak tanınacaksa, ikinci olarak, düşünme de öyle olmalı. Her isteme aktunda buyurucu bir düşünce vardır, - bu düşüncenin "isteme"den koparabileceğine inanmamalı, sanki geriye is-

teme kalırmış gibi. Üçüncü olarak, isteme, yalnızca duyum ve düşünme karmaşası değil, bir *duygusalılık* aslında, buyruğun duygusalılığı, istem özgürlüğü denen, aslında boyun eğmesi gereken bir; üstünde üstünlük duygusalılığıdır: "Özgürüm, 'o itaat etmeli- bu bilinç her istemde bulunur, eşit olarak yoğun dikkatte, kendini bir hedefe yöneltmiş doğrudan bakışta, "bunun dışında başka hiçbirşey gerekli değil, şimdi" diyen koşulsuz değerlendirmede, uyulması gerekli içsel kesinlikte ve buyuran kişinin durumuyla ilgili olan ne varsa; *isteyen* insan, kendi içindeki boyun eğecek ya da boyun eğeceğine inandığı bir şeye buyurur. Gelin şimdi istemenin en acaip şeyine dikkat edelim, - bu çok yanlış şey için halkın tek bir sözcüğü var: verilen koşullar altında olduğumuz sürece, aynı zamanda hem buyurucu hem boyun eğiciyiz, boyun eğici olarak isteme aktından hemen sonra başlama alışkanlığında olan, zorlama, itki, basınç, direnç, hareket duyumunu biliriz. Diğer yandan bu ikiliği göz önüne almayıp, kendimizi sentetik "ben" kavramıyla aldattığımız sürece, bir dizi yanıltıcı sonuçlar, sonuç olarak istemenin kendisinin yanlış değerlendirilmeleri, isteme aktına yoruluyor,- isteyen insan, istemenin eylem için *yettiğine* içtenlikle inanır, böylece. Çünkü, durumların büyük çoğunluğunda, buyruğun etkisinin, yani boyun eğmenin, yani eylemin beklendiği yerde, görünüşün kendini sanki burada *etki zorunluluğu* varmış gibi duyuma dönüştürdüğü yerde isteme gerçekleşir; kısacası, istemede bulunan, uygun bir kesinlik derecesiyle, isteme ve eylemin nasılsa 'bir olduğuna inanır-, başarıyı, istemenin gerçekleşmesini, istemenin kendisine bağlar, böylece tüm başarıyı getiren güç duyumunun yükselmesinin keyfini çıkarır. "İstem özgürlüğü" -buyuran ve aynı zamanda kendini buyruğun gerçekleştiricisi olarak gören, - böyle biri olarak, di-

rence karşı kazanılan zaferin keyfini çıkaran, ama bu dirençleri aslında isteminin yendiğini varsayan, istemede bulunan kişinin çok yanlı keyif durumunu anlatan söz. İstemede bulunan böylece, kendi başarıcı araç ve gereçlerinin, iş görebilir "düşük-istemeleri" ve düşük ruhların - bedenimiz yalnızca birçok ruhtan oluşan toplumsal bir yapıdır-keyif duygusunu buyurucunun keyif duygusuna katar, *L'effet, c'est moi*.³⁴ Burada olup biten, iyi kurulmuş her mutlu devlette olup bitendir, yönetici sınıf, kendini devletin başarısıyla özdeşleştirir. Bu tür istemede, buyurmak ve boyun eğmek, söylemiş olduğum gibi, birçok 'ruhtan' oluşan toplumsal yapının temelindedir, demek ki, filozof böyle bir istemeyi, ahlak alanını, "yaşama" fenomeninin ortaya çıktığı güç ilişkilerinin öğretisi olarak anlaşılan ahlak alanına katma hakkını kendinde görmektedir.

20

Tek tek felsefe kavramları, kendileri için, kendi başlarına gelişen rastgele şeyler değildir; tersine, birbirlerine bağlı, birbirleriyle ilişkili olarak gelişirler; düşünce tarihinde ne denli apansız, gelişigüzel ortaya çıkıyor gibi görünürlerse görünsünler, yine de bir kıtada yaşayan hayvanlar topluluğunun üyeleri gibi, bir sisteme aittirler: Bu durum, sonunda en farklı felsefecilerin, belli bir *olanaklı* felsefeler temel şemasına uygun düşmesinde kendini gösteriyor. Görünmeyen bir çekim altında, aynı yörüngede döner dururlar bir kez daha: Eleştiri ve sistemleştirme isteğiyle kendilerini birbirleri karşısında ne denli bağımsız dursalar da, onlardaki birşey, yönlendirir onları; birşey birbiri ardınca belli bir düzene iter, doğuştan gelen bir sistemli yapıya, kavramlarının ilişkisine. Düşünmeleri,

aslında, keşfetmekten daha çok, yeniden tanımaktır, yeniden anımsamadır, bir geriye yuvaya dönüştür, kavramların ortaya çıktığı, bir uzak, çok eski ruhun ev işlerine dönüş - bu ölçüler içinde, felsefe yapma, bir çeşit en yüksek derecede atacılıktır.³⁵ Tüm Hint, Yunan ve Alman felsefe yapımları arasında tuhaf aile benzerliği, yeterince kolaylıkla açıklanabilir Özellikle de diller arasında yakınlığın olduğu yerde, ortak felsefe gramerinden dolayı - benzer gramer işleviyle, bilinçsiz egemenlik ve yönetimden dolayı demek istiyorum - felsefe sistemlerinin benzer biçimde ardarda gelmesi ve evrimi için, önceden hazırlanan herşeyi önlemek oldukça imkansızdır: Diğer bâzı dünya yorumlarına, yolun kapalı oluşu gibi. Özne kavramının en az geliştiği Ural - Altay dillerinin³⁶ alanından olan felsefeciler, büyük olasılıkla "dünyaya" farklı bakacaklar ve Hind - Avrupa ailesinden ve Müslümanlardan farklı yollar bulacaklardır: Belli gramatik işlevlerin çekiciliği, en son durağında, *fizyolojik* değer yargılarının ve ırksal koşulların çekiciliğidir.- Locke'un, ideaların kökeniyle ilgili üstünkörülüğünü yadsımak için bu kadar yeter.

21

*Causa sui*³⁷, şimdiye dek düşünülmüş en iyi çelişkidir,* bir çeşit mantıksal ırza geçme ve yapaylık: Oysa, insanlığın aşırı kibiri, derinliğine ve korkunç biçimde kendini tam bu saçmalığın içine soktu. "İstem özgürlüğü", özlemi; en yüksek metafiziksel anlamıyla, yazık ki hâlâ, yar eğitilmiş insanların kafalarına egemen; eylemlerinin tek tek sorumluluğunu taşıma özlemi ve Tannıyı, dünyayı, şansını, toplumu onlar için sorumluluktan kurtarma özlemi, tam bu *causa sui* özleminden, Münchhausen gözüpekliği-

giyle, kendi saçlarından tutup, hiçliğin bataklığından kendini varlığa çekme özleminden aşağı kalmaz. Diyelim ki, bu yolla, herhangi biri, bu ünlü özgür istem kavramının yontulmamış basitliğinden öteye geçebiliyor, onu kafasından silip atıyor, ondan bu "aydınlanmasını" bir adım daha arttırmasını istiyorum ve kafasından bu yapay kavramın karşısını da atıyor: Neden ve sonucun yanlış kullanılması demek olan "kısıtlı istemi" demek istiyorum. "Neden" ve "sonuç" doğal bilimcilerin yaptığı gibi (onlar gibi düşüncelerini doğallaştıranların-) *şeyleştirilmemeli*; yürürlükteki mekanik aptallığa göre, neden, "sonuç" elde edilinceye dek bastırır, iter; "neden" ve "sonuç", yalnızca saf kavramlar olarak işgörmeli, yani ad verme ve karşılıklı anlaşma amacıyla, uzlaşımsal uyduruklar olarak; açıklama amacıyla *değil*. "Kendi-başına-olan"da, "nedensel bağ", "zorunluluk", "psikolojik özgür olmayış" diye birşey yok; orada sonuç, nedeni izlemiyor, "yasa" işlemiyor orada; nedeni, art arda gelmeyi, birbiri için olmayı, göreceliği, zorlamayı, sayıyı, yasayı, özgürlüğü, gerekçeyi, amacı düzenleyen biziz; bu simge - dünyayı, "kendi başınaymış" gibi, şeylerin arasına katıp, karıştırırsak, o zaman, bir kez daha, her zamanki gibi, yani, *mitolojik* davranmış oluruz. "Özgür olmayan isteme", mitolojidir: Aslında gerçek yaşamda yalnızca güçlü ve zayıf istemeler sözkonusudur. - Bir düşünür "her nedensel bağı" ve "psikolojik zorunluluğu", bir zorlama, gereksinme, boyun eğme yükümlülüğü, baskı, kısıtlanma olarak duyarsa, bu, hemen her zaman kendinde eksik olan birşeyin belirtisidir. Böyle bir duyum aldatıcıdır - kişi kendini ele verir. Ve genellikle, gözlemlerimde yanılmıyorsam, "isteme kısıtlılığı", tümüyle iki zıt noktadan, ama hep derin bir kişisel yolla, sorun olarak kavranıyor: biri, ne pahasına olursa olsun, kendi "sorumluluğundan",

kendine olan inancından, çıkarlarıyla ilgili kazandığı haklardan vazgeçmek istemez (budala ırklar bu sınıfa ait-) diğeri, tersine, hiçbirseyden sorumlu olmayı, suçlu bulunmayı istemiyor, içindeki bir kendini aşağı görüşünden çıkarak, bunu başka yere kaydırabilmeyi istiyor. Bu sonuncular, kitap yazdıklarında; bugünlerde suçlulardan yana olma alışkanlığındadır; bir tür toplumcu acıma en hoş maskelerdir. Ve aslında, isteme zayıflığının yazgıcılığı, kendini şaşırtıcı biçimde güzelleştirir, "*la religion de la souffrance humaine*"³⁸ olarak sunabildiğinde kendini; bu onun "incelmiş zevkidir".

22

Parmağını kötü yorumların biçimleri üstüne koyma belâsından kurtulamayan eski bir filolog olarak beni bağışlayınız: Ama siz fizikçilerin ö denli kibirle konuştuğu "doğanın yasaya uygunluğu", sanki - yorumlarınızın ve kötü "filolojinin" sayesinde vardır, - bir olgu değildir, bir "metin" hiç değil, yalnızca bir çocuksu insancıl düzenleme ve modern ruhun demokratik güdülerine fazlasıyla kolaylık gösteren anlam saptırması! "Her yerde yasa önünde eşitlik; doğa bu bakımdan farklı değil, bizden daha iyi durumda değil": Onda ayrıcalıklı ve özerk herşeye, aynı zamanda ikinci ve daha ince tanrıtanımazlığa karşı kaba bir düşmanlık bulduğumuz incelikli bir ard düşünce, bir kez daha örtülmüş oluyor. *Ni Dieu, ni maître*³⁹ -sizin de istediğiniz o; öyleyse "çok yaşa doğa yasası!" - öyle değil mi? Ama, dediğim gibi, yorumdur bu, metin değil; biri çıkıp gelebilir, karşıt bir niyet ve yorumlama biçimiyle, aynı "doğa"yı, aynı görünüşler bakımından güç savlarının oldukça despotça, kayıtsız, acımasız sokuşturulmasıyla an-

lamlandırılabilir - gözlerinizin önüne, "gücü istemenin" tüm istisnasızlığını, koşulsuzluğunu öylesine canlı serip, hemen her sözcüğün, "despotluk" sözcüğünün kendisinin bile, sonuçta kullanılmaz ya da zayıflatıcı ve yumuşatıcı eğretileme⁴⁰ - çok insanî biçimde - olarak görünmesine yol açan yorumcu; ama yine de bu dünya üstüne sizinkinin aynısını söyleyen, yâni, dünyanın "zorunlu" ve "hesaplanabilir" gidişinin olduğunu ama bunun yasaların egemenliğinden değil de, mutlak olarak *eksikliğinden* ileri geldiğini, her gücün varmayı amaçladığı en uçtaki hedeflerine her an ulaşabildiğini ileri sürerek bitiren. Diyelim ki, bu da yalnızca yorum - siz yeterince heveslisiniz karşı çıkmaya? - peki, böylesi daha iyi ya.-

23

Tüm psikoloji, şimdiye dek, ahlaksal önyargılara ve korkulara takılıp kalmış: Derinlere inmeyi göze alamamış. Onu morfoloji olarak, *güç isteminin gelişim öğretisi* olarak kavramak, benim kavradığım gibi - kimse bunu henüz aklından bile geçirmemiş: Şimdiye dek yazılanların, şimdiye dek susulanların belirtisi olarak, bilinmesine izin verildiği sürece. Ahlaksal önyargıların gücü, tinsel gücü en yüksek, görünüşte soğuk ve önceden dayandığı düşüncelerin en az olduğu dünyanın içine derinden derine işliyor - ve bunu açıkça, zedeleyici, ket vurucu, kör edici ve çarpıtıcı biçimde yapıyor. Halis bir fizyo-psikoloji, araştırmacının yüreğindeki bilinç dışı dirençle savaşmalıdır; araştırmacının kendine karşı çıkan "yüreği" vardır çünkü; "iyi" ve "kötü" itkilerin karşılıklı bağımlılığı öğretisi, daha incelmış ahlaksızlık olarak, güçlü ve yiğit bir vicdanda sıkıntı ve bıkkınlık verir-, daha da fazlası, tüm iyi itkilerin kötüler-

den türetilmesi öğretisi. Ama, diyelim ki, birisi, nefret, kıskançlık duygusunu, mal-mülk tutkusu, egemen olma tutkusunu, yaşamı koşullandıran duygular, yaşamın tüm ev işlerinde⁴¹ temel ve öz olarak bulunması gerekli birşeyler olarak alsın, o zaman onlar yüceltilmelidir, eğer yaşam yükseltilecekse-, bu görüşünden dolayı, deniz tutmasından çektiği gibi çekecektir. Yine de, bu varsayım, bu koskoca, hemen hemen yeni bir tehlikeli bilgili alanında, en tuhaf, en acı verici olmaktan uzak: - Niçin herkesin ondan uzak kalması gerektiğinin gerçekten de yüz ayrı gerekçesi vardır- *becerebilene!* Öte yandan, gemisi, eğer bu sulara itilmişse, iyi, hadi öyle olsun! Sıksın dişini şimdi! Gözlerini dört açsın! Sıkı sıkı yapışsın dümene! - Dosdoğru ahlakın üstüne doğru gidiyoruz, ezip geçiyoruz, oraya dek seferimizi uzatmaya kalkışarak; belki de ahlakımızın geri kalanını hurda haş ediyoruz - ama, kim umursar ki *bizi!* Yürekli seyyahlara ve sürüvencilere, hiçbir zaman *daha derin* bir sezgi dünyası kendini açmamış ki: Ve psikolog böylece "özveride bulunuyor" - Hiç de *sacrifizio dell' intelletto*⁴² değil bu, tersi! - diğer bilimlerin varlığına hizmet ve hazırlık için, psikolojinin yeniden bilimlerin kraliçesi olarak tanınmasını en azından karşılıklı olarak isteyebilecek Psikoloji, şimdi yeniden temel sorunlara giden yoldur.⁴³

İKİNCİ ANA BÖLÜM

ÖZGÜR RUH

24

O Sancta simplicitas!⁴⁴ Ne de tuhaf basitlikler ve sahtelikler yaşıyor insanoğlu! İnsanın bir kez mucizeyi görebilecek gözleri olunca, durmadan şaşırıyor! Nasıl da çevremizdeki herşeyi aydınlık, özgür, kolay ve basit kılıyoruz! Duyumlarımıza, bütün derme çatmalığı, düşüncemize, Tanrısal serseri sıçramalar yapma isteğinin ve yanlış çıkarımların girmesi için geçiş izni vermeyi nasıl da biliyoruz! Başından beri, hemen hemen kavranamaz bir özgürlük, düşüncesizlik, temkinsizlik, bir yaşama yürekliliği ve şenliğinden tad almak için – yaşamadan tad almak için, bilgisizliği korumaya nasıl da akıl erdirebiliyoruz? Ve yalnızca bu katı, sert bilgisizlik temelinde şimdiye dek bilgi yükseldi; çok daha güçlü istemenin temeli üstündeki bilgi istemesi, bilmemeyi, bilgisizliği, yanlış isteme! Onun karıştı olarak değil de – daha incelmış biçimi olarak! Hatta *dil* bile, burada, diğer yerlerde olduğu gibi, beceriksizliğinin üstesinden gelemiyor; yalnızca, derecelenmenin, çeşit çeşit aşama inceliklerinin olduğu yerde karıştıktan söz ediyor; hatta, şimdi bizim başa çıkılamaz "et ve kanımıza" ait olan, derinlere kök salmış ahlak Tartüfçülüğü, daha iyi bilenlerimizin bile sözlerini saptırır: orada burada, kavrır da güleriz, en iyi bilimin en iyisinden bizi bu *basitleştirilmiş* durumda tutmaya çalışmasına; istemeye istemeye yanlış sevmesine, tümüyle yapay, yolunca yordamınca uydu-ruk, düzmece dünyada yaşayan bir varlık olduğu için – ya-

Bu şenlikli girişin ardından ciddi bir söz işitilmek ister: en ciddi olana seslenecek. Felsefeciler ve bilgi dostları, açın gözünüzü, şehit olmaktan sakının! "Hakikat isteği için" acı çekmekten! Hatta kendinizi savunmaktan! Vicdanınızın tüm günahsızlığını, ince yantutmazlığını bozar, sizi karşı çıkışlara ve kırmızı kumaşlara direngen kılar, aptallaştırır, hayvanlaştırır, boğalaştırır, tehlikeyle, iftirayla, zan altında olmakla, sürülmekle ve hatta düşmanlığın daha kötü sonuçlarıyla savaşıırken, sanki yeryüzünde hakikatin koruyucuları gibi oynamak zorundasınız: – sanki "hakikat" zararsız, yabani bir insanmış da koruyuculara gereksinimi varmış gibi! ve işte siz, siz en acıklı kılıkların şovalyeleri⁴⁵, sevgili avareler, ruhun örümcek ağı örücüleri! Sonunda, yeterince öğrendiniz; haklı olup olmamanızın pek de önemi yok, şimdiye dek hiçbir filozof haklı olmadığı ki, savcılarının ve yargıçlarının önünde tüm debdebeli tavırlarınızdan, kozlarınızdan daha bir övülesi hakikatçilik, özel sözcüklerinizden, tuttuğunuz öğretilerden sonra (arada bir kendinizden sonra) konduduğunuz her küçük soru işaretinde bulunabilir! İyisi mi çekilin şöyle bir kenara! Gidin saklayın kendinizi! Maskelerinizi ve incelmışliğinizi takının da yanlış anlaşılın! Ya da biraz korkun! Ve bahçeyi unutmayın, altın çitlerle çevrili bahçeyi! Çevrenizdeki insanlara bir bahçeymiş gibi sahip çıkın – ya da suların üstündeki müzik, gün batımına doğru, günün anımsamalara döndüğü; – iyi bir yalnızlık seçin, özgür, uçarı, kolay yalnızlık, size de böylece bir anlamıyla iyi kalma hakkını versin! Ne zehirli, ne hileci, ne kötü yapıyor herkesi; gözler önüne serilmiş güçle yürütülemeyen her uzun savaş! Nasıl da *kişisel* kılıyor insanı, bir uzun korku, uzun bir süre düş-

manı kullanarak, olası bir düşmanı! Bu toplumdan sürül-
müşler, bu uzun süre izlenmiş, kötü biçimde saldırıya uğ-
ramışlar – ayrıca zorlanmış münzevîler. Spinozalar ve Gi-
ordano Brunolar – eninde sonunda hep, en yüce tinsellik
maskesi arkasında, belki kendileri bile bilmeden, incelmış
intikamcılara, zehir hazırlayıcılara dönüşüyorlar (Spi-
noza'nın ahlakını ve ilahiyatının temelini açın bakın da gö-
rün!) – bir felsefecinin şaşmaz biçimde felsefî mizah duy-
gusunu yitirişinin işareti olan ahlaksal öfkenin yontulma-
mışlığından söz etmeyelim. Felsefecinin şehit olması,
"hakikat için kurban olma"sı, içinde bulunan kışkırtıcıyı,
gösterişçi artisti ortaya çıkarmaya zorluyor; eğer biri onu
şimdiye dek artistik merakla seyretmişse, birçok felsefeci-
yle ilgili olarak, tehlikeli bir isteği kolaylıkla kavrayacak,
ondaki çöküntüyü bir kez daha görecek ("şehitliğe" doğru
çöküntü, sahneye, kürsü çığırtkanlığına). Ancak böyle bir
istekle görülecek şeyin *ne* olduğu açık olmalı: Yalnızca sa-
tir dramı mı⁴⁶, yalnızca ek bir komik piyes mi, yalnızca
uzun gerçek trajedinin *sonuna gelindiğinin* sürüp giden bir
kanıtı mı: Her felsefenin daha doğuşunda uzun bir trajedi
olduğunu varsayarak. –

26

Her seçkin insan, güdüsel olarak, kalabalıktan, çokluk-
tan, çoğunluktan *kurtulduğu*, onlardan ayrık biri olarak,
kural "adamlarını" unutabildiği, sığınacağı kalesinin ve
gizliliğinin peşinde koşar: Büyük ve apayrı anlamıyla bi-
len biri olarak, daha güçlü bir güdüyle doğrudan doğruya
bu kural "adama" çarpacağı bir durumun dışında. İnsan-
larla alışverişinde, arada sırada gam ve kasavetin bütün
renkleriyle, usancın, duygudaşlığın, iç karartısının, yalnız-
lığın yeşil ve grisiyle menevişlenmeyen biri, kesinlikle
yüksek zevkli insan olmayan biri, diyelim ki o, bütün yükü

ve neşesizliği isteyerek üstlenmiyor; sürekli olarak kaçınıyor bundan, dediğim gibi, sessiz ve gururlu kalesinde gizleniyor; o zaman birşey kesinleşir: O bilgi için yaratılmamış, bilgi onun alınına yazılmamıştır. Eğer öyle olsaydı, bir gün kendine şunu söylerdi: "Şeytan benim aklımı almış! kural, kural dışı olmaktan daha ilginçtir – yani benden, ben ayrıktan! – ve aşağı inerdi, herşeyden önce, "içeri" girerdi. *Ortalama* bir insan üstünde uzun ve ciddi bir araştırma ve birçok maskeleyme, kendini içtenlik ve kötü ilişki – her ilişki kötü ilişkidir, eşit olanların kişisel dışında – : İşte bu her felsefecinin yaşam tarihinin zorunlu parçasını oluşturuyor; belki de en kabul edilmez, en pis kokulu, en hayal kırıklığına uğraticı parçası. Eğer şanslıysa, bilginin kısmetli çocuğuna yakıştığına, görevinde uygun kısaltmalara başlayacak, – Klinikleri demek istiyorum, hani şu hayvanın, "kural"ın kendisini tanıyan, böylece de bir ölçüde tinsellik ve heves, kendilerinden ve kendi benzerlerinden söz etmeye götürür onları *gözler önünde*: – Kimi zaman gübrelerinin arasında olduğu gibi, yuvarlansalar da, Kinizmi, bayağı ruhların namusluluğa yaklaştığı tek form, daha yüksek insan, her kaba ya da incelmış kinizme kulak verip dinlemeli; kutlamalı kendini, utanmaz bir şaklaban ya da bilimsel satir dramı, önünde sesini duyurduğunda. Büyüyle tiksintinin birbirine karıştığı durumlar da vardır: yüzyılın en derin en keskin belki de en kirli insanında, Abbé Galianni⁴⁷ gibi birinde – Voltaire'den çok daha derindi, sonuç olarak da epey suskundu. Sık sık oluyor, daha önceden belirtildiği gibi, bilimsel bir kafa maymun gövdesi üstüne konduruluyor, incelmış, sıradan olmayan bir anlayış, aşağılık bir ruhta, hiç de, seyrek olmayan bir olay, özellikle doktorların, ahlak fizyologlarının arasında. Ve çileden çıkmamış, üstelik zararsız biri, insanlardan, iki gereksinmesi olan bir mide ve tek gereksinmesi olan kafa

olarak söz ettiğinde, insan yapıp etmelerinin tek ve asıl güdüsünü açlık, şehvet, boşluk olarak görüp, araştırarak görmek *istediğinde*; kısaca, insandan "kötü" olarak söz ettiğinde, – beter olarak bile değil – , bilgiyi seven, özenle, inceliklerini yakalamaya çalışarak dinlemeli, nerede öfkesiz bir konuşma varsa, oraya kulak kabartmalı. Çünkü, öfkeli insan, ve daima kendi düşleriyle kendini (ya da kendinin yerine Tanrıyı ya da toplumu) parçalayıp, lime lime eden, belki ahlak açısından, gülen birinden ve kendinden hoşnut satirden daha yüksek bir yerde; bir öteki anlamıyla ise, daha alışılmış, daha kayıtsız daha az öğretici bir durum. Kimse öfkeli insan kadar çok *yalan* söyleyemez. –

27

Anlaşılması zor: özellikle insan, başka türlü yaşayan ve düşünen insanlar arasında *gangasrotagati*⁴⁸yi düşünüp yaşadığında, yâni *kurmagati*⁴⁹yi ya da en iyisi "kurbağanın yürüyüşüne göre" *mandeikagati*⁵⁰yi – Açıkça kendimin "zor anlaşılması" için elimden geleni yapıyorum. – İnsan, bir yorum inceliğindeki iyi niyet için yürekten şükran duymalı, "iyi dostlar"a gelince de, daima çok tembel olma hakkına sahip olduğuna inanan! Başından beri, yanlış anlaşılma yer vermekle, imkan bırakmakla, iyi yapan: İnsan gülebilir de: – ya da tümüyle kurtulabilir onlardan, bu iyi dostlardan, – ve güler yine de!

28

Bir dilden bir başka dile çeviride en zor olan şey, anlam biçiminin temposudur: Irk karakterinin temelinde ya da fizyoloji diliyle söylersek, "metabolizma"sının ortalama temposunda bilinen Namusluca yapıma niyetini taşıyan, asıllarının istemeksizin basitleştirilmeleri olan çeviriler var, hemenı hemen yanlışlar, çünkü yürekli ve sevinçli *temposu* çevrelemiyor; şeylerde ve sözcüklerdeki

tüm tehlikeleri aşip ortadan kalkmasına yardım ediyor. Almanlar dillerindeki *presto*⁵¹yu pek beceremezler: Buradan çıkarak denilebilir ki, özgür düşüncenin özgür ruhlu düşüncenin en keyifli, en atılgan nüanslarından çoğunu. Soy-tarı ve satir yabancıdır onlara, bedence ve vicdanen Aristofanes ve Petronius'u çeviremezler. Bütün tantanalı, yapışkan, ağırbaşlı – kabasaba, cansıkıcı, dallı budaklı, zorluklar taşıyan, sert katı anlatım biçimlerini Almanlar zengin çeşitliliğiyle geliştirdi – bağışlayın ben! ama, Goethe'nin düzyazısı bile, katılığın ve şıklığın karışımıyla, bu kuralın dışında değil; ait olduğu "eski iyi zaman"ın aynası. Alman zevkinin ifadesi olarak, hâlâ "Alman zevkinin" olduğu zamanın: Bir Rokoko zevki, *moribus et artibus*.⁵² Lessing ,farklı bir örnek yarattı , çok şeyi anlamış, çok şeyde ustalaşmış oyuncu kişiliği sayesinde: Bayle'nin⁵³ çevirmeni olması boşuna değildi. Diderot ve Voltaire'in, dahası Romalı komedyenlerin yanına kaçmaktan hoşlanırdı: – Lessing, *tempo* olarak da özgürlüğü seviyordu, almanya'dan kaçmayı. Ama nasıl oldu da, Alman dili, bir Lessing'in dünyasında bile, principie⁵⁴sinde bizi Floransa'nın ince kuru havasına götürüp, en ciddi olayı, gürlütücü *allegriissimo*⁵⁵ olarak ortaya koymadan edemeyen: Göze aldığı şeytanca bir karşıtlık duygusu olmaksızın Macchiavelli'nin temposuna öykündü, – düşünceler, uzun, zor, sert, çetin, tehlikeli ve dörtlü bir tempo, en iyisi kaptırılsın şaka. Sonunda, Petronius'un Almanca çevirisine kalkışan, şimdiye dek müzisyenlerin sahip olduğundan daha büyük ölçüde buluşlarda, düşüncelerde, sözcüklerde *presto* ustası olan: – Hastalıklı kötü dünyanın, "eski dünyanın" bile, bütün bataklığı ona vız gelir; insanın onunkine benzer, fırtına gibi ayaklara, soluğa, hızlı esişe, herşeyi *koşturarak* sağlıklı kılan, rüzgarın özgürleştirici, alaycı gülümsemesine sahipse.A37ristofanes'e gelince, onun yüzü

suyu hürmetine, tüm eski Yunanı bağışlayabildiğimiz, nurlandırıcı ve tamamlayıcı ruh; tabii burada, bağışlanacak ve nurlandırılacak şeyin ne olduğunun tüm derinliğiyle kavrandığını varsayıyoruz: – Platon'un gizliliği ve Sfenksi kişiliği üstüne mutlu olarak korunmuş ve *petit fait*⁵⁶den daha fazla düşündürücü birşey bilmiyorum: Ölüm döşesindeki yastığının altında ne incil, ne Mısır'a, ne Pisagor'la, ne Platon'la ilgili birşey bulundu – yalnızca Aristofanes. Bir Platon bile yaşama nasıl tahammül etti – hayır dediği Yunan yaşamına – bir Aristofanes'siz

29

En azların işidir bağımsız olmak: – güçlü olanların ayrıcalığıdır. Ve buna kalkışan, buna en fazla hakkı olan, ama zorlanmadan; bu da gösteriyor ki, bir olasılıkla, yalnızca güçlü değil, ayrıca taşkınlığa kalkışıyor. Labirente yönelen böyle bir hayatın getirdiği tehlikeleri bin kez çoğaltır, bu tehlikelerin en küçüğü, hiç kimsenin nasıl ve nerede doğru yoldan çıkacağını, başkalarından kopacağını, Minotauros⁵⁷ vicdanıyla dilim dilim doğranacağını gözüyle görememesi. Eğer böyle biri yok olup giderse, bu, insan anlayışının çok uzağında olup biter. Ne duyulur ne yürek sızlatır: – ve artık geri dönemez! İnsanların acımasına bile geri dönemez artık! –

30

En yüksek sezgilerimiz, ahmaklık gibi, belli koşullar altında suç gibi gelmeli kulağa - gelmek zorunda da, izin verilmeden, doğaları ve şartlanmışlıkları uygun olmayanlarca işitildiklerinde, içrek ve dışrak* ayrımı, önceki filozoflarca, Hintlilerce, Yunanlılar, İranlılar ve Müslümanlarca da, kısaca eşitliğe ve eşit haklara *değil de*, sıralanma düzenine** inananlarca yapıldığı gibi, – dışrak yaklaşım, içten değil de, dıştan gelen, görmede, değer biç-

mede, ölçmede, yargılamada değil: Aslında olan şu, dışrak yaklaşım şeyleri aşağıdan görür – içrek ise, *yukarıdan* aşağı. Trajedinin bile, trajik işleyişini durdurduğu ruh yükseklikleri vardır ve dünyanın tüm acılarını biraraya toplayarak, kim görünüşünün *zorunlu olarak* bizi ayartıp, acı-maya zorlayıp zorlamadığına karar vermeye kalkar da bu acıyı iki katına çıkarır? Yüksek türden bir insana besin ya da serinletici olan şey, daha farklı, aşağı türden birine adetâ zehir olabilir. Sıradan insanın erdemleri, filozof için kötülük ve zayıflık anlamına gelebilir; yüksek türden insan soysuzlaşıp, yok olup gittiğinde, batmış olduğu daha aşağı dünyada bulunanların ona bir aziz gibi saygı göstermek zorunda olduğu özellikler kazandırabilecektir. Ruh ve sağlık için daha aşağı ruhlara, daha aşağı yaşama kuvvetlerine ya da daha yüksek ve daha güçlülerine hizmet etmesine bağlı olarak, birbirine karşıt değerler taşıyan kitaplar vardır: ilk durumdakiler, tehlikeli, bozguncu, unufak edici kitaplardır; ikincilerse, çağuncuların, en cesur olanları cesaretlerine çağıran çığlıklardır. Herkes için olan kitaplar her zaman pis kokan kitaplardır: Küçük insanların kokusu sinmiştir onlara. Halkın yediği içtiği, hatta tapındığı yerlerin kokması alışılmış birşeydir. Eğer insan *temiz* hava almak istiyorsa, kiliseye gitmemelidir. –

31

Gençlik yıllarında, hayattan elde ettiğimiz en iyi şeyi oluşturan şu ince ayrıntı sanatından yoksun olarak saygı duyarız, hor görürüz ve bu biçimde gafil avlanmış insanın ve şeylerin kefareti ucuz biçimde acımasızca, evet ve hayırla ödemeniz gerektiğini düşünürüz. Herşey öylesine yönlendirilir ki, sahici yaşama sanatçılarının yaptığı gibi, duygularına biraz sanat katmayı öğreninceye, yapay olanı denemeye kalkışınca dek, beğenilerin en kötüsü, koşul-

suz olanın beğenisi, gaddarca alaya alınır, kötüye kullanılır. Genişliğin özelliği olan hiddet ve saygı, insanlara ve şeylere kalpazanlık yapıp, onlardan öfkesini çıkarmadıkça huzur bulmaz görünüyor. – Gençliğin kendisi, biraz kalpazanlık ve dolandırıcılıktır da. Sonraları, genç ruh, her çeşit hayal kırıklığının cefâsıyla, sonunda kuşkulu bir biçimde kendine karşı çıkar; hâlâ sıcak ve vahşidir, kuşkusu ve vicdan azabında da: Nasıl da kızgındır kendine şimdi! Nasıl da sabırsızca parçalar kendini! Uzun sürmüş körlüğünün intikamını nasıl da alır, sanki bu körlük kendi iradesiyle olmuş gibi! Bu geçişte insan kendini, kendi duygularına güvenmeyerek cezalandırır; coşkusuna kuşkuyla işkence eder; gerçekten de insan, temiz bir vicdanı bile bir tehlike gibi duyar, sanki o bir kendini örtme yolu ve daha ince bir namusluluğun yorgunluğuymuş gibi; ve herşeyden önce, taraf olur insan, ilkece taraf olur, "gençliğe" karşı! – Bir on yıl sonra: Anlar, bütün bunlar da – hâlâ gençlikti!

32

İnsanlık tarihinin en uzun dönemi boyunca – tarih öncesi dönem diyoruz buna – bir eylemin değeri ya da değer dışı oluşu sonuçlarından türetilmiş: Eylemin kendisi, kaynağı kadar az gözönüne alınmış; oysa, bugün Çinde aşağı yukarı olduğu gibi ödüllendirme ya da kepaze etme çocukdan ana babasına uzanıyor, insana bir eylemin iyi ya da kötü oluşunu düşündüren başarının ya da başarısızlığın geriye doğru işleyen gücüdür. Bu döneme insanlığın *ahlak öncesi* dönemi diyelim: "Kendini bil" buyruğu o zamanlar bilinmiyordu. Son on bin yılda, insan adım adım dünyanın birkaç büyük bölgesinde, sonuçlarının değil de, kaynağının eylemin değerini belirlediği görüşüne erişti: Bütününde, bir büyük olaydır bu, görüş ve ölçütlerin önemli biçimde incelmesini içerir, aristokratik değer egemenliğinin

ve "kaynağa" olan inancın bilinçsiz sonucudur; dar anlamıyla, *ahlaksal* diyebileceğimiz bir dönemin işaretidir. Kendimiz hakkında bilgi elde etmek için ilk çabadır. Sonuçlar yerine kaynak: Nasıl da tersine döndürülmüş bir açı⁵⁸. Kesinlikle, bir uzun kavgalar ve bocalamalarla erişilmiş tersine dönüş! Elbette: Uğursuz bir yeni kör inanç, bir tuhaf yorum darlığı böylece egemen olur. Bir eylemin kaynağı, en belirgin anlamıyla, *niyetin* kaynağı olarak yorumlanır; bir eylemin değerinin, niyetin değerinde bulunduğu konusunda karara varılır. eylemin tüm kaynağı ve ön tarihi olarak niyet: Hemen hemen son zamanlara dek bu ön yargı, ahlaksal övgüye, yergiye, yargıya ve yeryüzündeki felsefeye egemen olmuştur. – Ama bugün, bir kez daha tersine dönüş ve değerlerin temelden değişmesi konusunda, insanın kendisinin bir daha incelenip, derinleştirilmesinden kalkarak, bir zorunluluğa erişmedik mi? – Ahlak Ötesi olarak olumsuzca nitelendirilmesi gereken bir dönemin eşliğinde durmuyor muyuz: Bugün en azından, biz ahlakdışı kalanların eylemi belirleyen değer keskinlikle *niyetsel olmayan* da bulunduğundan kuşquamız var; öte yandan, bütün niyetselliği, bütün görülebilirliği, bilinebilirliği, bilincinde olunabilirliği hâlâ yüzeyine ve derisine aittir, – her deri gibi bir gizi söyler bize, ama daha fazlasını da *saklar*. Kısaca, niyetin yalnızca hâlâ yorum gerektiren işaret ve belirti olduğuna inanırız; üstelik, birçok şey gösterdiğinden, bu işaretin kendi başına pek anlamı kalmıyor, – geleneksel anlamıyla ahlaka, niyetler ahlakının bir önyargı, belki de bir acelecilik, bir iğretilik, astrolojinin ve simyanın ilgi alanında birşey olduğuna inanırım, ama her durumda birşeyler aşılmalıdır. Ahlakın aşılması, kesin anlamında ahlakın kendi kendini aşması: Bu ad, ruhun yaşam dolu denek taşı olarak, bugünün en ince, en namuslu, ayrıca en kötülükçü vicdanı için ayrılmış, uzun, gizli bir

Başka yolu yok: Kendini verme, en yakını için özveride bulunma duyguları, tüm kendini yadsıma ahlakı, acımasızca sorguya çekilip, yargı önüne çıkarılmalı: Bugün, sanatın erkekliğinin yok edilmesi için yeterince ayartıcı olan temiz bir vicdan oluşturmaya yönelik estetiği ondan aşağı kalmaz. Şu, "kendim için değil", "bir başkası için" duygularından çok fazla büyü ve şeker var; bu nokta da çifte kuruntulu olup, sormaya gerek yok: "Yoksa bunlar birer – *ayartma* olmasın sakın?" – Onları hoşnut kılan – onlara sahip olanları ve meyvalarının tadını çıkaranları ve de düpedüz seyircileri – bu onlar adına kullanabilecekleri bir tartışma dayanağı sağlamıyor, bizi dikkatli olmaya çağırıyor. Hadi dikkatli olalım öyleyse!

Bugün hangi felsefi konumda olursanız olun: Her konumdan görülenin, yaşadığımıza inandığımız dünyanın *yanlışı* olduğu, gözümüzle yakalayabileceğimiz en emin, en sağlam olgudur: – aldatıcı bir, "şeylerin özü" ilkesi üstüne varsayımlar yürütmeye, ayartılmamıza, sebep üstüne sebep buluruz. Ama kim, düşüncemizin kendisini, yâni, "tini" dünyanın yanlışığından sorumlu tutarsa – bu namuslu çıkış yolu, her bilinçli ya da bilinçsiz *advocatus dei*⁵⁹ nin yürüdüğü –:kim bu dünyayı, uzay, zaman, form, hareketiyle yanlış bir çıkarım olarak alırsa: Böyle birinin en azından, sonunda bütün düşüncelerin kendisine güvenmemeyi öğrenmek için iyi bir sebebi olur: Düşünme değil miydi bize en büyük muzipliği yapan? Ve şimdiye dek yapmış olduğu şeyi sürdüremeyeceğinin ne gibi bir güvencesi olabilir? Tüm ciddiyetle: düşünürlerin masumlüğünün dokunaklı ve derin saygı uyandırıcı bir yanı var, onların

namuslu yanıt isteğiyle bilincin karşısına çıkmalarına izin veren:Örneğin,onun"gerçek"olup olmadığı,niçin dış dünyayı kararlı bir biçimde uzakta tuttuğu ve bu türden diğer sorular, "dolaysız kesinlikler"e olan inanç, biz felsefecilere onur veren bir ahlak çocuksuluğudur: Oysa – yalnızca ahlaksal insan olmamalıyız. Ahlakın dışında bir inanç, bize pek onur vermeyen bir ahmaklıktır! Burjuva yaşamında her zaman hazır olan kuşku, "kötü karakter"in işareti sayılabilir ve akılsızca yapılan şeylere dahil edilir: Buraya, aramıza burjuva dünyasının ve onun evet ve hayırlarının ötesine – akılsızlığımızı önlemek zorunda olacak ve diyecek: Şimdiye dek yeryüzünde en iyi alaya alınmış biri olarak felsefecinin 'kötü karakter' üstünde *haklı* vardır. – bugün kuşkulama *görevi* vardır; her kuşku uçuşumundan en kötülükçü biçimde şaşkınlık bakmak. – Bağışlayın beni, bu çizdiğim karanlık karikatür ve şakacı sözlerim için: Ben kendim uzun yıllar, önce farklı düşünmeyi öğrendim, aldatma ve aldanma konularında farklı yargılarda bulunmayı, en azından bir çift böğür darbesini, felsefecilerin aldatılmaya karşı onunla direndikleri, kör hiddet için saklı tutuyorum. Niçin *olmasın*? Hakikatin, görünüşten daha değerli olduğu bir ahlak önyargısından başka birşey değil; hattâ, dünyada varolan en kötü kanıtlanmış varsayım. En azından şu kâdını kabul edilsin: Açısal değerlendirmeler ve görünebilirlik⁶⁰ olmasaydı, hiç hayat olmayacaktı, ve eğer, bâzı felsefecilerin erdemli coşkuları ve beceriksizlikleriyle, "görünen dünya" tümüyle ortadan kaldırılmak istenseydi,,şimdi diyelim ki bunu yapabildiniz – en azından sizin "hakikatimize" hiçbir şey kalmayacaktı. Evet, "hakikat" ve "hata" arasındaki temel zıtlığı varsaymaya bizi zorlayan nedir? Sanki daha aydınlık ve daha karanlık gölgeler ve görünüşün tüm tonlarının, ressamların diliyle söylersek, farklı *va-leur*⁶¹ler gibi, görünürlüğün dereceleri olduğunu varsay-

mak yatmıyor mu? Niçin *bizi ilgilendiren* dünya bir uyduruk olmasın? Ve biri çıkıp sorarsa: "Uyduruk, yazarına ait değil mi?" – Basitçe yanıtlanamayacak: Niçin? bu "ait olma" uyduruğa ait değil midir? Yükleme ve nesneye olduğu gibi özneye karşı da, bundan böyle, biraz alaycı olmamıza izin var mı? Felsefeciler, gramere olan inançlarının üstüne çıkmayacaklar mı? Mürebbiyelere saygılarımızla: Ama artık, mürebbiyelere olan inancı yadsıma zamanı gelmedi mi felsefenin? –

35

Ey Voltaire! Ey beşeriyet! Ey saçma sapanlık! "Hakikatle", hakikatin *araştırılmasıyla* ilgili birşey var; insan çok fazla insanî olarak giderse üstüne – *il necherche le vrai que pour faire le bien*⁶² - bahse girerim, hiçbirşey bulamayacak!

36

Diyelim ki, arzu ve tutkular dünyamızın dışında, başka hiçbir şey gerçek olarak "verilmiyor" bize, güdülerimizin gerçekliği dışında, başka bir gerçekliğe çıkıp inemiyoruz. – o zaman düşünme, yalnızca bu güdülerimizin arasındaki ilişki olur; bu "verilen"in benzerinden kalkarak, şu mekanik (ya da "maddesel") dünyayı anlamada *yeterli* olup olmadığını araştırıp sorular sormaya izin verilmiyor mu? Bir aldanım; "görüntü", "tasarım" Berkeleyci ve Shopenhaueri anlamıyla) değil, demek istediğim, etkimizle aynı gerçeklik derecesine sahip – herşeyin dallanıp budaklanıp, organik sürecin dallanıp budaklanmalarından ve gelişimlerinden önce (daha akla uygun, daha yumuşak ve daha zayıf olarak) daha bir güçlü birlik içinde bulunduğu etk i dünyasının daha bir ilkel formunu; bütün organik işlevlerin hâlâ sentetik olarak kendi kendini düzenleme, sindirim, beslenme, boşaltım ve metabolizmayla içiçe bulunduğu bir

tür güdü yaşamını – *yaşama öncesi*, yaşamı söylemek istiyorum. Sonunda, yalnız bu araştırmayı yapmaya izin veriyor: Yöntem vicdanı buyuruyor bunu. Bir tekiyle yetinen araştırma en uç sınırlarına değin, (saçmalama noktasına değin, denilebilir, izin verirseniz) zorlanmadıkça, çeşitli nedensellikler varsaymamalı. Bugünlerde yoksun kalmayı bildiğimiz bir yöntem ahlakı bu; – tanımından gelir matematikçilerin söylediği gibi, soru, sonunda, istemeyi gerçekten *etkin* olarak tanıyıp tanımama, istemenin nedenselliğine inanıp inanmamamız sorusu oluyor. Eğer böyle yaparsak – temelde buna inancımız nedenselliğin kendisine olan inancımızdır–, o zaman, istemenin nedenselliğinin hipotetik olarak tek olduğunu ileri süren bir araştırma yapmalıyız, "İsteme", doğal olarak, yalnızca "isteme"yi etkileyebilir – "madde"sini değil ("sinirleri", örneğin): Kısaca, nerede "etkiler" tanınıyorsa, orada istemenin istemeyi etkileyip etkilemediği varsayımını ortaya atmalı – ve bütün mekanik olayların onlara kuvvet olarak etki etmedikçe, istemenin etkilerinin olmadığını – son olarak, diyelim ki tüm güdüsel yaşamımızı tek bir temel isteme formununun dallanıp budaklanarak gelişimi açısından açıklamayı başardık – yani güç istemenin, *kendi* kuramında olduğu gibi; diyelim ki tüm organik işlevler bu güç istemine indirgenebiliyor, onda üreme ve beslenme sorununun çözümü bulunabiliyor – tek bir sorun o zaman, *bütün* etkin kuvveti, kuşkuya yer bırakmaksızın – *güç istemi* olarak belirleme hakkı kazanılmış olur. İçten bakıldığında, dünyanın "kavranabilir karakterine" göre tanımlanmış dünyanın – "güç istemi"nden başka birşey olmadığı görülür.

37

Nasıl? Sıradan konuşmak değil mi: Tanrı yadsındı,,ama şeytan değil – ?" Tersine! Tersine dostlarıml! Şeytandır sizi

böyle sıradan konuşturan! –

38

Son zamanlarda, yeni zamanların çok yönlü ışığı altında, Fransız devriminde olup biten, şu tüyler ürpertici ve yakından bakıldığında gereksiz kaba komedide, ama belli bir uzaklıktan, uzun süredir ve tutkuyla kendi öfkeleri ve coşkularıyla *yorumlarının altında, metin yitip gidinceye dek yorumlayan*, Avrupa'nın dört bir yanından soylu ve hevesli seyircisiyle: Böylece, sonraki soylu bir kuşak bir kez daha tüm geçmişi yanlış anlayabilir ve belki yalnızca bu yolla görünüşüne katlanabilir. – Ya da şöyle: Bu anda olup biten bu değil mi? Şimdi biz bu "soylu sonraki kuşak" değil miyiz? Ve şimdi tam zamanı değil mi bunu anladığımız sürece, – bu bitişin?

39

Kimse bir öğretiyi öyle kolayca, yalnızca insanları mutlu ya da erdemli kıldığı için doğru saymaz. Belki sevimli "idealistlerin" dışında, hani iyiye, hakikate, güzele bayılıp da, gölcüğünde her çeşit pılı pırtının, hantallığın karman çorman yüzmesine izin veren. Mutluluk ve erdem birer gerekçe olamazlar. Ama insanlar hattâ temkinli olanları bile, mutsuzluk veren, şeytana uyduran şeyin pek de karşıt gerekçeler olmayacağını memnuniyetle unuturlar. Bazı şeyler doğru olabilir: Aynı zamanda en yüksek derecede zararlı ve tehlikeliyken de; hatta, onu tümüyle bilenlerin ortadan kalkacağı varlığın temel özelliği olabilir, – bu durumda bir tinin gücü, tahammül edebildiği "hakikat"ın miktarıyla ölçülmelidir; daha açıkça söylersek, sulandırmak, örtmek, tatlılaştırmak, budalalaştırmak, saptırmak zorunda oldukları miktarla. Ama hiç kuşku yok ki,

hakikatin belli *parçalarının* keşfi için kötü ve mutsuz olan yeğlenir, daha yüksek bir başarı olasılığıyla:– mutlu olan kötüden söz etmezsek,– ahlakçıların sessizliğe gömdükleri bir tür. Belki de, sertlik ve kurnazlık, güçlü, bağımsız ruhun ve felsefecinin ortaya çıkması için, bir akademisyen için, bir övgü, haklı olarak bir övgü alan, ince, yumuşak, alttan alan usluluğa ve şeyleri hafife alma sanatına göre, daha yeğlenir koşullar oluşturur. Herşeyden önce, "felsefeci" kavramını kitaplar yazan felsefeciyle– ya da *kendi* felsefesini kitaplarda yürüten felsefeyle sınırlandırmadan!– Özgür ruhlu felsefeci imgesinin son bir özelliği de Stendhal tarafından veriliyor, onu Alman beğenisiyle ilgili olarak vurgulamadan geçmek istemiyorum:– çünkü Alman beğenisine *karşı* çıkıyor. "Pour être bon philosophe" diyor, bu son büyük psikolog, "il faut être sec, clair, sans illusion. Un banquier, qui a fait fortune, a une partie du caractère requis pour faire des découvertes en philosophie, c'est – a – dire pour voir clair dans ce qui est."⁶³

40

Derin – olan herşey maskeyi sever; en derin olan hele, tasvirden ve benzetmeden nefret eder. Bunun *zıttı*, önce, Tanrı utancının uygun bir maskelenmesi olmamalı mıydı? Tartışılması gerekli bir soru: Herhangi bir mistik, böyle bir şeyi düşünmeye kalkışmasaydı tuhaf olacaktı. İnsanın bir kabalığı gömmek ve tanınmaz kılmakla iyi yaptığı ince olaylar vardır, yine öyle aşk ve abartılmış eli açıklık davranışları vardır, işte böyle davranışlara tanık olanlara sopyayı alıp, bir güzel dayak ziyafeti çekmek evlâdır: bellekleri karışsın diye. Kimileri kendi belleklerini karıştırmayı, hırpalamayı iyi bilirler, en azından biricik sırdaşlarından intikam almak için: – utanç icat ettiricidir. Bu en kötü utancı doğuracak şey, en kötü şey değildir: Maskenin ar-

dında yalnızca hile yok – hilede birçok iyilik var. Bir adam düşünebilirim, değerli, duyarlı şeylerini saklayıp, bir yeşil, eski, ağırca, çemberlenmiş bir şarap fıçısı gibi, kaba ve yuvarlak, yuvarlanır yaşamda: utancının inceliği böyle ister. Bir adam, utancında derinlik olan, yazgısını ve ince kararlarını çok azının ulaştığı yolda karşılayan, varlığını en yakınlarının en güvendiklerinin bile bileceği: Yeniden kazanılmış yaşam güvenliğinde olduğu gibi, yaşam tehlikesi onların gözlerinden saklanır. Susmak ve susarak saklamak için güdüsel olarak konuşmaya gerek duyan, iletişimden kaçışlarında dur durak bilmeyen böyle gizlenmiş biri, maskesinin, kendi kafasında değil de, dostlarının kafalarında ve yüreklerinde dolaşmasını *ister*; istemiyor diyelim, birgün anlayacaktır ki, buna rağmen maskesi oradadır, – ve böylesi daha iyidir. Her derin ruha bir maske gerek: Üstelik, her derin ruhun çevresinde bir maske durmadan büyür, her sözcüğün, her adımın verdiği yaşam işaretinin sürekli yanlışı, yani *sılgılığı* sayesinde.

41

Sınamalı insan kendini, bağımsızlığa mı yazgılı, boyun eğmeye mi; bunu da tam zamanında yapmalı. Sınamalarını saptırmamalı yolundan, oynanabilecek en tehlikeli bir oyun sonunda, başka bir yargılayıcının değil de, yalnız kendinizin tanık olduğu sınamalar bile olsa, hiçbir kişiye bağlı olmadan: En sevilene bile. – Her kişi bir zindandır, ve bir köşe. Ana yurduna bağlı kalmadan: En fazla acı çeken ve en fazla yardıma muhtaç da olsa, – daha da az zordur insanın zafer kazanmış anayurdunu gönlünden çıkarması. Bir acıma duygusuna bağlanmadan: bu acıma, arada bir azabı ve çaresizliğine, bir rastlantının bakmamıza izin verdiği yüksek bir insan için duyulsa bile. Bilime bağlanmadan: Görünüşte kesinlik, bizim için ayrıldığı sanılan en

değerli buluşlarla bizi kendine çekse de. Kendi kopmuşluğuna bağlanmadan: Aşağısında sürekli daha çok yer görmek için, daha yükseklerle uçan kuşun, şu en iç gıcıklayıcı uzaklığı ve yabancılığına: – uçuşun tehlikesi. Kendi erdemlerimize bağlanmadan, böylece de, içimizdeki bir ayırının tümüyle kurbanı olmadan örneğin *konukseverlik* gibi: Kendilerini hesapsız kitapsız, hemen hemen kayıtsızca harcayıp, liberalliğin erdemini bir erdemsizliğe kadar götüren yüksek ve zengin ruhlar için tehlikeli olan konukseverlik gibi. *Kendini korumayı* bilmeli insan: Bağımsızlığın en zor denemesidir bu.

42

Yeni bir çeşit felsefeci geliyor: Tehlikesiz olmayan bir adla vaftiz etmemeye kalkışıyorum onları. Onları çözümüm, kendilerinin çözümlerine izin verdikleri ölçüde, – çünkü, onlar yapıcı bir çeşit bilmece olarak kalmak *isterler* – , bu geleceğin felsefecilerinin hakkı olabilir, olmaya bilir de, onlara *ayartıcılar* derken⁶⁴. Bu adın kendisi sonunda yalnızca bir sınama oluyor, isterseniz bir ayartma.

43

"Hakikat"ın yeni dostları mı bu gelen felsefeciler? Olasılığı yüksek: Şimdiye dek tüm felsefeciler kendi hakikatlerini sevmişler. Ama kesinlikle de dogmacı olmamışlar. Öyleyse, yürüsünler kibirlerinin üstüne, beğenilerinin de, hakikatlerinin herkesin hakikati olmasını istiyorlarsa! Şimdiye dek tüm dogmacı atılımların gizli arzusu, gizli anlamı olan, "Benim yargım, benim yargımdır: Bir başkası kolayca bu hakka sahip olamaz" diyecek, belki de geleceğin böyle bir felsefecisi, "İnsan bir çoklarıyla uzlaşmak isteyen kötü beğeniden kurtulmalı. "İyi" artık iyi değildir, bir kez komşun onu ağzına alınca. Nasıl olabilirdi "ortak iyi"? Sözcük kendisiyle çelişiyor. Ortak olabilenin değeri daima

azdır. Sonunda, neyse o olarak kalıyor, kalacak: Büyük şeyler, büyükler için kalacak; uçurumlar, derin olanlar için, incelikler ve ürpermeler incelmışler için; toplarsak kısaca ,tüm, pek az bulunanlar, pek az bulunanlar için.-

44

Hâlâ açık açık söylemem gerekiyor, *çok çok* özgür olacaklar, bu geleceğin filozofları, – yalnızca özgür ruh olmaları kesin, üstelik, daha fazla, daha yüksek, başka biriyle karıştırılmak ve yanlış anlaşılma istemeyen, daha büyük, temelden daha farklı olacaklar. Ama bunu söylemekle, aynı ölçüde, onlara, kendilerine, bize, *çığırtkanlıklarına*, öncülerine karşı, biz özgür ruhlara karşı – *yükümlülük* duyuyorum; hepimizin üstündeki, çok uzun süre "bir sis gibi "özgür ruh" kavramını karartmış, bir eski, bomboş ön yargıyı ve yanlış anlaşılmaı üfürüp kaldırmak için. Avrupa'nın tüm ülkelerinde, Avrupa'da da, şimdilerde bu adı yanlış kullanan birşey var, oldukça dar, kısıtlanmış, zincirlenmiş, amaçlarımızın ve güdülerimizde olanın hemen hemen tam zıttını isteyen bir ruh tipi, – kesinlikle kapalı pencere, sürgülü kapı olması gereken, gelmekte olan *yeni* felsefecilerin sözünü etmezsek. Onlar kısa ve vahim bir biçimde kabarcıklı su terazilerinden sayılırlar; o yanlışlıkla "özgür ruh" diye adlandırılanlar – demokratik beğenin ve modern düşüncenin tükenmiş yazıcıları, ağzı iyi laf yapanlar; yalnızlığı, kendilerine has yalnızlığı almayan tüm insanlar, ne yüreklilikleri ne de saygın ahlakları yadsınmaması gereken, yalnızca bağımlı ve şimdiye dek gelmiş toplum biçimlerinde hemen *tüm* insanlığın sefaletini ve başarısızlığının nedenini görmedeki, hakikati mutlu bir biçimde başaşağı oturtmadaki temel eğilimlerinde gülünesi yüzeysellikleri olan, uslu, hantal herifler. Bütün güçleriyle ulaşmak istedikleri, sürünün otlak mutluluğudur;

güvenceli, tehlikesiz, ağız tadıyla herkes için yaşam kolaylığıyla; sık sık yinededikleri, ağızlardan düşürmedikleri iki türkü ve öğreti "hak eşitliği" ve "acı çekenlere acıma"dır, – acının kendisini ise *ortadan kaldırılması* gereken birşey olarak alıyorlar. Biz aykırı olanlar⁶⁵, vicdanımızı ve gözü-müzü "insan" bitkisinin şimdiye dek, nasıl ve nerede, en güçlü biçimde belli bir yüksekliğe eriştiği sorusuna açıyoruz; bunun her zaman aykırı koşullarda olduğunu düşünüyoruz; bu amaçla, durumun tehlikesi, önce müthiş büyü-meli; buluş ve tasarım gücü ("ruhu" –) uzun süreli baskı ve zorlama ile inceliğe ve atılganlığa doğru gelişmeli; yaşama istemi koşulsuz güç istemine yükselmeli: – sertlik, güçlülük, kölelik, sokaktaki ve yürekteki tehlike, gizlilik, stoacılık, sinama sanatı ve her çeşit şeytanlık, insanda, korkunç, zalim, leş yiyici ve yılanı olan herşey, "insan" türüne yükselmesine ya da tam tersine yarayan: – Bir kez olsun yetesiye söyleyemedik bunca konuşsak da, her ne olursa olsun, kendimizi konuşurlar, susarken bulduk bu yerde, *diğer* ustaysa tüm modern ideoloji, sürü istekliliği var; Belki de panzehir olarak kim bilir? Biz "özgür ruh-lar"ın hiç de konuşkan olmadıklarından ne şüphe? Ruhun *nerelerden* kurtulup *nerelere* sürüklendiğini açığa çıkarmak istemeyişimiz? En azından bir başkasıyla karıştırılmaktan korunduğumuz, tehlikeli "iyi ve kötünün ötesinde" formü-lüne gelince: Biz "libres penseurs", "liberi pensatori", "Fri-edenker"⁶⁶den farklıyız ya da "modern düşünce" savunucuları kendilerine ne demekten hoşlanıyorlarsa. Ruhun birçok ülkesinin vatandaşı ya da en azından konuğu olarak düşkünlüğün, önyargının, gençliğin, kökenin, insan ve kitapların rastlantısının, hatta dolaşma yorgunluğunun bile, bizi sürüyor görüldüğü küflü, makbul köşelerden tekrar tekrar kaçarak; onurlarda ya da parada ya da memurlukta ya da duyuların coşkunluğunda gizli bağımlılığın ayartma-

larına karşı kötü duygularla dolu; bizi daima herhangi bir kuraldan ve onun önyargısından kurtardığı için değişip duran hastalığa ve zorluğa teşekkürle; Tanrıya, şeytana, koyuna ve içimizdeki kurda teşekkürler ederek, ayıba meraklı, zalimliği araştırmacı, kavranamazla sakınmadan uzanan parmaklarla, en sindirilemez olan için diş ve mideyle, keskinlik duygusu ve keskin duygu gerektiren hünere "özgür isteme"nin aşırılığı sayesinde, her türlü tehlikeye hazır, kimsenin kolaylıkla son niyetlerini göremediği sığ ve derin ruhlarla, hiçbir ayağın sonuna dek dolaşamadığı ön ve arka cepheleriyle; ışığın örtüsü arkasına gizlenmiş; kalıtlara, savurganlara, düzenleyicilere, toplayıcılara, sabahtan akşama benzesek de, fethedici, dolu dolu çekmecelerimiz ve zenginliğimizle cimri, öğrenme ve unutmada idareli, kalıplar bulmada yaratıcı, bazen kategoriler tablosuyla övünen, bazen kılı kırk yaran, apaydınlık günde bile çalışan gece kuşu; evet gerektiğinde bostan korkuluğu ve bugün gerekiyor; doğduğumuz, yeminli olduğumuz, *yalnızlığın* korkunç dostları olmak, en derin, en gece yarısı gibi, en öğlesel yalnızlığın – böyle bir insanız biz, biz özgür ruhlar! Belki de siz de biraz öğlesiniz, siz gelenler? Siz *yeni* felsefeciler? –

ÜÇÜNCÜ ANA BÖLÜM

DİNSEL OLAN

45

İnsan ruhu ve sınırları, şimdiye dek ulaşılan insanın iç yaşantısının genişliği, bu yaşantıların yükseklikleri, derinlikleri, uzaklıkları, ruhun *şimdiye dek* tüm tarihi ve tüketilmiş olanakları: İşte anasının karnından psikolog doğmuş ve "büyük avların" dostu psikologlar için önceden belirlenmiş avlanma alanı. Ne kadar da sık kendine umutsuzca söylemek zorunda: Tek kişi! Ah, yalnızca tek kişi! Ve bakın şu "koskoca ormana, bakir ormana!" İşte o zaman birkaç yüz yardımcı, iyi eğitilmiş tazılar ister; onu insan ruhunun tarihine götürebilip, orada yabanılığını biraraya getiren. Boşuna! Kâç kez kafasına dang etti: temelli ve acıyla, onda merak uyandıran herşey için yardımcıları ve tazılar bulunamaz. Akademisyenleri yeni ve tehlikeli, yürekliliğin, kurnazlığın, inceliğin her anlamıyla gerektirdiği av alanına salmanın yanlışlığı şurada: 'Büyük av'ın olduğu yerde hiçbir işe yaramıyorlar artık, üstelik büyük tehlike başlıyor: tam orada duyarlı gözlerini, duyarlı burunlarını yitiriyorlar, *homines religiosi*⁶⁷'nin ruhunda bilgi ve vicdan sorununun, örneğin, şimdiye kadar ne çeşit bir tarihi olduğunu ortaya çıkarmak için, insan belki de Pascal'ın entellektüel vicdanı gibi derin, yaralı, muazzam olmalı insan: – o zaman da parlak, engin gökyüzüne, yukarıdan bakabilip, düzenleyen, bu tehlikeli ve acılı yaşantu kalabalığını formüllere zorlayabilen kötülükçü ahlaksallığa gerek olacak. Peki kim görecektir bu hizmeti bana! Bu

hizmetçileri beklemeye kimin zamanı var! – Çok nadir yetiştikleri açık; herhangi bir çağda olasılıkları öylesine düşük! Sonunda insan *herşeyi kendi başına* yapmak zorunda, kendisi birkaç şeyi bilebilmek için: Demek ki yapacak *çok şeyi* var! – Oysa benimki gibi bir merak, herşeyden önce, en makbulü bütün ayıpların – özür dilerim, şunu demek istiyordum: Hakikat sevgisi ödülü, hem gökyüzünde hem de yeryüzünde.

46

İmperium Romanum'un sağladığı hoşgörü eğitimiyle birlikte, felsefe okulları arasındaki yüzyıl süren kavganın gerisinde ve içinde olan, skeptik ve güneysel özgür ruhlu dünyanın orta yerinde, ilk Hıristiyanların istediği, pek sık da elde edemediği inanç, – bu inanç Luther'in ya da Cromwell'in ya da bir başka kuzeyli ruh barbarının Tanrısına ya da Hıristiyanlığa sarıldığı gibi, tertemiz, içten, so-murtkan, yönlendirici bir inanç değil; korkunç bir biçimde, aklın bir defada, *tek* bir darbeyle öldürülemeyen, çelik gibi, yedi canlı, kurtsu aklın sürekli intiharını andıran Pascal'ın inancına çok daha yakın. Baştan beri, Hıristiyan inancı bir özveridir: Bütün özgürlükten, bütün kibirden, bütün ruhun kendine güveninden özveri; aynı zamanda, boyunduruk altına girme, kendini alaya alma, kendini çarpıtmadır. Yıpranmış, çok yüzlü, çok şımartılmış bilincin peşkeş çektiği bu inançta, zalimlik ve dinsel bir Fenikelilik vardır: Şöyle bir düşünceye yaslanır: Ruhun boyunduruk altına alınması, anlatılamaz biçimde *acı vericidir*, böyle bir ruhun bütün geçmişi ve alışkanlığı, inançla ortaya çıkan *absurdissimum*⁶⁸a direnir. Modern insan, Hıristiyanlığın terminolojisine tümüyle duyarsız kalarak, "Tanrı çarmıhtır" paradoksal formülündeki eski beğenide yatan tü-yler ürpertici abartılı deyişi aruk duymuyor. Şimdiye

kadar hiçbir yerde, hiçbir zaman bu formülle dile getirildiği gibi, bir başaşağı etme gözüpekliği, bir korkunç, sorgulayan, sorgulanabilir birşey görülmüş değil: Tüm eski değerlerin yenileneceğini vaad ediyor. – Doğu bu, *derin* Doğu, Doğulu köle bu yolla Roma'dan ve onun soylu ve hafif meşrep hoşgörüsünden, Romalı inançsızlığın "kato-likliğinden" intikam alır: – ve daima inanç değil de, inançtan kurtulmaş, şu şarı Stoacı ve gülümsetici inancın ciddiyetine karşı pervâsızlık, başkaldıran kızgın kölelerin efendilerine inancı, efendilerine karşı çıkma inancı, "Aydınlanma" başkaldırır: Köle bağımsız olmak ister, çünkü; yalnızca zalim olanı anlar, ahlak da öyle; nefret ettiği gibi sever, ayırmsız, derinlere, acıya hastalığa varıncaya de-ğin, – birçok gizlenmiş acısı, acı çekmeyi *yadsıyor* görü- nen soylu beğeniye başkaldırır. Acıya karşı kuşkusu temelde, yalnızca bir aristokratik ahlak tavrıdır, en azından Fransız devrimiyle başlayan son büyük köle başkaldırısını doğuran etken değil.

47

Şimdiye dek yeryüzünde nerede dinsel nevroz görülse, orada birbirine bağlı üç tehlikeli perhiz düzenlemesi buluruz; İnzivâ, oruç ve cinsel perhiz, – Ama, burada kesinlikle neyin neden sonuç olduğunu, neden ve sonuç arasındaki ilişkinin *olup olmadığını* kararlaştıramıyoruz. Bu son kuşku yerinde, çünkü en düzenli belirtilerine, vahşi ve ehli insanlar arasında, en apansız, en taşkın şehvet gıcıkmalalarına çit, işte o zaman, apansızlığına uygun olarak, onlar bir ceza spazmına, dünya ve isteklerin yadsınmasına dönüşüyor, – Belki ikisi de maskelenmiş sar'a olarak yorumlanabilir? Ama hiçbir yerde, bu yoruma daha fazla direnmemeli: Başka hiçbir tipin çevresinde şimdiye dek böylesi bir kör inanç ve saçmalık büyülmedi; hiçbir, şimdiye dek in-

sanların, filozofların bile daha fazla ilgisini böylesine çekmiş görünmüyor, – 'zamanı gelmiştir burada, biraz soğuk olmanın, ihtiyatlı olmayı öğrenmenin, dahası; göz yummanın, *yoldan çıkmanın* – Hâlâ en son gelen felsefenin, Schopenhauerci olanın, arka yüzünde, sorunun kendisi olarak, dinsel krizin ve uyanmanın bu tüyler ürpertici soru işareti bulunuyor. İstemenin yadsınması nasıl *olanaklı*? Aziz olma nasıl *olanaklı*? Gerçekten de bu, Schopenhauer'i felsefeci kılıp, işe başlatan bir soru. Tam bir Schopenhauerci sonuçtu bu, en inandırılmış yandaşı (Almanya gözönüne alındığında, belki de sonuncusu) yani Richard Wagner, hayatının eserini tam bu noktada sona erdirdi, sonunda korkunç ve ölümsüz tipini, *type vécu*'ü⁶⁹, Kundry'i⁷⁰ sahneye koydu; hemen tüm Avrupa ülkelerinin ruhhekimleri onu yakından inceleme fırsatı bulduklarında, dinsel nevrozun – ya da benim deyimimle "dinsel olanın" "kurtuluş ordusu" olarak, en son salgın patlamasını ve geçit törenini yaptığı yerde, – Yine de bütün bu her çeşitten, her çağdan insanın, felsefecilerin bile, müthiş ilgisini çeken, bütün bu aziz olayının aslının ne olduğunu soralım. Kuşkusuz, mucizenin içkin görüntüsü, yani, dolaysız, *zıtlıklar* dizisi, ahlakça zıt biçimlerde değerlendirilen ruh durumlarıdır: İnsan burada, eliyle yakalayacağını sanır, "kötü biri"nin, bir defada "aziz", iyi insan oluvereceği olgusunu. Psikoloji bu noktada gemisini kayalara oturtmuş: Bu, özellikle kendini ahlakın egemenliğine bırakmasından, kendisinde her çeşit ahlaksal değerlere *inanmasından*, bu karşıtlıkları, metnin, olguların içinde görüp, okuması, *yorumlamasından* değil mi? – Nasıl? "Mucize", salt yorum hâtâsı mı? Bir filoloji eksikliği? –

Katolikliğin Latin ırklarıyla ilgisinin daha içten olduğu

görülüyor, biz kuzeylilerin genelde tüm Hıristiyanlıkla olan ilgisiyle karşılaştırıldığında, bundan dolayı, Katolik ülkelerdeki inançsızlık, Protestanlardan tümüyle ayrı bir anlam taşıyor – onlarda ırkın ruhuna başkaldırı var, bizde ise ırkın ruhuna (ya da karşı – ruhuna) geri dönüş var. Biz Kuzeyliler kuşkusuz barbar ırklardan geliyoruz, özellikle dine karşı yeteneğimiz açısından: Yeteneğimiz *çok az* bu konuda. Keltleri konu dışına koyabiliriz, Hıristiyanlık hastalığının kuzeye yayılması için en iyi temeli atıldılar: – Hıristiyanlık ülkesi, kuzeyin soluk güneşi izin verdiğince Fransa'da çiçek açtı. Ne tuhaf dindarlık bizim beğenimiz için şu en son Fransız skeptiklerininki, damarlarında keltik kanı dolaşırken! Romalı içgüdü mantığıyla nasıl da katolik nasıl da Alman olmayan koku veriyor burnumuza. Auguste Comte'un sosyolojisi! Cizvitlere olan düşmanlığına rağmen nasıl da Cizvit görünüyor şu Port-Royal'ın lütüfkâr, akıllı kılavuzu Sainte – Beuve! Hele Ernest Renan, her an bir dinsel gerilim yokluğunun incelmış anlamıyla şehvetli ve rahatına düşkün ruhunu dengelediği kişi: Biz kuzeylilere, böyle bir Renan dili ne de yanına yaklaşılmaz geliyor! Bir kez daha güzel sözlerini analım – ne kötülükler ne coşkunkluklar doğuracak, tepki olarak, hemen, bizim, bir olasılıkla daha az güzel, daha katı, yani Alman ruhumuzda!- "disons donc hardiment que la religion est un produit de l'homme normal, que l'homme est le plus dans le vrai quand il est le plus religieux et le plus assuré d'une destinée affinie... C'est quand il est bon qu'il veut que la vertu corresponde à un ordre éternel, c'est quand il contemple les choses d'une manière désintéressé qu'il trouve la mort révoltante et absurde. Comment ne pas supposer que c'est dans ces moments –la, que l'homme voit le mieux?"..⁷¹ Bu sözler tümüyle kulağıma ve alışkanlıklarıma öylesine uzak geliyor ki, onları keşfeder keşfetmez apan-

sız kızgınlığım yanlarına "là niaiserie religieuse par excellence!"⁷² yazdı – sonraki kızgınlığım, hoşlanmaya başlayıncaya dek onlardan, tersine çevrilmiş hakikatleriyle bu sözlerden! Öylesine hoş, öylesine seçkin, insanın kendi uzaklıklarına sahip olması için!

49

Eski Yunanlıların dindarlıklarında şaşırtıcı olan, ortaya çıkan müthiş sayıdaki şükranlarıdır: – doğayı ve yaşamı *böyle* karşılayan çok soylu bir insan! – Sonraları, aşağı sınıfın insanları, Yunanistan'da üstünlüğü ele geçirince, *korku* dini istila etti orayı, böylece Hristiyanlığa yol açılmış oldu. –

50

Tanrı tutkusu: kaba saba olanı vardır, temiz yürekli, can sıkıcı olanı Luther'inki gibi - tüm Protestanlık güneyli delicatezza⁷³'dan yoksundur. Doğulu bir aşırı coşku vardır, haksız yere affedilmiş ya da yüceltilmiş kölelere, örneğin, incitici bir biçimde soylu tavır ve arzulardan yoksun Augustin'de olduğu gibi. Kadınsı bir yumuşaklık ve çapkınlık vardır; utançla ve bilmeden unio mystica et physica'ya⁷⁴ sürükleyen: Madame de Guyon'da⁷⁵ olduğu gibi. Birçok durumda şaşırtıcı görünüyor, bir genç kızın ve delikanlının buluşa erişinin maskelenmesi olarak; hatta orada burada, yaşlı bir kız kurusunun, histerisi ya da en son tutkusu olarak; – kilise kişiyi bu gibi çeşitli durumlarda azize ilân ediveriyor.

51

Şimdiye dek en güçlü insanlar, hâlâ tapınarak bir azizin önünde boyun eğdiler, kendini yenmenin, bile bile en sonuncu vazgeçmenin muammasıyla: Neden boyun eğdiler ki? – Sanki, hastalıklı, zayıf, perişan görüntüsünün soru

işareti arkasında – böyle bir yenmede kendi güçlerini, egemen olma zevklerini, tanıdıkları ve saygı duydukları istemenin gücünü: Azize gösterdikleri saygıda, kendilerindeki bir şeye saygı gösteriyorlardı. Üstelik azizin görüntüsü onlarda bir kuşku uyandırıyordu: Doğaya karşı çıkmaktan, yadsımdan ortaya çıkmış böyle bir büyüklük, boşu boşuna istenmez derler ve sorarlardı kendi kendilerine. Bunun belki bir sebebi vardı, bir büyük tehlike de çilecinin⁷⁶ gizli destekçilerinin ve ziyaretçilerinin sayesinde, yakından bilgilendiriliyor olabileceğidir. Kısaca, dünyanın güçlülere, önlerine çıkan yeni bir korkuyu öğrendiler; yeni bir gücü sezdiler, bir tuhaf, hâlâ ele geçirilmemiş düşmanı:- "Güç istemi"ydi bu, azizin önünde onları durdurana ona sormalıydılar. –

52

Musevî "Ahd-i Attik"inde, o tanrısal adaletin kitabında, Yunan ve Hind edebiyatıyla karşılaştıramayacak denli büyük bir üslupda, insanlar, şeyler, konuşmalar vardır. İnsan kendinin bir zamanlar ne olduğunun görkemli kalıntıları önünde korku ve derin saygıyla duruyor ve eski Asya ve Asya'ya karşı "insanlığın ilerlemişliği" olarak görmek istediği, fırlamış yarım adacığı Avrupa hakkında acılı düşüncelere dalacak, elbette: Kendisi yalnızca zayıf, ehlileştirilmiş evcil hayvan olup, yalnızca evcil hayvanların gereksinmelerini bilen (tıpkı günümüzün kültürlü insanları gibi, "kültürlenmiş" Hristiyanların Hristiyanları da–), şu yıkıntılarda, ne şaşacak ne üzülecek şeyi olan – Ahd-i Atik beğenin "büyük" ve "küçük"ün denek taşıdır –: belki de, Ahd-i Cedid'de, o esirgemenin ve bağışlamanın kitabında, daha bir kendi yüreğini bulacak (onda bir yığın sahici incelikler, boğucu sofuluk, küçük ruhların kokusu var). Bu Ahd-i Cedid'de her bakımdan bir tür rokoko beğ-

nisi, Ahd-i Attık'le birlikte, "incil" gibi bir kitap oluşturu-
yor "kendi başına bir kitap": Belki de en büyük gözüpeklik
ve "ruha karşı günah"dır, edebî Avrupa'nın vicdanında.

53

Niçin bugün tanrıtanımazlık? – Tanrıdaki "baba" te-
melden yadsınıyor; "yargılayıcılığı", "ödüllendirici-
liği". "Özgür isteme"si de: İşitmez, – işitse de yardım et-
meyi bilmez, en kötüsü de: Kendini açıkça anlaşılır kıl-
mada yetersiz görünüyor: Açık değil mi o? – Budur,
benim Avrupa tanrıcılığının⁷⁷ çöküşünün nedenleri konu-
sunda bulduğum, birçok kişiyle görüşmeden soruşturma-
dan, onları dinledikten sonra; bana öyle geliyor ki, dinsel
güdü güçlü bir biçimde gelişmekte, – ama tanrıci doyumu
derin bir güvensizlikle yadsıyor

54

Tüm yeni felsefe, temelde ne yapıyor öyleyse? Descar-
tes'dan bu yana – ondan önce gelenlere yaslanmaktan
daha çok, ona karşı gelmekle – bütün filozoflar eski ruh
kavramına, özne ve-yüklem eleştirisi altında suikasta giri-
şiyorlar – anlamı şu: Hristiyanlık öğretisinin temel önda-
yanaklarına karşı suikast, yeni felsefe, bilgikuramsal kuş-
kuculuk olarak, örtülü ya da açık *Hristiyanlığa karşıt* bi-
çimde, duyarlı kulaklara söyleniyor olsa da, dediğim hiç
de dine karşı olmak değildir. Çünkü, önceleri "ruh"a, dil-
bilgisine, dilbilgisindeki özneye inanılır gibi inanılırdı:
"Ben" koşul, "düşünmek" yüklem ve koşullanandır deni-
lirdi.- Düşünmek, öznenin bir neden gibi düşünülmesi *ge-
rekli* bir etkinliktir. İmdi, hayranlık yaratacak bir direnme
ve kurnazlıkla bu ağdan kurtulup kurtulamayacağı araştırı-
lıyor, – belki de zıttının doğru olabileceği: Düşünme ko-
şul, "ben" koşullanan; "ben" böylece düşünce tarafında
oluşturulan bir sentez oluyor. Kant temelde öznenen baş-

layarak, öznenin kanıtlanamayacağını kanıtlamak istiyordu. – Nesnenin de: Özne tekinin *görünüştaki varlığının* olanağı, yani "ruh", ona her zaman yabancı olmayabilirdi; bu düşünce, daha önce bir kez varolmuş. Veda felsefesi gibi yeryüzünde müthiş bir güç uyguladı.

55

Dinsel zulüm merdiveninin birçok basamağı var; ama en önemlisi üçü. Bir zamanlar insanoğlu tanrısına insanlar kurban ederd, belki de en sevdiği insanları, – tarih ötesi dinlerde, ilk doğanın kurban edilmesi buraya ait, Roma aykırı tarihinin en korkunç olayı, imparator Tiberius'un Capri adasındaki Mithras mağarasında kurban edilmesi de; öyleyse, insanlığın ahlaksal döneminde, insan, tanrısına en güçlü güdülerini, kendi "doğa"sını kurban ediyor; *bu*, şenlik sevinci, çilemizin zulüm dolu gözlerinde ışıldıyor; coşkulu doğa karşıtı. Sonunda: Kurban edilecek ne kaldı? İnsan, sonunda, tüm avutucu, kutsal, şifa verici şeyleri, tüm umudunu, tüm gizli harmoniye, gelecekteki mutluluğun, adalete olan inancına kurban etmek zorunda değil miydi? Tanrının kendisini kurban etmek ve kendine olan zulmünden, taşla, budalalığa, ağırlığa, yazgıya, hiçliğe tapmak zorunda değil miydi? Tanrıyı hiçliğe kurban etmek için – Son zalimliğin bu paradoksal muamması gelmekte olan kuşağa kaldı: Hepimiz şimdiden onun hakkında birşeyler biliyoruz.

56

Benim gibi, herhangi akıl almaz istekle, derinliğine, kötümserlik üstüne düşünmeye, onu, sonunda kendini bu yüz yılda Schopenhauer'cı felsefede gösteren felsefede, yarı Hıristiyan yarı Alman basitliğinden ve darlığından kurtarmaya çabalayan; gerçekten, bir kez, Asyalı, üst – Asyalı gözle, bütün olanaklı düşünme yollarının dünyayı en yad-

sıyıcı olanının içine aşağısına bakan – iyyinin ve kötünün ötesinde ve artık, Buddha ve Schopenhauer, gibi, ahlak sürgünü ve kuruntusuyla değil, üstelik *olmuş olan ve olmakta olan* olarak, onu sonsuza dek doyumsuzca da capo⁷⁸ çağırın; yalnızca kendine değil, üstelik tüm piyese ve drama, yalnızca drama değil, üstelik temelde tam bu drama gereksinimi olana – ve onu zorunlu kıłana: Çünkü tekrar tekrar kendine gereksinmesi olana – kendini zorunlu kıłana – Nasıl? Peki, bu, bir circulus vitiosus deus⁷⁹ değil mi?

57

Ruhsal bakışının ve sezgisinin gücüyle, insanın çevresindeki ızaklık bir uzay gibi büyüyor: Dünyası derinleşiyor, daima yeni yıldızlar, yeni bilinmeyenleri ve yeni tasarıları görünüyor ona. Belki ruh gözünün keskinliğini ve derinliğini denediğı herşey, yalnızca bu deneme fırsattır, bir oyun konusudur çocuklar ve çocuk ruhlular için; belki de bize en ağırbaşlı görünen, en çekişmeli ve acılı kavramlar, "Tanrı" ve "günah" kavramları, gün gelecek çocuk oyuncağı, çocuk derdinden daha önemsiz görünecek biz yaşlılara – ve belki de "yaşlı adam"ın o zaman yeni bir oyuncağı ve derde gereksinmesi olacak – yetesiye çocuk kılarak, ebedî bir çocuk!

58

Ne ölçüde dinsel yaşamın (hem gözde mikroskopik kendini denetleme işi, hem de şu yumuşak tevekkül, kendisine "dua" diyen, "Tanrının geliş"ine sürekli hazır olma –)gerçekten dışa yönelmiş aylaklığın ya da yarı aylaklığın, temiz vicdanlı aylaklığı demek istiyorum, çalışma *kirletir* – yâni ruhu ve gövdeyi kabalaştırır diyen aristokratik düşünceye, hiç de yabancı olmayan atalarından, kan yoluyla miras aldığı aylaklığı gerektirdiğine hiç dikkat erti mi in-

san? Ve sonuç olarak, modern gürültücü, zaman yiyici, kibirli, boş kibirli çalışma düşkünlüğü, "inançsızlığı" herşeyden daha çok yetiştirip, hazırlıyor olmasın? Onların arasında, örneğin, şimdi Almanya'da dinden belli bir uzaklıkta yaşayanların arasında, "özgür düşünceleri" çok çeşitli biçimlerde ve kökenlerde insanlar buluyorum, ama, heşe yden önce, çoğunluğunda, iş düşkünlüğü, kuşaktan kuşağa dinsel güdülerini sürdürdü: Böylece, artık onlar dinin ne işe yaradığını bilmiyorlar bile, yalnızca bir çeşit cansız şaşkınlıkla, dünyada bulunuşlarını köyde geçiriyorlar. Kendilerini şimdiden pek çok meşgul hissediyorlar, bu uslu insanlar, "anavatan"ları, gazeteleri, "aile görevleri" bir yana, işleriyle olsun, zevkleriyle olsun pek dolular: Öyle görünüyor ki, dine ayıracak zamanları kalmıyor, özellikle dinin yeni bir iş ya da zevkle ilgili olup olmadığı konusunda kafaları açık değil – çünkü, diyorlar, kendi kendilerine, insanın salt kiliseye iyi huyunu bozmak için gitmesi olanaksızdır. Dinsel göreneklere karşı değiller; örneğin devlet tarafından belli durumlarda, bu göreneklere katılmaları istendiğinde, başka birçok şeyi yapar gibi, kendilerinden isteneni yapıyorlar – , sabırla ve alçak gönüllü, fazlaca merak etmeden ve rahatsız olmadan: – böyle şeylerin yanında ya da karşısında olmak gereksinimi duymak için çok uzaktan ve dışandan yaşıyorlar yalnızca dini. Alman orta sınıf protestanlarının büyük çoğunluğu, bugün bu kayıtsız insanlar arasında sayılabilir, özellikle iş düşkünü büyük ticaret ve ulaşım merkezlerinde; ayrıca iş düşkünü entellektüel ve üniversite takımının büyük çoğunluğu da öyle (oradaki varlıklarının ve olanaklarının bir psikolog için sürekli artan ve incelenilebilinemeyenler gösterdiği ilahiyatçılar bir yana). İyi istemenin, istekliliğin bile denebilir, din problemini ciddiye almada, Alman akademisyeni için *ne denli* gerekli olduğunu, dindar hâttâ yalnızca kili-

seye giden insanlar pek seyrek anlıyorlar, tüm h nerleriyle (ve, önceden de söylendi, modern vicdanın onu yükümlü kıldığı hünerli el işçisi  alı kanlığıyla) daha yüksek olana eğilim duyuyor, dine karşı hemen hemen neşeli bir  efkate, arada bir kilisenin tuttuğu tarafa dayanan ruhun "kirliliğine" yönelmiş, hafif bir nefretle karışık olarak. Entellektüel ancak tarihle (kendi kişisel ya antısıyla *değil*), dine karşı saygılı bir ciddiyeti ve belli bir ürkek dikkati elde etmeyi ba arır; ama duygularını ona   kran duyacak kadar yoğunla tır sa da, kişiliğini kilise ya da sofuluk olarak var olan şeye tek adım bile yakla tıramaz, belki de tam tersi, içinde doğup yetiştiği dinsel konulara karşı pratik kayıtsızlık, genellikle ondaki temkinliliği ve saflığı yüceltir, dinsel konulara ve insanlara dokunmaktan  rker, ho g r n n kendisinin getirdiği ince tehlikelerden sakınmayı buyuran insanlığın ve ho g r n n derinliği olabilir işte bu. Her  ağın icadına diğer çağların gıpta ettiği, kendine özgü bir çeşit tanrısal safdilliliği vardır: – ve nasıl da çok, safdillik, saygı değerlilik, çocuksuluk, sınırsızca budala safdillik var, entellekt elin kendi üstünlüğüne inanı ında, ho g r   n n saf vicdanına, dindarlara aşağı ve alçak insan t r ym   gibi davranan güdülerinin basit,  a maz ha inliğine. Kendisinin de aralarında büyüyüp, onların ötesine, *yukarı* gittiğine – o, küçük, küstah, cüce, aşağılık adam, tezelden i  bitirici⁸⁰ kafa ve "düşünceler" in el işçisi, "modern düşünceler"!

59

Dünyayı derinlemesine görmüş biri, insanların y zeyselliliğinde ne gibi bilgeliğin bulunduğunu bilir. Onları koruyan güdü, onlara yanar döner, hafif, hatalı olmayı öğretilir. Orada burada,  o kuyla ve abartmayla, saf formlara tapınma görülür, felsefecilerin ve sanatçıların arasında:

Kimse kuşku duymasın, böylesi üstünkörülük kültüne⁸¹ gereksinmesi olan, gün gelir onların *altında* ezilir gider. Belki de, bir sıralanma düzeni vardı, bu yanmış çocuklar, yalnızca onun görüntüsünü çarpıtma niyetinde yaşama zevkini bulan doğuştan artistler arasında: Onlar için ne ölçüde hayatın tadının kaçtığı, ne ölçüde görüntüsünün çarpıtılmış, zayıflatılmış, öbür dünyasal kılınmış, tanrılaştırılmış olarak görme isteklerinden çıkarılabilir – homines religiosi sanatçılar arasında en yüksek sıralanma düzeninde sayılabilir. Bu derin, kuşkulu, onmaz bir karamsarlık korkusu, bütün bin yılı, varlığın dinsel yorumuna dışlerini geçirmeye zorluyor: İnsanların yeterince güçlü, yeterince sert, yeterince sanatçı olmadan önce, hakikati çok *erken* ele geçirebileceklerini sezdiren bu güdünün korkusu. Dindarlık, "Tanrıdaki hayat", bu açıdan bakıldığında, hakikat korkusunun, en ince, en son ürünü olarak görünüyor; bütün sahteciliklerin sonuçlarının önünde, sanatçı tapınması ve sarhoşluğu olarak, hakikatin tersine çevrilmesini, bedeli ne olursa olsun, hakikat olmayanı isteme olarak. Belki de, şimdiye dek, dindarlıktan başka insanın kendini güzelleştireceği daha güçlü bir yol yoktu: Onunla insan, çok daha bir sanat, yüzeysellik, renk oyunu, iyilik oluyor; görünüşü artık acı vermiyor.

60

Tanrı aşkına insanı sevmek – şimdiye dek insanlar arasında erişilebilen en soylu ve en uzak duygu. Herhangi bir kutsal ard niyet olmaksızın insan sevgisi, bir budalalık ve hayvanlık *daha* olan böyle bir sevgiye eğilim, önce ölçüsünü, inceliğini, tuzunu biberini daha yüksek bir eğilimden almalıdır; - hangi insan bunu duymuş ve "yaşamış"sa, ne denli dili sürçerse sürçsün, böyle bir ince düşünceyi ararken o bizim için bütün zamanlar boyunca kutsal ve saygı

değer kalsın, en yükseğe uçmuş da, bir güzel yolunu sapıtmış insan olarak!

61

Filozof, biz özgür ruhların, onu *anladığımız* gibi –, insanın tüm gelişiminin vicdanına sahip en kapsamlı sorumluluğu taşıyan insan olarak: Bu filozof, eğitimi ve yetişmesiyle ilgili yapıtları için dinleri kullanacak, tıpkı varolan siyasal ve ekonomik koşulları kullandığı gibi. Seçici, yetiştirici, yâni hep yıkıcı aynı zamanda yaratıcı ve biçim verici dinin yardımıyla uygulanabilen etki, koruduğu ve sürdürdüğü insan türüne bağlı olarak, çok yönlü ve çeşitlidir. Güçlü, bağımsız, buyruk vermek için önceden belirlenmiş, hazırlanmış, onda yönetici ırkın aklının ve sanatının vücut bulduğu birine göre din, dirençleri yenmek, yönetebilmek için bir başka araçtır; yöneteni ve yönetileni birbirine bağlayan ve yönetilenlerin buyruğa uymaktan kaçınmayı isteyen vicdanını, onda gizli ve en içten olanı yönetene açan ve teslim eden bağ olarak; eğer böyle soylu bir kökten gelen tek tek bireyler, yüksek ruhlulukla, daha bir içine çekilmiş, iç denetime, düşünceye ağırlık veren bir yaşama yöneliyor ve kendilerine en ince yönetim biçimini ayırıyor (seçilmiş müritler ve biraderler için), o zaman din *daha kaba* yönetimlerin belâsından ve gürültüden dinginlik, bütün politikanın zorunlu kirinden temizlik elde etme aracı olarak bile kullanılabilir. Brahmanlar, örneğin, böyle anladılar: Bir dinsel örgüt yardımıyla kendilerini daha yüksek, krallık üstü görevlerle yüklü insanlar olarak uzakta ve dışta duyup, tutarak, kendilerine halkın kralları olarak atanma gücünü verdiler. Bu arada din, bir parça yönlendirilmiş yol göstericilik ve fırsat qverebilir de, kendini gelecekteki yönetme ve buyurmaya hazırlamak için; yâni, şu yavaş yavaş yükselmekte olan, güçlü, mutlu ev-

lenme gelenekleri aracılığıyla istemenin keyfi ve gücünün, kendine egemen olma isteminin sürekli büyüdüğü sınıflar ve toplumsal konumlar için: – daha yüksek ruhluluğa giden yolda yürümek, o büyük kendini yenme, susma, bir başına kalma duygusunu denetlemek için, dince yetesiye uyarılıp cesaret alırlar; – Eğer ırk, aşağılık halkdaki köklerine egemen olmak isteyip gelecekteki yönetime ulaşmak için yukarı doğru çabalıyorsa, çilecilik ve puritanlık⁶² kaçınılmazdır. Sonunda, sıradan bir insana, büyük çoğunluğa hizmet için ve genel yarar için var olan, yalnızca bu amaçla varolabilen insana, din durumuna ve tipine göre paha biçilmez doyumluluğu, kat kat ruh huzurunu, boyun eğmenin soysuzlaştırılışını; daha fazla eşleriyle paylaşınlar diye bir parça mutluluk ve acıyı, ve biraz nurlandırmayı ve güzelleştirmeyi, tüm günlük yaşayışın hesabını veren birşeyi, tüm alçaklığı, ruhlarının tüm yarı hayvansı yoksulluğunu verecektir. Din ve yaşamın dinsel anlamlılığı, güneş ışığını, böylesi sürekli zahmetlere katlanan insanlara tutuyor; onların kendi görüşlerine katlanmasını sağlıyor; din, Epikürcü felsefenin *yüksek sıralanma düzenindeki* acı çekenler üzerinde etkisine benzer bir etki yaratıyor, canlandırıyor, inceltiyor, sanki acıdan *yararlanıyor*, sonunda giderek kutsallaştırıyor ve yargılıyor. Belki Hristiyanlık ve Budacılıkta hiçbirşey alçak insanlara bile, kendilerini, dindarlıkla, şeylerin görüntü düzeninde yerleştirip, böylece de yaşamlarının yeterince zor olduğu - mutlaka bir zorluk gereklidir - gerçek düzendeki doyumlarını korumayı öğretme sanatı kadar saygı değer değildir.

62

Sonunda, elbette dinlerin berbat hesaplarının öte yüzünü göstermek ve endişe verici tehlikelerini ortaya çıkarmak için: Dinler, yatıştırma ve eğitim araçlarını felsefeci-

nin eline vermeyip de kendisi için onlara egemen olduğunda, kendilerinin diğer araçların yanında bir araç değil de en son amaç olmayı istediklerinde, bunu pahalı ve korkunç bir biçimde öderler. İnsanlar arasında, diğer hayvan türleri arasında da olduğu gibi, başarısızlığın, hastalığın, soysuzlaşmanın, acıya mahkum olmanın daima bir *aşırılığı* var, başarılı durumlar, insanlar arasında da daima bir istisnadır, insanın *daha belirlenmiş, saptanmış* bir hayvan oluşu bir istisnadır. Daha da beteri: Bir insan ne denli yüksek bir insan tipini temsil ediyorsa, onun iyiye dönüşmesi olasılığı o denli olanaksız olacaktır: Rastlantısal olan, insanlığın tüm ev işlerindeki⁸³ saçmalık yasası kendini en korkunç biçimde yaşama koşullarının ince, kat kat ve zor hesaplanabilir olduğu yüksek insandaki yıkıcı etkisinde gösteriyor. Yukarda adı geçen belli başlı iki dinin başarısız durumlarının *aşırılığına* karşı tavrı nedir? Korumaya çalışıyor, yaşamın içinde tutmaya, korunabilecek olan herhangi birşeyi; evet, ilkece *acı çekenlerin* dinleri olarak, bu durumların tarafını tutuyorlar; yaşamda, bir hastalıkta olduğu gibi, acı çekenlere hak veriyorlar. Bu koruyucu ve sakınan gösterilişinin özüne yüksek bir değer biçilse de; bütün diğerlerine gösterilişinin yanında, şimdiye dek en fazla acı çekmiş, en yüksek tipdeki insana gösterilmiş, gösterilen toptan hesaplaşmada, şimdiye kadarki egemen dinler, insan tipini bir alt basamakta tutan temel nedenler arasındadır, – *ortadan kaldırılması gerekli olanı* çok fazla koruyorlar. Onlara paha biçilmez teşekkürler sunuluyor, ve teşekkürde yeterince elverişli olan, bütün bunlara rağmen Hristiyanlığın "tinsel insanların" şimdiye dek Avrupa için yaptıkları gibi yoksullaştırılmamalı! Yine de, acı çekenlere avuntu, zulmedilmişlere, umutsuzlara umut; bağımsızlara, destek ve destekleyici verip, içleri tahrip edilmiş; vahşileşmiş ruhları, toplumdan manasturlara ve ceza-

evlerine sürüklediklerinde: Başka ne yapmaları gerekli, temiz vicdanlı, ilkece, hasta ve acılı herşeyi korumak için; yâni, aslında, gerçekte, *Avrupa ırkını daha kötüleştirmeye çalışmak için?* Tüm değer biçmeleri *başşağı çevirmek*, işte yapmaları gereken bu! ve kırım güçlüyü, büyük umutları hasta edin, sevince ve güzelliğe kuşku tohumları saçın, tüm özerk, erkeksi, fethedici, egemenlik kurucu, en yüksek ve en başında "insan" tipine yakışır tüm güdüler, güvenmezliğe, vicdan azabına, kendi kendini tahribe dönüştürün; evet, tüm dünyasal olanı, dünya üstünde gemen olma sevgisini tersine çevirin *işte* kilisenin kendine verdiği, vermesi gereken ödev tâ ki, değerlendirmesi sonunda, "dünyasızlaştırması", "anlamsızlaştırması" ve "daha yüksek insan" *tek bir* duyguda birleşsin. Diyelim ki, insanoğlu Epikürcü bir Tanrının alaycı ve kayıtsız gözleriyle, tuhaf bir biçimde acı verici, aynı zamanda da kaba ve ince Avrupa Hristiyanlığını görebildi; şaşkınlığının ve kahkahasının sonu gelmeyeceğine inanıyorum: Onsekiz yüzyıldır insanı *yüce* bir kürtaja dönüştüren, *bir tek* iradenin Avrupa'ya egemen olduğu görünmüyor mu? Yine de, zıttına bir gereksinmeyle, artık Epikürcü olmayıp da, üstelik herhangi bir Tanrısal çekiç elinde, Hristiyan Avrupa-sındaki gibi (örneğin Pascal), insanın hemen hemen isteyerek soysuzlaşıp, körleşmesine yaklaşan biri, hiddetle, acımayla, dehşetle haykırmalı: "Ey siz yontulmamış orman kibarları, siz kurumlu, acıyan orman kibarları, ne yaptınız öyle! Bu iş ellerinize yakışır mıydı? Nasıl da bozdunuz, berbat ettiniz, benim güzelim taşı mı! Ne sanıyorsunuz kendinizi!" – söylemek istediğim şu: Hristiyanlık, gelmiş geçmiş en vahim türden yüksekte atmadır. İnsanları sanatçı olarak biçimlemeyi bilmede, yeterince yüksek ve sert olmayanlar, egemen olmak amacıyla bin kat başarısızlığın ve yok olmanın yüzeydeki yasasına izin vermek için, ge-

rekli yüce bir kendini yenme için, yeterince güçlü ve uzak görüşlü olmayanlar, insanlar arasındaki çok derinden farklı sıralanma düzenini, derece uçurumunu görmek için yeterince soylu olmayanlar: – Böyleleri, "Tanrının önünde eşit oluş"larıyla, şimdiye dek Avrupa'nın yazgısına egemen oldular; sonunda iyi niyetli, hastalıklı, orta dereceli birşey, bugünün Avrupası yetişinceye değin...

DÖRDÜNCÜ ANA BÖLÜM

AFORİZMALAR VE OYUN ARASI

63

Kim temelden öğretmense, öğrencileriyle ilgili bütün herşeyi ciddiye alır, – kendini bile.

64

"Bilgi için bilgi" – ahlakın kurduğu son kapan: İnsan bir kez daha tümüyle bu kapana kısıılıyor.

65

Çok az çekerdi bilgi bizi, yolunun üstünde bu denli çok ortadan kaldırılacak utanç olmayaydı.

65^a

İnsan tanrısına en namussuz biçimde davranıyor: Onun günaha girmesine izin *vermiyor*.

66

Kendini kepaze etme, kendi kendinin soyguncusu olma, kendini yalan dolanla aldatma ve bundan yararlanma eğilimi, bir Tanrının insanlar arasında utancı olabilirdi.

Birini sevmek barbarlıktır. Çünkü bunu diğerlerini harcayarak yapıyor. Tanrı sevgisi de öyle.

"Yapmış bulunuyorum" diyor belleğim, "yapmaya bilirdin" – diyor gururum ve acımasız kalıyor. Sonunda – yatıyor bellek.

İnsan kötü bir gözlemcisi olur yaşamın, dikkatli biçimde görmemişse elleri – öldüren.

İnsanın karakteri varsa, tekrar tekrar olup biten tipik bir yaşantıya sahiptir.

Astronom olarak bilge. – Yıldızları "kendinin üstünde" duyduğun sürece bilen gözün eksikli kalacak.

Yüksek insanı yüksek insan yapan, yüksek duygularının şiddeti değil de süresidir.

İdealine erişen, idealinin ötesine de geçmiştir.

Birçok tavus kuşu kuyruğunu herkesden saklar – buna da gururum der.

Deha sahibi insan, en azından iki şeye daha sahip değilse, hiç çekilmez; Dünyayla barışık olmak, saflık.

Bir insanın cinselliğinin derecesi ve türü, insan ruhunun en yüksek noktasına dek ulaşır.

Barış zamanında savaşçı insan kendine saldırır.

İlkeleriyle insan, kendi alışkanlıklarını despotlaştırır ya da haklı kılar ya da onurlandırır, aşağılar, gizler: – aynı ilkelerle iki insan, bir olasılıkla, temelde farklı şeyleri hedef alır.

Kendini aşağılayan kişi, yine de aşağılayan biri olarak kendine saygı duyuyordur.

Sevildiğini bilip de, sevmeyen ruh, en dipteki posasını ele verir, – en dipte olanı yukarı çıkar.

Artık açık kılınmış birşey bizi ilgilendirmez olur. Ama ne demek istemiştir şu Tanrı "kendini bil" derken, "Kendinle ilgilenmeyi kes, nesnel ol!" mu demek istemiştir? – ya Sokrates? – Ya "bilimsel insan"?

Okyanusda susuzluktan ölmek korkunçtur, kendi hakikatinizi tuzlamak zorunda mısınız, böylece, artık bir daha – susuzluğunuzu gideremeyesiniz diye?

"Acı herkese" – bu sana sertlik ve zulümdür, sevgili komşum! –

Gūdū. – Ev yandığında, insan öğle yemeğini bile unuttabilir. – Evet: ama sonra küller arasında yer.

Kadınlar, büyülemeyi unuttukları ölçüde nefret etmeyi öğrenirler.

Kadın ve erkekteki aynı duygu yine de tempo olarak farklıdır: Bu yüzden kadın ve erkek aslâ birbirlerini yanlış anlamaya ara vermezler.

– Kadınların bütün kişisel kurumlarının ardında daima kişisel olmayan hor görme vardır – "kadın"a. –

Bağımlı kalp, özgür ruh. – Biri kalbini sıkıca bağlar, ve tutsak ederse, ruhuna birçok özgürlük sunar: Bunu daha önce söyledim, oysa kimse ona inanmaz, o, onu zaten bilmiyorsa –

88

Çok akıllı insanlara güvenmemeye başlanız, şaşkın olduklarında.

89

Korkunç yaşantılar, bu yaşantılara sahip olanın korkunç olup olmadığı konusunda bilmece sunar.

90

Efkarlı, melankolik insanlar diğerlerini daha melankolik yapan şeylerle, nefret ve aşkla hafiflerler, bir süre için yüzeylerine çıkarlar.

91

Öylesine soğuk, öylesine buzlu, yanıyor ona değen parmakları insanın! Onu dokunan her el ürüyor! – İşte tam bu sebeple, kimileri onun akkor halinde olduğunu düşünüyor.

92

Kim etmez, iyi bir ün için, bir kez – kendini fedâ? –

93

Kibirsizlikte insandan nefret yoktur, oysa işte tam bu yüzden de, çok fazla insanı aşağılama vardır.

94

İnsanın olgunluğu: Oyunda sahip olduğu ciddiyeti yeniden keşfetmek demektir.

95

Ahlaksızlığından utanmak: Son basamağında insanın ahlaklılığından utandığı merdivende bir basamak.

96

İnsan Odysseus'un Novsikaa'dan ayrılışı gibi yaşamdan ayrılmalı, – sevmekten daha çok kutsayarak.

97

Ne? Büyük bir adam mı? Ben yalnız kendi idealindeki bir aktörü görüyorum.

98

İnsan vicdanın terbiye ettiğinde, vicdan bizi ısıtırken, öper.

99

Hayal kırıklığına uğramış biri söyler. – "Yankımı dinledim ve yalnızca övgüyü işittim.

100

Kendimizin önünde, olduğumuzdan daha basit oluruz: Birlikte olduğumuz insanlardan sıyrılır, huzur buluruz.

101

Bugün, bilen biri kendini hayvanlaşmış Tanrı gibi duyabilir.

102

Sevdiği için sevildiğini keşfetmek, gerçekten, sevene sevilenin verdiği bir ders olmalı. Nasıl? Seni yine de sevecek kadar alçakgönüllü mü? Yoksa, aptal mı? Yoksa – Yoksa – "

Mutluluktaki tehlike. – Şimdi herşey benim işime geliyor, şimdi her yazgıyı seviyorum: – Kim benim yazgım olmaya can atıyor?"

İnsan sevgisi değil de, insanı sevmelerindeki güçsüzlük, bugünün Hristiyanlarını alıkoyuyor – bizi yakmaktan. –

Özgür ruh "bilgi dindarı" – beğenisine *pia fraus*⁸⁴u, *impia fraus*⁸⁵dan daha aykırı buluyor. Bu yüzden, onun kiliseye karşı derin anlamama yetisi, özgür ruhunun bir özelliği oluyor – özgür olmayışının.

Müzikte tutkular, kendilerinden hoşnut kalır.

Bir kez karar verildi mi, kulak, en iyi temellendirilmiş karşı çıkışı bile duymaz olur: Güçlü bir karakterin işareti. Böylece ara sıra bönlük isteği.

Ahlaksal olay yoktur, yalnızca olayların ahlaksal yorumu vardır.

Suçlu sık sık eylemine eşit değildir, küçültür onu ve ona kara çalar.

110

Suçlu avukatları eyleminin güzel dehşetini suçlunun yararına çevirmede pek de yeterli artist değillerdir.

111

Bomboş olan ruhunuz pek zor incinir, gururumuz zaten incinmişse.

112

Kim, inanmaya değil de, görmeye önceden koşullandırıldığını hissediyorsa, ona tüm inananlar, gürültücü ve can sıkıcı gelir: Kendinden uzak tutar onları.

113

"Onu kendi yanına çekmek mi istiyorsun? Onun önünde şaşır –

114

Cinsel sevgideki müthiş bekleyiş ve bekleyişteki utanç, kadının açısını en başından çarpıtır.

115

Aşk ve nefretin yer almadığı oyunda, kadın orta dereceli bir oyuncudur.

116

Hayatımızın büyük dönemleri, içimizdeki kötünün, en iyi olduğunu söyleme yürekliliğini gösterdiğimiz zamanlardır.

117

Bir duyguyu yenme isteği, eninde sonunda, yalnızca bir başka duygu isteği, daha başka bir duygu isteğidir.

118

Hayran olmada bir masumluk var: Kendilerine de bir-gün hayran olunabileceği hiç akıllarına gelmemiş olan-larda bulunur.

119

Pislikten tiksinti öyle büyük olabilir ki, bizi kendimizi temizlemekten - kendimizi "haklı çıkarmaktan" alıkoyar.

120

Duygusalılık sık sık aşkın büyümesini çabuklaştırır böy-lece kök zayıf kalır ve kolayca sökülüp çıkarılır.

121

Yazar olmak istediğimizde Tanrının Yunanca öğren-mesi _ ve daha iyi öğrenmemesi bir incelikdir.

122

Övgüden hoşlanmak, bâzı insanlar için yalnızca kalp inceliğidir _ ve ruh boşluğunun tam zıttıdır.

123

Metres hayatı bile çıkar çığrından – evlilikle.

Yakılırken, acıları yendiğine değil de, beklediği acıları duymadığına sevinen. Bir misal.

Biri hakkındaki düşüncemizi değiştirmek zorunda kaldığımızda, üzerinde yarattığı müthiş rahatsızlığı hesaba katarız.

Halk, doğanın gereksiz dolambaçlı yolu, altı ya da yedi büyük insanı yaratmak için, evet, onların çevresinde dolanmak için.

Bilim bütün gerçek kadınların utançlarına saldırır, biri onların derilerinin altına bakmaya çalışıyormuş gibi duyarlar kendilerini, – daha kötüsü, giysilerinin, süslerinin püslerinin altına!.

Öğretmeyi istediğimiz hakikat ne denli soyutsa, o denli saptırırsınız duyuları.

Şeytan en geniş biçimde görür Tanrıyı, bu yönden, kendini Tanrıdan en uzakta tutar, – bilginin en eski dostu olan şeytan.

Herkesin ne olduğu, yetenekleri azaldıkça, kendini or-

taya koymağa başlar, ne yapabileceğini göstermeyi durdurunca yetenek, püskürtür, bir saklanılacak köşe.

131

Karşı cinsler birbirlerini aldattılar. Temelde yalnızca kendilerini ya da kendi ideallerini, daha hoş söylersek – işte böyle, erkekler huzurlu kadınları sever – ama kadınlar aslen huzursuzdur, kedi gibi, ne denli kendilerini huzurlu göstermek için çabalarsalar da.

132

İnsan, en çok, erdemleri yüzünden cezalandırılır.

133

Kim ideale ulaşmayı bilmiyorsa, ideali olmayan insandan dahi kayıtsız daha pervasız yaşar.

134

Yalnız duyumlardan gelir, ele veren herşey, tüm güvenilirlik, tüm temiz vicdanlılık, hakikati ele veren herşey.

135

Kaba sofuluk, iyi insanda bir yozlaşma değildir: Üstelik önemli bir bölümü, iyi olmanın koşuludur.

136

Biri düşünceleri için ebe arar; diğeri de yardım edecek birini; işte böyle oluşur iyi söyleşi.

(edilecek)

137

Sanatçılarla ve akademisyenlerle ilişkimizde, kolayca ters yönlerini gözönüne alıyoruz: Dikkat çekici akedemisyenin ardında, pek de seyrek olmayarak, sıradan bir adam

bulunur, sıradan sanatçının ardında pek sık – dikkat çekici bir adam.

138

Uyanık olduğumuzda da, düşte yaptığımızı yaparız: İlişkide olduğumuz insanları yaratır ve uydururuz - sonra unutupveririz hemen.

139

İntikamda ve aşkta kadın, erkekten daha barbardır.

140

Bilmece gibi kural – "Seni saran çember, parçalanmıyorsa eğer, önce ısırmaya değer."

141

Göbeğimizin altı, insanın neden kendini bir Tanrı yerine koyamadığının sebebidir.

142

Şimdiye dek duyduğum en temiz kalmış deyiş? "Dans le véritable amour c'est l'âme qui enveloppe le corps"⁸⁶

143

Boş gururumuz, neyi en iyi yapabiliyorsak, işte onun bizim için en zor şey olduğunun kabulünü ister. Birçok ahlakın kaynağı.

144

Akademisyenliğe eğilimleri olan kadının, genellikle cinselliğinde bozuk birşey vardır. Doğurgan olmayış kendini belli bir erkeksi beğeniyle ortaya koyar, Erkek, eğer denilebilirse, "doğurgan olmayan hayvandır."

Bütünüyle kadın ve erkeği karşılaştırsak, şu denebilir. Kadının süslenmesi için bnca yeteneği olmazdı, eğer *ikincil* rolü için güdüsü olmasaydı.

Canavarla savaşan kimse, bu savaşında kendinin bir canavar olmayacağını görmelidir. Bir uçuruma uzun uzun baktığında, uçurum da senin için öyle bakacaktır.

Eski Florentina romanlarından, üstelik - hayattan; *bu ona femmina e mala femmina vuol bastone*, Sacchetti, Kasm 86⁸⁷.s

Yakınındakini iyi bir düşünceye ayartmak, ardından, yakındakinin bu iyi düşüncesine bütün kalbiyle inanmak. Kadınlar kadar kim becerebilir bu işi? -

Bir ağın kötü bulduğu genellikle önceden iyi bulunmuş olanın zamansız yankısıdır - daha eski idealin atacılığı.

Kahramanının çevresinde herşey, trajediye dönüşür, yarı Tanrının çevresinde ise satir dramına; ya Tanrının evresinde? Yoksa, "dünya" mı?

Yetenekli olmak yetmez: buna izin vermeniz de istenir - ne haber benim dostlarım?

152

"Bilgi ağacının olduğu yerde, her zaman cennet vardır"
Böyle dedi en yaşlı ve en genç yılanlar.

153

Aşktan yapılan herşey iyi ve kötünün ötesinde olup olur.
ter.

154

Karşı çıkma, baştan çıkma, şen güvensizlik, alaycılık
sağlık belirtileridir: Tüm koşulsuz olan patolojiye aittir.

155

Trajedinin anlamı azalır ya da çoğalır şehvetle.

156

Delilik, tek tek insanlarda pek seyrek, – ama grup-
larda, partilerde, halk arasında, çağlarda, kural olarak bu-
lunur.

157

İntihar düşüncesi güçlü bir avuntudur: Sayesinde bir tek
kabus dolu geceyi geçirir insan.

158

En güçlü itkimiz, içimizdeki zalim, yalnızca aklımızı
değil vicdanımızı da boyunduruk altına alır.

159

İyiye ve kötüye karşılık vermeli insan, peki ama, neden
özellikle bize iyilik ya da kötülük yapan kişiye?

160

İnsan, bir başkasına ilettiğinde, artık bilgisini yeterince sevmez olur.

161

Şairler yaşantılarına edepsizce davranırlar: Sömürürler onları.

162

Yakınımızda olan komşumuz değildir, yakınımızdaki komşumuzdur – diye düşünür her ulus.

163

Aşk, aşkın yüksek ve gizlenmiş özelliğini ortaya çıkarır onda az bulunur ve kural dışı olanı: Böyle olduğunca da onda neyin olağan olduğu konusunda yanıltır insanı.

164

İsa yahudilere dedi ki: "Yasa köleler içindir. – sevin Tanrıyı, oğlu olarak benim onu sevdiğim gibi! Biz Tanrının oğullarına nasıl bir ahlak dersi ama!

165

Her partiyle ilgili olarak. – Çobanın daima sürünün önünde giden bir koça gereksinimi vardır - ya da kendisi fırsat buldukça bir koç olabilir.

166

Ağız yalan söylese bile görünüşü hâlâ doğru söyler.

167

Sert insanlarda içtenlik utanç verecek birşeydir – değerli bir şey.

Hristiyanlık Eros'a içmesi için zehir verdi: – ölmedi ama onunla, rezilliğe dönüştü yalnızca.

Kendimiz hakkında çok konuşma, kendini gizlemenin bir yolu da olabilir.

Övgü, yargıdan çok daha can sıkıcıdır.

Bilgili insanda acıma oldukça gülünç duruyor, tıpkı Siklops'da⁸⁸ duyarlı ellerin duruşu gibi.

İnsan, sevgisiyle arasına rastgele birini kucaklayabilir. (Çünkü herkes kucaklanamaz): Ama bu ona çaktınlımadır.

İnsan, aşağı gördüğü sürece değil, yalnızca eşit ya da yüksek gördüğünde nefret eder.

Siz yararcılar, siz de yalnızca eğilimleriniz için bir araç olduğu sürece yararlı olan herşeyi seversiniz, – siz de gerçekten onun tekerleklerinin sesini dayanılmaz mı buluyorsunuz?

Sonunda insan arzularını sever arzuladıklarını değil.

176

Başkalarının boş gururu, bizi, ancak baş gururumuzu incittiğinde incitir.

177

Belki kimse hakikate yakışır biçimde hakikati yeterince kovuşturmadı.

178

Kurnaz insanın ahmaklıklarına inanılmaz: İnsan hakları için ne büyük kayıp!

179

Eylemlerimizin sonuçları elimizi kolumuzu bağlar; bu arada onları "düzeltmiş" oluşumuza aldırmadan.

180

Bir nedene olan iyi inancımızın işareti olan yalanda bir masumluk vardır.

181

Beddua edilen yerde hayır duası etmek insânî değildir.

182

Daha üstün insanla senli benli olmak çileden çıkarıcıdır, çünkü karşılığı alınamaz. —

183

Bana yalan söylemiş olman değil, artık sana inanmam sarsıyor beni.

184

İyi huyluluğun yüceliği kötülük gibi alınabilir.

"Hoşlanmıyorum ondan" – Niçin? – "Eşit değilim ona" – insan hiç böyle bir yanıt verebilir mi?

BEŞİNCİ ANA BÖLÜM

AHLAKIN DOĞAL TARİHİ ÜSTÜNE

186

Bugün Avrupadaki ahlak duyarlığı, ona eşlik eden "ahlak bilimi" ne denli genç, acemi, beceriksiz, hünersiz ise, o denli incelmış, olgun, çok yönlü, gelişmiş ve arındırılmıştır: Bu dikkat çekici karşıtlık, zaman zaman ahlakçının kişiliğinde görünür, *somutlaşır*, "Ahlak bilimi" sözcüğü, anlamı gözönüne alındığında, çok yüksekten atmadır, daha alçak gönüllü sözcükleri seçen iyi beğeniye aykındır. İnsan bütün kesinliğiyle, burada gelecek uzun süre boyunca gerekli *olanı*, şimdilik haklı kılınanı üstlenmelidir: Malzeme toplamayı, canlı, gelişen, üreyen, yok olan ince değer duygularının ve değer ayırımlarının muazzam alanını düzenlemeyi, kavramca yakalamayı, – ve, belki de sık sık, tekrar tekrar ortaya çıkan bu canlı kristalleştirme biçimlerini gözönüne sermeyi, – bir ahlak *tipler öğretisine* hazırlık olarak. Şimdiye değin insanın bu denli alçak gönüllü olmadığı kesin. Güldürücü bir katı ciddiyetle, tüm felsefeciler, çok daha yüksek, daha gösterişli, daha tantanalı birşey bekliyorlar, ahlakla bilim olarak ilgilenmeye başlar başlamaz. Ahlakı *temellendirmek* istiyorlar, – ve her felsefeci şimdiye böyle bir temele sahip olduğuna inanıyor; oysa ahlakın kendisi "verilen" birşey olarak alınmıyor. Görünmez sanıp toz ve küf içinde bırakıkları, en usta ellerin, duyumların bile yeterince ince olamadıkları betim-

leme görevinden ne denli uzaktır beceriksiz kibirleri! İşte tam bundan ötürü, ahlak felsefecileri, ahlak olaylarını, yalnızca, kabaca, keyfi, özetlerden, rasgele kısaltmalardan bilirler, çevrelerinin, sınıflarının, kiliselerinin, çağlarının ruhu, iklimleri ve yeryüzünün bir parçasının ahlakı olarak, – işte bundan ötürü değişik insanlar çağlar, geçmiş dönemler hakkında bilgileri, özürdür, bu konuları çok da az merak ederler, ahlakın asıl sorununu göremezler: – Oysa bu sorunlar farklı birçok ahlakın bir karşılaştırması yapıldığında su yüzüne çıkar. Bütün "ahlak biliminde" şimdiye dek *eksik olan* tek şey, tuhaf gelecek kulağa ama, tam ahlak sorununun kendisiydi: Burada bir sorunsalın olduğu kuşkusunun eksikliği. Felsefecilerin "ahlakın temelleri" deyip kavramaya çalıştıkları, doğru olarak görüldüğünde, yalnızca egemen olan, ahlakal olan temiz bir inancın entellektüel biçimi, bu inancın anlatımına yeni bir araç, böylece de belli bir ahlakın içinde bir olgu; evet, son tahlilde bu ahlakın bir sorunu olarak alınabileceğini bir çeşit inkar: – her durumda araştırmanın, çözümlenen sorgulamanın bu inançların incelenmesi için, canlı olarak kesilip biçilmesinin tam zıttı! İşitsin öyleyse, nasıl bir saygın masumlukla Schopenhauer'ın görevini betimlediği, en büyük ustalarının hâlâ çocuklar ve ufak yaşlı kadınlar gibi konuştuğu "bilimin" bilimselliği üstüne sonuca varılsın; – "ilke" diyor, Schopenhauer, (*Ahlakın Temel Sorunları*'nda)⁸⁹ "tüm ahlak felsefecilerinin asıl olarak içeriği üstünde birleştikleri temel önerme: *Neminem laede, immo omnes, quontum potes, Juva*⁹⁰ – aslında tüm ahlak öğretilerinin temellendirmeye uğraştığı önermedir bu... ahlak felsefesinin *asıl* temeli, binlerce yıldır aranan felsefe taşı gibi." – Temellendirme için anılan önermenin zorluğu gerçekten büyük olabilir – Schopenhauer'ın da başaramadığı bilinir; kim bir kez derinden, özü güç istemi olan bir

dünyada bu ilkenin nasıl saçma sapan bir yanlışlık ve duygusallık olduğunu duymuşsa-, hatırlatabilir kendine; Schopenhauer karamsar olmasına rağmen, aslında – flüt çaldığını. Hergün, yemekten sonra: Okuyun da yaşam öyküsünü görün. Yeri gelmişken, soralım: Bir karamsar, Tanrıyı ve dünyayı yadsırken ahlakın önünde *duruveriyor* – ahlaka evet diyor ve flüt çalıyor – laede neminem⁹¹ – Nasıl? aslında – karamsar mı o?

187

"İçimizde kategorik imparator⁹² var" gibi savların değerini bir yana koyduğunda, insan yine de her zaman sorabilir: kendisini ileri süren insan üstüne bu sav ne söyleyebilir? Yaratıcısını diğerleri önünde yargılaması gereken ahlaklar vardır; diğer ahlaklar onu sakinleştirip, kendinden memnun kalmasına yol açar; diğerleriyle kendini çarpmıha germek, alçak gönüllü kalmak, yine diğerleriyle intikam almayı denemek istemiş, diğerleriyle kendini saklamış, diğerleriyle nurlanmış, kendini yukarı ve uzağa yerleştirmiştir; bu ahlak yaratıcısına unutmakta yardımcı olmuştur, onun hakkındaki bazı şeyleri unutturmakta; bazı ahlakçılar güçlerini ve yaratıcı mizaçlarını insanlık üstünde denemek istemişlerdir; bazılarıysa, belki Kant gibi, ahlaklarıyla bir anlayış sağlamışlardır: "Bende saygı uyandıran boyun eğiciliğimdir, – ve sen benden farklı *olmamalısın*." -Kısaca, ahlaklar yalnızca böyle bir *duygu yaratmanın işaret dili*dir.

188

Laisser aller'e⁹³ karşı olan her ahlak, doğaya da, "akıl"a da zulmün bir parçasıdır: Ama bu yine de bir karşı çıkış olmayacaktır, her çeşit zulme, akıldışlığa izin vermeyi gözden düşüren herhangi bir ahlakımız olmadığı sürece. Her ahlakta asıl ve değerli olan bir uzun baskıdır: Stoacı-

lığı ya da Port- Royal'i ya da Puritanizmi anlamak için her dilin şimdiye dek güç ve özgürlük kazandığı baskılar anımsanmalı, – metrik sınırlandırmalar, ritmin ve ölçünün zulmü. Her ulusun hatip ve şairleri ne de çok dert açıyorlar başlarına! – kulaklarında amansız bir vicdanın yerleştiği bir iki düzyazı yazarını dışta bırakmazsak – "alıklık aşkına", kendini akıllı sanan, yararcı⁹⁴ ahmakların söylediği gibi, "keyfî bir yasaya boyun eğerek", anarşistlerin dediği gibi, kendilerini özgür, giderek özgür ruhlu sanarak. Tuhaf olan da şu: Özgürlüğün, inceliğin, yiğitliğin, dansın, ustaca güvenmenin dünyasında olan, olmuş olan herşey, düşüncede ya da yönetimde; konuşmada ya da konuşarak ikna etmede olsun, törelerde ya da sanatlarda, yalnızca bu "keyfî yasaların zulmü sayesinde gelişmiştir; bütün ciddiyetiyle, işte bunun, *laisser aller* değil de, "doğa" ve "doğal" olması olasılığı hiç de düşük değildir! Her sanatçı bilir kendini – bırakıp – gitmenin "en doğal" bir durumdan nasıl uzak olduğunu, özgürce düzenleme, koyma, kullanma, "esin" anına biçim vermeden, – ve nasıl kesinlikle ve incelikle gık demeden bin türlü yasaya boyun eğdiğini o zaman; tüm yasaların sertlikleri ve belirleyicilikleri yüzünden tüm kuramsal formülleştirmeleri tiye almayı (en katı kavram bile, bunların yanında dalgalı, çok yönlü, çok anlamlı kalır-). "Gök ve yerde" asıl olan, bir kez daha söylenirse, öyle görünüyor ki, uzun bir süre ve tek bir yön boyunca *boyun eğmedir*: İşte o yönden gelir gider, bu dünyada yaşamak için daima zahmetine katlandığımız, örneğin erdem, sanat, müzik, dans, akıl, maneviyat, – nurlu, arındırılmış, çılgın ve tanrısal şeyler. Ruhun uzun süren tutsaklığı, düşünce iletiminde, kilisenin ya da sarayın yönlendirdiği biçimde düşünme ya da Aristotelesçi dayanaklarla, uzun süren tinsel istemeyle olup biteni bir Hristiyan kalıbı içinde yorumlama ve Hristiyan Tanrısını bütün rastlantı-

sallığıyla yeniden keşfedip haklı kılma zorunluluğu içinde, zapturapt altındaki düşünürler üstündeki güvenilmez baskısı – bütün bu baskıcı, keyfi, sert, tüyleri diken diken eden akla aykırı şeyler kendilerini Avrupa ruhunun, gücünün, amansız merakının, ince dokunaklılığının disiplini altında oluşunun aracılığıyla gösterirler. Böyle de olsa, bu yerine başka birşeyin konulmadığı miktarda, kuvvet ve ruh çığnenmeli, boğulmalı, bozulmalı (çünkü, burada, her yerde olduğu gibi, "Doğa" kendini nasılsa öyle, tam savurgan ve *kayıtsız* tepemizi attırırsa da, soylu olan büyüklüğüyle gösterir). Binlerce yıldır Avrupalı düşünürlerin yalnızca birşeyi kanıtlamak için düşünmüş oluşları – bugünse, tersine, düşünürün "birşeyi kanıtlamak istemesi"nden kuşulanıyoruz – , en sağlam düşüncelerinin ürünü olması *gereken* sonuçların daha baştan belirlendiğini, tam Asya astrolojisinde olduğu gibi ya da bugün en içten kişisel yaşantılarımızın zararsız Hristiyan ahlak yorumlarında "Ulu Tanrı"da ve "ruhun kurtuluşu"nda olduğu gibi: - bu zulüm, bu keyfilik, bu güçlü ve muazzam ahlaklılık ruhu *eğitti*; kölelik görüldüğü haliyle, kaba ve ince anlamıyla, ruh disiplininin ve şartlandırılmasının kaçınılmaz aracıdır. Her ahlak bu açıdan bakıldığında: *laissez aller*'den, kocaman özgürlükten nefreti öğreten, "doğa"dır, sınırlanmış ufukların, en yakın ödevlerin gereğini yerleştiren kafamıza, – *bakış açılarımızın darlaştırılmasını*, böylece de, kesin anlamıyla, yaşamanın ve büyümenin koşulu olarak ahlaklığı öğreten. "Boyun eğmelisin" birine, ve uzun bir süre: Yoksa, ortadan kalkacaksın, kendine olan son saygını da yitireceksin" – bu bana doğanın ahlak buyruğu olarak görünüyor; ne yaşlı Kant'ta olduğu gibi "kategorik" ne de bireye yöneltilmiştir; (Bireyden ona ne ki!) haklara yöneltilmiştir o, ırklara, çağlara, sınıflara ama herşeyden öte, tüm insan hayvanına, *insanlığa*.

Çalışma düşkünü ırklar, aylaklığa katlanmakta büyük bir sıkıntı çekerler: İngiliz içgüdüsünün şaheserlerinden biri de Pazar günlerini öylesine kutsal, öylesine sıkıcı yapmak; böylece de İngilizler, farkına varmadan haftalarını iş günlerini yeniden özlerler: – kurnazca bulunmuş, kurnazca sokuşturulmuş *oruçlar* olarak eskinin dünyasında sık sık görüyoruz (oysa Güneyin insanları işi gözeterek yapmıyor bunu –). Birçok oruç çeşitli olmalı; herşeyden öte, nereye güçlü dürtüler ve alışkanlıklar egemen olsa, yasa koyucu kaygılanacak, eksik günleri tamamlayıp, dürtüleri zincirleyerek, yeniden birkez daha açlığı öğretecektir. Daha bir yüksek noktadan bakıldığında, tüm kuşaklar ve çağlar, şu ya da bu biçimde ahlak yobazlığına yakalanmıyorlarsa, eklenmiş baskılar ve oruç dönemleri olarak görülür bu; bu süre içinde, dürtü kendini susturmayı ve bastırmayı öğrenir, *arıtmayı*, *güçlendirmeyi* de, birkaç felsefî mezhep (örneğin, şehvet artırıcı kokularıyla, aşırı yüklü şehvet havasıyla Helen kültürünün ortasındaki stoa) benzer bir yoruma izin verebilir – Bu, ayrıca, işte tüm Avrupa'nın Hristiyan döneminde ve yalnızca Hristiyan değer yargılarının baskıları altında, cinsel dürtülerin kendilerini aşka (amour passion)⁹⁵ yüceltmesiyle⁹⁶ ortaya çıkan paradoksun çözümü için ipucu verebilir.

Platon'un ahlakında, aslında Platon'a ait olmayıp, yalnızca felsefesinde rastlanan birşey vardır, Platon'a rağmen şu söylenebilir: Yani, onun için çok soylu olan Sokratçılık. "Kimse kendine kötülük yapmaz, öyleyse bütün kötülükler istenmeden yapılır. Çünkü, kötü insan kendine kötülük yapabilir: Kötünün kötü olduğunu bilseydi bunu yapmayacaktı. Öyleyse, kötü yalnızca, bir yanlış olduğu için kötü-

dür; eğer yanlış ortadan kaldırılırsa, o zorunlu olarak – iyi kılınabilir." – Bu çeşit akıl yürütme, *sıradan insan* kokuyor, kötü eylemlerde yalnızca nahoş sonuçlar gören, "kötü eylem ahmaklıktır" yargısını verirken, "iyi"yi yararlı olan ve kabul edilenle, fazlaca düşünmeden, özdeş alan. Her ahlaksal yararcılıkta, hemen benzeri kaynağı tahmin eder insan, burnunun doğrultusunda gider: Fek seyrek sapıtır yolunu. – Platon yapabildiği herşeyi hocasının, herşeyden öte kendisinin önermesine ince ve soylu bir yorum katabilmek için yaptı, – tüm yorumcuların en pervasızıydı o, Sokrates'i tümüyle yalnızca popüler bir tema, sokaktaki halk şarkısı olarak aldı; ona sonsuz ve olanaksız çeşitlendirmeler katmak için; Yani kendi maskelerini ve çok yüzlülüğüne. Muzipçe söylenirse, biraz Homerce, Platon'un Sokrates'i şundan başka nedir:

Proste Platon (h)opuhen te Platon messe te Khimaira⁹⁷

191

Şu eski ilahiyat sorunu "iman" ve "bilgi" – ya da, açıkçası, içgüdü ve akıl – böylece, şeylerin değerlendirilmele-riyle ilgili olarak içgüdüünün gerekçelerinden ve bir "niçin"inden kalkan, bir amaçlılığa ve yararlılığa göre davranmak ve bilmek isteyen akıldan daha buyurgan olup olmayacağı sorusu, – şu eski ahlak sorunu, ilkin Sokrates'in karşılığında ortaya çıkan, insanların kafalarını Hristiyanlıktan çok daha önce bölümleyen. Sokrates'in kendisi, tabii ki yeteneklerinden gelen beğenisiyle – üstün dialektikçiliğinden – ilkin, aklın tarafını tuttu; aslında bütün yaşamı boyunca yaptığı, diğer soylular gibi, içgüdü insanları olup, eylemlerinin dayanakları üstüne asla uygun bilgi veremeyen soylu Atinalıların kaba yetersizliklerine gülmek değil miydi? Sonunda yine de için için, bıyık altından güldü kendine de: Kendinde incelmış vicdanında ve ken-

dini sorgulamasında, aynı zorluğu, yetersizliği buldu. Ama niçin, diye sıkıştırdı kendini, bu yüzden içgüdüler bırakılmalı bir yana! Hem içgüdülerin hem aklın hakkı verilme liydi – içgüdüler izlenmeli ama, aklın yardımıyla sağlam gerekçelerle. Bu, büyük gizem dolu alaycının su katılmadık *yanlışıydı*; vicdanını, kendine bir çeşit madik atarak tatmin edebileceği bir konuma getirtti: Temelde ahlak yargılarında akıl dışı öğeleri gördü. – Platon böyle şeylerde daha günahsızdı; kaba insanların açıkgozlüğü yoktu onda, bütün kuvvetini kullanmak istedi – Şimdiye dek bir filozofun kullanabileceği en büyük kuvveti! – akli ve içgüdüyü tek bir hedefe, iyiye, Tanrıya yönelttiğini kendine kanıtlamak istedi; Platon'dan bu yana bütün ilahiyatçılar ve felsefeciler aynı yolun üzerindeler, – yani ahlak konularında şimdiye dek içgüdü ya da Hıristiyanların "iman" dedikleri ya da benim "sürü" dediğim kazandı. Akılcılığın babası olarak (dolayısıyla devrimin büyük babası), yalnızca aklın egemenliğini onaylayan Descartes, belki de tek aykırı örnek: Oysa akıl yalnızca bir araçtır, Descartes yüzeyseldi.

192

Tek tek bilimlerin tarihi izlendiğinde, gelişmesi içinde en eski ve en genel sürecini anlamak için bir ipucu bulunabilir, bilgi ve tanımanın: Bu ikisinde de gelişmemiş hipotezler, uyduruklar, şu iyi ve boş "inanma" isteği, o güvenmemme ve sabır eksikliği ortaya çıkar önce, – Duyumlarımız, ince, güvenilir, temkinli tanıma organı olmayı geç öğrenir, üstelik tümüyle de öğrenemez. Gözlerimiz verilen bir uyanya, daha önce birçok kez oluşturulmuş imgeyi bir kez daha oluşturarak yanıt vermeyi, alışılmamış ve yeni olanın izlenimini yakalamaktan daha rahatlatıcı bulur: Sonuncu daha fazla kuvvet, daha fazla ahlaklılık gerektirir.

Yeni birşey işitmek zor ve acı vericidir kulağa; yabancı bir müziği kötü işitiriz. Başka bir dilde işitilen sesleri daha tanıdık, daha bildik sözcükler haline getirmeye kalkışırız gönülsüzce: Örneğin, Alman *arcu balistayı* işittiğinde onu *Armbrust'a* çevirmiştir.⁹⁸ Duyumlarımız yeniye düşman ve itici bulurlar, en basit duyum sürecinde bile, korku, sevgi, nefret, edilgen tembellik duyguları gibi duygular egemendir. – Bugünkü okurun bir sayfadaki tek tek tüm sözcüklerden (heceler bir yana) çok azını okuduğu gibi – Yalnızca yirmi sözcük arasından gelişigüzel beşini seçiyor, bu beş sözcükten çıkartılabilecek anlamı "tahmin" ediyor – , bir ağacın, tam tamına, yaprakları, dalları, rengi, biçiminin olanca ayrıntısı gözönüne alındığında, çok azını görebiliyoruz; bir ağaç görüntüsü uydurur vermek çok daha kolayımıza gidiyor. En nâdir yaşantılarımızın orta yerinde de aynı şeyi yapıyoruz: Yaşantımızın büyük bir bölümünü uyduruyoruz, kendimizi herhangi bir olupbitenin uydurukçusu olarak görmemek için pek zorlanmıyoruz. Bütün bunların anlamı: Temelde, tâ başından beri, *yalan söylemeye alışmışız*. Ya da daha erdemli ve iki yüzlü; kısaca daha hoş söylenirse: İnsan sandığından çok daha artisttir. – Canlı bir söyleşide sık sık konuştuğum insan yüzünün dile getirdiği düşünceyle öylesine açık ve ince bir biçimde belirlendiğini görürüm ya da yarattığı etkiye inanırım. Öyle olur ki, bu açıklık görme yetimin gücünü çok aşar: Yüzünde kasların ince hareketlerini ve gözlerin ifadesini uydurmak *zorunda* kalırım. Kimbilir belki de o kişi, tümüyle değişik bir yüz takınmıştı ya da hiç de öyle değildi.

193

*Quidquid luce fuit, tenebris agit.*⁹⁹ Oysa, tersi de doğru. Düşlerdeki yaşantılarımız, bu yaşantılara çok sık sahip olduğumuzu varsayarsak, eninde sonunda o da "gerçekten"

herhangi bir yaşantı gibi ruhumuzun tüm çekip çevrilmesine¹⁰⁰ aittirler. Onlardan dolayı daha zengin ya da daha yoksul, daha çok ya da daha az gereksinimlerimiz var; sonunda, ıslıl ıslıl bir günde, uyanık ruhumuzun en sevinçli anlarında, biraz düşlerimizin alışkanlığıyla yönlendiriliyoruz. Diyelim ki, biri düşlerinde uçuyor, sonunda, düş görür görmez, gücünün ve uçma becerisinin, kendisinin bir ayrıcalığı, kendine özgü, imrenilecek bir şans gibi bilincine vanyor: Her çeşit yay ve açığı küçük bir fiskeyle gerçekleştirebileceğine inanıyor; belli bir tanrısal hafifmeşrepliği duyuyor yüreğinde, "yukarı" gerilimsiz ve zorlanmadan, "aşağı" düşmeden, alçalmadan – *ağırlıksız!* – Nasıl da sonunda, uyanık günündeki "mutluluk" sözcüğünün daha değişik bir renk ve belirlenme taşıdığını anlayamaz: "Coşkuyla yükselme", şairlerin betimlediği, bu "uçma" ile karşılaştırıldığında yere bağımlı, kaslarımızla ilgili, zorlanmış, "ağır" gelecektir ona.

194

İnsanların farklılığı, yalnızca iyi bulduklarının çizelgelerindeki farklılıkta, yâni, çabalamaya değer iyi anlayışlarında değil de, bir de az ya da çok değerli bütün ortaklaşa tanıdıkları iyilerin farklılığında, sıralanma düzenlerinin farklılığında gösterir kendini: – hatta bunlardan daha çok, iyi bir şeye *sahip olup*, o şeyi, *ele geçirmekten* ne anladıklarında; kadınlarla ilgili olarak, örneğin, daha alçak gönüllü erkekler, kadın bedeninin sadece kulanımı cinsel hazzı, sahip olmanın ve ele geçirmenin yeterli ve doyurucu bir belirtisi olarak görürler. Bir diğer grup, daha bir kuşkulu, daha iddialı ele geçirme susuzluğuyla, "soru işaretini", yalnızca böyle bir sahip olmanın görünüşü olarak görürler; daha ince denemeler yapmak isterler, herşeyden öte, kadının ona yalnızca kendini değil, ayrıca sahip oldu-

ğunu ya da olmayı istediğini verip vermediğini bilmek için-; ancak o zaman, kadın "ele geçirilmiş" olur. Bir üçüncü grup, sahip olma isteğinin ve güvensizliğin sonuna ulaşamaz bile, bir kadın kendini ona verdiğinde, bunu onun kendisi için değil de, kendi görüntüsü için yapıp yapmadığını sorar. Dibinden, tâ en derinlerinden tanınmak ister, sevgilebilmek için kendini keşfedilmeye bırakır. – Önce, sevgilisini tümüyle kendi mülkü gibi duyar, artık sevgilisi onun hakkında kendini aldatmaz olunca; onu, şeytanlığı, gizli doyumsuzluğun yanında, iyiliği, sabrı, manevi yanı için sevince. Diğer bir grup, bir halkı ele geçirmek ister: Bütün Cagliostro ve Catiline yüksek sanatları bu amacı için ona uygundur. Bu diğeri daha inçe ele geçirme susuzluğu içinde kendi kendine şunu der: "Ele geçirmenin oduğu yerde aldatma olmamalı" – , bir maskesinin insanların yüreklerini yönlendireceği düşüncesi onu kızdırır ve sabrını taşır: "Öyleyse, haydi *bilineyim*, herşeyden öte kendimi bileyim!" Yardımsever, iyiliksever insanlar arasında hemen her zaman yardım edilecek insanı, maksadına uyduran şu beceriksizce hilekarlığı bulur: Sanki, örneğin, o yardımı "haketmiş" de, tam *onların* yardımlarını istiyormuş gibi, aldığı bütün yardımları karşılığı olarak, onlara teşekkürünü, sadakatını, boyun eğmeyi kanıtlayacaktır, – bu düşgücü ile gereksinmesi olanları sanki mallarıymış gibi göreceklendir; yalnızca bu malları edinme isteğinden dolayı yardımsever ve iyiliksever olacaktırlar. Biri, yardımlarında, onlardan önce davranır ya da yollarını keserse, kıskanırlar. İstemeye istemeye, ana ve babalar çocuklarını-, kendilerine benzer hale getirirler – buna "eğitim" deniyor – , hiçbir ana, yüreğinin derinliklerinde, doğurduğu çocuğun; kendi malı olduğundan kuşku duymaz; hiçbir baba *çocuğun* kavramlarına, değerlendirmelerine egemen olma hakkını tartışmaz. Evet, eskiden

babaların yeni doğmuş çocuklarının yaşamasını ve ölümünü kararlaştırma gücü olağan bulunurdu. (Eski Almanlar arasında örneğin). Ve babalar gibi, öğretmenler, sınıflar, rahipler, prensler gözlerini kırpmadan her yeni insanı, hâlâ, yeni bir mal için fırsat olarak görüyorlar. Ve hep böyle sürüp gidiyor...

195

Yahudiler – "köle doğmuş" halk, Tacitus ve tüm eski dünyanın söylediği gibi; "halklar arasında seçilmiş halk", kendileri için söyledikleri ve inandıkları – Yahudiler, değerlerin tersine çevrilmesi mucizesini başarmışlardır; onlar sayesinde yeryüzündeki birkaç bin yıllık yaşam yeni ve tehlikeli bir çekicilik kazandı: Peygamberleri, zengin, tanrısız, şeytan, zorba, şehvetli olanı birleştirmiş, ilk kez şu kahrolası "dünya" sözünü kullanmıştır. Bu değerlerin tersine çevrilmesi ("yoksul" sözcüğünün "kutsal" ve "dost"la eş anlamlı sayılmasını da içeren) Musevi halkının anlamını oluşturuyor: *Ahlakta kölelerin başkaldırısı başladı onlarla.*

196

Güneşin çevresinde sayısız kara cisimlerin olduğu çirkansenmalı, – hiç göremeyeceğimiz cisimlerin. Aramızda anlatılan bir mesel bu; ahlak psikoloğu tümüyle yıldızlı yazıyı yalnızca bir mesel olarak okur – ve birçok şeyini sessizliğe gömen işaret dili gibi.

197

Yırtıcı hayvanlar ve soyguncular yanlış anlaşılıyor temelde (örneğin Cesare Borgia), hala en sağlıklı tropik canavarların ve büyümelerin altında "hastalıklı" birşey ya da onlarda doğuştan gelme bir "cehennem"i aradığımız sürece "doğa" da yanlış anlaşılıyor – : Şimdiye dek, hemen

tüm ahlakçıların hâlâ yaptığı bu. Ahlakçıların balta girmemiş ormanlara ve tropik bölgelere karşı, içlerinde nefret taşıdıkları görülmüyor mu? Ne pahasına olursa olsun, "tropik insan" gözden düşürülmeli, hastalık ve insanın soysuzlaşması olarak, kendi cehennemi ve kendi azabı olarak? Peki neden ama? "Ilıman bölgelerin" çıkarına mı? Ilıman insanın çıkarına olmasın? Ahlaklı olanların? Ilımanların? Bu, "korkaklık olarak ahlak" bölümü için.

198

Tek bir kişiyi, alışılan deyimle onun "mutluluğunu" hedefleyen bütün bu ahlaklar, – kişinin kendisiyle yaşadığı tehlikeliliğin derecesiyle ilgili davranışlar için öğütlerden başka birşey olmayan; hürsına, güç istemi taşıdıkları, efendi rolünü oynamak istedikleri sürece, iyi ya da kötü eğilimlerine karşı reçete; kocakarı bilgiçliğinin, kocakarı ilaçlarının gizemli kokusunun sindiği büyük küçük kurnazlıklar, yapmacıklar; Barok ve akıldışı formundaki herşey çünkü kendilerine "herşey" diyorlar, çünkü olmadık yerde genelleme yapıyorlar – , koşulsuz konuşan herşey, kendilerini koşulsuz sayan, yalnızca bir tutam tuzla tatlandırılmış olmayıp, ayrıca katlanılabilir ve arasıra ayartıcı olan bir biçimde olan herşey, aşırı biberli ve tehlikeli kokmayı öğrendiğinde, herşeyin üstünde bir "öte dünya" kokmayı: Bütün bunların hepsi, entellektüel açıdan bakıldığında, çok az değerli; bilimi oluşturmaktan çok uzak, hele bilgelikten; üstelik, bir kez daha söylersek, haydi bir kez daha; kurnazlık, kurnazlık, kurnazlık, aptallıkla, aptallıkla, aptallıkla karışık, – ister stoacıların öğütleyip uyguladıkları, taşkın duygulanma enayiliğine karşı, şu kayıtsızlık ve heykel soğukluğu olsun; isterse, canlı olarak kesip biçip çözümleyerek¹⁰¹. Çocukça, yanlış olduğu duygu-

lanma tahribatıyla, şu bir daha gülmeyen, bir daha ağlama-
yan Spinoza; ya da şu, duygulanmaların, tatmin olabile-
cekleri zararsız orta - yola çöküntüsü, ahlak Aristoculuğu;
duygulanmaların keyfini çıkaran ahlakı bile, sanatın sem-
bolizmiyle, müzikle ya da Tanrı sevgisiyle ve Tanrı iste-
diği için insan sevgisiyle bile bile zayıflatılmış ve tinsel-
leştirilmiş – çünkü dinde tutkular yeniden vatandaşlık
hakkına sahip oluyor, diyelim ki – ; sonunda kolaydan
olan, muzipce bağlılık duygulanmaya: hani Hafız'ın ve
Goethe'nin öğrettiği, şu gözüpek dizginleri koyveriş; eşi
bulunmaz yaşlı bilge baykuşlara ve ayyaşlara "azaldı artık
tehlike" işaretini veren şu ruhsal – bedensel *licentia mo-
rum*¹⁰². Bu da "korkaklık olarak ahlak" bölümü için.

199

İnsanların varolduğu tüm zamanlar boyunca, insan sü-
ruları de varolmuştur (aile grupları, topluluklar, kabileler,
halklar devletler, kiliseler), her zaman küçük sayıdaki bu -
yurucularla karşılaştırıldığında boyun eğenlerin sayısı çok
olmuş, – dolayısıyla, boyun eğmenin, insanlar arasında
en iyi ve en uzun uygulanan eğitim olduğu kolayca varsayılabilir,
ortalama olarak, her bir boyun eğme gereksin-
mesi doğuştandır; bir çeşit *formal vicdan* olarak, bizden
talep ettiği şudur: "Herhangi bir şeyi koşulsuz olarak yap-
malısın.", kısaca "yapmalısın." Bu gereksinme kendi ken-
dini yerine getirmeye çalışır, formunu bir içerikle doldura-
rak; gücüne, sabırsızlığına, gerilimine göre, kaba bir iştiha
olarak şeyleri yakalar, çok az ayırım yapıp, kulaklarına ba-
ğınlan herşeyi kabul eder, buyuran biri tarafından – ana
ve babalar, öğretmenler, yasalar, sınıfsal ön yargılar, ka-
muoyu tarafından – . İnsan gelişiminin tuhaf sınırlılığı,
duraksayan, çok uzayan, sık sık geri dönen, döngüsel olan
bu boyun eğme, sürü içgüdüsünün en iyi biçimde miras

kalmasındandır, emir verme sanatının ucuzluğundan. Bu içgüdünün en aşırı noktasına doğru ilerlediğini düşünelim bir kez; sonunda buyuranlar ve bağımsızlar eksilecektir; ya da içten içe kötü bilincin acısını çekeceklerdir, buyurmadan önce kendilerini aldatmayı zorunlu bulacaklardır: Sanki kendileri buyurulanmış gibi. Gerçekten de bugünün Avrupasının durumu bu: Buyurucuların iki yüzlü ahlakı diyorum ona, kötü vicdanlarını, daha eski daha yüksek buyruklarının, ataların, anayasaların, hakkın, yasaların, yasanın, hattâ Tanrının buyruklarının gerçekleştiricisi tavrını takınmaktan başka bir koruma yolu bilmiyorlar; ya da sürü düşünme biçiminden, sürü özdeyişlerini alıyorlar, örneğin "halkının birinci hizmetçisi" gibi ya da "ortaklaşa refahın aracı" gibi. Öte yandan, bugün Avrupadaki sürü insanı, kendinin biricik uygun insan tipi olduğu görünüşünü veriyor, onu evcilleştiren, geçimli ve sürü için yararlı kılan özelliklerini yüceltiyor, sanki onlar has insan erdemleriymiş gibi: Dayanışma, lütuf, itibar, çalışkanlık, ölçülülük, alçak gönüllülük, hoşgörü, acıma, liderlerin ve kösemenlerin kaçınılmaz olduğu sanıldığı durumlarda, insan, bugün, buyurucuların yerine kurnaz sürü insanlarını koyup, onları biraraya getirmeye çalışıyor durmadan: Tüm meclise dayanan anayasaların kökeni budur. Koşulsuz buyurucu görüntüsüne rağmen, bu, sürü hayvanı Avrupalılara, bir iyilik, çekilmez olan etkidenden bir kurtuluş olarak geliyor; Napolyon'un görüntüsünün oluşturduğu etki, bunun en son tanığıdır: – Napolyon etkisinin tarihi, hemen hemen bütün yüzyılın en değerli insanlarında ve anlarında kazandığı daha yüksek mutlulukların tarihidir.

200

Irkların birbirine karıştığı çözülme döneminin insanı, gövdesinde çeşitli soyların mirasını taşıyan, yani zıt, yal-

nızca zıt da değil, birbirleriyle savaşıyor, birbirlerine pek seyreker rahat veren itkileri ve değer ölçülerini, – geç kültürün ve kırılmış ışıkların böyle bir insanı, ortalama olarak daha zayıf insan olacaktır: En temel gereksinimi savaşın, yani, kendisinin son bulmasıdır; mutluluk ona rahatlatıcı (örneğin epikürcü ve Hristiyan) ilaç ve düşünme biçimiyle uzlaşarak, özellikle dinlenme mutluluğu, rahatsız edilmeme, doymuşluk, sonunda erişilen birlik olarak görünüyor; kendisi böyle bir insan olan kutsal hatip Augustine'nin sözüyle Saba'nın sabası¹⁰³ olarak. – Böyle bir doğadaki zıtlık ve savaşın üstelik yaşama dürtüsü ve hevesi yaratma etkisi de var – , diğer yandan, güçlü ve uzlaşmaz dürtülerine ek olarak, kendine savaş açmadaki ustalık ve incelik, böylece de kendini denetleme, kendini aldatma miras alınır ve eğitim yoluyla işlenir: Böylece, bu sihirli, kavranamaz ve düşünülemez olan ortaya çıkar, – en güzel anlatımını Alkibiades ve Sezar'da bulan, (– bunlara belki de benim beğenime göre, *ilk* Avrupalı Hohenstaufen II. Friedrich eklenebilir.) bu zafere ve ayartmaya önceden koşullandırılmış bilmece adam, sanatçıların arasında da belki Leonarda da Vinci. Dinlenme isteğiyle daha zayıf tipin ortaya çıktığı dönemle tam aynı zamanda görünüyor bunlar: İki tip de birbirlerine aittirler ve aynı nedenden kaynaklanırlar.

201

Ahlaksal değer yargılarında egemen olan yararlılık, yalnızca sürü yararlılığı olduğu, ilgi tek başına topluluğun korunmasına yöneltilip, ahlak dışı olan tümüyle, istisnasız, toplumun varlığına tehlike olarak görülen şeyde arandığı sürece: "komşu sevgisinin ahlakı" olamaz. Saygının, acımanın, adaletin, yumuşaklığın, karşılıklı yardımlaşmanın belli bir küçük uygulamasının gerçekleştirildiğini varsaya-

lim, yine varsayalım ki, toplumun bu durumunda, sonraları "erdemler" olarak onurlandırılacak itkiler etkindir – Sonunda hemen hemen "ahlak" kavramıyla biraraya gelecektir. Bu dönemde henüz ahlaksal değerlendirmeler alanına ait değildir – hâlâ *ahlak ötesi* durumdadırlar. Bir acıma eylemi, örneğin, Romalıların en iyi dönemlerinde iyi ya da kötü, ahlaklı ya da ahlaksız sayılmıyordu; övüldüğü zaman bile, bu övgü en iyi bir biçimde gönülsüz bir horgörme ile onlar bütünü refahına, *res publica*¹⁰⁴'sına hizmet eden bir eylemle birlikte alındıkları sürece bağdaşabiliyordu. "Komşu sevgisi", *komşu korkusuyla* karşılaştırıldığında, "komşu sevgisi" sonunda ikincil birşeydir, biraz uzlaşımsal, keyfe bağlı, yalandan. Bir kez toplumun yapısı tümüyle sağlamlaştırılıp , dış düşmanlara karşı güvenli görüldüğünde, bu komşu korkusu yeniden ahlak değerlendirmeleri açısını yaratır. Güçlü ve tehlikeli belli itkiler, atılgan girişimcilik, canına susamış ölçüde yüreklilik, kincilik, şeytansı kurnazlık, yağmacılık, yönetme hırsı gibi, şimdiye dek yalnızca toplumsal yararları açısından değerli görülmekle kalmayıp – doğal ki değişik adlarla burada seçilenler açısından – , üstelik eğitim ve yetiştirme yoluyla yüceltilmeleri gereken (çünkü, bütünü düşmanlarına karşı, bütünü tehlikeleri açısından, sürekli gereklidir insana), şimdi tehlikesi iki kat şiddetiyle yaşanmakta – çünkü, yardımcı çıkış yolları eksiktir – adım adım ahlak dışı olarak damgalanıp, karaçalmanın batağına bırakılıyor. Şimdi zıt dürtüler ve eğilimler, ahlak açısından saygı görüyor, sürü içgüdüğü adım adım sonuçlarına ulaşıyor. Toplum için ne denli çok ya da ne denli az tehlikeli oldukları, bir görüşte, bir durumda ve uygulanmada, bir istemede, bir yetenekte eşitlik için tehlikeli oldukları, şimdi ahlak görüşünü oluşturuyor. Burada da, korku, yeniden ahlakın aynasıdır. En güçlü ve en yüksek dürtüler, tut-

kuyula sökülüp atıldıklarında, bireyi ortalamanın, sürü vicdanının çukurunun çok üstüne ittiklerinde, toplumun kendine güveni yerle bir olacak, kendilerine olan inançları, omurgaları gibi parçalanacak: Böylece de, en fazla bu dürtüler damgalanacak, onlara kara çalınacak. Yüksek, bağımsız ruhluluk, bir başına kalabilme istemi, hattâ büyük akıl tehlike olarak algılanacak; bireyi sürünün üstüne çıkaran ve komşusunu korkutan herşeye, bundan böyle kötü denecektir; haktanırlık, alçak gönüllülük, boyun eğmişlik, herkesi eşit kılıcı kafa yapısı, orta derece arzular, ahlaksal gerçeklik kazanıp, saygı göreceklendir. Sonunda, son derece barışa hazır koşullarda, insanın duygularını keskinleştirip sertleştirecek; eğitim fırsatı ve gereksinimi gittikçe azalacak ve her keskinlik, adalette bile vicdanı rahatsız etmeye başlayacak; her yüksek ve çetin soyluluk ve kendine güven hemen hemen bir hakaret olarak duyulacak, güvensizlik doğuracaktır; kuzu, dahası, "koyun" saygı kazanaacaktır. Kendisine zarar verecek suçluların yanında olup, bunu ciddiyetle ve onurla yapıp, hastalıklı biçimde yumuşak ve şefkatli olunduğunda, toplum tarihinde gözönüne alınması gerekli bir nokta var demektir. Cezalandırmak nedense biraz haksız görünüyor, – şurası kesin, "ceza tasarlamak", "ceza vermek gerekliliği" incitir onu, korku yaratır. "Onu tehlikesiz kılmak yetmez mi? Neden hala ceza? Cezanın kendisi korkunç değil mi?" – bu soruyla, sürü ahlakı, korkaklık ahlakı en son sonucuna ulaşır. Diyelim ki, korkunun temeli olan tehlike tümüyle ortadan kaldırıldı, bu ahlak da ortadan kaldırılmış olurdu böylece: Artık gerekmezdi, kendini bir daha zorunlu olarak *duyurmazdı!* – Kim bugünün Avrupasının vicdanını kurcalasa bin ahlak kıvrımından ve kovuğundan aynı buyruğu bulup çıkaracaktır; sürü korkaklığının buyruğunu: "Bir gün *korkulacak birşeyin kalmamasını* istiyoruz!" Birgün, bir kez

– o günü isteme, o güne giden yol, bütün Avrupa'da "ilerleme" demektir.

202

Hemen söyleyelim bir kez daha, yüz kez söylediğimizi, çünkü bugünün kulakları direniyor böyle hakikatlere – çünkü *bizim* hakikatlerimiz onlar – bugün hoş karşılanmaya hazır değil. İnsanların benzetmesiz, dobra dobra hayvandan sayıldığını duyduğumuzda, bunun nasıl ağırımıza gittiğini yeterince iyi biliriz; oysa, "modern düşünce" insanları için sürekli "sürü", "sürü içgüdüsü" ve benzeri sözleri kullandığımızda neredeyse "*suçlu*" sayılacağız. Ne yapılabilir bunun için? Başkası elimizden gelmez: Tam burada bulunuyor, yepyeni sezgimiz. Bütün bu ahlak temel yargılarında Avrupa'nın kendi etkisini sürdürdüğü ülkeleri de içine alarak ağız birliği ettiğini gördük: İnsan Avrupa'da açıkça Sokrates'in bilmediğini sandığı şeyi *biliyor*, şu ünlü eski yılanın öğretmek üzere söz verdiği şeyi – bugün insan neyin iyi neyin kötü olduğunu "*biliyor*". Şimdi, sürekli tekrarlayıp durduğumuzdan kulak tırmalayıcı olabilir, zor işitilebilir: Burada bilindiğine inanılan, burada övgü ve yergiyle kendi kendini yücelten, o kendisine iyi denen şey, sürü hayvanının içgüdüsüdür: Bir patlamayla, üstünlükle, diğer içgüdülere egemen olan ve bu gelişme, belirtisi olduğu büyüyen fizyolojik yaklaştırma ve benzetmelere göre sürer. *Bugünün Avrupasının ahlakı sürü hayvanı ahlakıdır*: – İşte, anladığımız kadarıyla, olanaklı olan, olması gereken diğer çeşitlerin yanında, önünde, ardında, bütün *daha yüksek* ahlakların üstünde yalnızca bir çeşit insan ahlakı, oysa bu ahlak böyle bir "olanağa", böyle bir "gerekirliliğe" bütün gücüyle direnir: İnatla, amansız bir biçimde söyler: "Ben ahlakın kendisiyim, benim dışımda başka hiçbirşey ahlak değildir!" – evet, en ince

sürü hayvanı isteklerine izin veren, arka çıkan bir dinin yardımıyla, siyasal ve toplumsal kavramlarda bile, bu ah-lakın gittikçe belirginleşen anlatımını bulduğumuz bir yere geldik: *Demokratik* hareket Hristiyanlığın mirasıdır. Oysa, tempo daha sabırsızlar, sözü edilen içgüdünün acı-sını çekenler için hâlâ çok yavaş ve uyutucudur; gittikçe kudurganlaşan havlamaları duyuluyor, gittikçe saklanamaz olan dış göstermeleriyle anarşist köpekler, şimdi Avrupa sokaklarında çirit atıyor. Huzurlu çalışkan demokratlara ve devrim ideologlarına karşı çıkıyor gibi görünüyorlar; hatta kendilerine "toplumcu" deyip, "özgür toplum" isteyen ahmak felsefeci taslaklarına ve kardeşlik heveslilerine, oysa, aslında, *özerk* sürünün dışındaki her toplum biçimine temelli ve içgüdüsel düşmanlıkta herkesle birleşiyorlar ("efendi", "uşak" kavramlarını yadsımaya kadar vardırıyorlar işi - *ni dieu ni maître*¹⁰⁵ bir toplumcu deyiştir-); Herkesle birleşiyorlar, her özel sava, her özel hakka ve ayrıcalığa karşı dirençlerinde (son tahlilde her hakka karşı olmak demek bu: Çünkü herkes eşit olduğunda, kimsenin artık "haklara" gereksinimi kalmaz -): herkesle birleşiyorlar cezalandırıcı adalete güvensizliklerinde (sanki, zayıfların ezilmesi, bütün önceki toplumların *zorunlu* sonucuna karşı yapılmış bir haksızlıkmış gibi -); oysa, acıma dininde, tüm duyan, yaşayan ve acı çekenlerin duygularını paylaşmada yine herkesle birleşiyorlardı (aşağıdaki hayvana, yukarıdaki "Tanrıya" kadar: - "Tanrıyla acıma" aşırılığı demokratik çağa özgüdür); herkesle birleşiyorlar çılgınlıkta, acımanın sabırsızlığında, genel olarak acı çekmeye karşı duydukları ölümcül nefrette, seyirci kalabilmekteki, hemen hemen kadınsı bcceriksizliklerinde, acı çekmeye izin verebilmek için; herkesle birleşiyorlar, çekimi altında Avrupa'nın yeni bir Budacılıkla tehdit ediliyor görüldüğü, özgür istemleri dışında karanlıklaştırma ve erkeksi olma-

yan incelmede. Herkesle birleşiyorlar, *paylaşılan* acımaya olan inançlarında, sanki o kendi başına bir ahlakmış gibi, yükseklik, insanların *eriştiği* yükseklik, geleceğin tek umudu, çağdaş insanın avuntusu, önceki günâhlardan büyük bir arınmamış gibi: – Herkesle birleşiyorlar *kurtarıcı* olarak "kendi başlarına" sürülere, topluma olan inançlarında...

203

Biz, farklı inançlılar – biz, demokratik hareketi yalnızca siyasal kurumların bir çöküş biçimi değil ayrıca insanın küçülme biçimi, onun ortalama bir duruma getirilerek, değerinin düşürülmesi olduğunu düşünenler: Umudlarımızla nereye varacağız peki? – *Yeni felsefecilere*, başka bir seçim hakkımız yok; yeterince güçlü ve özgün ruhlara, karşıt değerlendirmeleri başlatıp, "ebedi değerleri" yenden değerlendiren, başaşağı eden; geleceği haber edenlere, geleceğin insanına, bin yılın istemini yeni yollara zorlayıcı gücünü şimdide barındıran. Geleceğin insanının kendi *istemesinin*, bir insan istemesine bağlı olduğunu öğretecek insana, şu şimdiye dek "tarih" denen saçmalığın ve rastlantının tüyleri diken diken eden egemenliğinin köküne kibrit suyu dökmek için, disiplin ve sıkı bir eğitimin gözüpek atılımlarına ve tüm çabalarına zemin hazırlayacak olana – "en büyük sayı"saçmalığı, en son biçimidir tarihin – : Bunun için herhangi bir zamanda yeni bir tür felsefeciye ve buyurucuya gerek var, onunla karşılaştırıldığında yeryüzünde saklı olan, korkunç iyiliksever ruhların solgun ve cüceleşmiş görüldüğü. İşte böyle önderlerin görüntüsüdür *gözümüzün* önündeki: – bunu yüksek sesle söyleyebilir miyim size, özgür ruhlar? İnsanın kaynağını biraz yaratmak biraz sömürmek zorunda olduğu koşullar, bu görevleri yerine getirecek zorlanmayı duyması için bir ruhu bö-

yle bir yüksekliğe eriştirebilecek tahmini yollar ve denemeler; yeni baskı ve çekiç altında vicdanın çelikleşeceği değerlerin yeniden değerlendirilmesi, tunçlaşmış bir yürek, bu sorumluluğun ağırlığını kaldırabilmesi için; öte yandan, böyle önderlere zorunluluk, ürkütücü bir tehlike, ortaya çıkmayabilen ya da sonu kötü olabilen ya da soysuzlaşabilen – işte bunlar *bizim* gerçek kaygılarımız, iç karartılanımız, bilirsiniz değil mi bunları, siz özgür ruhlar? Bunlar ağır, uzak düşünceler ve fırtınalar, yaşamamızın göğünden gelip geçen. Olağanüstü bir insanın yolundan sapıp soysuzlaşmasında, görülen, tahmin edilen, yüreğimizi yakan acılar ağır acılar, pek azdır¹⁰⁶. Oysa, "insanın" kendi *soysuzlaşmasının* yaratacağı toplu tehlikeyi görebilen ender gözleri olan biri, bizim gibi biri, insanın geleceği ile ilgili olarak oyununu – öyle bir oyun ki, hiç bir el, Tanrının parmağı bile yer almıyor! – oynamış muazzam rastlantısallığı tanıyan biri, modern düşüncenin son derece anlamsız safdilliliğinde ve güvenirliliğinde, dahası tüm Hıristiyan Avrupasının ahlakında gizli olarak yatan felaketi kestiren biri: Başka biriyle karşılaştırmayacak endişeler yaşayan, – tek bakışta kavrar o, uygun bir birikimle, uygun şiddetle güç ve görev verildiğinde *insandan devşirilebilecek* tüm şeyi, vicdanının tüm bilgisiyle bilir, insan için en büyük olanakların henüz tüketilmediğini, tip insanın ne denli sık gizemli kararlar alıp, yeni yollarla karşılaştığını: – en acılı anılardan çıkarak daha da iyi bilir ki, sefil şeyler karşısında, en yüksek derecede oluşan varlık, şimdiye dek tuzla buz olmuş, parçalanmış, batmış, kendisi sefil olmuştur. *İnsanın toptan soysuzlaşması*, düşerek bugünün toplumcu ahmaklarına ve düz kafalılarına "geleceğin insanı" olarak görülüyor, idealleri olarak! – insanın, yetkin bir sürü hayvanına doğru (ya da, onların dedikleri gibi, özgür topluma doğru), bu soysuzlaşması ve küçülmesi, bu insa-

nın eşit haklara ve savlara sahip cüce insana doğru hayvanlaşması olanaklı, kuşku yok bunda! Bu olanağı sonuna kadar düşünmüş biri,diğer insanların habersiz olduğu bir tiksintiyi daha tanıyacaktır - belki de bu yeni bir *görevdir!*...

ALTINCI ANA BÖLÜM

BİZ AKADEMİSYENLER¹⁰⁷

204

Ahlak dersi çıkarmanın burada da her zamanki duruma dönüşme – yâni Balzac'a göre korkusuz *montrer ses plaies*¹⁰⁸ olma tehlikesini gözönüne alarak, bugün tümüyle farkına varılmadan, sanki tertemiz bir vicdanla yapılmış izlenimiyle yerleşecek gibi görünen bilimle felsefe arasındaki uygunsuz ve zararlı sıralanma değişikliğine¹⁰⁹ karşı çıkmaya çalışacağım. Görüşüme göre, insan yalnızca *yaşantısından* – yaşantı sadece kötü yaşantı mı demek? – kalkarak, böyle bir, daha yüksek sıraya koyma sorusu üstüne konuşma hakkına sahip olabilir: Renkler üstüne konuşan kör adamın durumuna düşmeyelim diye ya da bilime *karşı* konuşan sanatçıların ve kadınların durumuna ("Ah şu kahrolası bilin! diyerek içgüdülerini ve şaşkınlıklarını iç geçirir, "herşeyin nasıl da bulur *dibini!*" –) Akademisyenin bağımsızlık ilânı, felsefeden kurtuluşu, demokratik düzenin ve düzensizliğin daha incelmış etkilerinden biridir: Akademisyenlerin kendi kendilerini yüceltmeleri, göklere çıkarmaları bugün doruğuna erişmiş durumda, en hoş ilkbaharını yaşıyor, – bu, övünme hoş koku anlamına gelmez.¹¹⁰ "Tüm efendilere paydos!" – bu sıradan kaba insanın içgüdüğü aynı zamanda; bilimin başarılı biçimde kendini ilahiyattan uzak tutuşundan sonra, ilahiyat, felsefenin uzun süre "besleme kızı"ydı; şimdi tüm coşkunluğu ve anlayışsızlığıyla felsefe için yasalar koymaya, "efendisiyle" – ne diyebilirim ki! *felsefeyle* oynamaya çalışıyor.

Belleğim – akademisyenin belleği, eğer akademisyensem ben! – genç doğa bilimcilerinden ve yaşlı doktorlardan (tüm akademisyenlerin en kültürlüleri ve en burunları havada olanlarından, meslekten filolog ve okul üyesi olanlardan söz etmezsek –) felsefe ve felsefeciler hakkında işitiğim kibrin zayıflıklarıyla dolup taşıyor. Kah uzman ve aylaktı, içgüdüsel olarak tüm sentetik görevlere ve yeteneklere karşı çıkan; kah çalışkan bir işçiydi, ona kendini zedelenmiş, küçültmüş olduğunu duyuran bir otium¹¹¹ kokusuyla, felsefeci ruh düzenindeki soylu zenginlikle. Kâh felsefede yalnızca bir dizi *yadsınmış* sistemlerden, kimseye "yararı olmayan" boşa gitmiş harcamalardan başka birşey görmeyen, yararcı insanın renk körlüğüydü. Kâh maskelenmiş gizemcilik, bilginin sınırlarını düzeltme öne fırladı; kâh tek tek felsefecilere olan saygısızlık, istemeden felsefeye olan saygısızlık biçiminde genelleştirildi. Son olarak, sık sık da, genç akademisyenler arasında, felsefeyi coşkulu hafifsemelerinin arkasında, felsefecinin kendi kötü etkisini gördüm; tümüyle boşlanan felsefecinin, bir başka felsefecinin etkisini ortadan kaldırmacı değerlendirmelere girişmeden: – sonuçsa, felsefeye karşı toptan bir keyifsizlik. (Örneğin Schopenhauer'ın en yeni Almanya'ya etkisi böyle görünüyor: – Hegel'e karşı, akıllıca olmayan öfkesiyle, tümüyle en son Alman kuşağının Alman kültürüyle bağını koparmayı başardı; öyle bir kültür ki o, her yanıyla ele alındığında, *tarihsel anlamın* bir yüksek, bir kahince inceliği vardı onda: Oysa, bu noktada Schopenhauer, tümüyle zayıf, duyarsız Alman olmayan bir dehaydı. Bütün bunlar gözönüne alınıp, genişçe düşünüldüğünde, herşeyin üstündeki insanî, çok insanî yanı, kısaca en yeni felsefenin yoksulluğunun kendisiydi belki, kaba insanın içgüdülerine kapılarını açıp da felsefeyi yıkan. Modern dünyanın tümüyle Heraklit, Platon, Empedokles ve adları

her ne ise, böylesi kral soylu, görkemli ve münzevî ruhlar-
dan nasıl tümüyle yoksun olduğunu ve felsefeyi temsil et-
meleri bakımından bugünkülerin moda sayesinde, ne ka-
dar yüksekte iseler gerçekte o kadar aşağıda bulundukları
kabul edilmelidir – Örneğin Almanya'da, iki Berlin As-
lanı, anarşist Eugen Dühring ile Malgarnacı Eduard von
Hartmann¹¹² –, yiğit bir bilim adamı, daha iyi bir tip oldu-
ğunu, daha iyi bir soydan geldiğini hissedebilir. Özellikle
kendilerine "gerçeğin felsefecileri ya da Positivist" deni-
len, tehlikeli güvensizliklerini, genç hırslı akademisyenle-
rin ruhlarına sokan şu karma karışık felsefecilerin görünü-
şüdür: Kendileri en iyisinden akademisyen ve uzmanlar-
dır, sahibidirler! – Bunların topu yenilmiş, bilimin
egemenliğinde geri getirilmiş insanlardır; herhangi bir
anda kendilerinde *daha fazlasını* istemişlerdir, bu "daha
fazla"ya hakları olmadan, bunun sorumluluğunu taşıma-
dan – ve şimdi, sözleriyle ve eylemleriyle, onurlu, kinli,
intikamcı, efendi görevine inançsızlığı, felsefenin efendili-
ğini temsil ediyorlar. Sonuçta: Başka ne olabilirdi ki! Bi-
lim gelişmekte bugün, temiz vicdanı ışıltıyor yüzünde, ya-
vaş yavaş tüm felsefe batarken, bu çağımızın felsefe kırın-
tısı, alay etme duygusu ve acıma değilse de, güvensizlik
ve keyifsizlik uyandırıyor. Felsefe, 'bilgi kuramı'na indir-
gendi, aslında korkak, durağan, bir çekiniklik öğretisidir:
Eşiği asla geçmemiş bir felsefe, acıyla, geçme hakkını
kendinden *esirgeyen* – Son can çekişmesi içinde bir felse-
fedir, sonu gelmiş, son nefesini vermekte olan, acıma u-
yandıran. Böyle bir felsefe nasıl – *egemen* olacak ki!

Felsefecinin gelişme yolundaki tehlikeleri, bugün as-
lında o kadar çeşitli ki, insan hâlâ bu mayanın olgunlaşp
olgunlaşmayacağından kuşku duyuyor. Bilimlerin alanı ve

kulesi müthiş bir biçimde büyüyor, öğrencinin hâlâ yorgun olması ya da herhangi bir yerde durup "uzmanlaşması" olasılığı da bununla birlikte büyüyor: Böylece hiç de yüksekliğine erişemiyor, yâni kuşbakışı çevresine, aşağıya bakabileceği yüksekliğe. Ya da bu yüksekliğe çok geç erişiyor, en iyi zamanlarını, gücünü geride bıraktığında; ya da hırpalanmış, lanetlenmiş, soysuzlaşmış olarak; artık görüşü, tüm değer yargıları artık çok az anlam taşıdığına. Tam da bu entellektüel vicdanın inceliği belki onu yolunda geciktiren, geç kalmasına yol açan; yarım yamaklığa, bin ayaklılığa, bin antenliliğe düşmekten korkuyor; iyi biliyor, kendine olan saygısını yitirmiş birinin artık bilim alanında buyruk verip önderlik edemeyeceğini: Büyük aktör, felsefî bir Cagliostro, bol keseden atan biri, kısaca ayartıcı olmadıkça. Bu sonunda bir beğeni sorusudur: Vicdan sorusu olmasa bile. Buna ek olarak, felsefecinin zorunluğunu iki katına çıkaracak olan şu: Felsefeci, kendinden, bilimlerle ilgili değil de, yaşamla, yaşamın değeriyle ilgili bir evet ya da hayır yargısı bekliyor, – böyle bir yargıya sahip olmanın, bir hak ya da dahası bir görev olduğuna inanmayı istemeye istemeye öğreniyor; yalnız bu yargıyı en kapsamlı olandan – belki de en bozucu, en paramparça edici olandan – elde edecektir; sık sık duraksatan, kuşku veren, susturucu yaşantılardan çıkarak, bu hakka ve inanca giden yolu öğrenmelidir. Aslında, kalabalıklar, uzun süre felsefeciyi yanlış anladı ve bir başkasıyla karıştırdı: Bilim adamıyla ve ideal akademisyenle, dinin yücelttiği biriyle, duygusuzlaştırılmış, dünyasızlaştırılmış bir yobazla, Tanrı sarhoşu; bugünlerde kim "bilgece", "felsefeci gibi" yaşadığı için övülüyorsa, bunun anlamı "kurnazlık ve yalıtılmışlık"tan başka birşey değil. Bilgelik: Kaba insana bir kaçış olarak görünüyor: Berbat bir oyundan iyi bir durumda çıkabilmek hüneri; oysa sahici filozof

– bize görüldüğü gibi değil mi dostlarım? – felsefî olmayan, bilgece olmayan bir biçimde yaşar, hele hiç de *kurnazca değil*, yüz yaşama çabasının, ayartıcılığının yükünü ve görevini taşır: – sürekli tehlikeye sokar *kendini*, tehlikeli bir oyun oynar...

206

Dehâyla karşılaştırıldığında, yani *üreten* ya da *doğuran* bir varlıkla, bu iki sözcüğün en geniş anlamıyla – , akademisyenin, sıradan bilim adamının hep bir geçkin bir kız kurusunu andıran yanı var: Çünkü onun gibi insanlığın bu iki değerli işleriyle tanışıklığı yok. Aslında, akademisyen ve geçkin kız kurusunun ikisinin de saygı değerliliği ödün karşılığıdır – ödün verilince saygı değerlilikleri vurgulanır – oysa, ödün verme, zorunda oluşumuz sıkıntı verir bize. Yakından bakalım: Kimdir bilim adamı? İlk soylu olmayan bir insan tipidir, soylu olmayan bir insan tipinin erdemleriyle, yâni egemen olmayan bir tiptir, ne buyurgan ne de kendi kendine yeten: Çalışkanlığı vardır, düzendeki, sıralamadaki yerini sabırla kabul eder; yetenekleri ve gereksinimlerinde ölçülü ve dengelidir, benzerlerine ve benzerlerinin gereksinimlerine karşı içgüdüğü vardır; örneğin, biraz şu bağımsızlık ve yeşil otlak, huzurlu bir çalışma olmaksızın, şu onur ve tanınma hevesi (herşeyden önce, tanınma, tanınmışlık şart koşulur –), şu iyi bir ad taşımanın gün ışığı, şu kendi değerlerini ve çıkarlarını, tekrar tekrar yenmek zorunda olduğu, bütün bağımlı insanların ve sürü hayvanlarının yüreklerinde tortu olan iç güvensizliğiyle perçinleme. Umulacağı gibi, akademisyenin bir de soylu olmayan hastalıkları ve yakışıksız davranışları vardır: Küçük kıskançlıklarla doludur, erişemeyeceği yüksekliklerde bulunanlarda alçak olanı gören keskin gözlere sahiptir.

Kendini koyvermişlere güvenir de *çağıl çağıl akanlara* güvenmez; büyük akıntılar insanının önünde tümüyle soğur ve içine kapanır, – gözleri dümdüz, coşkusuz bir deniz gibidir; hiçbir sevinç ve duygudaşlığın dalgalandırmadığı. Akademisyenin en kötü ve en tehlikeli yeteneği, tipteki sıradanlık içgüdüsünden gelir: Alışılmamış insanı içgüdüsel olarak yok etmeye çalışan, her gerilmiş yayı kırmaya ya da – daha da iyisi! – gevşetmeye çabalayan şu Cizvitçiliğin sıradanlığından. Gevşetmeye, yâni, saygıyla, sakınan bir elle doğal ki – , alışılmış acımayla *gevşetmeye* Cizvitçiliğin gerçek hüneryi, kendini her zaman acıma dini olarak sunmayı bilen –

207

Nasıl da hoş karşılanız *nesnel* tini hep teşekkürle – kim bir kez olsun tüm öznellikten ve onun lânet olası *ipsissimositât*¹¹³'inden ölesiye bıkmış usanmamıştır ki! – Sonunda, bu teşekkürümüzde dikkatli olmayı öğrenmeliyiz, abartmaktan kaçınmalıyız; çünkü bugünlerde kişisizleştirme, kendisizleştirme, sanki kendi başına bir amaç, bir kurtuluş bir nurlanma gibi kutlanıyor: Bu, genellikle, karamsar okulun içindeki bir durumdur; "Çıkarsız bilgi"ye en yüksek onuru verecek iyi bir sebebe de dayanır. Nesnel insan, karamsarlar gibi hakaret edip, sövüp savmayan, *ideal* akademisyen, bilimsel içgüdünün binlerce yarım ve tam başarısızlığının ardından, bir kez iyice gelişip sonuna erişti mi, kesinlikle varolan en değerli aygıttır: Ama, daha güçlü birinin ellerine aittir. Yalnızca aygıttır; şunu diyebiliriz: Bir *aynadır* – "kendi başına bir amaç" değildir. Nesnel insan, aslında bir aynadır: Herşeyden önce, bilinmesi istenen herşeye boyun eğmeye alışkıdır, "yansıtırma" ve bilmede bulunan zevkten başka bir zevke sahip olmaksızın, –

birşey gelinceye dek bekler, sonra yumuşak biçimde yayar kendini, en hafif ayak izleri, ruhumsu varlıkların hızlı geçişleri üstünde ve derisinde yitip gitmesin diye. Onda hâlâ "kişi" olarak kalan, ona rasgele sık sık keyfe bağlı; daha sık da rahatsız edici gelir: Böylece o, tümüyle, kendine yabancı şekillerin ve olayların geçip gittiği, yansıma yaptığı bir yer olur. "Kendisi"ni bir çabayla yeniden gözden geçirir, sık sık da yanlış yapar; kendini kolaylıkla başkalarıyla karıştırır, gerçek gereksinmelerini anlamayı beceremez, salt bu açıdan dangıl dungul ve sünepedir. Belki de sağlığından dolayı rahatsızdır ya da dostlarının ve kadınların boğucu daracık atmosferinden ya da arkadaşsızlıktan, toplumsal ilişkilerinin eksikliğinden – evet, kendini bu sıkıntılar üstüne düşünmeye zorlar: heyhat! Düşünceleri sendeleyip durur, *daha genel* bir durumda, kendine nasıl yardım edeceği konusunda yarın, dünkünden daha azını bilecektir. Kendini nasıl ciddiye alacağını artık bilemez, bunun için zamanı da yoktur. Sevinçlidir, dertlerinin eksikliğinden değil, dertlerini çözecek parmaklarının ve tutanaklarının eksikliğinden. Herşeyi, her yaşantıyı hoş karşılama alışkanlığı, güneşli ve safdil konukseverliği, karşısına çıkan herşeyi kabul edivermedeki önlemsiz iyilikseverliği, evet ve hayıra tehlikeli kayıtsızlığı: Ah! Yetmez mi bu erdemlerinden dolayı çekmek zorunda kaldığı sıkıntılar! – İnsan olarak, genelde, kolayca erdemlerinin *caput mortuum*¹¹⁴u oluverir. Aşk ve nefret istenirse ondan, Tanrı kadın ve hayvanın anladığı aşk ve nefret: Elin-den geleni yapar, verebildiğini verir. Oysa, çok fazla değilse, şaşırmamalı, – tam burada sahteliğini, kırlabilir inceliğini, sorgulabilirliğini ve çürüklüğünü gösterir. Aşkı zorlamadır; kini, yüzeysel ve oldukça *un tour de force*¹¹⁵'dur, bir budalalık ve abartma. Çünkü, ancak ne- nel olduğunda sahici olabilir o: Ancak sevinçli "bütüncül-

lüğünde", "doğa"dır ve "doğal"dır. Aynalı ruhu, sürekli kendini parlatarak, nasıl onaylayıp nasıl yadsıyacağını bilmez artık; buyurmaz, tahrip de etmez. Leibniz'le birlikte *Je ne méprise presque rien*¹¹⁶ der: Şu *Presque*¹¹⁷i görmezden gelip, değersiz bulmamalı! Örnek bir insan da değildir; ne kimsenin önünden gider ne de ardından; genellikle kendini uzakta tutar, iyi ve kötü arasında bir tarafı tutacak bir sebebinin olmaması için. Uzunca bir süredir *felsefeciyle* karşılaştırıldığında, Sezara bir eğiticiyle ve kültürün güçlü adamıyla. Çok büyük onurlar verilir ona, onda asıl olan unutulur, – bir aygıttır o, bir esir parçası, esir ama, kesinlikle çok incelmış tipteki esir, oysa kendisi *presque rien*¹¹⁸ Nesnel insan bir aygıttır, pahalı, kolayca bozulabilir, solabilir ölçü aygıtı; bir aynalar düzeneği olarak saygı duyulmalı, çok dikkatli bakımı yapılmalıdır; bir amaç değildir ama; bir çıkış ya da yükseliş; bütüncül bir insan da değildir ki, var olanların geri kalan kendini haklı kılsın onda, sonuç değildir – ve başlangıçtan daha az birşeydir, bir üretme ve ilk neden, dayanıklı değildir, güçlü, kendine dayalı efendi olmak isteyen: Narindir oysa, püf deyince yok olan. ince hareketli bir kalıptır, kendisini "şekillendirmek" için herhangi bir maddeyi ve içeriği beklemek zorunda kalan, – alışılmış anlamıyla, içeriksiz, "kendisinden yoksun" bir insandır. Sonuç olarak kadınlar için hiçbir şeydir *in paranthesi*¹¹⁹:-

208

Bugün felsefecinin biri kuşkucu¹²⁰ olmadığı izlenimini yaratsa, – umarım, yukarıda nesnel tin üstüne söylenenlerden, bu açık değil mi? – bütün dünya canı sıkın dinleyecek onu; çekinerek bakacaklar ona, birçok sorular, sorularla karşılaşacak... evet, son zamanlarda bir gruh haline

gelen korkak dinleyiciler arasında bundan böyle tehlikeli bulunacak. O kuşkuculuğu yadsıdığına, uzaklardan gözdağı veren şeytansı bir gürültü duymuş gibi olurlar, sanki yeni bir patlayıcı denenişiyormuş gibi biryerlerde, belki ruhun bir dinamiti, belki de yeni bulunmuş bir Rus *nihilin*¹²¹'i *bonae voluntatis*¹²² bir karamsarlık, salt "hayır" demekle, "hayır", istemekle kalmayıp, bir de – düşünmesi korkunç! – "hayır"ı *gerçekleştiren*. Bu çeşit "iyi isleme"ye karşı – yaşamı gerçekten etkin olarak bir yadsıma istemesi – tarihin kabul edeceği gibi, kuşkuculuktan daha iyi uyutucu ve yatıştırıcı yoktur, uysal, sevimli, uyuturucu bir afyon olan kuşkuculuktan; Hamlet'in kendisine bile, bugün çağımız doktorlarınca, "ruha" karşı, ruhun yeraltından gelen gürültülerine karşı, ilaç yazılıyor. Tüm kulaqlar artık bu berbat gürültüyle dolmadı mı, der, kuşkucu, sessizliğin dostu ve bir çeşit güvenlik polisi! "Bu yeraltı 'hayır'ı, korkunç! Kes sesini, sen karamsar köstebek!". Kuşkucu, bu nârin yaratık, kolaycacak korkuveren; vicdanı her "hayır" karşısında titremeye eğitilmiş, gerçekten kararlı ve zor "evet" de bile ısırılmış¹²³ gibi hissetmeye. Evet! ve hayır! – onun için ahlaka aykırıdır; tersine, erdemlerini soylu bir çekiniklikle bir şenlik haline getirmeyi sever; Montaigne ile birlikte şunu der: "Ne biliyorum?" ya da Sokrates'le: "Bilmediğimi biliyorum" ya da "Burada kendime güvenmiyorum, burada hiçbir kapı açık değildir bana". Ya da: "Açık olsa bile, niçin girilsin ki?" Ya da: "Ne yararı var bu tez elden varsayımların? Hiçbir varsayımda bulunmamak iyi beğenin parçası olabilir. Çarpık çurpuk olanı düzelterek gitmek zorunda mısın? Her deliği üstüğü ile kapamak zorunda mısın? Zaman yok mu? Zamanın zamanı yok mu? Şeytan herifler, *bekleyemiyor* musunuz? Belirsizliğin çekiciliği var; Sphinx de bir *Circe*dir, *Circe*¹²⁴de bir felsefeciydi" – Böylece kuşkucu ken-

dini avutur; gerçekten böyle bir avutmaya gereksinimi vardır. Çünkü, kuşkuculuk, çok yönlü fizyolojik özelliğın belli bir ruhsal ifadesidir; günlük dilde sinir zayıflığı ve hastalığı denir; uzun süre birbirinden ayrılmış ırklar ve sınıflar birdenbire, kararlı bir biçimde bir araya getirilince ortaya çıkar. Yeni kuşak, sanki değişik ölçüler ve değerlerde, kanına tüm huzursuzluk, bozgun, kuşku, sınaama ya-nılmayı miras almıştır; en yaşamsal kuvvetler ket vurucu biçimde çalışmakta, erdemler birbirlerini büyütüp güçlendirmeye izin vermiyor; denge, ağırlık merkezi, dik durma, bedende ve ruhta eksiktir. Bu melezlerde0 en derinden hasta ve soysuzlaşmış olan *istemedir*: Kararlarında bağım-sız olmayı istemedeki gözüpek zevki artık bilmiyorlar, – "özgür isteme"den kuşku duyuyorlar, düşlerinde bile. An-lamsız, apansız, köktenci, sınıfların – sonuçta ırkların ka-rışımı denemesine sahne olan günümüz Avrupası, baştan ayağa kuşkucudur; kâh şu hareketli kuşkuculukla sabırsız ve açgözlü, daldan dala sıçrayan; kâh soru işaretleriyle aşırı yüklü bir bulut gibi mahzun, – sık sık, 'isteme'sinden ölümüne bıkkın! İsteme kötürümlüğü: İnsan bugün bu kö-türümü nerelerde oturuyor bulmuyor ki! Nasıl da sık sık süsleniyor! Süsleri ne de ayartıcı görünüyor! Bu hastalık için en güzel, görkemli ve yalancı giysiler var; bugün vit-rinlerde görünenlerden çoğunu, örneğın "nesnellik", "bi-limsellik", "*l'art pour l'art*"¹²⁵, "istemededen anılmış saf bilgi" oluşturuyor; bunlar süslenmiş kuşkuculuk ve isteme kötülüğüdür, – Avrupanın hastalığının bu tanısına, bütün yüreğimle katılıyorum, – isteme hastalığı Avrupaya eşit olmayan bir biçimde dağıtılmıştır: Kendini en büyük ve en çeşitli biçimde, kültürün en uzun süre yurtlandığı yerde gösteriyor; barbar hâlâ – ya da yeniden – Batı kültürünün gevşek giysileri altında hak iddia ettiği ölçüde ortadan kal-kıyor. Buna gore, bugünkü Fransa'da, kolayca anlaşılıp,

açıkça kavranabileceği gibi, isteme en kötü biçimde hastadır. Ve Fransa, hep ruhundaki uğursuzlukları, felaketleri, çekici ve ayartıcı biçimlere dönüştürmede ustaca bir hünere sahip o Fransa, bugün, Avrupa'ya olan kültürel üstünlüğünü okul olarak gösteriyor; kuşkuçuluğun tüm alımını sergiliyor. İsteme gücü, uzun bir süredir, Almanya'da biraz daha fazladır; Kuzey Almanya'da, Orta Almanya'dan daha fazladır; oysa, hâlâ İngiltere'de, İspanya'da ve Korsika'da çok daha şiddetlidir; orada mıymıntılığa, burada kalın kafalılığa bağlı olarak, – İtalya'dan hiç söz etmezsek, ne istediğini bilmeyecek kadar genç, hâlâ istemeyi becerebileceğini kanıtlaması gereken – , ama en güçlüsü, en şaşırtıcı olanı, şu muazzam ara bölgede, Avrupa'nın sanki Asya'ya doğru gerisin geriye aktığı Rusya'dadır. Orada, istemegücü uzun süreden beri birikmekte, istiflenmektedir; orada isteme bekliyor – yadsıyan isteme mi yoksa evetleyen isteme mi, bir deyimle söylersek. avrupa'yı en büyük tehlikesinden kurtararak, ayrıca, iç patlamalar da gereklidir; imparatorluğu küçük birimlere parçalayacak, herşeyden önce parlamenter saçmalığı işe sokarak, herkesin kahvaltısında kendi gazetesini okuma yükümlülüğü ile. Bunları istediğim için söylemiyorum: Yüreğimdeki olan tam tersi, – artan böyle bir Rus tehlikesini demek istiyorum: Avrupa'nın eşit ölçüde tehlikeli olması için çözmesi gereken, yâni, *bir tek isteme kazanmak* için, bütün Avrupa'ya ege-men olacak yeni bir kast aracılığıyla, kendi, uzun, korkunç istemesiyle amaçlarını binlerce yıl öteye yöneltebile kendi, uzun, korkunç istemesiyle amaçlarını binlerce yıl öteye yöneltebilen: Böylece, uzun sürmüş masal okuma komedisi, küçük devletlerin, hanedanlıkların, demokrasilerin bölünmüş istemeleri sona erecektir. Küçük politika zamanı geride kaldı: Gelecek yüzyıl, yeryüzünü ele geçirme kavgasını getirecektir; – büyük politikaya *zorlayacaktır*.

Biz Avrupalıların açıkça girdiği yeni savaşçı çağın belki de daha başka, daha güçlü bir kuşkuculuk çeşidinin gelişmesine ne ölçüde uygun olabileceği üstüne şimdilik yalnızca açıklayıcı bir masal anlatacağım. Alman tarihinin dostları kolayca anlayacaklar. Şu yakışıklı insan azmanı bombacılar çarçabuk heveslenen Prusya Kralı gibi, bir askeri ve kuşkucu dehâ – aslında onunla zafer kazanmış bir biçimde ortaya çıkan şu yeni Alman tipi - Büyük Frederik'in kuşku uyandırıcı deli babası, tek bir noktada turnayı gözünden vuran dehâ: O zamanda Almanya'da neyin eksik olduğunu, hangi eksikliğin, diyelim ki eğitim ya da toplumsal düzen eksikliğinden yüz kez daha endişe verici ve âcil olduğunu biliyordu, – genç Frederik'e karşı sevgisizliği, derin bir içgüdünün yarattığı korkudan geliyordu. *İnsanlar eksikti*; en acı yürek burkuntusuyla, kendi öz oğlunun yeterince insan olmadığından kuşku duyuyordu. Bunda yanılıyordu: Ama, onun yerinde olup da yanılmayan biri olabilir miydi? Oğlunun tanrıtanımazcılıkla, bir *esprit* ile, zevk düşkünü, hafifmeşrep, nüktedan Fransız insanı ile soysuzlaştığını görüyordu: Bunların arkasında büyük bir kan emici, kuşkuculuk örümceğini görüyordu; iyi ve kötü karşısında artık yeterince sert olmayan, iflah olmaz bir yürek sefaletinden, artık buyurmayan, buyuramayan parçalanmış bir istemden kuşku duyuyordu. Oysa, aslında, bu arada, daha tehlikeli ve daha çetin yeni tür bir kuşkuculuk geliyordu – bunun ne ölçüde babasının nefretiyle yalnızlığa tutsak edilmiş bir istemenin buz tutmuş hüznüyle çabuklaştırılıp çabuklaştırılmadığını kim bilir? – Savaşın ve zaferin dehâsıyla en yakından ilgili olan gözüppek erkeksiliğin kuşkuculuğu Büyük Frederik'in şekliyle

girdi. Bu kuşkuculuk karamsar ama, yakalar yine kendini; aşağılar ama sahip olur da, inanmaz ama kendini bu süreçte yitirmez; ruha tehlikeli bir özgürlük verir; ama yüreği sağlam tutar; *Alman* kuşkuculuğudur bu, Frederikçiliğin devamı olarak ruhu yüceltir, işte bu kuşkuculuk uzun süre Avrupayı Alman egemenliğine, onun bunalımlı güvensizliğine soktu. Büyük alman filologlarının ve tarih eleştirmenlerinin zaptedilmez ölçüde güçlü ve sert erkeksi karakterleri (doğru olarak görüldüğünde, tümü de yıkımcı ve sanatçılardı) *yeni* bir Alman ruhu kavramı giderek kristalleşti; müzikteki ve felsefedeki bütün romantizmine karşın; erkeksi kuşkuculuk özelliği kararlı bir biçimde egemen oldu: Örneğin, bakıştaki gözü karalık olarak, yürekliklik ve çözümleme sertliği olarak, tehlikeli keşif gezilerinin, mânevi hâle getirilmiş tehlikeli ve yapayalnız gökyüzü altında kuzey kutup gezilerinin sert istemesi olarak. Sıcakkanlı, yüzeysel insanlık-insanının, bu ruh önünde haç çıkardığında, geçerli gerekçeleri olabilir: *cet esprit fataliste, ironique, méphistophélique*¹²⁶ diyor Michelet, ürpermeksizin. Avrupa'yı "dogmacı uykularından" uyandıran Alman ruhundaki bu "insan"dan korkmanın ayırtıcı özelliği üstüne kafa yormak istenirse, bu kavramla yer değiştiren eski kavramı anımsamalı. – Erkekleşmiş bir kadının ölçüyü kaçırmış desteksiz bir görüşle Almanları Avrupa'ya yumuşak, iyi yürekli, zayıf iradeli, şairane aptallar olarak göstermeye kalkışının üstünden çok uzun süre geçmedi. Sonunda Napolyon'un Goethe'yi görmeye geldiği zamanki şaşkınlığını insan, yetesiye derinlikle anlayacak; Yüzyıllardır, "Alman Ruh"ndan ne anlaşılmış olduğunu ortaya koyacak. "Voilà un homme!" demişti Napolyon, – anlamı şuydu: "Ama bu *insan*! Ben bir Alman bekliyordum karşımda!" –

Geleceğin felsefecilerinin tasarımındaki bâzı özellikler, en son sezdirmeye çalıştığımız anlamıyla, onların kuşkucu olup olmadıkları konusunda belki de bir soru uyandırabilir kafamızda; böyle düşündüğümüzde, bu hâlâ, felsefecilerin yalnızca bir özelliğini göstermek olacaktır; tüm özelliklerini *değil*. Eşit ölçüde, onlara eleştirmen de denebilir, kesinlikle deneyimin insanları olacaktır onlar. Vaftiz etmeye kalktığım bu adla, açık açık deneyimi, deneyimdeki zevki vurgulamış oluyorum. Bedenleri ve ruhları içinde eleştirmenler olarak yeni, belki daha geniş, belki de daha tehlikeli anlamlı deneyler yapmayı sevdikleri için mi böyleydi, bu? Bilgi için yanıp tutuşmalarında, demokratik bir yüzyılın hımbıl, kadınımsı beğenisinin onaylayabileceğinden daha öteye, gözüpek, acılı aramalarla gitmek zorunda mıdır? – Kuşku yok: Gelmekte olan felsefeciler, en azından bu ciddi, sorunsuz olmayan, eleştirmenle kuşkucuyu birbirinden ayıran nitelikleri bir kenara koymak istiyorlar; değer ölçülerindeki kesinliği, bir yöntem birliğinin bilinçli uygulamasını, açık göz yürekliliği, birbaşına kalabilmeyi, kendini kendi başına yargılayabilmeyi demek istiyorum; evet, "hayır" diyebilmeyi, şeyleri birbirinden ayırmayı zevkle kabul ediyorlar; belli bir temkinli zalimlikle, yürek kanadığı zaman bile, inceden inceye, kendinden emin biçimde bıçağı nasıl kullanacaklarını biliyorlar. İnsancıl insanların isteyebileceklerinden daha sertler (belki de, her zaman yalnızca kendilerine karşı değil); "hakikat"le, "hoşlandıkları", "yüceldikleri", "esinlendikleri" için kırsırmıyorlar: – Tersine, çok az inançları var, düpedüz *hakikatin* böyle zevk verici duygulara eşlik edeceğine. Bu çok ciddi ruhlar gülümseyecekler, birisi onlara şunları söylediğinde: "Bu düşünce yüceltiyor beni: Nasıl da hakikat olmaz?" ya da: "Şu iş keyif veriyor bana, nasıl da güzel ol-

maz?" ya da: "Bu sanatçı beni daha büyük kılıyor, nasıl da büyük olmaz?" – Belki de yalnızca gülümseyecekler, coşkulu, idealist, kadınsı, erselik ve bunun gibi olan herşeyden bir tiksinti duyacaklar, ve kim onları yüreklerinin en gizli köşelerine dek izlerse, Hristiyanca duyguların, "antik beğenilerle", giderek "modern parlementercilikle" uzlaştırılması için en ufak bir niyet bulamayacaktır (böylesi uzlaştırıcı çabaların, bizim pek güvenilmez, dolayısıyla da uzlaşmıcı yüzyılımızda felsefeciler arasında bile olup bittiği söylenir). Eleştirel disiplin, arınmışlıktaki ve ruhsal şeylerin ciddiliğindeki alışkanlık, yalnızca kendileri için olmamak üzere, bu felsefecilerce talep edilecektir, onları bir süs eşyası gibi sergileyeceklerdir, – yine de kendilerine bu açıdan eleştirmen denmesini istemeyeceklerdir. Bugünlerde istenerek ulaşılan şu sonuçlar, onlara felsefenin bir yüzkarası gibi gelmiyor: "Felsefenin kendisi eleştiridir, eleştirel bilimdir – bunların dışında hiçbir şeydir!" Felsefenin böylesi değerlendirilmesi, Fransa'daki ve Almanya'daki bütün pozitivistleri sevindirebilir (– Kant'ın yüreğini ve beğenisini de pohpohlayabilir –): Yeni felsefecilerimiz yine de söyleyecekler: Eleştiri felsefecinin aygıtıdır, aygıt olarak, felsefecilerin kendisi olmaktan çok uzaktır. Şu büyük Könisbergli Çinli¹²⁷ bile yalnızca büyük bir eleştirmendi. –

211

Israrla söylüyorum, aruk felsefe işçilerinin, bilim adamlarının felsefeciyle karıştırılmasına son verilmeli, – tam bu noktada kesinlikle "herkese hakkını ver" ne çok fazlasını ne de çok azını ilkesi kullanılmalı. Hizmetçilerinin, felsefenin bilimsel işçilerinin durup kaldıkları – durmak *zorunda oldukları*, bütün basamaklarda bir kez durmuş ol-

ması olgusu gerçek felsefecinin eğitiminde gerekli olabilir. Kendisi belki bir eleştirmen, bir kuşkucu, dogmacı, tarihçi, şair, koleksiyoncu, gezgin, bilmece çözücüsü, ahlakçı bilici (kâhin), "özgür ruhlu", tüm insan değerlerini, değer duygularını kuşatacak, birçok değişik gözle, vicdanla, yüksekte her uzaklığı, derinden her yüksekliği, köşeden her genişliği görebilecek hemen herşey olabilir. Ama bütün bunlar ödevinin ön koşullarıdır: Bu görevin kendisi farklı birşey gerektirir – önderin *değerleri yaratmasını* ister. Bu felsefe işçileri, Kant ve Hegel gibi soylu örneklerden sonra, herhangi bir büyük değer biçme olgusunu – yâni, egemenlik kazanan eski değer *koymaları*¹²⁸ değer yaratmaları, bir süre için "hakikat" diye adlandırılan şeyleri belirleyip formüllere sokmak zorundadırlar; *mantık* ya da *Politika* (Ahlak) ya da *sanat* alanında. Bu araştırmacıların görevidir, şimdiye dek olup biteni, değerlendirilen herşeyi açık, seçik, kavranabilir, elle tutulabilir kılmak, uzun olan herşeyi kısaltmak, "zamanın" kendisini bile, tüm geçmişi *yenmek*; onun sayesinde kesinlikle her ince mağrurun, her sert istemenin doyum sağlayacağı bir muazzam ve harika görev. *Oysa has felsefeciler buyurucu ve yasa koyucudurlar*: "Bu olmalı!" derler, önce insanın nereye, hangi maksatla sorusunu belirlerler. bunu gerçekleştirirken felsefe işçilerinin ön hazırlıklarına sahiptir, tüm geçmişi yenenlerin, – yaratıcı ellerle geleceği kavrarlar, tüm olanlar ve olmuş olanlar için araç, aygıt, çekiç olan onlar için, "bilmeleri" yaratmadır, *yaratmaları bir yasa koymadır, hakikat istemeleri – güç istemeleridir*. – Böyle filozoflar var mı bugün? Oldu mu böyle filozoflar? *Olmalı mıdır?*...

Bana gittikçe öyle görünüyor ki, yarınlarn ve öbürgün-

lerin *zorunlu* insanı olarak felsefeci, kendini her zaman kendi gününe düşman buldu, bulmak *zorundaydı*: Düşmanı her zaman bugünün idealiydi. Şimdiye dek bütün insanlığın bu olağanüstü ileri götürücüleri, felsefeci denilenler, kendilerini pek bilgelik dostu olarak değil de, daha çok, tedirgin edici ahmaklar, tehlikeli soru işaretleri olarak duyanlar – görevlerini, çetin, istenmeyen, kaçınılmaz görevlerini, sonunda görevlerinin büyüklüğünü, çağlarının kötü vicdanı olarak bulurlar. Neşterlerini, *çağlarının erdemlerinin* göğsüne, bu erdemler yaşarken vurduklarında, kendi gizlerini ortaya koydular: İnsanın *yeni* büyüklüğünü, kendini büyültmesine açılan bir gidilmemiş yolu bilmek için. Her zaman, ne de çok iki yüzlülüğü, rahata düşkünlüğü, bırakınız gitsinciliği, bırakınız düşüncülüğü gözler önüne serdiler, ne de çok yalanı çağlarının ahlakının en onurlu tipi altında örtüler, ne de çok erdemi çürüğe çıkarttılar, her zaman dediler: Oraya gitmeliyiz, oradan, bugün, en azından eviniz olan yere. Herkesi bir köşeye, bir uzmanlığa sıkıştıran "modern" düşünceler karşısında, bir felsefeci, eğer bugün felsefecilerin varlığından söz edebilirsek, insanın büyüklüğünü bulmaya zorlanacaktır, "büyüklük" kavramını tümüyle kendi genişliği, kendi çokluğu, kendi çokluktaki bütünlüğü içinde: Üstelik, insanın ne denli ağır, ne denli çok şeyi alıp taşıyabildiğine, ne denli uzağa, sorumluluğunu genişletebileceğine göre değeri ve derecelerini belirler. Bugün, çağın beğenisi ve erdemi, istemeyi zayıflatmış ve güçsüzleştirmiştir; hiçbir şey isteme zayıflığı kadar âcil değildir: Felsefecinin idealinde, bu yüzden, uzun dönemli kararlar için, tam bu isteme gücü, sertliği, yetisi "büyüklük" kavramına ait olmalıdır; tam zıttı bir öğretiyle aynı sağlam gerekçelere dayanarak; bir ahmak, yadsıyıcı, alçak gönüllü, kendisini yitirmiş insanlık ideali, onaltıncı yüzyıl gibi zıt bir çağa uygundu, iste-

menin birikmiş enerjisinden, bencilliğin vahşi sellerden, gel-git dalgalarından acı çeken birçağa; Sokrates'in çağında, yorgun içgüdümlü insanlar arasında, kendilerini koyuveren – kendi deyimleriyle "mutluluğa doğru" hep yaptıkları gibi, zevke doğru – eski Atina'nın tutucuları arasında, yaşamlarının onlara artık herhangi bir hak vermediğini söyleyerek, tantanalı sözlerini ağızlarından düşürmeyenler arasında, *karamizah* ruhun büyüklüğü için gerekli olabilirdi. "Soylu"nun etini ve yüreğini kestiği gibi, kendi etini acımadan kesip, bir bakışla açıkça şunları söyleyen, eski hekimin ve kaba insanın şu Sokratik şeytani güveni: "Numara yapma işte – eşitiz biz!" Bugün, tersine, yalnızca sürü hayvanı Avrupa'da onurları kabul edip, paylaşabilirken, "hakların eşitliği", tümüyle kolayca yanlış yapma haklarının eşitliğine dönüşebilirken: Ortak kavgasını diyeceğim, tümüyle az bulunanın, yabancı olanın, ayrıcalıklının, daha yüksek ruhun daha yüksek görevin, daha yüksek sorumluluğun, yaratıcı güç bolluğunun, efendiliğin – bugün, büyüklük kavramı, soylu olmayı, kendisi olmayı istemeyi, farklı olabilmeyi, kendi başına olmayı, bağımsız yaşamayı gerektiriyor. Ve felsefeci, kendi idealindeki bir şeyi açığa vurur, şunları söylediğinde: "En yalnız olan, en fazla gizlenen, en sapkın, iyinin ve kötünün ötesindeki insan, erdemlerinin efendisi, istemesi aşırı zengin olan en büyük olacak: İşte tam buna büyüklük denecek: Bir bütün olabildiğince çok yanlı, geniş olabildiğince dolu olabilen" Ve soralım bir kez daha: Bugün – büyüklük olanaklı mı?

213

Felsefenin ne olduğunu öğrenmek zordur, çünkü öğretilemez; İnsan onu yaşantıdan çıkarak "bilmeli"dir, – ya da

bilmeme gururunu taşımaktadır. Ama bugünlerde, tüm dünya, yaşantısı¹²⁹ olamayacak şeylerden söz etmektedir, bu çok doğrudur ve en kötü biçimde felsefecileri ve felsefi durumları ilgilendirmektedir, Çok az kişi bilmektedir, bilebilmektedir onları, onlar hakkındaki tüm yaygın görüşler yanlıştır. Örneğin şu gözü pek, şamatacı, *protesto*¹³⁰ giden tinsellikle, hiç yanlış adım atmamış, dialektik ciddiyet ve zorunluluğun gerçek felsefi birleşimi birçok düşünür ve akademisyenin yaşantısında bilinmeyen olarak kalıyor; eğer biri önlerinde, bu bilinmeyenden konuşmak istese, onlara inanılmaz gelecek. Her zorunluluğu bir sıkıntı, üzücü bir izleme gerekliliği, zorlanma olarak tasarlar, düşünmenin kendisi onlar için yavaş, duraksamalı, oldukça zahmetli bir şeydir, sık sık da, "soylunun ter dökmesine değer" birşey – hiç de hafif, tansal dansa ve coşkunuğa yakın bir şey gibi değil! "Düşünme" ve bir şeyi "ciddiye alma", "ağırından alma" – bunların hepsi birbirine bağlı: Onun "yaşantısına" sahip olmanın tek yolu. Sanatçıların burada daha ince bir sezgi gücü var: Onlar iyi bilirler, artık, "keyiflerince" davranmadıklarında, herşeyi zorunlu olarak yaptıklarında, özgürlük, incelik, tümüyle yetkili oluş, yaratıcı düzenleme, elinde tutma, duyguları doruğuna eriştiren biçimler, – kısaca, zorunluluk ve "isteme özgürlüğü" onlarda birleşecek. Sonunda, ruh durumları arasında bir sıralanma düzeni, buna uyan sorunların bir sıralanma düzeni var. En yüksek sorunlar, çözümleri için önceden belirlenmiş ruh yüksekliği ve gücü olmadan, onlara yaklaşmaya çalışanları acımadan gerisin geriye iter. Bir çare olur diyerek, cin fikirli, sıradan insanlar ya da beceriksiz uslu teknisyen ve empirisistler, bugünlerde çok sık olduğu gibi, kaba hırslarıyla bu sarayların, sanki onlar saraymış gibi, yakınına üşüşürler. Oysa böyle halılara kaba ayakları hiçbir zaman basamayabilir: Şeylerin temel yasası korur

onları; bu yapışkan adamlara kapılar kapalı kalır, kafalarını vura vura kırıp parçalar bile! Yüksek dünyalar için doğmalı insan; açıkça söylersek, insan bunun için *yetiştir-meli* kendini. Felsefe – sözcüğü geniş anlamıyla aldığımızda, hakkına sahip olmamız, ancak nereden geldiğimize, soyumuza, "kanımıza" bakarak karar verilir. Birçok kuşak, felsefecinin kaynağını hazırlamak için çalışmış olmalıdır; felsefecinin her erdemi, kişisel olarak kazanılmış, üzerinde titizlikle durulmuş, miras alınmış, sindirilmiş olmalıdır, yalnızca yürekli, kolay, inceden inceye işleyen, düşünce akışı olmamalı; üstelik, bunlara herşeyden önce, büyük sorumluluklara hazır olma, egemen olan ve aşağı gören bakış yüksekliği yığınlardan ve onların ödevlerinden, erdemlerinden uzak kalma duygusu, yanlış anlaşılmanın ve kara çalınanın kibirsiz korunması ve savunulması, Tanrı olsun, şeytan olsun – zevk ve büyük adaletin yerine getirilmesi, buyurma sanatı, isteme genişliği, pek az hayran olan, pek seyrek yukarı bakan, pek seyrek seven dalgın göz eklenmeli...

YEDİNCİ ANA BÖLÜM

ERDEMLERİMİZ

214

Erdemlerimiz? – Bizim de kendi erdemlerimiz olabilir, yalnız, doğrusunu söylemek gerekirse, bunlar, safdil, kabasaba, dedelerimize saygı duymamıza yol açan erdemlerin biraz uzağında. Biz, yarından sonraki günlerin Avrupalıları, yirminci yüzyılın ilk çocukları, tüm tehlikeli merakımızla, çokluğumuz ve kendimizi saklama sanatımızla, ruh ve anlamlarındaki neredeyse tatlandırılmış, tavsamış taşı-yürekliliğimizle; eğer erdemlerimiz olmalı idiyse, galiba bunlar, yalnızca bizim en gizli, en yürekten eğilimlerimizi taşıyan erdemler olmalıydı en şiddetli gereksinmelerimizle, en iyi biçimde uzlaştırmayı öğrendiğimiz: Peki, hadi bir kez daha onları labirentlerimizde arayalım! – Orada, bildiğimiz gibi, niceleri yitirir kendini, niceleri yiter gider. İnsanın kendi erdemlerini *aramasından* daha güzel birşey var mıdır? Anlamı şu olmasın sakın: kendi erdemine *inanma*? Oysa bu, "kendi erdemine inanma" – temelde, önceleri "temiz vicdan" denilen şu, dedelerimizin başlarının arkasına taktığı sık sık da anlama yeteneklerinin arkasına, şu saygıdeğer, uzun kuyruklu kavram - örgüsünden başka nedir ki? Öyleyse, öyle görünüyor ki, kendimizi ne denli az, eski moda ve dedelerimize saygılı görürsek görelim, yine de bir noktada bu dedelerin torunlarıyız, temiz vicdanımızla biz son Avrupalılar: Biz de hâlâ takıyoruz bu saç örgüsünü. – Ah! Bir bilseniz nasıl da yakın, pek çok yakın – gelmesi başkalarının! –

Yıldızlar âleminde olduğu gibi iki yıldız bir tek gezegenin yörüngesini belirleyebilir; kimi durumlarda değişik renkli güneşler, aynı gezegenin yakınında kimi zaman kırmızı kimi zaman yeşil ışıkla ışıltıyor, zaman zaman gezegeni renk cümbüşüne boğuyor: Biz modern insanlar da, "gökkubbe"mizin karmaşık mekaniğinden dolayı - *değişik* ahlaklarla belirleniyoruz; yapıp etmelerimiz çeşitli renklerle ışıltıyor, pek seyrek olarak tek bir anlama sahipler, – yeterince alacalı bulacalı eylemlerimiz var.

Düşmanını sevmek mi? Bunun iyi öğrenildiğine inanıyorum: Bin türlü oluyor bugün, küçüğünden büyüğüne; evet zaman zaman daha yükseği, daha incesi oluyor – Sevdiğimizde *küçümsemeyi* öğreniyoruz, tam da tüm yüreğimizle sevdiğimizde: – Oysa bunların tümü bilinçsizce, gü-rültüsüzce gösterişsiz, ağza, mağrur sözleri, erdem formüllerini yasaklayan iynin şu gizliliği ve utangaçlığıyla. Tavrı olarak ahlak – bugünkü beğenimize karşıdır. Bu da bir ilerlemedir: Din, sonunda, tavrı olarak beğenilerine karşı olduğunda, babalarımızın gerçekleştirdiği ilerleme gibi, din düşmanlığını ve Voltaire'ci haşinliği de işin içine katarsak. (Önceki özgür ruhların el kol işaretlerinden oluşan dillerine ait olan herşeyi) vicdanımızda müzik, ruhumuzda danstır, tüm püriten dualar, tüm ahlak vaazları ve o eskimiş saf tutumlar işlemez bize.

Ahlak ayrımlarındaki incelik, ahlaktaki ölçülülüğe güvenerek büyük değerler verenlerden sakının: Önümüzde

(daha kötüsü *bize karşı*) bir kez yanlış yaptıklarında bizi asla bağışlamayacaklardır, – kaçınılmaz olarak bize içgüdüsel olarak kara çalacaklar, çelme takacaklardır, hâlâ "dostumuz" olarak kalsalar da. – Kutsanmışlar unutulurdular: Çünkü ahmaklıklarının da sonuna "gelmiş olacaktırlar."

218

Fransa'nın psikologları – bugün başka nerede psikolog var? – hâlâ *bêtisee bourgeoise*'dan¹³¹ aldıkları hâşin ve çok yönlü zevki tüketilmiş değiller, neredeyse sanki – – yeter, bununla birşeyi gösteriyorlar. Flaubert'i alalım örneğin, katı bir Rouen kentlisi, – sonunda artık görmedi, işitmedi, tatmadı, bir daha başka birşey: – Bu, bir çeşit kendi kendine işkence ve incelmış bir zulümdü. Şimdi, değişiklik olsun diye çünkü çok sıkıcı oluyor – bir başka eğlence kaynağı öneriyorum: Bütün iyi, şişman, katı, orta çaplı ruhların daha yüksek ruhlara ve görevlerine bilinçsiz kurnazlığı, şu ince, dikenli İsavâri kurnazlık, yalnızca bu orta sınıfın en iyi zamanlarındaki beğenisinden ve anlayışından değil, – kendi kurbanlarını anlayışında bile – bin kez daha ince kurnazlık: Bir başka kanıt da, şimdiye dek keşfedilmiş tüm zekâ çeşitlerinin arasında "içgüdü" en zekidir. Kısaca, benim sevgili psikologları, kural dışıyla olan kavgasında "kural" felsefesini çalışın: Orada sizin seyredeceğiniz Tanrılara, Tanrısal kötülüğe uygun şeyler, ya da daha açıkça: "İyi insan", canlı canlı masaya yatırıp kesin, *homo bonae voluntatis*'i¹³².. kendinizi!.

219

Ahlak yargıları ve cezalandırmaları daha az sınırlandırılmış olanlara karşı ruhsal olarak sınırlandırılmış olanın

gözde intikam biçimidir, ayrıca bir de doğanın kötü olsun diye ihmal ettiğine zararının ödenmesidir; son olarak, ruh kazanıp incelmek için bir fırsattır: – kötülüğün ruhanî (tinsel) kılınması. Temelde yüreklerine su serper, bir ölçü olduğuna inanırlar; malı mülkü olanlarla, ruhu yücelerle eşittirler. "Tanrı önünde tüm insanların eşitliği" için savaşırlar; Tanrıya da aşağı yukarı bu nedenle inanma *gerek-sinmeleri* vardır. Onların arasında tanrı tanımazlığın en güçlü düşmanları vardır. Onlara yüksek ruhluluk, düpedüz ahlaklı insanın saygınlığı ve namusluluğuyla karşılaştırılmaz" diyen biri karşısında küplere binerler: – bunu yapmaktan sakınacağım. Üstelik onları şu sözlerimle pohpohlayacağım: Yüksek ruhluluğun kendisi yalnızca ahlak niteliklerinin son ürünü olarak vardır; tek başına uzun bir disiplin ve araştırmadan sonra, belki de bütün bir kuşaklar zinciri aracılığıyla kazandıkları "yalnızca ahlaklı" insanı niteleyen bütün durumların bir sentezidir; yüksek ruhluluk, adaletin ve iyiliksever ciddiliğin ruhanileştirilmesidir (tinselleştirilmesidir), *sıralanma düzenini* korumayı üstlenmeyi bilen, ciddiliğin, dünyada şeylerin kendisi arasında, – insanlar arasında değil.

220

Şimdilerde, "çıkarcı gözetmeme" sevdasının yaygınlığı açısından, belki de belli bir tehlikesizlik olmaksızın, neyin halkın çıkarıyla ilgili olduğunun, sıradan insanın genellikle hangi şeylere temelden ve derinden önem verdiğinin bilincine varılmalıdır: Sıradan insanın yanına eğitilmişleri, akademisyenleri, aldatıcı değilse felsefecileri de katmalı. Şöyle bir olgu ortaya çıkıyor: Daha incelmış, daha titiz beğenileri, her daha yüksek yaradılıştaki olanları çeken, ilgilendiren şeylerin çoğu, sıradan insana "ilginç" görün-

müyor: Yine de ilgi duyma eğiliminde olsa bile, bunun nasıl çıkarla ilgili olmayan bir biçimde ele alınabileceğinin şaşkınlığına düşer, buna *désintéressé*¹³³ diyerek. Bu halk şaşkınlığına, ayartıcı, öbür dünyayla ilgili, gizemli anlatım biçimlerini yüklemeyi bilen felsefeciler olagelmıştır. (– belki de sakın yaşantılarından devşirebilecekleri daha yüksek doğayı bilmediklerinden olmasın?) – "Çıkarsız" eylemin *çok* ilginç olduğunu, ilgi çekici olduğu, çıplak apaçık hakikatini ileri sürmediler, oysa, diyelim ki – "Ve Aşk?" – Ne! Aşka dayanan bir eylem "bencil" olmamalı mı? Vay kuş kafahlar vay – !"Özveriye övgü mü?" – Oysa kim gerçekten özveride bulunuyorsa, karşılığında birşey istediğini ve elde ettiğini bilir – belki de kendindeki birşey karşılığında, kendindeki birşeyden özveride bulunur – , daha fazlasını edinmek, belki de genellikle daha fazlası olmak ya da daha fazlasını duymak için vazgeçer. Oysa, bu titiz bir ruhun dolaşmayı istemediği sorular ve yanıtlar alanıdır: Hakikat kendisinden yanıt istendiğinde, esnemesini örtbas etme zorunda kalsa da. Sonunda bir dişidir o: İrzına geçilmemelidir.

221

Bir kılı kırk yaran sivri akıllı ahlakçı, benim bencil olmayan insana saygı duyup onu üstün gördüğümü söyleyebilir: Ama bencil olmadığı için değil de, bana, kendine rağmen, bir başkasına yararlı olma hakkına sahip görüldüğünden. Apaçık şurası: *Onun* kim olduğu, *başkasının* kim olduğu sorulur daima. Buyurmaya yönlendirilmiş, buyurucu kılınmış biri için, örneğin kendini yadsıma ve alçakgönüllü geri çekilme bir erdem değil, bir erdemin boşa harcanmasıdır: Bana öyle görünüyor. Kendini koşulsuz kabul eden, yalnızca kendi beğenisine karşı günah işleme-

yenlere yönelmiş her bencil olmayan ahlak: ihmal etme günahına karşı bir meydan okumadır, bir ayartma daha insan maskesi altında – ve tam bir ayartma, daha yüksek, daha az bulunur, daha ayrıcalıklıya zarar verme. Ahlaklar herşeyden önce, *sıralanma düzeni* önünde boyun eğmeye zorlanmalıdır; o kendini beğenmişlikleri, vicdanlarında açığa çıkarılmalı, – sonunda onlar, şunları söylemenin *ahlaksızlık* olacağına anlaşılan kadar: "Birisini için iyi olan diğeri için iyidir." – Böylece, benim sivri akıllı ve *bon-homme*¹³⁴ ahlakçım, gülünmeyi hak etmedi mi, ahlakların ahlaklı olmasını öğütlerken? Oysa, insanın çok fazla hakkı olmamalı, gülenlerin *kendi tarafında* olmasını istemeye; ahlak yanlışlığının bir parçası gerçekten iyi beğeniye aittir.

222

Bugün duygudaşlık¹³⁵ vaazı veriliyor – dikkatle dinlenirse, bir başka din artık bu vaazı vermiyor – , psikologlar kulak kabartsınlar; Tüm budalalıklarda, bu gürültülerde, bu vaazlara mahsus (tüm vaazlara olduğu gibi), boğuk, iniltili gerçek seslerde *kendinden nefreti* duyacaklar. Onlar, şu Avrupa'nın karartılmasına, çirkinleştirilmesine aittirler; yüzyıllardır gittikçe yoğunlaşan (ilk belirtisi Galiani'nin Madame d'Épinay'e yazdığı düşündürücü mektupta kayıtlıdır.) *bu işleyişin nedeni olmadıkları sürece*. "Modern düşünceler" insanı, bu mağrur maymun, kendinden ölçülemeyecek ölçüde mutsuzdur: Bu kesin. Acı çeker: Ve budalalığı ondan yalnızca bu acısını başkalarıyla paylaşmasını, "duygudaşlığı" ister ondan. –

223

Melez Avrupalı – bir zararsız, çirkin kaba insan, hepsi,

hepsi – mutlaka bir giysiye gerek duyar: Tarihse, giysilerinin deposu için gereklidir. Tabii, hemen onlar, hiçbirini tam uymaz üstüne – değiştirir de değiştirir. Ondokuzuncu yüzyıla bu hızlı tercihler ve kılık biçimlerinin değişikliği açısından bakalım; "hiçbir şeyin uymasından" doğan umutsuzluk anlarına dikkat edelim – . Yararı yok, ister romantik ya da klasik ya da Hristiyan ya da Florantin ya da barok, isterse ulusal olsun, *in moribus et artibus*¹³⁶ "yakışmaz hiçbir kılık ona"! Oysa, ruh (ün), özellikle tarihsel ruh, bu umutsuzlukta bir kazanç görür: Durmandan yeni bir tarih öncesi dönem ve yabancı ülke denenir, giyilir, çıkarılır, paketlenip atılır, herşeyden öte, *çalışılıp inceleme yapılır*: Bizler bir çağı adamakıllı çalışmış ilk insanlarız, "giysiler" açısından, ahlakları, inançları, konuları, sanat zevkleri ve dinler açısından demek istiyorum; başka hiçbir çağın hazır olmadığı, büyük çapta karnavalları, en ruhâni (tinsel) faşing kahkahaları, coşkunuğu, en yüksek saçmalığın aşkın yükseklikleri, Aristofonesci bir dalga geçmeyle dünyayla. Belki de, tam burada *icatlarımızın* alanını keşfediyoruz; hani bizim de özgün olabileceğimiz, belki de dünya tarihinin Parodi yazarı ve Tanrının palyaçosu olduğumuz şu alanı, – belki de bugün hiçbirşeyin bir geleceği olmasa bile, *kahkahamızın* geleceği var!

224

Tarih duygusu (ya da, halkın, toplumun, insanın onlara göre yaşadığı değer biçmelerin sıralanma düzenini çabuk tahmin etme yeteneği, bu değer biçmeler arasındaki ilişkinin kahince içgüdüğü, değerlerin otoritesi ile etkin kuvvetlerin otoritesi arasındaki ilişkinin): Biz Avrupalıların kendi özelliğimiz olduğunu ileri sürdüğümüz bu tarih duygusu, Avrupadaki sınıfların ve ırkların birbirlerine demokratik biçimde karıştırılmasıyla içine düştüğü büyüleyici ve

çılgın yarı barbarlığın içinden çıkar gelir bize, – ilkin on-dokuzuncu yüzyıl tanıdı, bu duyuyu, aldatici bir duyu olarak. Eskiden tam yan yana ya da üst üste olan geçmişin her formu, yaşama biçimi kültürü, şimdi, "modern ruhlar" olarak, bize doğru akıyor, bu karışma sayesinde; içgüdülerimiz her yönde, geriye doğru koşuyor şimdi, kendimiz bir tür karmaşayız – : Sonunda, daha önce söz edildiği gibi, bunda bir kazanç görüyor. Bedende ve arzularımızdaki yarı barbarlığımızla, her yöne gizli bir açılışımız, süzülüşümüz var, hiç bir soylu çağın içine düşmediği, herşeyden önce, bitmemiş kültürlerin labirentlerine süzülüştü. Yeryüzünde varolmuş, tüm yarı barbarlıklara; şimdiye kadarki insan kültürünün en dikkate değer parçası yarı barbarlık olduğu sürece, "tarih duyusu" hemen hemen herşeyin duyusu ve içgüdüğü anlamına geliyor, herşeyin beğenisi ve dili: Bununla da hemen kendinin soylu olmayan duyu olduğunu gösterir. Yeniden hoşlanırsanız örneğin, Homer'den: Belki de en mutlu üstünlüğümüz, Homer'i nasıl değerlendirebileceğimizi anlamış olmamızdır; onu soylu kültürün insanları (örneğin onyedinci yüzyıl Fransızları, Saint Evromond gibi, onun *esprit vaste*¹³⁷)'ını tanımazlıktan gelen, onun son ölgün sesi Voltaire'i bile kolayca benimseyip, sindiremiyorlar, sindiremediler, – kendilerine de ondan hoşlanmak için izin vermediler pek. Damak zevklerinin sıkı sıkıya belirlenmiş Evet ve Hayır, kolayca tiksindirilmeleri, her yabancı şey karşısında duraksayıp geri çekilmeleri, düşük beğenin, hatta, yaşam dolu merakın önünde kapıldıkları korkuları, genellikle, her soylu ve kendine yeten kültürü, yeni bir istemeyi, kendinde olanla yetinmemeyi, yabancı olana hayranlığı kabul etmemekteki isteksizlikleri: Bütün bunlar, olumsuz bir biçimde, sahip olamadıkları ya da anlayamadıkları dünyanın en iyi şeylerine, onları belirleyerek karşı çıkmaya götürüyor. – hiçbir

duyu, onlar için tarih duyusundan ve onun boyun eğen kaba saba merakından daha anlaşılmaı değildir. Shakespeare için de durum farklı değildir; şu şaşırtıcı İspanyol – Moreks Sakson beğeni bileşimi, eski Atinalı Aaiskhulos'un dost çevresini gülmekten ya da kııgınlıktan yarı ölü haline getirecek: Oysa biz – tam bu, vahşi alaca bulacalığı, bu en ince olanların bir aradalığını, en kabayı, en yapay olanı kabul ediyoruz, gizli bir aşınalık ve içtenlikle; bize ayrılmış, sanat inceliği olarak hoşlanıyoruz ondan; Shakespeare sanatının ve beğenisinin yaşadığı İngiliz kaba insanının yakınlığından ve itici kokusundan Nepalli Chijaja'ya kadar az rahatsız olmaya razıyız: Orada bütün duyularımızla, büyülenmiş ve istekli yolumuzda gidiyoruz, kaba insanların konutlarının lağım kokusu, havayı doldurursa doldursun. "Tarih duyusu"nın insanları olarak, bizim de erdemlerimiz var; bu yadsınamaz, – iddiamız yok bencil değiliz, alçak gönüllü, yürekli, kendimizi yenmekle dolu, sadakatla dolu, teşekkür borçlu, çok sabırlı, çok uyumlu: – Bütün bunlarla, belki de, "zarif" değiliz. Gelin sonunda kendimize itiraf edelim: Biz tarih duyusu insanların kavramakta, duyumsamakta, tutmakta, sevmekte, çok zorlandığı şey, bizi temelde düşmanca ve oldukça önyargılı bulan şey, her kùltür ve sanatın tam yetkinliği, son kertesine dek olgunlaşmışlığıdır, gerçek soyluluk, yapıtlarda ve insanda dalgasız deniz anlarıdır. Halkionumsu¹³⁸ kendine yeter oluş, yetkin olan tüm şeylerin gösterdiği altınsılık ve soğukluk. Belki de, büyük tarih duyusu erdemlerimiz, zorunlu olarak iyi beğeniye karşıdır ya da en azından en iyi beğeniye, ve biz işte tam bu insan yaşamının, küçük kısa ve en yüksek şans durumlarını ve nurlanmalarını, orada burada bir kez saçtıkları ışıklarla, ama yetersiz, duraksayarak, kafamızda canlandırmaya çalışıyoruz: Bir büyük gücün isteyerek ölçüsüz ve sınırsız biçimde önü-

müzde durduğu şu mucize anı – , sallanıp duran bir zemin üstünde, apansız sınırlandırmalardan ve taşlaştırılmalar-dan, sımsıkı durmalardan, kendini sıkı sıkıya tutmalardan alınan ince zevklerin bolluğunda. Ölçü yabancıdır bize, kabul edelim bunu; heyecanımız, sonsuzluğun, ölçüsüzlü-ğün heyecanıdır. Tıpkı soluk soluğa, dört nala, ateş püskü-rerek ileriye koşan atın süvarisi gibi, bırakalım dizginleri sonsuza doğru; biz modern insanlar, biz yarı barbarlar – erişelim, kutsal, sonsuz mutluluğumuza, en fazla *tehlikede olduğumuz yere*.

225

Hazcılık¹³⁹ olsun karamsarlık¹⁴⁰ ya da yararcılık¹⁴¹ mut-luluk¹⁴² Şeylerin değerlerini *haz ve acıya* göre ölçen, yâni, ikincil, yan ögelere göre ölçen, bütün bu düşünme biçim-leri, görünüşteki düşünme biçimleridir, yaratıcı gücünün ve sanatçı vicdanının bilincindeki herkesin alay ederek, acımadan aşağı gördüğü çocuksuluklardır¹⁴³. Acıyorum size! doğal ki bu sizin anladığınız anlamda acıma değildir: Toplumsal bir bunalıma, topluma, onun hastalığına, baht-sızlığına, çevremiz bunlarla dolu olmasına karşın, başın-dan beri ahlaksızlığa, darmadağın olmuşluğa, acıma değil; hatta, homurtulu, ezilmiş, bozguncu, "özgürlük" diyerek, egemenlik isteyen köle tabakalarına daha az acımadır. *Bi-zim* acımamız, daha yüksek, daha uzak görüşlüdür: – İnsa-nın nasıl kendini küçülttüğünü, *sizin* onu nasıl küçülttüğü-nüzü görüyoruz! – Betimlenemez bir korkuya acıdığınızı gördüğümüz, bu acımaya direndiğimiz – ciddiliğinizi her-hangi bir uçarılıktan daha tehlikeli bulduğumuz anlar var-dır. Olabildiği yerde – bu "olabildiği yer" sözünden daha ahmakça bir şey yoktur – *acıyı yok etmek* istiyorsunuz; ya biz? Biz, öyle görünüyor ki, acıyı yükseltmeli, şimdiye

dek olduğundan daha kötüleştirmeliyiz! Sizin anladığınızı anlamda refah – bir amaç değil, bize bir *son* gibi görünüyor, insanı yakında kepaze edip, gülünç düşürecek, – çöküşünü *istenir* kılacak! Acı çekme eğitimi, büyük acılar çekme – bilmiyor musunuz, yalnızca bu eğitimin şimdiye dek insanın tüm yüceliklerini yarattığını? Şu mutsuzluk-taki ruh gerginliği, kendi gücünü, büyük yıkımlar karşısındaki korkusunu, mutsuzluğa dayanmada, ısrarda, mutsuzluğu yorumlamada, mutsuzluktan yararlanmadaki icatçılığını ve yürekliliğini eğiten, onun üstüne söylenen, derinlik, gizem, maske, ruh, hile, büyüklükle ilgili herşey – acı çekmeyle, büyük acı eğitimiyle söylenmiyor mu? İnsanda *yaratılan* ve *yaratan* birleşmiştir: İnsanda, malzeme, kırıntı, fazlalık, çamur, kır, saçmalık karmaşa vardır; öte yandan, yine insanda yaratıcı, biçim verici, çekiç sertliği, seyircilik tanrısalılığı ve yedinci gün vardır – bu zıtlığı anlayabiliyor musunuz? Sizin acımanız "insandaki yaratılmış" için geçerli olmalıdır, biçimlenmiş, kırılmış, hadde-den geçirilmiş, parçalanmış, yakılmış, kor haline getirilmiş, artırılmış olanlar için – *zorunlu* olarak acı çekmesi gerekenler için mi? – *Ve bizim* acımamız – hâlâ anlamadınız mı kime bu tersine çevrilmiş acıma, tüm zayıflıkların ve yumuşatmaların en kötüsü olarak acımanıza karşı koyduğunda? – İşte: Acımaya karşı acıma! – Oysa, bir kez daha söylersek: Bütün haz, acı, acıma sorunlarından daha yüksek sorunlar vardır; onlarda çakılıp kalan felsefe, bir zayıflıktır. –

Biz ahlak dışı olanlar! – Bizi ilgilendiren, sevmek ve korkmak durumunda olduğumuz bu dünya, hemen hemen görülmeyen ince buyrukların, ince boyun eğmelerin iştil-

mediği dünya, bir "hemen hemen"ın dünyası, her bakımdan karmaşık, içten pazarlıklı, dikenli, müşfik: Evet, iyi savunulmuştur, hoyrat seyircilere, aşına meraklara karşı! Ödevin ciddi kumaşını, gömleğini giydirdiler üstümüze, bir türlü kurtulamıyoruz – , onun için de "ödev insanıyız", biz ha! Kimi kez, doğrudur, "zincirlerimiz" içinde dansettiğimiz olur, "kılıçlarımız" arasında; sık sık, bu da doğru; dişlerimizi gıcırdatıp, yazgımızın gizli zorluğuyla, sabırsızlık duyarız. Ama istediğimizi yapabiliriz: Ahmaklar ve görüntüler bize karşı konuşurlar: "Bunlar ödevsiz insanlar" – Her zaman ahmakları ve görüntüleri karşımıza alırız!

227

Namussululuk – diyelim ki, bizim erdemimiz bu, ondan bir türlü kurtulamadığımız, bir özgür ruhların – şimdi biz bütün muzipliğimiz ve ona olan sevgimizle, bıkkınlığa düşmeden, kendimizi geriye kalan tek erdemimizde "yetkinleştirmeyi" istiyoruz: Onun parlaklığı bir gün yaldızlı, mavi, iğneleyici akşam ışığı gibi, bu yaşlanan kültürün ve onun boğucu, karanlık ciddiliğine yazılsın! Ve eğer bir gün namussuluğumuz bıkkınlık verecekse, ve iç geçirip teslim olacaksa, çok zor bulacaksa bizi; daha iyi, daha kolay, daha müşfik şeyler isteyecekse, tıpkı kabul edilen kötülük gibi: Koruyalım sertliğimizi, biz son stoacılar! Gönderelim onu içimizde şeytanî olanın yardımına – hantal ve yaklaşık olandan tiksintimiz, *nitimur in vititum*'umuz¹⁴⁴, serüvenci ruhumuz, keskin ve titiz merakımız, , en ince, en kılık değiştirmiş, en ruhanî (tinsel) güç-istemimiz, geleceğin bütün alanlarında aç gözlü dolaşan ve uçuşan dünyanın, – üstesinden gelmemiş bütün şeytanlığımızla Tanrının yardımına koşuyoruz! Burada, bir olasılıkla yanlış anlaşılıp, başkalarıyla karıştırılacağız: Ne çıkar! Haklı

olsalar ne olur ki! Bütün tanrılar şimdiye dek kutsallaşmış ve yeniden vaftiz edilmiş şeytanlar değil mi ki? Sonunda ne biliyoruz kendimiz hakkında? Biz önderlik eden ruhu nasıl adlandırmalı? (Bir adlandırma işi mi bu?) Kaç ruha sığınıyoruz ki? Namusluluğumuz, biz özgür ruhlar, – görelim artık boş gururumuz, süsümüz püsümüz, sınırimız, ahmaklığımız olmuyor bu! Her erdem ahmaklığa doğru kayar, her ahmaklık erdeme; "evliya gibi ahmak" derler Rusya'da, – görelim artık, sonunda, namusluluktan gelmez, evliyalık ve cansıkıcılık! Yaşam yüz kez daha kısa değil mi – can sıkıntısı için? İnsan ebedi yaşama inanmalı, şunun için. –

228

Bağışlayın ama beni, şu keşfimden ötürü: Şimdiye dek bütün ahlak felsefesi sıkıcı ve uyku getirici olmuş – ve benim gözümde "erdem"e sıkıcı avukatlarından daha fazla zarar veren olmamıştır: *Bunu* söylemekle, genel yararlılığını yadsımak istemiyorum, şu nokta önemli: Olanaklar elverdiğince az insan düşünmüş ahlak üstünde, – bu da gösteriyor ki, ahlak bugün ilginç olabilir! Ama yüreğinizi hoş tutun! Şimdi de eskiden hep olduğu gibi durun: Ahlak üstüne düşünmenin tehlikeli, yakışık almaz, ayartıcı olduğu düşüncesine sahip (ya da bu düşüncüyü yayacak) birini göremiyorum Avrupa'da, – burada bir yazgının bulunduğu düşünün birini! Örneğin, yorulmak bilmez kaçınılmaz İngiliz yararcılarını gözönüne alalım, beceriksizce ve saygıdeğer biçimde, Behtham'ın ayak izlerinin bir o yanından bir bu yanından yürünüyor (Homer'in benzetmesi daha açık söylüyor), Bentham'ın, bir zamanlar saygıdeğer Halvetius'un yürüdüğü gibi (Ya, tehlikeli bir adam değildi şu Halvetius, *ce sénateur Pococurante*,¹⁴⁵ Galiani'in dey-

miyle –). Hiç yeni düşünce değil, ne de eski bir düşünce-
nin ince bir dönüşümü ya da izi, hattâ daha önce düşünülmüş
olanların gerçek tarihi bile değil; tümüyle, *olanaksız*
bir literatür, biraz kötülük mayası katmayı bilmedikçe. Bu
ahlakçılara da (Bu ahlakçılar, alışılmışın dışında bir dü-
şünceyle okunmalı, eğer okunmaları gerekiyorsa –) şu
eski İngiliz kötülüğü bulaşmış, içtenliksiz sofuca sözler,
ahlak tartıfçülüğü, bu kez bilimsellik kılığı altında gizlen-
miş biçimde; önceki Püritenlerin çektiği gizli bir vicdan
azabını da savma çabası eksik değil burada, ne zaman ah-
lakı bilimsel olarak alsalar. (Ahlakçı Püriten'e karşı değil
mi? Yâni, ahlakı sorgulanır bir şey gibi, bir soru işareti, kı-
saca bir sorun gibi, ele alan düşünür olarak? Ahlaklaştırma
– ahlak dışı değil mi?) Sonunda, onların tümü, İngiliz ah-
lakının haklılığını göstermeyi istiyorlardı: çünkü insanlığa
ya da "genel yararlılığa" ya da "en fazla sayıdaki insan
mutluluğu"na hayır! İngiltere'nin mutluluğuna en iyi bi-
çimde hizmet edecekti; tüm güçleriyle, kendilerine *İngiliz*
mutluluğu için çabaladıklarını kanıtlamak istiyorlardı
"konfor ve moda" (en iyisinden parlamentoda bir koltuk
aynı zamanda erdeme giden yoldu; evet, şimdiye dek, dünyada ne ka-
dar erdem varsa bu çabanın içindeydi. Bu çetin, bu vicdan-
ları rahatsız sürü hayvanlarının hiçbir (egoizmin nedenini
genel refahın nedeni olarak savunmayı üstlenenler –) "ge-
nel refah"ın, ideal olmayan, amansız, kavranabilir olma-
yan birşey olduğunu bilmek, duymak istemiyordu, kustu-
rucu bir ilaçtı o, onların gözünde, – bir kişi için haklı olan,
hiçbir biçimde yalnızca aynı sebepten ötürü başkaları için
haklı *olamazdı*; bir ahlakın bütün herkesten beklediği,
daha yüksek bir insan için zararlıydı, bir insanla diğeri ara-
sında, dolayısıyla, bir ahlakla diğeri arasında bir sıralanma
düzeni vardı. Alçak gönüllü insanlardı, tümüyle orta çaplı
insanlardı, bu yararcı İngilizler, ve yukarıda söylendiği

gibi, sıkıcı oldukları sürece, onların yararlılıkları üstünde yeterince düşünülemez; hatta *yürekten dirilmeleri* gerekir: Aşağıdaki şiir, bu yöndeki bir çabanın bir parçasıdır.

Helâl sana ağır aksak,
"İyidir hep yavaş olmak",
Uyuşsun gövden sürekli,
Kupkuruluk hep yavanlık,
Yıkılmaz bu sıradanlık,
*Sans genie et sans esprit!*¹⁴⁶

229

Şu son dönem, insan oluşuyla övünüyor ya, yüreğine o denli çok korku, o denli çok *kör inançlı* "vahşi acımasız hayvan" korkusu düşüyor, bu övünce egemen olmak şu daha insanî dönemlerin bir başarısıdır; yakalanabilir hakikatlerin başansı bile, yüzyıllarca söylenmeden kalıyor, çünkü böyle yapılırsa, sonunda, öldürülmüş bu vahşi hayvanın yeniden dirileceği sanılıyor. Bu hakikatlerden birinin kaçıp gitmesine izin verdiğimde, belki de bir şeyin tehlikesini göğüslüyorum. Başkaları yakalasın onu yeniden, "dindarca düşünme yollarının sütünü" versin ona içmeye, eski köşesinde sesini kesip unutuluncaya dek. – Zalimliği yeniden gözden geçirip, gözümüzü dört açmalıyız; sonunda sabırsızlığı öğrenmeliyiz; artık böyle hiç de alçak gönüllü olmayan, örneğin trajediyle ilgili olarak eski ve yeni filozoflarca beslenmiş, şişman yanlışlar erdemli ve atak bir biçimde etrafta dolaşmasın diye. Hemen hemen "yüksek kültür" dediğimiz herşey zalimliğin ruhanileştirilmesine (tinselleştirilmesine) dayanır, onun daha derinleştirilmesine: Savım bu benim; Şu "vahşi hayvan" gerçekten öldürülmedi, yaşıyor, serpiliyor, yalnızca – tan-

nsallaşıyor. Trajedinin acı verici şehvetini oluşturan zalimlik; trajik duygudaşlık denen şeyde, hoş etki yaratan, temelde yüce olan herşeyde, en yüksek ve en ince metafiziğin titremelerine değin, tadını, yalnızca zalimlikle karışmış olanın bir parçası oluşundan alır. Arenadaki Romalı, haçın coşkusuna kapılmış Hristiyan, yakılan insanları, boğa dövüşünü seyreden İspanyol, trajediye üşüşen bugünün Japonu, kanlı devrimlere özlem duyan Paris'in taşralı işçisi, istemini askıya alıp *Tristan ve Isolde*'ye katlanan Wagnerci – hepsinin de hoşlanıp gizemli bir kıızışmayla içmek peşinde olduğu büyük Kirke'nin tuhaf çeşnili iksiri "zalimlik"tir. Bunu görmek için, burada, zalimliğin kaynağının yalnızca *başkalarının* acı çekmesini görmekte bulunduğunu öğretmek zorunda olan geçmişin alık psikolojisini bir kenara koymak gerekiyor, olağan ki: Ayrıca bir de aşırı, aşırı ölçüde aşırı kendimizin acı çekmesinden alınan bir zevk var, – ve nerede insan, dinsel anlamda çilecilerde ve Fenikelilerde olduğu gibi kendini yadsımaya ya da sakatlamaya ya da genellikle cinsel duygulardan arındırmaya, bedensizleştirmeye, pişman duruma getirmeye, püriten bir günahların kefareti ödeme kavgasına, vicdanıyla hesaplaşmaya, Pascal gibi *sacrificio dell' intelletto*'ya¹⁴⁷ kendini kaptırmışsa, oraya, gizli olarak, zalimliği tarafından sürüklenmiş, çekilmiştir; şu *kendine karşı* yönelmiş zalimliğin dehşeti tarafından. Son olarak, bilginin peşinde olan kişinin bile, ruhunun eğilimlerine, sık sık da yüreğinin isteklerine ters olan bilgiye ruhunu zorladığında bile – yâni, hayır diyerek, yâni sevgiye tapınmaya evet demek istediğinde bile – , sanatçı ve zalimliğin nurlandırıcısı olarak davranıyor; gerçekten her derinlik, temeli araştırma, bir güç kullanmadır; durmaksızın görünüştü ve yüzeyde olana çabalayan ruhun temel istemini yaralama isteğidir – her bilme isteği zalimlikten bir iz taşır.

Belki de "ruhun temel istemi" sözü pek anlaşılmıyor,. açıklayalım öyleyse. – Halkın "ruh"¹⁴⁸ dediği buyurucu şey, kendi içinde, çevresinde efendi olmak, kendini efendi duymak ister: Çokluktan basitliğe bir istemi vardır; birleştiren, evcilleştiren, egemenlik arayan ve egemen olana yaraşır bir istem, gereksinimleri ve yetenekleri, fizyoloğun yaşayan, büyüyen, çoğalan herşey için ileri sürdüklerinin aynısidir. Yabancı olanı uyarlayacak olan ruh kuvveti, kendini güçlü bir eğilimde ortaya koyar; bu eğilimde, yeni, eskiye benzetilir; çokluk basite indirgenir, tümüyle çelişkili olan görmezden gelinir ya da bir kenara konulur¹⁴⁹: Tıpkı belli bir biçimde ve çizgide "dış dünya"nın her parçasını istediğince vurgulayıp, çıkararak, yabancı olanı saptırdığı gibi. Bütün bundaki niyeti, yeni "yaşantıları", yeni şeylerin dosyasını, eski dosyalara koymaktır, – büyüme, yâni, daha belirgin olarak, büyüme *duygusu*, büyüyen kuvvetin duygusu: Aynı istem görünüşte karşıt bir ruh itkisine hizmet eder, apansız patlayan bir karar verme: Bilgisizliğe, isteyerek dışta bırakmaya, pencerelerini kapamaya, şu ya da bu şeye içsel bir hayır demeye, onun yaklaşmasını yadsımaya, bilinebilecek birçok şeye karşı savunma durumuna geçmeye, karanlık olandan doyum sağlamaya, sınırlandıran ufuktan, bir evet deme. Amin deme bilgisizliğe: Bunların tümü, belli ölçüde ruhun uyarlama kuvveti, "sindirme kuvveti" için gereklidir, benzetmeli söylersek, – gerçekten "ruh" tam bir midedir. Kendini aldatmaya bırakmış rastgele ruh buraya aittir, belki de muzip bir sezgiyle, şunlar şunlar doğru değildir diyen, şunlar şunlar yalnızca bir kesin olmayışın, birden fazla anlamlı oluşun keyfinden dolayı geçerlidir diyen, bir köşeden ba-

kışın rastgele darlığından ve *gizilliğindeki* bir sevinçli kendinden hoşnut olmadan dolayı, çok yakın oluşundaki, görünüşünde, büyüyüşünde, azalışında, yer değiştirişinde, güzelleştirilişindeki, bütün gücü dile getirmelerin rastgeleliğinden gelen bir kendinden hoşnutluk. Son olarak, bu-
raya, ayrıca şunlar da ait: Ruhun hiç de masumane olmayan başka ruhları aldatma, onlara kendini başka türlü gösterme hoşnutluğu, şu yaratıcı biçim verici, değişken kuvvetin sürekli itiş ve çekişi: Bunda ruh, maskesinin çokluğundan, ustaca aldatışından hoşnut olur, onların arkasında duyduğu güven duygusundan hoşlanır, – tam bu Protean¹⁵⁰ sanattır, onun en iyi savunan ve gizleyen! – Bu, yalnızca, görünme istemi, basitleştirme, maskeleye, bir kılıfa sokma, kısaca yüzeysel olma istemi – her yüzey bir kılıftır – karşısında, çok yüzlü, temelde olan üstünde inatla duran, akla ait bir vicdan zalimliği ve beğeniye sahip bir *istemeyle* bilginin peşinde olan, kişinin ince eğilimini bulur; her gözüpek düşünür, kendisi tanır bunu, yeter ki kendisi için yeterince uzak olanı görmek için gözlerini keskinleştirsin; alışkın olsun sıkı bir disipline, sıkı sözlere. Şunu diyecektir, o zaman: "Benim ruhumun eğiliminde zalimce bir şey var" bırakın incelikli, erdemli olan onun hakkında böyle konuşsun! Gerçekten, daha hoş olurdu, eğer söyleseydik, fısıldasaydık, ünlendirseydik onu, zalimlikle değil de, "aşırı namusluluk"la, – biz özgür ruhlar – : belki de gerçekten, bizim öldükten sonraki ünlenmemiz mi olurdu bu? Bu arada – çünkü epey zamanımız olacak o zamana dek – benzeri süslü püslü, yaldızlı, ahlak sözcüklerine meyletmeyeceğiz pek; şimdiye dek tüm ortaya koyduklarımız, bu beğeniden, bu beğeninin uçucu lüksünden tiksindiriyor bizi. Bunlar, güzel, parlulu, cangıl cüngül, tantanalı sözcükler: Namusluluk, hakikat sevgisi bilgelik sevgisi, bilgi için özveri, hakikat düşkünlüğünün yarattığı

kahramanlık; bunlarda insanın koltuklarını kabartan bir şey var. Oysa biz münzeviler, biz dağ sıçanları, nicedir bir münzevi vicdanının tüm gizemliliği içinde kendimizi inandırdık: Şu değerli söz debdebesinin de bilinçsiz insan gururunun düzmece süsüne, ıvrın zıvırına, altın tozuna ait olduğuna böylesi yaltakçı renginin ve boyasının altındaki *homo natura*¹⁵¹'nin müthiş temel metninin de yeniden ortaya çıkarılması gerektiğine. İnsanı yeniden doğaya çevirmek: Şimdiye dek şu ebedi *homo natura*'nın temel metninin üzerine çiziktirilmiş, boyanmış bir yığın boş, ayakları havada yorumlara, yan anlamlara egemen olmak; insanı bundan böyle, bugünün biliminin disipliniyle sertleşmiş insanının, bir başka doğanın önüne koymak, korkusuz Odipüs gözleri ve tıklı Odysseus kulaklarıyla, eski metafizikçi kuş avcısının nicedir onu avlamak için çaldığı kavalından şu seslere sağır olarak: "Daha fazlasın sen! Daha yükseksin! Kökenin başka senin! – bu tuhaf, çılgın bir görev olabilir, ama *görevdir* işte- Kim yadsıyabilir ki? Neden seçtik bu çılgın görevi? Ya da başka türlü sorarsak: "Neden bilgimiz var ki?" – Herkes bize bunu soracak, ve biz böylece sıkıştık, biz aynı soruyu kendilerine yüz kez sorup da bir türlü daha iyi yanıt bulamayanlar...

231

Öğrenme değiştirir bizi, yalnızca "hayata bağlama" işlevi olmayan beslenmenin yaptığını yapar: Fizyologların bildiği gibi. Oysa, temelimizde, gerçekten "tâ derinlerimizde" kesinlikle, öğrenilemez birşey, bir ruhsal *factum*'un¹⁵², bir önceden belirli seçilmiş sorulara yanıtın graniti vardır. Ne zaman temel bir sorun çıksa ortaya; değişmez bir "bu benim" konuşur, erkekler ve kadınlar hakkında, örneğin bir düşünür, yeniden öğrenemez, yal-

nızca bitirir öğrenmesini – yalnızca, son biçimiyle konuyu nasıl, kendi iç dünyasında "sağlama alacağını" keşfeder. Kimi kez *içimizde*, güçlü inançlar uyandıran sorunların çözümlerini buluruz; belki de onlara "kanılarımız" deriz. Sonraları – onları yalnızca kendimiz hakkındaki bilgiye giden adımlar olarak görürüz, "bizliğimiz" sorununa yol göstericiler olarak, – doğrusu, biz olan büyük bir alıklığa, ruhsal *tutumumuza*, öğretilemez çok "derinliğe" giden adımlar olarak, – Kendimle ilgili olarak ortaya koyduğum bunca pohpohlamadan sonra, belki de şimdi "kadının kendisi" üstüne birkaç hakikati dile getirebilirim; başından beri, bütün bunların yalnızca – benim kendi doğrularım – olduğunu varsayarak.

232

Kadın özerk olmak ister: Bu amaçla erkekleri, "kadının kendisi" hakkında aydınlatmaya başlar – *bu* Avrupalının genel *çirkinleştirilmesindeki* en kötü gelişmelerden biridir. Kadınların bu kendilerini beceriksizce çırılçıplak ortaya koyma çabaları neyi aydınlatacak ki! Kadının utanmak için o kadar çok sebebi var ki: Kadında o denli çok aşırı titizlik, yüzeysellik, akıl hocalığı taslama sevdası, küçücük kendini birşey sanmalar, küçücük dizginsizlikler, küçücük büyüklük tutkusu gizli ki – Davranışları ancak çocuklarla incelenebilir! – , şimdiye dek temelde bulunanların hepsi erkek *korkusuyla* en etkin biçimde denetlenip, bastırıldı. Vay şu "kadındaki ebedi sıkıcılığa" – ne çoktur onda! – sıkıcılığın başını alıp gidebilmesine! Onun kurnazlığına, işvesindeki, oyunlarda, kaygıları uzaklaştırmakta, rahatlatmakta, hafife almaktaki sanatına, arzuları kabul etmedeki ince hünerine, bütün bunları temelde ve ilkece unutmaya başlamasına. Şimdi bile kadınca sesler duyuluyor – kutsal

Aritofanes'le! korku uyandıran; kadının erkekten ilk ve son olarak istediği tıbbî bir açıklıkla tehdit ediyor. En kötüsünden bir beğeni versin ki, aydınlanma, erkek işi olmuş, erkeğin bir lütfu – "kendi aramızda" kalmış bu; kadının "kadın" üstüne yazdığını, sonunda, iyi bir güvensizlikle, ihtiyatla karşılıyor; kuşkuluyuz, gerçekten, kadın aydınlanma istiyor mu, isteyebilir mi kendisi hakkında? Bir kadın kendisi için yeni bir *sûs* aramadıkça – kendini süslemesini ebedî – kadınlığın bir parçasını olduğunu düşünüyorum, öyle değil mi? – Şimdi, kendisi hakkında bir korku uyandırmak istiyor: – Belki de bununla egemenlik kazanmayı. Ama, hiç de hakikati istemiyor: Kadın için hakikat nedir ki! Başından beri, kadın için hakikatten daha yabancı, itici, düşmanca ne var ki, – Er büyük sanatı yalandır, en yüce derdi görünüş ve güzellik, itiraf edelim, biz erkekler: kesinlikle kadındaki *bu* sanata, bu içgüdüye saygı duyuyor, âşık oluyoruz: Biz, zorluğu olanlara, rahatlamamız, o elleri bakışları, ince budalalıkları paylaşmaya katıldığımız için, ciddiyetimiz, ağırlığımız, derinliğimiz budalaca görünüyor. Sonunda şu soruyu koyuyorum: Herhangi bir kadın, bir kez olsun, kadının kafasına derinliği, yüreğine adaleti bahşedebildi mi? Tümüyle ele alındığında, "kadın"ın kadınları hor gördüğü doğru değil mi? – hiç de erkeğin işi değildi bu, değil mi? – Biz erkekler kadınların aydınlamayla kendilerini rezil edişlerini sürdürmelerini istiyoruz: Tıpkı, biz erkeklerin, kadına gösterdiğimiz ihtimam ve esirgeyciliğin kilisenin buyruğunda dile getirilişi gibi: *mulier taceat in ecclesial*!¹⁵³ Napolyonun Madam Staël'e anlaması için söylediği, konuşma sanatının şu çok ince yanını ortaya koyan sözleri kadınların yararınaydı: *mulier taceat in politicis*!¹⁵⁴ – aşağıdaki sözlerimse gerçekten kadın dostluğuna bir çağrıdır: *mulier taceat de muliere*!¹⁵⁵

Bir kadının sanki kadınlar lehine bir şeyi belgeleyecekmiş gibi Madame Roland'a ya da Madame de Staël'e ya da Mösyö George Sand'a başvurması içgüdülerin çarpıtılmışlığını ortaya koyar – kötü beğeniyi yansıtmaması bir yana – . Erkekler için yukarıda adı geçenler, yalnızca üç komik kendi başına kadındır – başka birşey değil! – kadınların kurtuluşu ve özerkliği için, istemeden tümüyle, *karşıtlarının işine yarayacak gerekçeleri* oluşturluyorlar.

Mutfaktaki budalalık; aşçı olarak kadın; ailenin ve evin efendisini beslemeyi üstlenen korkunç düşüncesizlik! Kadın yemeğin *ne olduğunu* anlamaz: Bir de aşçı olmak ister! Eğer kadın düşünen bir yaratık olsaydı, binlerce yıllık aşçılığında, fizyolojinin büyük olgularını bulur, aynı şekilde tedavi sanatını mülkiyetine geçirirdi! Kötü dişi aşçılar yüzünden – mutfakta aklın tümüyle yokluğu yüzünden, insanın evrimi uzun bir dönem geçirdi, en kötü biçimde yara aldı: Bugün bile durum hiç de düzelmiş değil. – Liseli kızlara bir ders.

Ruhun¹⁵⁶ kendine özgü anlatımları, kendini yaratışları var, aforizmalarda, bir küçük avuç dolusu sözlerde bütün bir kültür, bütün bir toplum apansız kristalleşiyor. Bunlar arasında Madame de Lambert'in oğluna söylediği şu sözler var: "*mon ami, ne vous permettez jamais que de folies, qui vous feroni grand plaisir!*"¹⁵⁷. Şimdiye dek bir

oğula yöneltivermiş en annecil, en kurnazca sözler bunlar.

236

Dante'nin ve Goethe'nin kadınlar hakkında inandıkları – ilki şarkısında, "*ella guardava suso, ed io in lei*" diyor¹⁵⁸ ikincisi bunu "ebedi kadınlık bizi daha yükseğe çekiyor" diye çeviriyor. – Her soylu kadının bu inanca karşı çıkacağından kuşku duymuyorum, çünkü ebedi erkeklik için aynı şeye inanır o...

237

Kadınlara Yedi Aforizma

En ağır can sıkıntısı nasıl da uçuverir sonunda, bir erkek diz çökünce önünde.

*

Yaşlılık, ah! ve bilim hele, güç katar zayıf erdeme bile!

*

Kara giysiler ve suskunlukla bil ki, görünür her kadın – zeki.

*

Şansım için teşekkür etmeliyim acep kime? Tanrıya! – ve kadın terzime.

*

Genç: Çiçeklerle örtülü mağara. Yaşlı: Ordan fırlamış ejderha.

*

Bacaklar harika, soylu adı, erkekler, hep bir ağız: Ah keşke o benim olaydı!

*

Kısa konuşma, anlamı derin – kayıverir ayağı kancık eşeğin!

*

Erkekler, şimdiye dek, kadınlara, yükseklerden yolunu şaşırp da omuzlarına konmuş kuşlar gibi davranmışlar: Daha nârin, daha kolay incinebilir, daha vahşi, daha kaprisli, daha tatlı, daha ruhla dolu birşey gibi – öte yandan kafese konulup uçmaması gereken bir şey gibi.

238

"Kadın – erkek" temel sorunu üstünde yanlış yol alma, onlar arasındaki uçurumsal karşıtlığı yadsıma, belki de eşit hakları, eşit eğitimi, eşit savları ve yükümlülükleri düşleme: Sığılığın tipik göstergesidir, bu tehlikeli yerde sığığını belgelemiş bir düşünür – iç güdülerinde sığ! – , kuşkuyla karşılanabilir, dahası kendini ele vermiş, gizini ortaya koymuş biri olarak: Bir olasılıkla, yaşamının henüz yaşamadıklarının da tüm sorunları karşısında "yetersiz", *herhangi* bir derinliği elde edememiş biri olacaktır o. Öte yandan, derinliği elde edememiş biri olacaktır o. Öte yandan, derinliği olan biri, ruhunda ve isteklerinde ve ayrıca başkalarının iyiliğini istemede, aman vermez ve şart olabilen biri, kolayca onlarla karıştırılabilen, kadınları sadece *doğrular gibi* düşünecektir: – kadını bir mülkmüş gibi kavrayacaktır; kiliti ve anahtarı olan bir mal, hizmet için hizmetin yerine getirilmesi için önceden belirlenmiş birşey

olarak, – bu işte, Asya'nın muazzam aklından, içgüdü üstünlüğünden yana olacaktır, bir zamanlar Yunanlıların yaptığı gibi, Yunanlılar Asya'nın en iyi mirasçıları ve öğrencileridir, – Homer'den Perikles dönemine dek, güçlerinin bolluğu ve kültürlerinin yükselişi ile çok iyi tanınırlar, ayrıca, adım adım kadınlara karşı *daha sert* olmuşlardır, kısaca Doğulu olmuşlardır. Ne denli gerekliydi, ne denli mantıksal, ne denli insanca arzulanabilir şeylerdi bunlar:

İşte düşünsün, aklı olan herkes bir daha!

239

Bizim çağımızda olduğu gibi, başka hiçbir çağda, zayıf cinse erkekler tarafından bu denli saygıyla davranılmadı – bu, demokratik eğilimle ve temel beğeniyle ilgilidir, eski döneme gösterilen saygısızlıkla – : Şimdiki saygının da hemen kötüye kullanılacağından kuşku yok. Daha fazla istenecek, talep etme öğrenilecek, sonunda şu saygı borcu alçaltıcı bulunup, hakları için yarışma, evet, aslında kavga yeğlenecek: Anlaşıyor, alçak gönüllülüğünü yitirecek kadın. Hemen ekleyelim, beğenisini yitirecek, unutacak erkek *korkusunu*: "Oysa, korkuyu unutan kadın" en kadınca içgüdülerini fedâ edecek. Erkekten korku yaratıcı şeyin, daha belirgin söylersek, insandaki erkeğin artık istenmeyip, geliştirilmediğinde, kadın yüreklilikle kendini ortaya koyuşunda yeterince haklıdır, yeterince anlaşılabilir, burada kavranması zor olan – kadının soysuzlaşmasıdır. Bugün olup biten bu: Sakın ha aldatmayalım kendimizi burada! Nerede endüstri ruhu askeri ve aristokrat ruha galip gelirse, kadın bir memurun ekonomik ve hukuksal bağımsızlığına özenmeye kalkar: Şimdi şimdi ortaya çıkmaya başlayan modern toplumun kapısına yazılır: "Kadın memur". Yeni haklar elde ederken, efendi olmaya bakar, ka-

dının "ilerlemesi"ni kendi bayrak ve sancağının üstüne yazdırır, korkunç bir açıklıkla tersine bir gelişme olup bir-ter: Kadın *geriler*. Fransız devriminden bu yana, kadının hak ve yetkilerinin artışıyla orantılı olarak Avrupa'daki etkisi *azalır*; ve "kadının kurtuluşu" kadınların kendilerince (sığ kafalı erkeklerce değil de) talep edilip, istendiği sürece, en kadınca içgüdülerin, gittikçe körleştirilip, zayıflatılmasının bir belirtisi olarak görülebilir. Bu "kadınların kurtuluşu" hareketinde budalaca bir şey var; başarılı bir kadının oldukça erkeksi budalalığı; başarılı kadın – daima kurnaz bir kadındır o – tâ derinden utanç duymalıdır. Zaferrin geldiği en güvenilir tabanın sezgisinin yitirilmesi; kendisine en uygun silahlarla talimin ihmal edilmesi; kendilerini erkeklerin önünde yürümeye bırakmaları, belki de önceleri erkeklerin sıkı bir eğitim ve alçakgönüllülükle üstlendikleri "kitap yazma" işinde bile; erkeğin inançlarına kadında gizli temelden farklı bir ideal için, herhangi bir ebedi ve zorunlu kadınlık adına, erdemli bir ataklıkla karşı çıkmak; erkeklere, önemle, boşboğazlıkla, kadınların sanki daha ince, tuhaf vahşi, pek çok benimsenen bir ev hayvanı gibi elde tutulup, bakılarak, korunması, esirgenmesi gerektiğini söylemek; kadınların, şimdiye dek, hâlâ da, toplum içindeki yerlerini gösteren kölelikle ve kullukla ilgili herşeyin araştırılması (sanki, kölelik daha yüksek bir kültürün, kültürün yüceltilmesinin bir koşulu değil de, buna zıt bir kanıtmış gibi): – bütün bunların anlamı, bir kadınca içgüdüünün ufalanması, kadınsızlaştırma değil de nedir? Kesinlikle, erkek cinsinden akademisyen eşekler arasında yeterince geri zekalı kadın dostu ve kadın sömürücüsü vardır; kadınlara kadınlıklarını yok etmeleri, Avrupadaki erkeğin tüm budalalıklarını taklit etmeleri için bu şekilde tavsiyelerde bulunan, evet, Avrupa "erkekliği" has-tasıdır, – kadını "sıradan kültürün" içine atmak istiyorlar.

belki de bir gazete okuyucusu, politika okuyucusu kılmak. Orada burada, kadını özgür ruhlu biri, bir kalem sahibi yapmak istiyorlar: Sanki dindar olmayan bir kadın, derin ve Fransız erkeğe zıt ve gülünç görünmeyecekmiş gibi – ; hemen her yerde, en hasta edici ve en tehlikeli müzik türle-riyle (bizim yeni Alman müziğimiz) sınırlar harap oluyor, ve kadını günden güne daha bir histerik, ilk ve son mesleği olan güçlü çocuk doğurmada daha bir yetersiz kılıyor. O, tümüyle daha iyi "yetiştirilmek", ona yakıştırılan deyimle "zayıf cins" kültürle güçlü kılınmak isteniyor: Sanki ola-naklar çerçevesinde, en etkili biçimde tarih şunları öğreti-yormuş gibi: İnsanın "yetiştirilmesi" ve zayıflatılmasının – yani *isteme gücünün* güçten düşürülmesi, parçalanması, hastalandırılması – el ele gider ve dünyanın en etkili ve en güçlü kadınları (son örneği, Napolyon'un annesi) güçle-rini, isteme güçlerine – okuldaki hocalarına değil – erkek-ler üstündeki güçlerine borçludurlar. Kadında saygı ve ye-terince korku uyandıran şey, onun *doğasıdır*, erkekten daha "doğal" olan, sahiciliği, yırtıcılığı, aldatıcı oynaklığı, eldiven içindeki kaplan pençeleri, bencilliğindeki çocuksu-luk, eğitilemezliği ve içindeki vahşiliği; kavranamazlığı, genişliği ve kaypaklığı arzularının ve erdemlerinin... Bü-tün bu korkusunun yanında, bu tehlikeli ve güzel kedi "ka-dın"a acımamıza yol açan şey, herhangi bir hayvandan daha çok acı çekiyor, daha incinir, daha sevgiye muhtaç, daha bir hayal kırıklığına mahkum oluşudur. Korku ve acıma: Bu duygularla karşıladı erkek şimdiye dek kadını, bir ayağı hem parçalayıp hem de hoşnut bırakan trajedide kalarak. – Nasıl mı? Bu son mu olmalı? Artık kadın, *büyü-sünden* arındırılmalı mıdır? Kadın, yavaş yavaş sıkıcı bir hâle mi getiriliyor? Hey Avrupa! Avrupa! Biliyoruz, seni en çok çeken şu boynuzlu hayvan, tekrar tekrar tehdit edi-yor hâlâ! Senin eski "fabl"ın yeniden "tarih oldu" – yeni-

den muazzam bir budalalık efendin oluyor; seni çekip götürüyor! Ve arkasında hiçbir Tanrı yok, hayır! Yalnızca bir "düşünce" bir "modern düşünce"! -

SEKİZİNCİ ANA BÖLÜM

HALKLAR VE VATANLAR

240

Bir kez daha dinledim, ilk kez – Richard Wagner'in *MeisterSinger* üvertürünü: Görkemli, aşırı yüklü, ağır bir sanat ürünü, anlaşılması için iki yüz yıllık müziğin hâlâ yaşadığını şart koşma gururunu taşıyor: – Almanlara saygınlık kazandırıyor, böyle gurur yanlış yorumlanmamalı! Güçlüyle zayıf, mevsimlerle iklimler, birbirlerine karıştırılmamalı burada! Bize kâh eski, kâh yabancı, kâh keskin ve aşırı genç görünüyor, rastgele ama, geleneksel tantanası içinde; sık sık avâre, kaba saba, haşın, – hem yürekli, ateşli hem de geç olgunlaşmış meyvaların pörsümüş sarı kabuğuna sahip. Geniş bir yatak içinde dolu dolu akıyor: Ve apansız bir duraksama ânı, sanki nedenle sonuç arasında açılan boşluk gibi; düşler yaratan, biraz da karabasan – , ama hoşnutluğun akıntısı yeniden açıyor yolu, genişletiyor, büyütüyor; en çok yönü olan hoşnutluğun, eski ve yeni mutluluğun akıntısı, sanatçının saklamak istemediği, kendisiyle olan mutluluğunu da *çok fazla* içine alarak, sanatının bize gösterdiği kadıyla, yeni sanat araçlarını, yeni elde edilmiş, hiç denenmemiş araçlarını ustaca kullanmadaki bilgisinin şaşkınlık uyandıran mutlu paylaşımını da. Ne güzellik, ne Güney, ne de Güneydeki gökyüzünün yumuşak parlaklığı; zerafetten hâlâ eser yok; dans yok, mantık istemi yok; belli bir hantallık var, bol bol uygulanan, sanki sanatçı bize şöyle demek istiyor: "Niyetimin bir parçası bunlar", kaba bir giysi, kaptisli, barbar ve törensel birşey, entellektüelliğin ve saygın değerlere sahip

oluşun ve sivriliğin titrete ışığı; Alman olan, sözcüğün en iyi ve en kötü anlamında, Alman tarzındaki, çok yönlü, biçimsiz, tüketilemez birşey; belli bir Alman güçlülüğü ve taşkın ruhluluğu, kokuşmuşluğun süzülüşünde kendini saklamaktan korkmayan, – belki de gerçekten kendini orada rahat hisseden; Alman ruhunun hakiki bir örneği, aynı zamanda genç ve küflenmiş, aşırı yumuşak ve aşırı zengin geleceğe sahip. Bu çeşit müzik, Almanlar hakkında düşündüklerini en iyi biçimde anlatıyor: evvelsigüne, öbürgüne ait – *bugünü yok henüz*.

241

Biz "iyi Avrupalılar": Bizim de bir yürekli memleketçilikle, eski sevgilere ve dar kafalı durumlara düşüp, gerilemekle geçirdiğimiz saatler oluyor – şimdi ben bunun bir örneğini veriyorum – , milliyetçi kışkırtmalar, vatanperver çarpıntılarla, diğer her çeşit eskimiş duygu taşkınlıklarıyla dolu saatlerimiz. Bizden daha kalın kafalılar, bizim için birkaç saatle sınırlı olanla yetinebilir, oyunun sonunu getirebilirler, kimilerine yarım yıl yeter; diğerlerine bir ömrün yarısı, "metabolizmalarının" ve sindirim organlarının hızına ve gücüne bağlı olarak. Evet, duyarsız ve kararsız ırklar düşünüyorum; bizim hızla değişen Avrupamızda yarım yüzyıla gerekli olan, atacıl memleketçiliğin ataklarını, vatan toprağı tiryakiliğini yenerek, yeniden akıla, yâni, "iyi Avrupacılığa" dönmek için. Bu olanaktan saptıkça, iki yaşlı "vatanperver" in konuşmalarına kulak misafiri olmaya başlıyorum; ikisinin de görünüşte işitme güçlükleri var, bu yüzden bağıra bağıra konuşuyorlar. "Bir köylü ya da bir Üniversite öğrencisi kadar biliyor felsefeyi" diyor, biri – : masumdur o. Oysa bugün kimin umrunda ki! Bugün yığınlar çağıdır: Yığınla ilgili herşeyin önünde yerlere kapanıyorlar. Politika da böyle. Bir devlet adamı, onları

yeni bir Babil kulesine, bir imparatorluk ve iktidar canavarına tıktırıyor; ona "büyük" diyorlar: – burada, önemli olan, biz, daha dikkatli kişilerin hâlâ yalnızca büyük düşüncelerin, büyük bir eylemi ya da büyük bir şeyi yaratacağına olan şu eski inancı terkedemeyişimizdir. Diyelim ki, bir devlet adamı, halkını öyle bir konuma getiriyor ki, bundan böyle "büyük politika" yapmak şart oluyor; oysa, onlar buna ne yatkın ne de hazırdırlar: Böylece, eski ve güvenli erdemlerini, bir yeni, kuşkulu sıradanlık için fedâ ediyorlar, – diyelim ki, bir devlet adamı, halkını tümüyle politize olmaya şartlıyor; oysa, şimdiye dek onların yapacak, düşünecek daha iyi şeyleri var ve ruhlarının ta derinlerinde ihtiyatlı bir nefret var, bir türlü kurtulamadıkları; huzursuzluğu, hoşluğu ve gerçekten politize edilmiş halkın gürültülü kavgacılığına olan nefret: – diyelim ki, böyle bir devlet adamı, halkının uyuşturulmuş tutkularını ve arzularını alevlendiriyor; o zamana dek sürüp giden çekingenliklerini ve dışarıda kalma hazlarını, bir özürlü duruma dönüştürüyor; yabancılıklarını ve gizli sonsuzluklarını ciddi bir yanlışa, en içten eğilimlerini değersizleştiriyor; vicdanlarını alt üst ediyor, ruhlarını darlaştırıyor, beğenilerini "milli", – ne!, kılıyor; bütün bunları yapan, halkının gelecekte, eğer gelecekleri varsa, yaptıklarının kefaretinin ödeyeceği böyle bir adam nasıl da "büyük" olur? "*Kuşkusuz!*" diye yanıtladı, öbür vatanperver, şiddetle: Yoksa bütün bunları *başaramazdı!* Belki de sen böyle bir şeyi yapmayı istemenin çılgınlık olduğunu söyleyeceksin? Oysa, belki de büyük olan herşey başlangıçta çılgındı!" – "Çarpıtma sözlerimi! diye haykırdı öbürü; – "güçlü! güçlü! güçlü ve çılgın! Büyük *değil!*" – Yaşlılar kızdıkça kızıyorlardı, birbirlerinin yüzlerine kendi doğrularını çarptıkça; oysa ben, mutluluk içinde, mutluluğun ötesinde, daha güçlü olanın güçlü olan üzerinde ne kadar çabuk egemenlik kuracağını

düşünüyordum, bir de şunu: Bir halkın ruhsal olarak sığ-
laştırılmasında verilen ödün, bir başkasının derinleştiril-
mesiydi. –

242

Avrupalıların aradığı ayrıcalığa ister "uygarlık" ya da
"insanileştirme" ya da "ilerleme" deyin; isterseniz basitçe,
övgüsüz ve yergisiz, politik bir deyiş kullanarak Av-
rupa'nın *demokratik* hareketi: Böylesi deyişlerin işaret et-
tiği tüm bu görünüşlerin arkasında gittikçe etkinlik kaza-
nan müthiş bir *fizyolojik* süreç olup bitmekte – Avrupalıla-
rın gittikçe birbirine benzemesi süreci, kendilerini, ırkların
ortaya çıktığı iklimlere ve sınıflara bağlayan koşullardan
giderek uzaklaşma, yüzyıllardır ruh ve bedeninin içine ben-
zeri taleplerle işlemiş herhangi bir *belirleyici* ortamın etki-
lerinden sürekli yükselen bir kopuş, – böylece temelde,
uluslar üstü, göçebe bir insan tipi ortaya çıkıyor; fizyolojik
olarak görüldüğünde, ayırıcı özelliği maksimum uyum
gücü ve sanatı olan bir tip. Bu *Avrupalı oluş* sürecinin
temposu büyük geriye dönüşlerle aksayabilir, ama belki de
tam da bu bakımdan, bir şiddet, derinlik kazanacak ve bü-
yüyecektir – hâlâ patlamasını sürdüren "milliyetçi hisler"
fırtınası ve gerginliği buraya aittir, şimdilerde ortaya çıkan
anarşizim de – : Bu süreç, bir olasılıkla, "modern düşünce"
havarilerinin ve onun çouksu övgücülerinin hiç de bekle-
medikleri sonuçlara yol açacaktır. İnsanları birbirine ben-
zetip, ortalama bir varlık durumuna getiren – yararlı, çalış-
kan, çok yönlü kullanılabilir, yetenekli sürü insanı duru-
muna – aynı yeni koşullar, en yüksek derecede en
tehlikeli ve en alımlı kural dışı insanların doğmasına yol
açacaktır. Çünkü, sürekli koşulları değiştirmeye çabalayıp,
hemen hemen on yılda bir her yeni kuşakta yeni bir işe ko-
yulan şu uyum gücü, bu tipin *güçlülüğünü* olanaklı kılma-

dığı sürece; gelecekteki Avrupalıların yaratacağı genel izlenim, bir olasılıkla, çal çene, iradesi kıt, kolayca bir iş sahibi olabilen, günlük nafakasını çıkarabilmek için bir efendiye, bir buyurucuya *gereksinimi* olan insanların izlenimi olduğu sürece, böylece Avrupanın demokratikleştirilmesi, en ince anlamıyla, *köleliğe* hazır bir tipin üretimine yol açtığı sürece: Tek tek ve kural dışı durumlarda güçlü insan, belki de eskisinden daha *güçlü* ve daha zengin olacaktır – eğitimindeki önyargıların eksikliği sayesinde, eylemlerinin, sanatçının merkezinin müthiş çok yönlülüğü sayesinde. Demek ki istediğim şu: Avrupa'nın demokratikleştirilmesi aynı zamanda – sözcüğün her anlamıyla, en ruhanî (tinsel) olanı da katarak, *zalimlerin* yetiştirilmesinin istek dışı düzenlenişidir de.

243

Memnuniyetle duyuyorum ki, güneşimiz hızla *Herkül* takım yıldızına doğru hareket ediyormuş: – ve umuyorum, bu dünyadaki insan, bu bakımdan güneşi izleyecek mi? Ya biz, biz iyi Avrupalılar! –

244

"Derinliğin" Almanların ayırtdedici özelliği olduğu bir dönem vard.: Şimdilerde, yeni Almancılığın en başarılı tipinin büyük bir açgözlülükle farklı pâyelerin peşinde koşması, belki de derin olan herşeydeki "pervasisizliği" ıskalayışı, zamana uygun vatanperver bir kuşku yaratıyor, sakın önceki övgülerimiz bir aldanmadan kaynaklanıyor olmasın? – Kısaca, Alman derinliği temelde farklı ve daha kötü birşey, – Tanrının sayesinde – kurtulacağı birşey olmasın sakın? Alman derinliğini yeniden öğrenmeye çabalayalım: Bunun için Alman ruhunu diri diri kesip incelemekten daha gerekli birşey olamaz – Alman ruhu, herşeyden önce çok yönlü, farklı kökenlere sahip, gerçek yapısından

daha fazla bir araya getirilmiş, üstüste konmuş: Bu da onu ortaya çıkaran kaynağın yol açtığı bir özellik. "İki ruh var, ah! benim göğsümde" deme cesaretinde bulunan bir Alman, hakikati çarpıtmış oluyor doğrusu, birçok ruhu gözönüne almadığı için, hakikati eksik yaratmış oluyor. Muazzam bir karışımdan ve ırkların kaynaşmasından oluşan, belki de ön-Aryan öğelerle de yüklü bir halk olarak, her anlamıyla "orta karar bir halk" olarak Almanlar, diğer halklara göre, daha kavranamaz daha kapsamlı, daha çelişkili, daha bilinmez, daha deli bozuk, daha şaşırtıcı, daha korkutucudurlar: – *tanımlardan* kaçarlar, yalnızca bu bakımdan, Fransızlardan daha umutsuzdurlar. Almanların bir özelliği de, aralarında hiçbir zaman "Alman nedir?" sorusunun eksik olmayacağıdır. Kotzebue¹⁵⁹ Almanlarını iyi biliyordu: "tanınıyoruz" diye haykırdılar ona sevinçle, – oysa *Sand* da onları bildiğini sanıyordu. Jean Paul¹⁶⁰, Jean Paul Fichte'nin sahte, ama vatanperver dalkavukluklarına ve abartmalarına ateşli saldırılarını açıkça yürütürken ne yaptığını biliyordu, – oysa, bir olasılıkla, Goethe'nin Almanlar hakkındaki düşüncesi Jean Paul'ünkü gibi değildi, Fichte konusunda anlaşsalar da. Peki, gerçekten Goethe ne düşünüyordu Almanlar hakkında? – Açıkça söylemediği birçok şey var, yaşamı boyunca ince susuşların ustası oldu: – belki de bunun için dayanakları vardı. Şurası kesin, "özgürlük savaşları"¹⁶¹ değildi onu sevinçle yukarı baktıran, Fransız Devriminden başka birşey değildi. – Onun yüzünden, Faust'unu *yeniden düşündüğü* olay, gerçekten "insanın" tüm sorunu, Napolyon'un görünüşüydü. Goethe'nin öyle sözleri var ki, onlar da, Almanların gurur duyduğu şeyleri, sanki bir yabancıymış gibi, sabırsız sertlikle aşağılamalar buluyoruz: Ünlü Alman *gemüt*'ünü¹⁶² şöyle tanımlıyor: "kendinin ve başkalarının kusurlarına bakmama": Haksız mı yani? – Almanların özelliklerinden biri de, on-

lar için söylenenlerin hiçbir zaman tümüyle yanlış olmaya-
cağıdır. Alman ruhunun koridorları, birbirine bağlı kori-
dorları vardır; mağaralar, gizlenecek koğuklar, zindanlar
vardır; onda düzensizlik birçok gizemli çekicilik taşır;
âşinadır Alman, karmaşaya giden gizli yollara. Nasıl her-
şey benzerini severse, Almanlar da, bulutları, belirsiz, pat-
lamaya hazır, karanlık, nemli, iç karartıcı herşeyi sever:
Belirsiz, biçimsiz, kayıp giden büyüyen herşeyi "derin"
bulurlar. Alman'ın kendisi değişmeyen birşey değildir,
oluşandır o, gelişir. "Gelişme" böylece, gerçek Alman bu-
luntusu, başarısıdır, felsefî formüllerin koskoca alanında:
– Alman birasını, Alman müziğini birleştiren, bütün Avru-
payı Almanlaştırmaya çalışan, bir yönetici kavramdır. Ya-
bancılar, Alman ruhunun temelindeki çelişkili yapının or-
taya çıkardığı bilmecelelerin karşısında apışıp kalırlar (Bu
yapı Hegel'ce sistemleştirildi, Richard Wagner tarafından
müziğe geçirildi). "Yumuşak yüzlü ve muzır" – böyle bir
yanyanalık, başka bir halka saçma görünse de, yazık ki Al-
manya'da geçerlilik kazanıyor: Yalnız bir süre Suebyalı-
lar¹⁶³ arasında yaşamalı! Alman akademisyeninin kalın ka-
falılığı, toplum içindeki münasebetsizliği, içindeki ipcam-
bazlığıyla ve bütün tanrılarının korkmayı öğrendikleri şeyler
karşısındaki ucuz gözüpeklikle, korkarak uyum içine girer.
"Alman ruhu" *ad oculus*¹⁶⁴ serilmek istenirse, Alman be-
ğenisine bakılmalıdır. Alman sanatlarına, törelerine: "Be-
ğeniye" karşı ne kaba vurdumduymazlık! Nasıl da en so-
yluyla en sıradan olan yanyana duruyor öyle! Nasıl da dü-
zensiz ve zengin bütün bu ruh idaresi!¹⁶⁵ Alman
sürüklüyor ruhunu: Başına ne gelirse sürüklüyor onu.
Karşılaştığı olayları sindirmekte güçlük çekiyor, hiçbir za-
man "hazmetmiyor" onları; Alman'ın derinliği bir "hazım
zorunluğundan" geliyor. Nasıl tüm müzmin hastalar, tüm
hazımsızlar rahatlarını severlerse, Almanlar da "açıklığı",

"mertliği" pek sever: Nasıl da rahattır açık ve mert olmak!
– Belki de bugün Almanın bildiği en tehlikeli, en başarılı maske, şu munis, lûtuflâr, kartları açık Alman *namusluluğudur*: Bu gerçekten Mephistophelesci sanattır, onunla Alman "epey uzağa gider!" Alman, koyuverir kendini, bir yandan da inançlı, mavi, boş Alman gözüyle Alman Alman bakınır; yabancılar onu gecelik giysisi sanır! – Şimdi tümüyle kendi aramızdayken, gülmeye izin var mı ona? – Onun görünüşünü ve temiz adını bundan böyle, şerefle korumak, eski namımız olan derin halkı, Prusyalı'nın "cesareti", Berlin'linin cin fikirliliğine ve kumuna¹⁶⁶ ucuza kaptırmamak için elimizden geleni yapacağız ve bir halkın kendini kurnaz değil de derin, hantal, iyi huylu, namuslu kılması ve göstermesi, kurnazlığıdır: Belki de – derin! Son olarak: İnsan, adına yaraşmalıdır, – boşuna değildir "tiusche" halkın "Täushe" - halk diye adlandırılması.¹⁶⁷

245

"Tadına doyulmaz o geçmiş zaman" gerilerde kaldı artık, doyasıya söylüyor şimdi türküsünü Mozart'ta: – Nasıl da şanslı insanlarız hâlâ onun rokokosu konuşuyor bizimle, "can yoldaşlığı", zarif coşkunuğu, Çin işi inceliklerden ve süslemelerden duyduğu çocuksu sevinç, yüreğinin çelebiliği, oya gibi işlenene duyduğu özlem, sevgiyle doluluğu, dansla, gözyaşıyla; Güneye olan imanı, hâlâ içimizde *kalan bâzı şeylere* seslenip durabiliyor! Ah, birgün hepsi mâzi olup geçip gidecek; – oysa, kim kuşku duyabilir, bundan çok önce Beethoven beğenisinin ve anlayışının unutulup gitmeyeceğinden! – Beethoven, herşeyden önce, bir üslup geçişinin son noktasıdır, bir üslûp değişiminin; Mozart'tan farklı olarak yüzyıllık Avrupa beğenisinin son noktasıdır. Beethoven, sürekli kesilen yumuşak yaşlı ruh ile, *gelip duran* aşırı genç ruhun arasında bir ara – olaydır;

müziğinde ebedî kayıpların şafağı, ebedî coşkulu umut bulunur – Avrupayı yıkayan aynı ışıktır, Avrupa, Rousseau ile düşlendiğinde, devrimin özgürlük ağacı etrafında dans ettiğinde, ve nihayet işi Napolyon'a tapınmaya kadar var dır dığında. Oysa, şimdi *bu* duygu nasıl da solup gitmekte, nasıl da zor bugün bu duyguyu *tanımak* bile, – kulaklarımıza nasıl da yabancı geliyor Rousseau'nun, Schiller'in, Shelley'in, Byron'un dili, *hep birlikte* alındıklarında, Beethoven'in söylemeyi bildiği türkülerin sözlerinde yol alan aynı Avrupa yazgısının dili! Neden sonra gelirse gelsin, Alman müziği romantizme aittir, öyle bir harekettir ki o, tarihsel olarak bakıldığında, hâlâ daha kısa, hâlâ daha uçucu, hâlâ daha yapaydır. Şu büyük perde arasından, şu Avrupa'nın Rousseau'dan, Napolyon'a geçiş, demokrasiye geçiş döneminden. Weber; ama *Freischütz* ve *Oberon*'dan bugün ne kaldı ki geriye! Ya da Marschner'in *Hans Herling*'inden ve Vampyr'inden! Hatta, Wagner'in *Tannhäuser*'inden! Solup giden müziktir bu ama hâlâ unutulmadı. Üstelik, romantizmin bütün bu müziği, tiyatrodan, kalabalığın önünde çalınışının dışında, hiçbir yerde geçerliliğini koruyacak denli soylu değildi; başından beri, gerçek müzisyenlerce ciddiye alınmayan ikinci sınıf bir müzikti, Felix Mendelsohn'da durum farklı, *Halkiyon* bir usta o, daha hafif, daha saf, daha mutluluk saçan ruhu sayesinde çabucak saygı gördü ve çarçabuk unuttu: Alman müziğinin güzel bir *intermezzosu* olarak. Oysa Robert Schumann, çok ciddiydi, ve başından beri ciddiye alınmıştı – bir okul kuracak en son kişiydi –: Bugün aramızda bahtı açık biri değil; rahatlamış, kurtulmuş; yoksa bu Schumann romantizmi ortadan kalkmış olmasın? Schumann, ruhunun Sakson İsviçre'sine uçan¹⁶⁸ yanı Werther, yanı Jean Paul, ama kesinlikle ne Beethoven ne de Byron gibi olmayan! – *Manfred* için, müziği bir yanıltıydı, haksızlığa varan bir

yanlış anlaşılma – temelde *küçük bir* beğeni olan beğeni-
siyle Schumann (yâni, tehlikeli biri, Almanlar arasında *iki*
misli tehlikeli eğilim, sessiz lirizmi ve esrik duygularıyla),
sürekli yalpalayan, mahçupca geri çekilip, vazgeçen, soylu
bir muhallebi çocuğu, tümüyle isimsiz saadetin ve acıların
içinde zevk-u sefa süren, bir çeşit kız çocuğu, bir *noli me*
*tangere*¹⁶⁹ başından beri: Bu Schumann, müzikte yalnızca
Alman olayıydı, hiç de Avrupalı değildi, Beethoven'ın
hâlâ büyük ölçüde Mozart'ın olduğu gibi, – onunla Alman
müziği en büyük tehlikesiyle karşı karşıya kaldı; *Avrupa*
ruhuna seslenen sesini yitirerek, memleketçiliğe kapıla-
rak.-

246

– *Üçüncü* kulağı olanlar için Almanca yazılmış kitaplar
ne büyük işkencedir! Nasıl da durur, gönülsüz, yanında,
yavaş yavaş dönen, çınlamayan seslerin, densiz ritmler ba-
taklığının, Almanların "kitap" dedikleri! En kötüsü de ki-
taplar *okuyan* Alman. Nasıl da tembelce, zorlana zorlana,
nasıl da kötü okur o! Hani, kaç Alman bilir, ve kendinden
bekler, her hoş tümcede *sanatın* olduğunu, – tümceler an-
laşılabilseydi, sanat yakalanabilecekti! Örneğin, tempo-
sundaki yanlış anlaşılma: tümcenin kendisi yanlış anlaşılı-
yor! Ritmik olarak belirleyici hecelerden kuşku duyulma-
yabileceği, çok katı simetrisinin istendiği gibi, çekici bulu-
narak kesintiye uğratılması, her *staccato* ve her *ru-
boto*¹⁷⁰'ya duyarlı ve sabırlı kulak gerektiği, ünlülerden ve
ikili ünlülerden oluşmuş dizinin anlamının çözümü, ve on-
ların birbirlerini izlerken ne denli ince ve zengince birbir-
lerini renklendirdiği, renklerinin değişmesi: Kitap okuyan
Almanlar arasında kim yeterince iyi niyetle, dildeki amacı
ve bu denli çok sanatı dinleme talebine ve görevine kulak
asar? Sonunda, insanın "buna uygun kulağı" olmaz: en

keskin üslup zıtlıkları işitilmez olur, ve en ince sanatlar, sağır insanların kulaklarında olduğu gibi *harcandır* gider. – Bunlar benim düşüncelerimdi, düzyazı sanatında ustasının nasıl beceriksizce, gözü kapalı bir biçimde birbirleriyle karıştırıldığını gördüğümde, birinin sözcükleri tekleyerek, buz gibi, nemli bir mağaranın tavanından düşer gibi – ve o oturup sayıyor seslerimi ve çınılamalarını – ve diğeri¹⁷¹, tüyleri diken diken eden, kıldan ince, dalamak, vınlamak, kesmek isteyen kılıcın, tehlikeli tadını, bedeninin tüm elektriğinde duyar.

247

Alman üslubunun ses ve kulakla ne denli az ilgisi olduğu şuradan belli: İyi müzisyenlerimiz kötü birer düzyazıcıdırlar. Alman, yüksek sesle okumaz, kulak için değil, salt göz için: koyuverir kulağını çekmeceye. Eski Yunan'da insanlar kendileri için okurlardı – okursalar eğer – hem de yüksek sesle; birisi sessiz okusa, gizliden gizliye, bunun sebeplerini sorarlardı. Yüksek sesle: o eskinin iletişimsever halkının pek keyif aldığı, yâni, tonun bütün dalgalanmaları, bükümleri, inip çıkmaları ve tempo değişiklikleriyle. O zamanlar, yazma üslubunun kuralları, konuşma üslubuyla aynıydı; bu kurallar, kısmen kulak ve gırtlığın incelikli gereksinmelerine ve şaşırtıcı gelişmesine kısmen de eskilerin akciğerlerinin kuvvetine, direncine ve gücüne bağlıydı. Tümce sonu susuşları, klasik anlamda, herşeyden önce, fizyolojik bir birimdir, *bir tek* nefesden oluştuğu sürece. Bu tümce sonu susuşları, Demostenes ve Cicero'da olduğu gibi, tek bir nefeste iki kez yükselip iki kez aşağı iniş olarak, eğitimi gereği erdeminin önemini ve böyle bir tümce sonu susuşun kullanılmasının nasıl seyrek ve ender olduğunu bilen eskiler için büyük keyifti: Bizim böyle bir *büyük* tümce sonu susuşlarına hakkımız yok; biz

modernlerin, her anlamıyla tknefeslilerin! Bu eskilerin tümü de, konuşma konusunda yarım yamalak bilgisi olan kişilerdi, dolayısıyla işin erbabı olanlar da, eleştirmenler de, – konuşmacılarını en uç noktalara ittiler; tıpkı geçen yüzyıl kadın erkek tüm İtalyan'ların, şarkı söylemeyi öğrenirken, şarkı söylemekteki ustalıklarını doruğa çıkarmaları gibi. Oysa, Almanya'da gerçekten, yeni bir tür halka açık soylu bir konuşma sanatı (son zamanlara kadar, kürsü hatipliği, ürkek ve hantal genç kanatlarını çırpırmaya başladığında) vardı: Almanya'da yalnızca vaaz verenler, bir hecenin, bir sözcüğün ağırlığını, bir tümcenin ne ölçüde vurgulanacağını, yükseltileceğini, alçaltılacağını, aktarılacağını, aktarılıp durdurulacağını; yalnızca onun kulağında vicdanı vardır, hem de yeterince kara bir vicdan: Öyleyse Almanların konuşmada becerilerinin pek olmayışının ve bu becerinin çok geç elde edilişinin sebepleri eksik değildir. Alman düzyazısının şaheserleri, bundan dolayı en büyük vazirlerin şaheserleridir: *İncil* gelmiş geçmiş en büyük Alman kitabıdır. Luther'in İncili karşısında diğer herşey yalnızca bir "edebiyat"dır – İncil oluşturulurken, Almanya'da büyümediği için Alman yüreğinde büyümemiş, büyümeyen herşey.

248

İki tip dâhi var: Biri, herşeyin ötesinde doğurtan, doğurtmak isteyen, diğeri tohumlanıp doğuran. Benzer biçimde, böylesi dehâ sahibi halklar arasında kadınların gebelik sorunlarının ve biçim verme, olgunlaştırma, yetkinleştirme gizli görevinin içine düşüvermiş olanlar var – Yunanlılar, örneğin, bu tip insanlardı; Fransızlar da – ; ve diğerleri, tohumlanması gerekip de yeni yaşam düzenlerinin nedeni olacak olanlar, – Yahudiler, Romalılar, bunu bütün alçak gönüllülükle isteyerek, Almanlar? – Canından

bezmiş, büyük sevinçler içinde, bilinmeyen ateşler içinde, karşı konulamaz biçimde kendi dışlarına sürülmüş, aşkla yabancı ırkların peşinden hırsla giden ("tohumlanmak" isteyenlerin) ve böylelikle kendinin yaratıcı güçlerle dolu olduğunu bilen, bundan dolayı da, "Tanrının inayetiyle" egemenlik kurucu halklar. Bu iki tip dehâ, birbirini arar; tıpkı erkeklerle kadınlar gibi; ama aynı zamanda birbirlerini yanlış anlarlar – erkekle kadın gibi.

249

Her halkın tartüfçülükleri vardır, buna kendi erdemleri derler. – İçimizde en iyi olanı bilmiyoruz, – bilemiyoruz.

250

Avrupa Yahudilere neleri borçludur? – Pek çok şeyi, iyi ve kötü, herşeyden önce, hem en iyi hem de en kötü olan bir şeyi: Ahlaktaki büyük üslubu, bitmek tükenmek bilmeyen taleplerin korkunçluğunu ve ululuğunu, sonsuz anlamları, tümüyle romantizmi ve ahlaksal sorgulanabilirliğin yüceliğini – ve sonuç olarak, şu, hayatın ardında bıraktığı ışıkla, bugün Avrupa kültürünün göğünde, alacalanan renk oyunlarının ve ayartmalarının tam tamına en köstekleyici en seçkin parçalarını seyircilerin ve felsefecilerin arasında, biz artistler, Yahudilere – teşekkür borçluyuz.

251

Bir halk milliyetçi sinir krizlerinden ve politik hırslardan çekmişse, çekmek *istiyorsa*, ruhunun üstünden türlü türlü sıkıntıların, bulutların geçmesini, kısaca, küçük ahmaklık nöbetlerini de beklemeli: Örneğin, bugünün Almanları arasında, kâh Fransız düşmanlığından doğan ahmaklık, kâh Yahudi düşmanlığından, kâh Polonya düşmanlığından, kâh Hristiyan-romantik, kâh Wagnerci, kâh tötonik¹⁷², kâh Prusyacı (Bakıverin şu biçâre tarihçilere şu

Sybellere, Treitschke'lere¹⁷³ onların bandajlı kafalarına –), başka ne demekse, Alman ruhunun ve vicdanının şu ufak süslenmelerine. Bağışlayın beni, ben de, bu kısa, gözüpek konukluğumda, şu epey mikroplanmış bölgede, hastalığın tümüyle uzağında kalamadım; herkes gibi, beni ilgilendirmeyen konulara burnumu soktum: Bulaşıcı hastalığın ilk belirtisi. Örneğin, Yahudiler hakkında: Dinleyin yalnız! – Şimdiye dek Yahudileri tutan bir Alman'a rastlamadım; kayıtsız şartsız tümüyle hesaplı ve politik biçimde, gerçek Yahudi düşmanlığını yadsı-salar da; bu hesap ve politika, bu düşmanlık duygusunun türüne değil de, yalnızca, tehlikeli ölçüsüzlüğüne, özellikle, saçmasapan rezil biçimde dile getirilmesine karşı yönelmiştir – bu konuda aldanmamak gerek. Almanya'nın yeterince bol Yahudiye sahip oluşu, Alman midisinin Alman kanının bu ölçüde "Yahudiyi" sindirmede sıkıntıya düşmesi (uzun süredir sürüyor bu sıkıntı) – daha güçlü sindirim sistemleri olan İtalyanların, Fransızların ve İngilizlerin yaptığı gibi – : İşte ne yapılması gerektiği konusunda dikkat edilecek bir genel içgüdü'nün açık bildirisi ve dili, "Yeni Yahudilere izin yok! Ve özellikle Doğuya (Avusturya'ya da) açılan kapıları kapatın!" tipleri hâlâ zayıf ve belirsiz olan halkın içgüdü'sü böyle buyuruyor, böylece kolayca bulandırılıp, kolayca ortadan kaldırılabılır, daha güçlü bir ırk tarafından. Oysa, Yahudiler, bütün kuşku-ların ötesinde, şimdi Avrupa'da yaşayan yedi canlı, en güçlü, en saf ırktır; en kötü koşullar altında bile (iyi durumda olanlardan daha iyi bir biçimde) sözlerini geçirmeyi biliyorlar; bugün erdemsizlik olarak damgalanabilecek erdemleri sayesinde, – herşeyden önce "modern düşünceler" önünde utanması gerekmeyen yürekli bir inançla; *değişirlerken*, yalnızca Rus İmparatorluğunun fetihleri gibi değişiyorlar, – zamanı olup da dünü olmayan imparatorluk – : yâni, "elden geldiğince yavaş"

ilkesine göre, Avrupa'nın geleceğini ve vicdanında taşıyan bir düşünür, gelecek hakkındaki bütün planlarında Yahudilerin yanında Rusları da, kuvvetlerin çatışmasında ve büyük oyununda en emin ve en olasılığı yüksek etkenler olarak, gözönüne alacaktır. Bugün Avrupa'da adına "ulus" denilen ve gerçekte *res nata*¹⁷⁴'dan çok *res facta*¹⁷⁵ olan (aslında, zaman zaman olumlu olarak *res ficta et picta*'yı andıran –) her durumda oluşan, genç ve kolayca değiştirilebilir, henüz ırk olmamış birşey, üstüne üstlük, Yahudi ırkı gibi *aere perennis*¹⁷⁷'dir: Bu "uluslar" gerçekten dikkatli bir biçimde her çeşit öfkeci rekabetten ve düşmanlıktan kaçınmalıdır! Yahudiler, isterlerse – ya da zorlanırlarsa, Yahudi düşmanlarının isteği de böyle görünüyor – , şimdi bile üstünlükleri *olabilir*, evet, sözcüğün tam anlamıyla, Avrupaya egemen *olabilirler*, bu kesin, bunu planlamadıkları, bunun için çalışmadıkları da eşit ölçüde kesin. Bu arada, onlar, üstelik yapışkan biçimde, Avrupada, Avrupa tarafından özümseven istiyorlar; sabitleşmeyi özlüyorlar, kabul edilmeyi; bir yerlerde saygı görmeyi, uzun süre; göçebe yaşama, "dolaşan Yahudi"ye son vermeyi amaçlıyorlar – ; ve bu eğilim ve güçlü isteğe (belki de Yahudi içgüdülerinin yumuşamasının bir ifadesi olabilecek) önem verilmeli, anlayış gösterilmelidir: Bu amaçla, belki de, ülkedeki anti-siyonist çığırtkanları saf dışı etmek yerinde ve yararlı olur. İngiliz soyluluğunun yaptığı gibi, tüm dikkatimiz ve seçici anlayışımızla. Daha güçlü ve şimdiden daha iyi belirlenmiş yeni Almancılık tipinin – onlarla hiç duraksamadan ilişkiye geçtiği açıktır, örneğin Mark'ın¹⁷⁸ soylu subaylarının yaptığı gibi: Buyurma ve boyun eğme kalıtsal sanatına bu ikisinde de yukarıda sözü edilen ülke klasik olmuştur – para ve sabır dehalarının (ve herşeyden önce, bu subaylarda tümüyle eksikliği duyulan, biraz tinselliğin) katılıp katılmayacağını görmek, birçok

bakımdan ilginç olacak. Burada şu, şen şakrak Alman saplantımı ve şölen konuşmamı kesmek uygun olacak: Şimdi ciddi bir konu üzerinde duracak. "Avrupa sorunu" üzerinde, anladığım kadarıyla, Avrupa'yı yönetecek yeni bir kastın yetiştirilmesini ele alacağını.

252

Felsefî bir ırk değil – şu İngilizler: Bacon genel felsefî ruha karşı saldırının bir simgesiydi; Hobbes, Hume, Locke, "felsefeci" kavramının yüzyıldan fazla bir süre değerini düşürüp, bu kavramı aşağıladılar. Hume'un *karşısında* Kant yükseldi, yükseltti kendini; Locke'du Schelling'in "Je méprise Locke"¹⁷⁹ dediği; İngilizlerin, dünyayı kabalaştıran mekanik felsefesine açılmış savaşta, şu felsefenin dâhi düşman kardeşleri. Hegel ve Schopenhauer (Goethe'yle) yanyana aynı taraftaydılar; Alman ruhunun zıt kutuplarına yöneldiler, birbirlerine karşı yaptıkları haksızlık iki kardeşin birbirlerine yaptığı haksızlıktı. – İngiltere'de eksik olanı, hep eksik kalmış olanı, şu yarı aktör yarı hatip iyi biliyordu, şu karışık kafalı ruhsuz Carlyle, kendisinde bildiği bir şeyi *tutuklu* bir züppeliğin altında saklamaya çalışıyordu: Yâni, Carlyle'de eksik olanı – gerçek tinsellik gücü, ruhsal bakış derinliği, kısaca felsefe – Bu felsefî olmayan ırkın tipik özelliği de Hristiyanlığa sıkı sıkıya yapışmasıdır: "ahlaksal", insanî olabilmek için bu dinin disiplinine gereksinimleri vardı. Almandan daha karanlık, daha duyarlı, daha şehvetli, daha güçlü istemeye sahip, daha kaba olan İngiliz, işte tam bu yüzden Alman'dan daha kaba, daha dindardır: Hristiyanlığa daha fazla gereksinimi vardır. Daha duyarlı burunlar için bu İngiliz Hristiyanlığının çılgınca ve alkolik gerçek İngiliz kokusu vardır, geçerli sebeplerle ilâç olarak kullanılabilir, – kuvvetli bir zehir kaba insanlara karşı: Gerçekten ilerle-

yen, tinselleşmeye adımını atmış hoyrat halklar için kuvvetli bir zehirleme. İngiliz hoyratlığı ve köylü ciddiyeti, Hristiyan duaları, vaazları ve ilahileriyle en tahammül edilebilir bir kılığa bürünüyor, daha doğrusu: En iyi biçimde yorumlanıp, bunlarla yeni anlamlar veriliyor, önce-leri Methodistlerin yenilerde ise "Kurtuluş Ordusu"nun de-netimi altında ahlaksal hırıltılar çıkarmayı öğrenen, şu sarhoşlar ve edepsiz sürüsü için, yükselebilecekleri en yüksek "insanlık" başarısı gerçekten bir tövbe krampı olabilir: Bu kadarını hakkıyla kabul edebiliriz. Oysa en insancıl İngi-liz'i küçük düşüren müzik eksikliğidir, benzetmeli (yal-nızca benzetmeli değil) konuşursak: Ruhun ve bedenin ha-reketlerinde ritm ve dans yoktur; evet, ritm, dans ve "mü-zik" için en küçük bir istek yoktur içinde. Dinleyin konuşmasını; bakın en güzel İngiliz hanımlarının *yürüyüşüne* – Artık dünyanın hiçbir ülkesinde güzel güvercinler ve kuğular yoktur – sonunda dinleyin şarkılarını! Amma çok şey istiyorum bende. –

253

Hakikatler vardır, en iyi biçimde ortalama insanların anlayacağı, çünkü tam onlara göredirler; hakikatler vardır, çekicilikleri ve ayartma güçleri ortalama ruhlar içindir: – Belki de bu kabul edilemez önermeye tam burada karşı çı-kılabilir, saygıdeğer ama ortalama İngiliz ruhundan dolayı – Darwin'i, John Stuart Mill'i ve Herbert Spencer'i sayabi-lirim – bu ruh, Avrupa beğenisinin orta bölgelerinde ağır-lık kazanmaya başlıyor. Gerçekten, kim böylesi ruhların, bir süre egemenliğinin yararından kuşku duyabilir? Tümü-yle yüksek ruhların, yollarının çok ötelerinde uçanların, özellikle birçok küçük ortak olgunun belirlenip toplanma-sında ve bunlardan sonuç çıkarmada becerikli olacaklarını sanmak yanlış olurdu: – tersine, kural dışı olduklarından,

başından beri, "kurallar" karşısında hiç de iyi konumda değillerdi. Nihayet, yalnızca bilgi elde etmenin ötesinde yapacak şeyleri vardı – yâni, yeni olmak, yeni olanı *anlamlandırmak*, yeni değerleri *temsil etmek*! Belki de *bilmekle yapabilmek* arasındaki uçurum sanıldığından daha büyük, daha ürkütücü: Büyük üslûpla yapabilenler, yaratabilenler, belki de, bilgice kıt olmak zorundalar – oysa, öte yandan, Darwin'inki gibi bilimsel keşifler için belli bir darlık, kuruluk, hamarat bir körü körüne boyun eğme, kısaca İngiliz olan birşey kötü bir eğilim olmayacaktır. – Son olarak, unutmayalım ki İngilizler, derin sıradanlıklarıyla bir kez daha Avrupa ruhunun toplu çöküntüsüne neden olacaklar: "Modern düşünceler" ya da "onsekizinci yüzyıl düşünceleri" hatta "Fransız düşüncesi" denen şeyler – yâni, *Alman* ruhunun derin bir tiksintiyle yükselip karşı çıktığı-, İngiliz kökenlidir, bundan kuşku yok. Fransızlar, yalnızca bu düşüncelerin maymunları, aktörleri, en iyi askerleri, yazık ki ilk ve dört dörtlük kurbanlarıdır: Çünkü şu lânet olası "modern düşüncelerin" *Anglomanisi*¹⁸⁰, sonunda *âme Françoise*¹⁸¹'yi öylesine zayıf düşürüp erim erim eritti ki, bugün onun onaltıncı, onyedinci yüzyılını, derin tutkulu gücünü, yaratıcı soyluluğunu hatırlarken, insanın inanası gelmiyor. Bu tarihsel haklılığı sıkı sıkıya tutup, günün önyargılarına karşı korumalıdır: Avrupa Noblesse'i¹⁸² – duygunun, beğenin, törelerinin, kısaca sözcüğün her anlamıyla – Fransa'nın işi ve buluşudur; Avrupa sıradanlığı, modern düşüncelerin köylülüğü – *İngiltere*'dendir. –

254

Şimdi bile Fransa hâlâ Avrupa kültürünün en tinsel, en süzölmüş beşiğidir, en ileri beğeni okuludur: Oysa, bu "Fransız beğenisi"nin nasıl bulunacağı bilinmelidir. Ona ait olanlar iyi saklıyor kendilerini - çok az sayıda insanda

yaşıyor o, belki de güçlü bacakları üstünde durmayanlar da, bir yandan yazgıcılarda¹⁸³, karanlık, hasta insanlarda, bir yandan da kadınlaşmış, yapaylaşmış olanlarda, kendini saklama hırsı olanlarda. Birşey iki yanda da ortak; demokratik burjuvalığın gürültücü hayvanlığına ve kudurgan alıklığına kulaklarını tıkamak. Gerçekten de, bugün görüş-nüşte Fransa'ya alıklık ve kabalık yükleniyor, – son zamanlarda Victor Hugo'nun cenaze töreninde gerçek beğenisizlik ve aynı zamanda kendi kendine hayranlık taşkınlığı kutlandı. Bir başka şeyde de ortaklar: Tinsel Almanlaştırmaya karşı direnme istemi – bu bunu başarmada daha büyük yetersizlik! Belki de Schopenhauer, bu ruh Fransızlığında, karamsarlık Fransızlığında, Almanya'da olduğundan daha bir evinde, daha bir yurdunda duyacaktır kendini; hele, uzun süreden beri Paris'in daha ince daha iddialı lirik şairlerine etiyle ve kanıyla karışmış Heinrich Hein'i saymazsak ya da Hegel'i, bu gün Taine aracılığıyla – yaşayan tarihçilerin en birincisi, Taine zalimce etkisini sürdüren. Richard Wagner'e gelince: Fransız müziği, *âme modern*¹⁸⁵'in gerçek gereksinmelerini biçimlemeyi öğrendikçe, müziğini "Wagnerleştiriyor" – böyle bir tahminde bulunulabilir – bugün bile yeterince yapıyor! Yine de, üç şey var ki, bunları, bugün Fransızlar, gururla kendi mirasları, kendi mülkleri, Avrupa'ya olan eski kültürel üstünlüklerinin yitmemiş işareti olarak gösterebilirler, her ne kadar isteyerek ya da istemeyerek beğenilerin Almanlaştırılması ve kabalaştırılması olsalar da; ilki sanatçı tutkulara, binlercesinin yanında *l'art pour l'art*¹⁸⁶ sözünü yaratan "biçim"e bağlılığa yatkınlık: – bu tür şeyler son üçyüz yıldır Fransa'da eksik değil, "az sayıda" olana saygıları sayesinde, tekrar tekrar, Avrupa'nın başka hiçbir yerinde bulunmayan edebiyatın bir tür oda müziğini olanaklı kılıyor – Fransızların Avrupa'ya üstünlüklerini temel-

lendirdikleri ikinci nokta, çok yönlü eski ahlakçı kültürleridir; bu kültürde ortalama olarak en küçük gazetelerin *romanciers*'lerinde¹⁸⁷, rastgele *boulevardiers de Paris*¹⁸⁸'lerinde Almanların kavramlarına sahip olamadıkları (kendisine sahip olamayışları bir yana) psikolojik aşırı duyarlılık ve merak bulunur. Almanlar bunun için gerekli ahlak çabasının birkaç yüzyıl gerisindeler, Fransızlar bu çabayı esirgemiyorlar; kim Almanlara bu bakımdan "naiv" derse, onları bir eksiklikten dolayı övmüş olur. (Almanların deneyimsizliğine ve saflığına *in voluptate psychologica*¹⁸⁹ karşıt olarak ve hiç de Almanlarla olan ilişkilerin sıkıcılığıyla uzaktan ilişkili olmayarak, – ve bu ince ürpermeler alanında gerçek Fransız merakının ve buluş gücünün en başarılı anlatımı olarak Henri Beyle¹⁹⁰ gözönüne alınmalı, şu dikkat çekici, önceden bilen ve önde koşan adam, Napolyoncu tempoyla kendi Avrupası'ndan, Avrupa'nın birkaç yüzyıllık ruhunun içinde koşan adam, ruhun iz sürücüsü, kâşifi olarak: İki kuşak gerekti, bir biçimde *yetişebilmek* için ona, onu mutlu eden ve sıkıntıya sokan birkaç bilmeceyi yeniden çözebilmek için, o delifişek Epikürcü, soru işareti insan, Fransa'nın son büyük psikoloğu.)

-Üstünlükle ilgili üçüncü sav: Fransa'nın karakterinde Güney ve Kuzeyin yarıyarıya başarılı bireşimi var; bu da ona İngiliz'in hiç bir zaman anlayamayacağı şeyleri yapmasını sağlıyor; huyu periyodik olarak Güneye yaklaşp uzaklaşıyor, zaman zaman Provençal¹⁹¹ ve Ligür¹⁹² kanı taşıyor damarlarında; koruyor onu Kuzeyin tüyler ürpertici gri içinde grisinden, güneşsiz kavram umacılığından ve kansızlıktan, – bizi *Almanların* beğeni hastalığı aşırılığına karşı, tam şu anda kararlı biçimde kan ve demir¹⁹³ kullanılmalı: "Büyük politika"dır, bu (tehlikeli bir tedâvi yöntemine uygun olarak, bana sürekli beklemeyi öğretip, şimdiye dek umudu öğretmeyen). Şimdi bile Fransa'da, pek

seyrek rastlanan, seyrek olarak hoşnut olan insanları anlayışla karşılama, onlara olanak tanıma var; herhangi bir memleketçiliği yararlı bulanı, Güneydeki Kuzeyi, Kuzeydeki Güneyi seveni – doğuştan ortada olanı, "iyi Avrupalıyı". – Onlar için *Bizet* müzik yaptı, güzeli ve ayartmayı gören bu son deha – Güney *müziğinin* bir parçasını keşfeden.

255

Alman müziğine karşı her türlü önlemin alınması gerektiğini hissediyorum. Diyelim ki, biri Güneyi, benim sevdiğim gibi seviyor, büyük bir hastalık sonrası okulu olarak, hem en tinsel hem de duyusal hastalıklar için; bir zaptedilmez güneş, güneşin nurlandırması olarak, kendini, özerk, kendine inanan varlığa yayan: Şimdi, böyle biri, Alman müziğine karşı dikkatli olmayı öğrenecektir, çünkü, o, beğenisini yeniden bozacak, sağlığını yeniden bozacaktır. Güneyli olan böyle biri, eğer müziğin geleceğini düşünüyorsa, müziği kuzeyden kurtarmayı da düşlemelidir, ve kulaklarında daha derin, daha güçlü belki de daha şeytanî ve gizemli müziğin prelüdü olmalıdır, bir Alman - üstü müzik, Akdeniz göğünün parlaklığı ve şehvetli mavi denizle karşılaşınca, Alman müziği gibi solmayan, sararmayan, pörsümeyen; bir Avrupa üstü müzik, çölün kahverengi gün batımında bile kendinin olanı koruyan, ruhu palmiyelerle akraba, büyük, güzel, yalnız yırtıcı hayvanlar arasında kendi evindeymişcesine dolaşmayı bilen bir müzik – Bir müzik düşünüyorum, en az bulunur büyüğü şurada: Artık iyiyi ve kötüyü bilmiyor, yalnızca belki bâzı denizcilerin sıra özleminin dışında, bâzı altın gölgeler ve nârin bir zayıflık orada burada üstünden uçuşuyor: Bir sanat, çok uzaklardan görüyor, yıkılan, pek de anlaşılmayan, *ahlak* dünyasının renklerinin kendine doğru kaçtığını, böy-

lece gecikmiş kaçakları karşılamak için yeterince derin ve konuksever olacak. –

256

Avrupa halkları arasında ulusallık çılgınlığının yol açmış olduğu, hâlâ da yol açtığı, hastalıklı yabancılaşma sayesinde, uzağı göremeyen eli çabuk politikacılar sayesinde de; bugün bu çılgınlığın yardımıyla zirvede olan; yürüttükleri parçalama politikasının zorunlu olarak yalnızca bir "ara" olduğu konusunda en ufak bir fikirleri bulunmayan, – bütün bunların bugün konuşulamayan diğer şeyler sayesinde, şimdi en belirsiz ölmeyen işaret görmezden geliniyor, ya da gelişigüzel, yalan yanlış biçimde yorumlanıp *Avrupa bir olmak istiyor* deniliyor. Bu yüzyılın bütün daha derin ve daha geniş insanlarında, ruhlarının gizemli işleyişindeki gerçek genel eğilim, bu yeni *bireşim* yolunu hazırlamalı, araştırarak Avrupa'nın geleceğini öncelemeliydi: Yalnızca görünüşlerinde, ya da zayıf anlarında, örneğin yaşlılıklarında, "vatan evlâdı"ydılar, – "vatanperver" olduklarında kafalarını dinlendirmiş oluyorlardı. Napolyon, Goethe, Beethoven, Stendhal, Heinrich Heine gibi insanları düşünüyorum burada; aralarına Richard Wagner'i de katarsam, sanırım ayıplanmayacağım, kendisi hakkındaki yanlış düşüncelerinden kalkarak, insan, onun hakkında yanlışlığa düşmemeli, – bu tür dahiler, kendilerini pek doğru anlama hakkına sahip değillerdir. Daha azına, tabii ki, bugün Fransa'daki direndiği, karşı çıktığı gürültüyle: – Yine de kırklı yılların *son Fransız romantizmi* ve Richard Wagner'in onunla en yakından, en içten bağı gerçeği kalıyor geriye. Gereksinmelerinin bütün yüksekliği ve derinliği içinde, birbirleriyle ilişkilidirler, temelden ilişkilidirler: Avrupa, *bir tek* Avrupa, ruhu çok yönlü hırçın bir sanatla özlemle dolu olarak, yolunu yukarı ve öteye zorlayan, –

nereye? Yeni bir ışığa mı? Yeni bir güneşe? Peki kim anlatacak tamı tamına, bütün bu yeni konuşma alanı ustalarının açık açık anlatmayı bilemediklerini? Şurası kesin, aynı fırtına ve patlamanın işkencesini çekiyorlar, aynı biçimde *arıyorlar*, bu son büyük arayıcılar! Edebiyat tümünün de kulaklarına, gözlerine dek işlemiş, - dünya edebiyatının yatıştırıp biçimlendirdiği ilk sanatçılar - , hatta çoğu kendi kendilerine yazar, şair, aracı, karıştırıcılarıdır, sanatların ve duyguların (Wagner müzisyen olarak ressamalara aittir, şair olarak müzisyenlere, böyle bir sanatçı olarak da aktörlere); tümü de "ne pahasına olursa olsun" ifadesinin yobazıdır - Delacroix'ı vurgulamayalım burada, Wagner'in en yakını - tümü de büyük kâşifleridir, gösterişin, sergilemenin, vitrin sergileme sanatının, tümü de dehalarının çok üstünde, doğuştan yetenekli insanlardır - , sapına kadar virtüözdürler, ayartıcı, çekici, zorlayıcı, derleyici olan herşeye ürkütücü yaklaşımları vardır; mantığın ve düz çizgilerin doğuştan düşmanlarıdır, yabancı ekzotik, muazzam, çarpık, kendiyle çelişen şeylerin peşindedirler; istemenin *Tantalus* insanı¹⁹⁴, olarak, işlerinde ve yaşamlarında, soylu tempoda, bir *lento*¹⁹⁵'da, kendilerinin yetersiz olduğunu bilen köylüler olarak - dizginsiz işçiler, işi sırasında hemen hemen kendilerini yıkıp yakan; törelerle çatışan, kafa tutanlardır; tutkulu, doyumsuz, dengesiz, keyifsiz; tümü de kırılıp batırlar, sonunda Hristiyan hacının önünde (haklı olarak aralarında kim *Decca*'ın felsefesi kadar derin ve özgün olabildi ki?) - Bütünüyle kelle koltukta, görkemli, zorlayıcı, yükseklere uçucu, daha yüksek insanların yükseklere çıkışı, yüzyılına - *yığınların* yüzyılıdır bu! - "daha yüksek" insan kavramını ilk öğreten... Richard Wagner'in Alman dostları, Wagnerci sanatta en küçük Alman olan birşeyin bulunup bulunmadığını ya da farkının tümüyle *Almanüstü* kaynaklardan, itkilerden gelip gelmediğini bir düşünsünler: O tip bir insanın yetişmesi için Paris'in ne denli kaçınılmaz olduğunu, içgüdüünün

derinliğinin en kritik anlarında onu Paris'e ittiğini ve davranışlarının, kendi başına havariliğinin Wagner'in Fransız sosyalist modelini gördüğü zaman kendini nasıl yetkinleştireceğini görmezden gelmeyecek. Belki de Richard Wagner'in Alman yapısının onuruna, ince bir karşılaştırmayla, yaptıklarının her bakımdan, ondokuzuncu yüzyıl insanının yapabileceğinden daha güçlü, daha yürekli ve daha yüksek olduğu bulunacaktır. – Biz Almanların hâlâ barbarlığa Fransızlardan daha yakın oluşumuz sayesinde – ; belki de Wagner'in en tuhaf yaratıları, yalnız bugün değil ebediyen, tüm son Latin ırkı için kabul edilmez, taklit edilmez, duyumsanamazdır: Siegfried tipi, şu eski yumuşak kültürlü halkların beğenisine göre, çok özgür, gerçekten pek çok özgür, çok sert, çok sevinçli, çok sağlıklı, çok anti-katoliktir. Romantizme karşı bir günah da işlemiş olabilir, bu *anti-romantik* Siegfried; olsun, Wagner bu günahın bedelini fazlaca ödedi, yaşlı, karanlık günlerinde – o günden beri politik hale gelen bir beğeniyi önceleyerek – ona yaraşan dinsel bir şiddetle, yürümeye olmasa bile, hiç değilse vaaz vermeye başladığında *Roma Yollarına doğru*. – Bu son sözlerim yanlış anlaşılmasın diye, güçlü bir uyaklı şiiri yardıma çağırıyorum, biraz daha az duyarlı kulaklara, istediğimi – "Son Wagner" ve onun Parsifal müziğine karşı olduğum şeyi göstermek için.

-Hâlâ mı bu Alman?-

Alman yüreğinden mi geliyor, bu bunalıcı gıcırta?
Alman gövdesi mi kendi kendini parçalayıcı?
Almandır bu, onun papaz çalımı,
bu buhardan yükselen kokuyla uyanıldı,
ve Sarhoş, çürümüş, düşmüş bu Alman,
ve belirsiz cangul cüngul sallanan?
Rahibe süzüşlü veda çarü çalan,
yanlış bir coşkuyla kendini göğşe, göğün üstüne salan?

-Hâlâ mı bu Alman?-

Düşün hâlâ kapıdasın, hâlâ onmamış:-
İşitiğin *Romadur*, Roma'nın inancı, adı konmamış!

DOKUZUNCU ANA BÖLÜM

NEDİR SOYLULUK?

257

"İnsan" tipinin her yükselişi, şimdiye dek aristokratik toplumun işi olmuş – her zaman da öyle olacak: Uzun bir sıralanma düzeni merdivenine, insanlar arasındaki değer ayırımlarına şu ya da bu anlamda köleliğin gerekliliğine inanan bir toplum. *Uzaklık pathosu*¹⁹⁶ olmaksızın, iflah olmaz sınıf farkından, egemen kastların yönettiklerine, araçlarına, sürekli yukarıdan, dışarıdan bakmalarından ve yine belirli buyurmalardan, boyun eğme denemelerinden, onları aşağıda ve uzakta tutmalarından doğan, şu diğer, daha gizemli pathos doğamamıştır da; şu sürekli büyüyen ruhun içindeki uzaklığın özlemi, sürekli daha yüksek, daha az bulunur, daha uzak, daha yoğun, daha kuşatıcı durumların oluşumu, kısaca tamı tamına "insan" tipinin yükselişi, sürekli "insanın kendini yenmesi", ahlak üstü anlamıyla, bir ahlak deyimi kullanırsak. Kesin: Aristokratik toplumun ortaya çıkışının tarihiyle ilgili olarak (yâni, bu "insan" tipinin yükselişinin ön koşuluyla), insancıl yanılsamalara kapılmamalı: Hakikat katıdır. Diyelim haydi, sözümüzü esirgmeden, şimdiye dek yeryüzünde daha yüksek kültürlerin *başladığını*. Hâlâ doğal yapısında olan insanlar, sözcüğün bütün korkunç anlamıyla barbarlar, hâlâ parçalanmamış isteme gücüne ve güç isteğine sahip yırtıcı insanlar, kendilerine daha zayıf daha uygar, daha barışsever ırkların üzerine attılar; belki de ticaret yapan, hayvan yetiştiren ırkların ya da eski yumuşak kültürlerin, son yaşama güçleri

ruhun ve kokuşmanın son parıltılı fişek eğlencelerinde ısıldayan. Başlangıçta, soylu kastlar, her zaman barbar kastlardı: Üstünlükleri fiziksel güçlerinde değil, öncelikle ruhsal güçlerinde bulunuyordu, – *daha tamamlanmış* insanlardı (her düzeyde "daha tamamlanmış hayvanlar" anlamında da).

258

Kokuşma, içgüdüler arasındaki kargaşanın tehlikeli olmaya başlamasının, yaşama denilen, duygu temel yapısının çatırdamasının ifadesi: Kokuşma ortaya çıktığı yaşama yapısına göre, temel farklılıklar gösterir. Örneğin, Fransa'daki gibi bir aristokrasi devriminin başlangıcında yüce bir iğrenmeyle, ayrıcalıklarını bir yana atıp, kendini ahlak duygusunun aşırılığına feda ederse, işte bu bir kokuşmadır: – Gerçekte bu yalnızca, şu yüzyıllarca süren kokuşmanın hesabının kapanmasıydı, onları adım adım yönetimdeki yetkilerinden vazgeçmeye götürdü, o yetkileri, krallık *işlevine* indirgedi (sonunda yalnızca süse ve lüks gösterisine). Yine de, iyi ve sağlıklı aristokrasinin temel özelliği, kendini bir işlev (krallığın ya da devletler topluluğunun işlevi) olarak duymak da değil de, işlevlerin *anlamı*, en yüksek yargılama makamı gibi duymaktadır, – bu yüzden, temiz bir vicdanla, araçlar haline getirilen sayısız insanların kurban edilmesini kabul eder. Temel inancı, toplumun toplum için *değil* de, yalnızca, seçilmiş varlık türlerinin kendilerini daha yüksek görevlere, genel olarak daha yüksek varlıklara çıkardıkları bir alt yapı ve ön taslak için varolmasıdır: Cavanın güneşe doğru yükselen tırmanıcı bitkileri gibi – *sipo metadur* deniyor onlara – ,bir meşe ağacını kollarıyla uzun süre sarıyorlar, sonunda yeterince yükseldiklerinde, meşenin üstünde, onun tarafından desteklenerek, taçlarını çıkarıyorlar, özgür ışıktaki ve mutluluklarını sergi-

Karşılıklı olarak yaralama, zor kullanma, sömürüden kaçınmak, kendi istemesini başkasıyla eşit saymak: bu belli bir üstünkörü anlamda bireyler arasında iyi davranışlar demektir, eğer koşullar uygunsa (yâni güçleri ve değer ölçüleri gerçekten benziyorsa, ikisi de, tek bir bedene aitse). Bu ilkinin daha fazla genişletilmesi istendiğinde, olanaklar el verdiğince *toplumun temel ilkesi* olarak alındığında, gerçeğin ne olduğu çıkıverir doğrudan doğruya ortaya: Yaşamı yadsıyan istemedir o, çözülme, çökme ilkesi. Bu konu, dibine kadar, enine boyuna düşünülmeli, bütün duygusal zayıflıklara direnilmelidir: Yaşamın kendisi aslında benimsemedir, yaralama, yabancı ve daha zayıf olanı yenme; baskı altına alma, sertlik, kendi formlarını kabule zorlama, kendisine katma, ve en azından, en yumuşağından sömürü, – ama insan niçin zorunlu olsun, hep böylesi çağlar boyu kara çalma niyeti taşıyan sözcükleri kullanmaya? Bireyle, daha önce varsayıldığı gibi, birbirlerinin bedenlerine eşit olarak davranırlar – her sağlıklı aristokraside böyle olur – oysa beden, ölen değil de yaşayan bedense, içindeki birey, kendisine yapmaktan sakındığı herşeyi karşısındakine yapar: bedenli bir güç istemi olmak zordur, büyümeye yayılmaya, yakalamaya, kendine çekmeye, esneklik kazanmaya çalışacaktır, – bir ahlaktan ya da ahlaksızlıktan değil, *yaşadığından* dolayı, çünkü yaşama güç istemidir. Oysa, sıradan bir Avrupalı bilinci, buradan çıkarılacak derse, hiçbir noktada karşı olmayacaktır; şimdi her yerde, bilimsel bir kılıkta da olsa, gelmekte olan toplumun "sömürücü niteliği"nin kalkması gerektiği gönünden desteklenmektedir: Burada, sanki bana, bütün organik işlevlerden kaçınabileceğimiz bir yaşama biçiminin

icadı sözü veriliyor gibi geliyor. "Sömürü", kokuşmuş, eksikli, ilkel topluma ait değildir. Yaşayanın *özüne* aittir o, temel organik işlev olarak isteme gücünün bir sonucudur; herşeyden öte, yaşam istemidir. – Diyelim ki, bu kuram olarak bir yeniliktir, – gerçek olarak, bütün tarihin *ana* olgusudur: Hiç değilse buraya kadar, kendimize karşı dürüst olalım! –

260

Yeryüzüne egemen olmuş, hâlâ da egemenliğini sürdürmekte olan bir çok daha ince ve daha kaba ahlaklarda dolaştım, gördüm ki, belli özellikler, birbirlerine bağlı olarak, düzenli olarak birlikte ortaya çıkıyor: Şimdiye dek iki temel tip ortaya çıktı bir de temel ayırım. *Efendi ahlakı* ve *köle ahlakı* var; – hemen eklemeliyim, bütün daha yüksek ve karışık kültürlerde, bu iki ahlakın arasını bulma çabaları görülüyor; yine de sık sık karşılıklı yanlış anlama, evet, kimi kez zorlayarak bir araya getirme – aynı insanda aynı ruhun içinde bile. Ahlaksal değer ayırımı ya yönetilen grupla olan ayırımdan zevk duyan bilince sahip yönetici grup arasında – ya da yönetilenler, her derecede köleler ve bağımlılar arasında. İlk durumda, yönetenler, "iyi" olanı belirlediğinde, bu ayırt edici ve sıralanma düzenini belirleyici ruhun yüceltilmiş gururlu durumları olarak algılanıyor. Soylu insan, yüceltilmiş gururlu durumları zıttının dile getirdiği böylesi yapılardan kendini ayırır: Küçük görür onları. Hemen belirtilmelidir ki, bu birinci tür ahlakta "iyi" ve "kötü"nün zıtlığı, yaklaşık olarak "soylu" ile "aşağı" zıtlığı anlamına gelir: "iyi" ve "kötü" zıtlığının kökeni farklıdır. Korkak, endişeli, küçük ruhlu, ufak yararlar düşünen, ayrıca özgür olmayan bakışlarıyla güvenilmez olan, kendini küçük gören, kendilerine kötü davranılmasına izin veren köpek gibiler, yılışan, dalkavuk, hele ya-

lancılar aşığı görülür: – Sıradan insanların yalancı olduğı, bütün Aristokratların temel inançları arasındadır. Eski Yunan soyluları, "Biz doğrucular" derlerdi kendilerine. Değer sözleri önce, her yerde insanlara uygulanır, sonra buradan eylemlere: Bundan dolayı, "merhametli eylem niçin övülür?" sorusundan yola çıkan ahlak tarihçileri vahim bir yanlış içindedir. Soylu tipteki insan *kendini* belirleyen biri gibi duruyor, onanma gereksinimi yoktur, "bana zararlı olan şeyin kendisi zararlıdır" diye yargıda bulunur; kendini genellikle şeylere onur veren biri olarak bilir; *değer yaratandır* o. Kendisinin bir parçası olarak bildiğı herşeye onur verir: Böyle bir ahlak kendi kendini yücelten ahlaktır. Görünüşte doluluk duygusu vardır, taşımak isteyen güç duygusu, yüksek gerilim mutluluğı, bağışta bulunan, gönülden veren: – Soylu insan da bahtsız insana yardım eder, ama bu acımadan dolayı değildir ya da hemen hemen öyle değildir, daha çok güç fazlalığının doğurduğu bir itkendir. Soylu insan onur duyar kendinden, konuşmayı, susmayı bildiğinden, kendine sert ve haşin davranışından aldığı keyiften ve haşin davranmaktan, ve bütün sert ve haşin şeylere saygı gösterir. "Acımasız bir yürek koydu Wotan göğsüne" der, eski bir Baltık efsanesi: Uygun bir şiirsel ifade, gururlu bir Viking ruhundan geldiğini görerek. Bu tip insan gerçekten acımadığı için gururludur, efsane kahramanı uyarır: Eğer yürek gençken sert değilse, hiç bir zaman sertleşmez." Böyle düşünen soylu ve gözüpek insanlar, ahlak ayırımını tümüyle acımada, ya da başkaları için eylemede ya da *désintéressement*¹⁹⁷da bulan ahlaktan en fazla uzakta bulunurlar; kendine inanç, kendisiyle övünme, "bensizliğe" olan temel düşmanlık ve ironi, duygudaşığa ve "sıcak yürekliliğe" karşı, hafif bir hor görme ihtiyatlılıkla birlikte belirli bir biçimde soylu ahlakına aittir. – onur vermeyi *bilen* güçlüdür, bir sanattır onların,

buluş alanı yaşı ve geleneğe derin saygı – bütün yasa bu çifte saygıdadır – Ataların lehine, gelecek olanların aleyhine inanç ve önyargı, güçlünün tipik ahlakıdır; "modern düşünceler" in insanı, tersine, hemen hemen içgüdüsel olarak ilerlemeye "geleceğe" ve yaşlılığa gösterilen saygının gittikçe artan eksikliğine inanır, bu da yeterince bu "düşüncelerin" soylu olmayan kökenini ortaya koyar. Yönetenler ahlakı yine de, çağdaş beğeniye karşı, en sıkıcı, en yabancı konumdadır, insanların yalnızca eşitlerine karşı görevleri vardır; yabancı olana, aşağı düzeyde olana, insan, istediği gibi ya da "gönlünün çektiği gibi", iyinin ve kötünün ötesinde" davranır diyen ilkesinin katılığıyla – : burada acıma ve benzeri duygular yerini bulur. Uzun teşekkürler ve uzun intikamlar yeteneği ve görevi – ikisi de yalnız eşitler arasında -, kıyaslarda incelik, aşırı abartılmış dostluk kavramı belli bir düşman olma zorunluluğu (sanki kıskançlık, kavgacılık, ki bir duyguları için bir lağım olarak – temelde iyi *dost* olabilmek için): Bütün bunlar soylu ahlakının tipik özellikleri, daha önce belirtildiği gibi, "modern düşünceler" ahlakı değil, bundan dolayı, onu paylaşmak zor, yeniden kurcalamak örtüsünü de kaldırmakta – İkinci tip ahlakta, *köle* ahlakında durum değişik. Diyelim ki, canı yanmış, bastırılmış, acı çeken, bağımlı, kendisinden emin olmayan, yorgun biri ahlak değerlendirmelerinde bulunuyor: Ahlak, değerlendirmelerinde neler ortak olacaktır? Bir olasılıkla, insanın tüm durumları hakkında karamsar bir kuşku dile getirilecektir; belki de, kendi durumuyla birlikte insanın bir aşağılanması. Kölenin gözü, güçlünün erdemlerine alışık değildir: Kuşkucu ve güvensizdir; incelmış bir güvensizliği vardır. Orada yüceltilmiş tüm "iyi"ye – , mutluluğun bile, sahici olmadığına kendini inandırmak ister. Tersine bu özellikler ortaya çıkarılır ve bir ışık seli olarak yayılır acı çeken için, acının varlığını

kolaylaştırarak: İşte acıma, gönül alan yardımsever bir el, sıcak bir yürek sabır, çalışkanlık, alçak gönüllülük, dostluk övülür – , çünkü bunlar, varlığın baskısına dayanmak için yararlı niteliklerdir ve nerdeyse tek araçtır. Köle ahlakı aslında yarar ahlakıdır. İşte, ünlü "iyi" ve "kötü" zıtlığının kökeni burada – gücün ve tehlikenin kötüde olduğu hissedildi, nefrete izin vermeyen belli bir korkunçluk, incelik ve kuvvetin. Böylece köle ahlakına göre, kötü olanlar korku yaratırlar, efendi ahlakına göre ise, kesinlikle iyilerdir korku yaratan, yaratmak isteyen; "kötü" ise küçük görülür. Zıtlık, köle ahlakının mantıksal sonucu olarak, küçük görme, bu ahlakın "iyi"siyle birleştirildiğinde, doruğuna ulaşır – bu hafifçe ve iyi niyetle olabilir – Çünkü, iyi insanlar, kölelerin düşünme biçimi içinde tehlikesiz olma-lıydılar: İyi huylu, kolay kandırılabilir, biraz alık, belki de *un bonhomme*¹⁹⁸. Nerede köle ahlakî ağırlık kazansa, dil, "iyi" ve "alılık" sözcüklerini bir araya getirme eğilimini gösterir – Son bir ayırım daha: Özgürlük özlemi, mutluluk içgüdüğü ve özgürlük duygusunun incelikleri, nasıl zorunlu olarak köle ahlakına ve ahlaklığına aitse, sanatlı ve becerikli bir derin saygı ve özveri, aristokratik düşünme biçiminin ve değerlendirmesinin belirtileridir. – Bu aşkın bir *tutku olarak* – bizim Avrupalı bir özelliğimizdir bu – soylu bir kökene sahip olmasını açık kılıyor: Bilindiği gibi, bulunuşu Provençal şövalye şairlerine aittir, şu Avrupa'nın birçok şeyini, hemen hemen kendini borçlu olduğu *gai saber*¹⁹⁹'in görkemli, yaratıcı insanlarına.

Soylu adamın anlamakta en çok zorlandığı şeyler arasındadır değersizlik: Başka tipte bir insanın iki eliyle tuttuğunu, o yadsımaya kalkışır. Onun sorunu, sahip olmadıkları halde – haketmedikleri halde de-, kendileri hakkında

iyi bir kanı uyandırmaya çalışan varlıklar tasarlamak, ve sonuçta bu iyi kanıya sahip olduklarına kendilerini *inan-dırmak*. Bu ona, biraz tatsız, kendine olan saygısının eksilmesi gibi, biraz da çarpık çurpuk, akıl dışı gelecek; değersizliği, bir kural dışı durum saymayı seçtiği, sözü edildiği birçok durumda varlığından kuşku duyduğundan, örneğin, şöyle diyecek: "Değerim hakkında yanılabilirim yine de değerimin benim tanımladığım gibi kabul edilmesini beklerim – oysa, bu değersizlik değildir (buna "kibir" ya da daha da sık "alçak gönüllülük", "kibirsizlik" denir). Ya da diyecek ki; "Birçok sebepten dolayı, başkaları hakkında iyi kanılar taşımaktan zevk alabilir, belki de onları sevip yücelttiğim için, onların bütün zevklerinden zevk alırım, bunu paylaşmasam bile, benim için yararlıdır hâlâ ya da yararlı olacağını umarım – ama bunların hiçbirisi değersizlik değildir." Soylu insan zorlamalıdır kendini, tarihin yardımıyla, şunu anlamak için: Ezelden beri bütün bu, nasılsa oluşmuş toplumsal katmanlarda, sıradan insan, yalnızca, kendini nasıl *görüyors*a öyledir: – hiç de olumlu değerler yüklemeyi kendine, ayrıca ustasının ona yüklediği değerlere uydurur kendini (gerçekten *ustanın hakkıdır* değerler yaratmak). Çok güçlü bir atacılığın sonucu olarak, bugün bile sıradan insanın hâlâ, her zaman kendisi hakkında bir değerlendirmeyi beklediği ve içgüdüsel olarak bunu kabul ettiği anlaşılmıştır: Yalnızca "iyi" kanılar taşınmasını istemez, kötü ve haksız olanları da bekler. (Örneğissn, inanan kadınların günah çıkarttığı papazdan, inanan Hristiyanların kiliseden elde ettikleri, kendine değer biçmelerin ya da kendine aşağı değer biçmelerin büyük bölümünü düşünün). Gerçekten, şimdi yavaş yavaş yükselen, şeylerin demokratik düzenine uygun olarak (ve onun nedeni, efendi ve kölelerin kan kardeşliği), kendi başına, kendisi için, kendine değer biçmek ve kendisi için "iyi düşünmeye" yol

açan köken olarak giderek yüreklendirilip yaygınlaştırılıyor: Oysa her defasında, daha eski daha yaygın daha temelden içe işlemiş bir eğilimle karşı çıkılıyor, – ve "değersizlik" olayında bu eski eğilim, yenisine üstün geliyor. Değersiz kişi, kendisi hakkında işittiği her iyi kanıdan hoşlanır (yararlılığını tümüyle gözönüne almayarak, hem de doğruluğuna ve yanlışlığına bakmadan), hakkındaki kötü kanılar da acı verir ona: Çünkü ikisine de teslim olmuştur; içinde başgösteren şu en eski teslim olma içgüdü-süne uygun olarak, onlara tutsak olduğunu *hisseder*. Değersiz insanın kanındadır, "köle", köle kurnazlığının bir tortusu – ve, örneğin ne de çok tortudur hâlâ, bu "köle" kadında! – kendisi hakkında iyi kanılar aramaya *kışkırtır* köleyi; yine köledir, bu kanıların dizlerine kapanır, sanki onları kendisi uydurmamış gibi. – Bir şey daha; değersizlik bir atacılıktır.

262

Bir tür²⁰⁰ doğuyor, bir tip²⁰¹ yerleşiyor, güçleniyor, asıl olarak, değişmez *uygun olmayan* koşullara karşı verilen bir savaşla. Zıttına, hayvan ya da bitki yetiştiricisinin deneyimlerinden, çok iyi beslenmiş, ve genellikle çok iyi korunmuş, bakılmış türlerin en güçlü biçimde tip çeşitlenmelerine eğilim gösterdiğini ve harika ve ucubelerin bollaştığını (erdemsiz ucubelerin de) biliyoruz. Şimdi Aristokratik devletler topluluğuna bakalım bir kez, eski yunan *polis*²⁰²'ine ya da Venedik'e – gönüllü ya da gönülsüz *yetiştirme amacıyla* kurulmuş düzenlemelere: İnsanlar orada birbirlerine bağımlıdır ve türlerini sürdürmek isterler, çoğu kez, çünkü etkilerini sürdürmek *zorundadırlar*, yoksa korunç biçimde ortadan kaldırılma tehlikesini göğüsleyeceklerdir. İşte şu uygun koşullar, şu fazlalık, çeşitliliği destekleyen şu korunma eksiktir; türler olarak sertlikleri,

dayandıkları formların basitliğıyle, etkilerini sürdürecektir, kendilerini dayanıklı kılacak bir şeye zorunludurlar, komşularıyla ya da başkaldıran, başkaldırma tehlikesi gösteren ezilmişlerle giriştikleri belli bir savaşta edindikleri çok yönlü deneyim, onlara herşeyden önce, hangi özelliklere borçlu olduklarını öğretmiştir; bütün tanrılara ve insanlara rağmen hâlâ orada olduklarını, her zaman zafer kazandıklarını: Bu özelliklere erdem dediler; yalnızca bu erdemlerin üstünde durup, onları öğrettiler. Bu sertlikle yaptılar; evet, sertlik istiyorlardı; her aristokrat ahlakı hoşgörüsüzdür; gencin eğitiminde, kadınlar için yaptıkları düzenlemelerde, evlilik törelerinde, yaşlı-genç ilişkilerinde, ceza yasalarında (yalnızca sapkınlara yönelik olan): – bu hoşgörüsüzlüğü erdemden saydılar ve adına "adalet" dediler. Az ama güçlü özellikler taşıyan bir tip, haşin, kavgacı, akıllı başında, bir insan türü, sıkı biçimde birbirine bağlı sessiz bir insan (toplu halde yaşamının çekiciliğı ve ince ayrıntıları için ince duyarlılığına sahip insan), bu biçimde, değişen kuşakların ötesinde belirlenmiştir: Hiç değişmeyen uygunsuz koşullara karşı sürekli savaş, önceden de olduğu gibi, tipleri belirler ve sertleştirir. Sonunda, yine de, koşulların daha uygun olduğu, müthiş gerilimin azaldığı bir durumda, belki de komşular arası düşmanlık ortadan kalkacak, yaşam araçları, yaşam keyfi çok artacaktır. Bir savaşta eski disiplinin bağı ve zorlaması kırılır: Artık, zorunlu varlık belirleyici olarak hissedilemez, – eğer sürdürülseydi, yalnızca bir çeşit lüks olurdu; eskiyi sürdürücü bir beğeni. Çeşitlilik, sapkınlık (daha yükseğe, daha az bulunana, daha incelmeye) ya da soysuzlaşma ve ucubellik olarak, apansız, doruğına ulaşmış bolluğı ve görkemi ile ortaya çıkar; birey, birey olmaya, farklı olmaya kalkışır. Tarihin böylesi dönüm noktalarında, yanyana, sık sık, içiçe geçmiş, birbirine dolaşmış, muhteşem, çok yönlü,

balta girmemiş ormanlardaki gibi büyüme, yukarı doğru çabalama yarışında bir çeşit *tropik tempo* görülür, ve muazzam bir yıkılma, kendi kendine yıkma; birbirlerine çevrilmiş, sanki patlayan, "güneş ve ışık" için boğuşan ve artık şimdiye dek varolmuş ahlaktan, bir sınırın, engellemenin, sakınmanın nasıl öğrenileceğini bilmeyen ilkel bencillikleri sayesinde. İşte bu ahlaktı, bu muazzam kuvveti depolayan, böylesi tehlikeli biçimde yayı geren – : ama şimdi "geçti zamanı." Tehlikeli ve endişe verici bir noktaya ulaşıldı; daha büyük, daha çok yönlü, daha kuşatıcı yaşam, eski ahlakı aşır, *daha ötede* yaşamaya başladı; orada birey kendi yasalarını koymaya, kendi sanatına, kendini koruması, yükseltmesi, kurtuluşu için tehlikelere zorunludur. Her çeşit yeni niçinler, yeni "ne ile"ler, artık paylaşılan formüller değillerdir, yanlışlama saygısızlıkla birleşmiş; düşüş, kokuşma, ve en yüksek arzular korkunç biçimde biraraya gelmiştir; ırkın dahisi, iyi ve kötünün bütün bereketiyle dolup taşmış, ilkbahar ve sonbaharın uğursuz benzerliği, gençliğin yeni çekiciliği ve örtüsüyle, hâlâ tükenmemiş, hâlâ bıkılmamış kokuşma vardır ortalıkta, yine oradadır tehlike, ahlakların anası, büyük tehlike, bu kez bireyle yer değiştirmiştir, komşuyla ve dostla, sokakla, birinin çocuğuyla, yüreğiyle, en kişisel, en gizli arzu ve istemle: Bu çağda ortaya çıkan ahlak felsefecilerinin vereceği vaaz ne olacaktır şimdi? Bu keskin gözlemciler ve avareler, sonun hızla yaklaştığını, etraflarındaki herşeyin kokuşturulduğunu, kokuştüğünü, hiçbir şeyin yarından sonraki güne kalmayacağını, *bir tip* insanın dışında, iflah olmaz *ortalama* insanın. Yalnız, ortalama insanın kendi tipini sürdürüp, yaratma şansı vardır, – geleceğin insanı onlardır, ileride tek kalacak olanlar; "Onlar gibi ol! Ortalama insan ol!" Şimdi hâlâ anlamı olan, hâlâ onları duyacak kulâklar bulan ahlak öğütleridir. – Oysa, bu orta-

lama ahlak vaazını vermek zordur! – Çünkü hiç bir zaman, olduğu, istediği şeyi omuzlayamayacaktır! Ölçüden, hay-siyetten, komşu sevgisinden söz etmek zorundadır – *ironi-sini saklamada* sıkıntıya düşecektir! –

263

Bir sıralanma içgüdüğü vardır, herşeyin üstünde hâlâ yüksek sırada olmanın göstergesi; derin saygının incelikle-rinden zevk alma vardır, soylu bir kökü ve soylu alışkan-lıkları ortaya koyan. Bir ruhun inceliği ve iyiliği ve yük-sekliği tehlikeli bir sınav verir, birinci sırada olan birşeyin, can sıkıcı hoyratlıklardan ve pençelerden, otoritelerin ko-runması olmadan öne geçişinde: Yolunda, dikkat çekme-den, keşfedilmeden, gayretli bir biçimde belki de isteyerek gizlenmiş, kılık değiştirmiş olarak, canlı bir denek taşı, yü-rüyen bir şey olarak. Görevi ve çabası ruhları araştırmak olan herkes, ruhun en son değerini, ait olduğu değişmez, içkin düzenini belirlemek amacıyla bu sanatu uygulayacak-tır: *Différence engendre haine*.²⁰³ Bâzı insanların sıradan-lığı apansız kirli bir su gibi fışkırır, ne zaman kirli suyun bulunduğı kap, kapalı bir kutudaki değerli birşey, büyük bir yazgının işaretleriyle dolu bir kitap önlerinden geçip gitse; öte yandan istek dışı bir sessizlik, gözlerin bir karar-sızlığı, davranışların duruşu sözkonusudur, en saygı değer birşeyin yakında oluşundan ruhun *duyduğunu* dile getiren. *İncil'e* karşı duyulan saygı biçimi, şimdiye dek Avrupa'da korunmuştur, çünkü Avrupa'nın Hristiyanlığa borçlu ol-duğı ince davranışların ve disiplinin en iyi parçasıdır: De-rinliğin ve en son anlamın böylesi kitaplarının, tükenmesi, hesaplarının görülmesi için gerekli şu bin yıllık sürekliliği kazanmak amacıyla, dıştan gelen otorite zulmüne gerek-sinmesi vardır. Bu duygu sonunda büyük yığınlara (herçe-şit sığ ve hızlı çalışan bağırsaklı) ulaşıncâ çok şey kazanı-

lır: herşeye el süremeyecekleri, önünde ayakkabılarını çıkarıp, kirli ellerini uzağında tuttukları kutsal yaşantılar vardır, – Bu onların insanlığa doğru en büyük yükselişidir. Tersine, belki de şu kültürlü denilen, "modern düşüncelere" inanan kişiler, belki de yüzüzlükleri, herşeyi elle-yen, yalayan, parmaklayan gözlerin ve ellerin rahat küstahlığı kadar nefret uyandırıcı değildir; sıradan insanlar arasında bile, daha az kültürlü olanlar arasında, bugün, gazete okuyan, yarı dünyalı ruhların, kültürlüler arasında, olandan daha fazla *görece* beğeni soyluluğu, derin saygı inceliği taşıması olasılığı vardır.

264

İnsan ruhundan, atasının yapmaktan en fazla hoşlandığı, sürekli olarak yaptığı şeyi silemezsiniz: Örneğin, etkin kurtarıcı, yazı masası ve altın kasası eklentisi, isteklerinde gözü tok ve kentli, erdemlerinde de alçakgönüllü olup olmadıkları; ya da şafaktan akşamın alaca karanlığına dek buyurmaya alışık, yaşayıp yaşamadıkları, kaba doyumlara; belki de daha kaba ödevlere, sorumluluklara düşkünlükleri; ya da sonunda, zaman zaman doğumdan ve mal ve mülkten gelen, tümüyle inançları için – "Tanrıları" için – yaşamak amacıyla, eski ayrıcalıklardan özveri, verdiği her ödünde yüzü kızaran, amansız ve ince vicdanlı insanlar olarak, olanaklı değildir, insanların, ana babalarının ve atalarının bedenlerinde olup da onların tercihlerine ve özelliklerine sahip olması: Görünüşler ne denli aksini söylesede. Bu bir ırk sorunudur. Diyelim ki, ana ve baba hakkında birşeyler biliniyor, buradan çocuklar hakkında da sonuç çıkarılabilir: Herhangi bir başedilemez ölçüsüzlük, bir dolambaçlı çekememezlik, bir beceriksiz haklı olma inadı – bu üç şey birlikte her zaman gerçek bir köylü tipi oluşturuyor – , benzeri şeyler çocuğa soysuzlaşmış kanla

geçmelidir, en iyi eğitimin ve kültür aktarımının yardımıyla, böyle bir kalıtımın olmadığı konusunda *aldatma* başarılabilir. – Bugün, "eğitim" ve "kültür"ün başka ne amacı olabilir ki! Halka dayalı, yâni köylü çağımızda "eğitim" ve "kültür" temelde aldatma sanatı olmak zorundadır, – kökenler hakkında, ruh ve beden olarak köylülüğü miras almak hakkında aldanmak. Bugün herşeyin üstünde doğruluk vaazı veren eğitici, öğrencilere sürekli haykırıyor: "Doğru olun! Doğal olun! Neyseniz öyle olun!" – Böyle erdemli ve saf yürekli eşek bile, belli bir süre sonra Horotius'un *furcasını* öğrenecektir, *naturam expellere*: Nasıl bir sonuçla? Köylüler *usque re curret*.²⁰⁴

265

Günahsız kulakları rahatsız etme tehlikesini göğüsleyerek söylüyorum: Benzerlik soylu ruhun yapısına aittir, şu sarsılmaz inancı demek istiyorum, diğer varlıkların yapıları gereği "bizim" gibi bir varlığın uyuğunda olması, kendilerini fedâ etmeleri gerektiğini söyleyen inancı. Soylu ruhlar, bencil oldukları olgusunu hiçbir soru işareti olmaksızın kabul eder, ayrıca şeylerin asıl yasalarında temellendirilebilecek sertlik, zorlama, başına buyruklu olmaksızın da: – bu olgu için bir ad aransaydı, bu ad "adaletin kendisi" olurdu. Belki de belli koşullar altında, ilkin kendininkine eşit haklara sahip birilerinin olduğu konusunda tereddüt edeceğini kabul eder, bu sıralanma işi düzene girer girmez, bu eşitler arasına, eşit ayrıcalıklarla girer, kendisiyle olan ilişkisini ortaya koyan, ince bir derin saygı ve utanmadaki güvenini göstererek, – tüm yıldızların anladığı, yaratılıştan gelen göksel mekaniğe göre, Bencilliğin bir başka yanıdır, yaratılıştan gelen göksel mekaniğe göre. Bencilliğin bir başka yanıdır, eşitleriyle olan ilişkide, şu incelik ve kendini sınırlama. – Her yıldız, böyle bir

bencildir – : onlarda kendine saygı gösterir, onlara teslim ettiği haklarda: kuşku duymaz, saygının ve hakların değiş tokuşu tüm toplumsal ilişkilerin özüdür, böylece, şeylerin doğal koşullarına aittir. Soylu ruh, derinlerinde yatan tutkulu ve aşırı duyarlı misilleme yapma içgüdüsünden ne almışsa verir. "Lütuf" kavramının *inter pares*²⁰⁵ bir anlamı ve hoş bir yeri²⁰⁶ yoktur; armağanları yukarıdan geliyor-muş gibi bırakmanın yüce bir yolu olabilir, taneleri susuzlukla içip tüketmenin: Oysa, bu çeşit davranışlar için soylu ruhun bir becerisi yoktur. Bencilliği önler onu: Genellikle istemeden bakar "yukarıya", – oysa ileridedir, yatay olarak, ağır ağır, ya da aşağıda: *kendini yüksekte bilir*.

266

"Gerçek saygı, ancak kendini aramayanlara gösterilir" – Goethe'den Rat Schlosser'e.

267

Annelerin çocuklarına bile öğretebileceği bir Çinli atasözü: Siao-sin, "küçültün kalbinizi". Bu gerçekten de sonraki uygarlıkların ana eğilimidir: Eski Yunanlının biz bugünün Avrupalıların dahi kendini küçültmeyi tanıyabileceğinden kuşku duymuyorum; bu bile yeter bizim için, onun "beğenisine karşı çıkmaya."

268

Nedir, sonunda, ortak olma? – Sözcükler kavramların ses işaretleridir; kavramlarsa, aşağı yukarı belli bir imge işaretidirler, sık sık yinelenen ve birlikte ortaya çıkan izlenimlerin, izlenim topluluklarının. Birbirlerini anlayabilmeleri için, aynı sözcükleri kullanmak yeterli değildir, aynı sözcükler, aynı tür yaşantılar için kullanılmalıdır, sonunda *ortak* yaşantılara sahip olunabilir. İşte bundan dolayı, bir halkın insanları, aynı dili kullansalar da birbirlerini diğer

halkın insanlarından daha iyi anlar; dahası, insanlar yeterince uzun bir süre aynı koşullarda yaşarlarsa (aynı iklimde, toprakta, tehlikede, gereksinmede ve işte) buradan "birbirlerini anlayan"lar ortaya çıkar, bir halk. Bütün ruhlarda, eşit sayıda, sık sık kendini ortaya koyan yaşantılar, daha seyreklerine üstünlük kazanır, Böylece, insanlar birbirlerini giderek daha çabuk anlarlar – Dilin tarihi, kısaltma süreçlerinin tarihidir – ; bu çabuk anlamayla, insanlar birbirlerine gittikçe sıkı bağlanırlar. Tehlike büyüdükçe, ne yapılması gerektiği üstünde daha kolay, daha hızlı uzlaşma varma gereksinimi artar. Tehlike ânında, yanlış anlaşılmacak, insan ilişkilerinde mutlak zorunludur. Her dostlukta ya da aşk ilişkisinde bu deneme yapılabilir: İki taraftan birinin aynı sözcüklerle farklı duyguları, niyetleri, ayrımları, arzuları, korkuları ortaya koyduğu farkedilir farkedilmez, böyle bir şey uzun sürmez. ("Ebedî yanlış anlaşılma" korkusu: Şu iyi yürekli dâhi, farklı cinsiyetteki kişileri, duygularının ve yüreklerinin sesini dinleyerek, çok sık, tezelden bağlanmaktan alıkoymayan, – Schopenhauer – vâri, "türlerinin dahisi" gibi değil!) Hangi duygular grubunun uyandırılıp, kendini dile getirerek, ruhta en hızlı biçimde buyruklar verdiği, değerlerinin tüm sıralanma düzeniyle karara bağlanır ve sonunda iyiler tablosuyla belirlenir. İnsanın değer biçimleri, yaşam koşullarını, gerçek gereksinmelerini gördüğü yerde, ruhunun yapısı hakkında birşeyi ortaya çıkarır. Şimdi diyelim ki gereksinme, her zaman benzer işaretlerle benzer zorunlulukları, benzer yaşantıları gösteren yalnızca böylesi insanları biraraya getiriyor; buradan tümüyle şöyle bir sonuca varılır: Gereksinimin kolay iletişimi, yâni, son tahlilde, yalnızca ortalama ve ortak yaşantıların yaşaması, insanlığın sahip olduğu güçlerin en güçlüsü olmalıdır. Daha benzer, daha sıradan insanların daima üstünlükleri vardır, hâlâ

da var, daha seçkin, daha ince, daha nâdide, daha zor anlaşılır olanlar, kolayca yalnız kalırlar; yalnızlıklarıyla her türlü kaza gelir başlarına, çok nâdir duyururlar seslerini, Devâsa karşı güçleri çağırmak gerekiyor; bu, doğal, tümüyle çok doğal *progressus in simile*²⁰⁷'yi, benzer olana, sıradan olana, ortalamaya, sürüselliğe ilerlemeyi – çarpmıha germek için.

269

Bir psikolog – doğuştan, kaçınılmaz psikolog, ruh kâşifi – ne denli, seçkin durumlara, insanlara yöneltirse dikkatini, o denli büyük acıma duygusu yüzünden boğulma tehlikesi içindedir: Bir başka insandan daha çok sevince ve sertliğe gereksinimi vardır. Soysuzlaşma, yüksek insanların, alışılmadık ruhların yerle bir edilmesi kuralıdır: Böyle bir kuralı gözönünde bulundurmak her zaman korkunçtur. Bu yıkımı keşfeden psikoloğun çok yönlü azâbı daha yüksek insanın tüm içsel iğrençliğini keşfeden şu her anlamıyla, "çok geç"i, önce bir kez, sonra, hemen her zaman, tüm tarih boyunca, yeniden keşfeden, – işte bu azâbı, bir gün bütün yazgısını tersine çevirir, kendini yok etme çabasına sürükler onu; – kendini "soysuzlaştırmaya". Hemen her psikolog da, günlük işleri tıklarında insanlarla ilişkilerinde haince bir eğilim ve keyif görülür: Bu, onun, her zaman bir tedaviye, vicdanında ağırlık yapan "muzır, zanaatından", kesip biçmelerinden, sezgilerinden uzaklaştıracak bir çeşit kaçış ve unutmaya zorunlu olduğunu ortaya koyar. Belleğinden korkması onun bir özelliğidir. Başkalarının yargılarıyla kolayca susar: Renk vermeyen bir yüzle dinler, saygı duyuluşunu, hayran olunuşunu, sevilişini, *gördüğünün* güzelleştirilişini, – ya da susuşunu, yüzeydeki bir düşüncüyü kabul ettiğini söyleyerek saklayabilir de. Belki de konumunun paradoksu öylesine korkutucudur ki,

yığınların, eğitilmişlerin, heveslilerin büyük saygıyı öğrendikleri yerde, o, büyük acımaların yanında büyük nefreti de öğrenmiştir, – gençlere gösterdikleri yönle, onları eğitime biçimleriyle, onlar için insanın vatanını, dünyayı, insanlığın onurunu kutsayıp, saygıyla andığı büyük insanlara, hilkat garibelerine saygı... Ve kimbilir şimdiye kadar bütün büyük durumlarda olup bitenin aynı olup olmadığını, kim bilir: Yığınların Tanrıya tapmasını – , ve Tanrının yalnızca zavallı bir kurbanlık hayvan olup olmadığını! Sonuç her zaman en büyük yalan olmuştur – ve "yapıt"ın kendisi bir sonuçtur; büyük devlet adamı, fatih, kâşif, tanınamaz duruma gelinceye dek yaratılarıyla kılık değiştirmiştir; "yapıt", sanatçı olsun, felsefeci olsun, onu yaratanı yaratması gerekeni bulur; saygı duyulacak "büyük adamlar", sonradan bulunan küçük uyduruklardır; tarihsel değerlerin dünyasında *kalpazanlık* egemendir. Şu büyük şairler, örneğin, şu Byron, Musset, Poe, Leopardi, Kleist Gogol, (Daha büyük adlar saymaya kalkmıyorum, ama onları demek istiyorum), – şöyleydiler, ya da şöyle olmalılar: ansızın değişiveren, anların insanları, coşkun şehvetli çocuk kafalı, güvenlerinde ve güvensizliklerinde hoppa ve birdenbire değişiveren; ruhlarla, genellikle bir özrünü örtmeye çalışan, yapıtlarıyla, sık sık bir içsel kirlilik için intikam alan, yükseklerden uçup, sık sık çamurda yolunu şaşırmış, neredeyse gönlünü kaptırmaya hazır; bataklığın çevresinde bir aldatıcı ışıkmış, bir yıldızmış gibi görünecek – o zaman halk onlara idealist diyecek – sık sık uzamış bir nefrete karşı savaşıyor, sürekli gelip giden, onları soğuktan dondurup, *şan* ve *şöhret* için eriyip tükenmeye, sarhoş dalkavukların ellerinden, "kendilerine olan inançlarını" yiyip bitirmeye zorlayan inançsızlık hortlağıyla: – ne azaptır bu, büyük sanatçılar, bütün bu sözde büyük adamlar, bir kez gerçek yüzlerini tahmin edenler için! Çok ko-

lay anlaşılır, tümüyle kadınlardan – acılar dünyasının bilicileri, yazık ki, güçlerinin çok ötesinde yardımın ve kurtarmanın peşinde olanlardan – sınırsızca adanmış acıma yaşıntısının öylesine kolay patlamalarını alırlar; yığın, o saygılı yığın, sorgulayan ve doyum sağlamış yorumlarla, anlayamaz onları bir türlü. Bu acıma düzenli olarak, gücü konusunda kendini aldatır; kadın sevginin *herşeyi* başara-bileceğine inanmayı ister, – bu, onun, tipik bir *kör inancıdır*. Heyhât, kalbi bilen herkes, en iyi, en derin sevginin bile, ne denli yoksul, çaresiz, küstah, yanılucı, kurtarıcı olmaktan çok, yakıcı olduğunu kolayca tahmin edebilir! İsa'nın yaşamının kılık değiştirmiş kutsal masalları altında, belki de gizlenmiş bir sevgi bilgisi şehitliğinin en acılı örneği yatar: Hiçbir zaman yeterli insan sevgisine kavuşmamış, en günahsız özlem dolu bir kalbin şehitliği, sevmekten başka hiçbirşey *talep etmeyen* bir sevgi, sertlikle, çılgınlıkla, onu sevmeyi yadsıyanlara karşı, korkunç patlamalarla: sevgiye doymamış, doyurulamaz, yoksul bir ruhun öyküsü, onu sevmek istemeyenleri göndermek için cehennemi icat eden – ve, insan sevgisinin bilgisini geliştirerek, sonunda, tümüyle sevgi olabilen, tümüyle sevebilen tanrıya icat etmek zorunda kalan – insan sevgisine acıyan, bu sevgi çok perişan ve bilgisiz olduğu için! Böyle duyumsayan, sevgiyi bu kadarıyla *bilen*, – ölümü *arar* – peki, niye bu acı verici şeyler üstünde duralım? Hiç de zorunlu değiliz buna, böyle varsayalım. –

270

Derinden acı çeken her insanın ruh yüceliği ve nefreti – Ne denli derinden acı çekiyorsa insan, o denli bellidir hemen hemen sıralanma düzenindeki yeri – , onun içine işlemiş, onu renklendirmiş tüyler ürpertici kesinliği şu, acıları en kurnaz en bilgenin bile bilebileceğinden *daha bilgili* kı-

lar onu, "sizin hiç bilmediğiniz", birçok uzak, dehşetli dünyaya tanır, "evinde" gibidir, onlarda – bu acı çekenin ruh yüceliği, bu bilgi seçkinlerinin gururu, şu "sırdaşların", neredeyse kurban olmuşların gururu, her türlü kılık değiştirme biçimini zorunlu bulurlar; kendilerini can sıkıcı, acıyan ellerin dokunuşundan, genellikle, acı çekmede eşit durumda olmayan herşeyden korumak için. Derin acı, soylu kılar, ayırır. Bu kılık değiştirme biçimlerinin en incelerinden biri de, Epikürcülüktür, belli bir gösterişçi beğeni yürekliliği, acıyı rastgele alıp, acılı ve derin herşeye karşı çıkan, "Sevinçli İnsanlar" vardır, sevinçleri yüzünden yanlış anlaşıldıkları için, sevinçlerini kullanan: – yanlış anlaşılma *isterler*. Bilim adamları vardır, sevinçli görüntü yarattığı, bilimsellik insanı yüzeysel gösterdiği için bilimi kullanan – yanlış bir izlenim vermek isterler. Özgür, küstah ruhlar vardır, saklayıp, yadsıma isterler, kırılmış gururlu, onarılamaz kalpleri olduğunu (Hamlet'in kinikliği²⁰⁸ – Galiani örneği); arada bir aptallıkları bile pek çok kesin, uğursuz bilgileri için bir maskedir. – Burada çıkan şu, daha da incelmış insanlığın öznelliğidir, "maskeye" saygı, ve yanlış yerde sorgulamaya, psikolojiye kalkışmamak.

271

İki insanı en derinden ayıran, duyum farkı ve temizlik derecesidir. Tüm, usuluk, karşılıklı yararlılık, iyiniyet nedensel yardımcı olsa da, sonunda kalan şu: "Birbirlerinin kokusuna katlanamazlar!" En yüksek temizlik içgüdü, ona sahip olanı, azizlerinki gibi en tehlikeli, en tuhaf yalnızlıkla karşı karşıya bırakır. Bu sözü geçen içgüdü, en yüksek tinselleşmesi. Herhangi birinin betimlenemez banyo mutluluğunun doluluğuna sırdaş olmak, herhangi birinin cinsel kızıışmasına, susuzluğuna, ruhu geceden sabaha belirli biçimde sürükleyen "bulanıklıktan", "sefaletten" ay-

dınlığa, ışıldayana, derine, incelmışe - : Böyle bir eğilim *ayırtdedicidir* - soylu bir eğilim - , ayırır da. Aziz'in acıması, insanî olanın, çok insanî olanın *kiriyle* acımadır. Acımanın kendisini pislik, kirlenme olarak duymasında dereceler ve yükseklikler vardır.

272

Soyluluk işareti: görevlerimizi, asla herkesin görevine indirgeyip ucuzlatmamak; kendi sorumluluğumuzu bir başkasına vermeyi, paylaşmayı istememek; ayrıcalıklarımızı ve onların uygulanmasını *görevlerimiz* arasında saymak.

273

Büyük birşeyin ardında olan insan, yolunun üzerinde karşılaştığı herkesi, ya bir araç ya da bir gecikme ve engel sayar - ya da geçici bir mola yeri. Birlikte olduğu insanlara karşı, kendine özgü, yüksek dereceden iyiliği, ancak, yüksekliğine erişip, egemen olduğunda olanaklıdır. Sabırsızlık ve bilinci bu zaman gelinceye dek, komediye mahkum eder onu - çünkü savaş bile komedidir ve tıpkı her aracını gizleyişi gibi gizler - , çevresiyle olan ilişkilerini bozar: Bu tip insan, yalnızlığı ve içindeki en zehirli olanı bilir.

274

Bekleyenlerin sorunu - Şans ve epeyce hesaplanamayan şeyler gereklidir, eğer, kendisinde bir sorunun çözümünün bulunduğu daha yüksek bir insan, tam zamanında eyleme geçecekse - "patlamaya" ya da. Ortalama durumlarda *olmaz* bu, dünyanın köşe bucağında bekleyen insanlar otururlar, ne yönden, neyi, hele boşuna beklediklerini bilmeyerek. Bir ara uyandırıcı bir çağrı çıkagelir, gecikmiş, hani şu rastlantı, eyleme "izin" veren, - işte o zaman

da, o canım gençlik ve eylem gücü, kıpırtısız, oturarak, tüketilmiştir çoktan; ve kaç insan korkuyla "sıçrayıp kalktığında" bile, kol ve bacaklarının uyuduğunu, hele ruhunun çok ağır olduğunu görüvermiştir! "Çok geç" – demiştir, kendi kendine, kendine olan inancını yitirip, bundan böyle yararsız olduğunu anlayarak – Dahiler için, "elsiz Rafael"in²⁰⁹, bu deyimden en geniş anlamıyla, belki de kural dışı bir durum değil de, bir kural olduğunu söylemeli miyiz? – Dâhi, belki hiç de az bulunur bir varlık değildir: Oysa, beş yüz el gerekir fırsatı saçından tutup yakalayarak **kairos** "tam uygun zaman"a eziyet etmek için.

275

İnsanda yüksekliği görmek *istemeyen*, kendindeki alçaklığa, görünüşe, daha keskin, daha delici bakar – ve bununla belli eder kendini.

276

Her türlü saldırıya uğramada ve yitimde daha alçak ve kaba ruhlar, daha soyludan daha iyi durumdadırlar: İkinci için tehlikeler daha büyük olmalıdır, kazada ölüp, ortadan kalkma olasılığı, yaşam koşullarının çok yönlülüğü açısından, çok büyüktür. Bir kertenkele parmağını yitirince, yeniden çıkar parmağı: İnsanlarda böyle değildir. –

277

–Berbat! Yine de eski hikaye! İnsan, evinin yapımını bitirince, *önce* şunu anlar: Yapım sırasında, apansız öğrenmiştir, yapımdan önce, – başlamadan, mutlak bilmesi gerekli birşeyi, şu, ebedî, usandırıcı "çok geç!" – Bitmiş herşeyin hüznü!...

278

Gezgin, kimsin sen? Görüyorum, yürüyorsun yolunda

dudaklarında alaylı gülümsemen olmadan, sevgisiz, dipsiz gözlerinle; nemli ve acılı bir derinlik ölçer aygıt gibi, doymamış, derinlerden gün ışığına her çıkışında – ne arıyorsun aşağılarda? – İç geçirmeyen bir göğüs, nefretini saklayan bir dudakla, bir elle, yalnızca yavaş yavaş yakalayabilen: Kimsin sen? Ne yapıyorsun? Soluklan burada: Bu yerin herkese kapısı açıktır, – dinle kafanı! Ve kim olursan ol: Neyi canın çekiyor şimdi? Ne dinlendirir seni? Söyle yalnızca: Neyim varsa, hizmetindedir! – Dinlendirmek? *Dinlendirmek* seni? Ey sorgulayıcı, ne söylüyorsun orada? Duyur bana, ne olur – "Ne? Ne? Söyle! – "Bir maske daha! İkinci bir maske!" –

279

Derin acıların insanı, mutlu olduğunda kendini ele verir. Sanki kıskançlıktan, ezip çiğnemek, boğmak ister gibi, mutluluğu yakalama yolu vardır, – ah, bir bilebilse uçup gideceğini!

280

"Vahim! Vahim! Nasıl? Gitmiyor mu o, – gerisin geriye?" – Evet! Oysa, yakınırsanız, iyi anlayamayacaksınız onu. Geri gidiyor, büyük bir atlayış yapmak isteyen herkesin geri geri gittiği gibi. –

281

"İnanır mı insanlar bana? – Oysa, inansınlar istiyorum: Kendim hakkında pek iyi düşünmedim hiç, o da, arada bir, zorlandığımda, hep "konu"yu istemeden, hep başka "ben"den, başka yönlere çevirmeye hazır, aslâ sonuca inanmadan, zaptedilemez bir güvensizlikten dolayı, kendini bilme *olanağına*, tâ, doğrudan – bilgi"ye dek giden, kuramcılarının hoş gördüğü bu "kendini bilme" kavramında *contradictio in adjectio*²¹⁰ buluyorum bense: – bu olgu

kendim hakkında bildiğim neredeyse en kesin şeydir. Kendim hakkında belirli birşeye *inanmaya*, bir çeşit gönülsüzlük olmalı bende. – Burada sakın bir bilmece olmasın? Bir olasılıkla; ama iyi ki benim dişime göre değil. – Belki de ait olduğum türün özelliğini gösteriyor? – Ama beni değil: Hoşnutum bundan da. – "

282

"Peki, ne oldu sana?" – Bilmiyorum", dedi duraksayarak; "belki de Horpyalar²¹¹ uçtu masamın üstünden" – Bu günlerde, bir bakıyorsunuz, yumuşak ölçülü, çekingen bir insan, birden bire patlıyor, tabaklar kırıyor, masalar deviriyor, bağırıyor, köpürüyor, tüm dünyaya sövüp sayıyor – sonunda çekiliyor bir kıyıya, utanmış, kızararak kendine, – Nereye? Niçin? Bir köşede açlıktan ölüp gitmek için mi? Anılardan boğulmak için mi? – Yüksek ve zor beğenir bir ruh isteyip de, sofrasının kurulmuş, yemeğini hazır bulamayanın tehlikesi her zaman büyük olacaktır. Oysa bugün tehlike olağanüstü. Onlarla aynı tabaktan yemeyi istemediği, gürültülü, köylümsü bir çağın içine atılmış, kolayca açlıktan ve susuzluktan ölebilir ya da eğer sonunda "yumulursa" yemeğe – apansız ölür gider mide bulantısından. – Bir olasılıkla, hepimiz, ait olmadığımız bir sofradan yedik; ve kesinlikle içimde en tinsel olanı, beslenmesi en zor olan, apansız sezgilerden, yemeklerimizden, sofradaşlarından doğan düş kırıklıklarından gelen tehlikeli hazımsızlığı bilir – *yemek sonrası bulantısını*.

283

Diyelim ki, insan övmek istiyor, ince ve aynı zamanda soylu özdenetimi olan bir övme, bu ancak insanın uzlaşmadığı yerde olur: – Diğer durumlarda gerçekten kendini övme vardır, iyi beğeniye ters düşen birşey, – bu çeşit öz denetim, belirli yanlış anlaşılma için bir fırsat, bir kışkırt-

madır. İnsanın bu gerçekten beğeni ve ahlak lüksünü kaldırabilmesi için pişmemiş ruhlar arasında değil de, yanlışları ve yanlış anlamaları, incelikleri sayesinde eğlendirici olan insanlar arasında yaşmalıdır, – yoksa, çok pahalı bir bedel ödemek zorunda kalır! – "Övüyor beni, o halde hak veriyor bana" – Bu çıkarım eşekliği, biz münzevilerin yaşamının yarısını bozar, çünkü komşularımız ve dostlarımız arasına eşeği sokar.

284

Muazzam ve gururlu bir soğukkanlılıkla yaşamak; sürekli ötede – . Birinin duygularına, lehte ve aleyhte gönülden kaulmak ya da katılmamak, buna tenezzül etmek saatlerce; ata biner gibi, sık sık da eşeğe, oturmak üzerlerine: – İnsan onların bölünüşünden ve aynı ölçüde ateşinden yararlanmayı bilmeli. Onun üçyüz yıllık görünüşü korunmalı; kara gözlükleri de: Çünkü kimsenin gözümüzün içine bakmadığı durumlar var, hâlâ "temeller"imizin görülemediği. Ve şu yanımızda bulunacak insanları seçmedeki çapkınca ve sevinçli kötülük, nezaket ve dört erdemin ustası olarak kalmak, yürekliliğin, sezginin, duygudaşlığın, yalnızlığın. Çünkü, yalnızlık, bir erdemdir bize, incelmış bir eğilim, insanlar arasındaki ilişkileri bulup çıkaran bir temizlik itkisidir, – "toplumda" – kaçınılmaz kirlilikle yürütülme zorunda olan. Her toplum, insanı, bir biçimde, bir yerde, bir zaman – "sıradan" kılar.

285

En büyük olaylar ve düşünceler – oysa en büyük düşünceler en büyük olaylardır – en geç kavranan şeylerdir: Onların çağdışı olan kuşaklar bu olayların *yaşantısına sahip* olmazlar, – ancak geçip gittikten sonra yaşarlar onları. Olup bitenler biraz da yıldızlar alanında olup bitenler gibidir. En uzak yıldızların ışığı en geç ulaşır insanlara; ulaşın-

caya dek, insan *yadsır* varlıklarını – yıldızların varlığını. "Kaç yüzyıl gerekir bir ruhun kavraması için? – Bu bir ölüçüdür de, onunla da insan, hâlâ gerekli olan bir sıralama düzeni ve etiket yaratır: Ruhlar ve yıldızlar için. –

286

"Burada görüş alanı açık, yükseldi ruh." – Oysa, ters tipte bir insan var, yüksek o da, görüş alanı da açık – ama bakar aşağı.

287

– Nedir soyluluk? Bugün hâlâ "soyluluk" ne anlama geliyor bizim için? Neyi ortaya koyar, neyi tanıtır insana, bu kaba insan egemenliğini başlatan ağır, kapalı göğün altında, tümüyle ışık geçirmez ve kurşunlaşmış? – Eylemleri değildir onu belli eden – eylemler hep çok anlamlı, hep dipsizdir – ; ne de "yapıtları". Bugün, sanatçılar ve akademisyenler arasında, soyluluğa çabalayan derin bir isteği yapıtlarıyla ortaya koyan yeterince insan bulunabilir: Oysa, bu soyluluk gereksinimi temelden soylu bir ruhun kendisi hakkındaki, araştırılmaz, bulunmaz, belki de yitirilmez, bâzı temel kesinlikleri. – *Soylu ruhun kendine derin bir saygısı vardır.*

288

İnsanlar vardır, kaçınılmaz bir biçimde ruha sahip olan, diledikleri gibi eğip bükmek, ellerinde tutmak isterler, gammaz gözlerinin önünde (– sanki eller gizlerini ortaya koymayacakmış gibi! –): Sonunda hep sakladıkları birşey ortaya çıkar, ruhları. En ince yollarından biri, en azından elden geldiğince uzun sürede, aldanmanın ve sonuçta olduğundan daha alık görünmenin – gündelik yaşamada şemsiye kadar istenmeye değer olan – , adıdır coşkunluk: ona ait olan birşeyi de, örneğin erdemi katarak. Çünkü Ga-

Bir münzevinin yazılarında hep ıssız bir yerin yankısı vardır, fısıldayan, mahcup koruyucu bakışı yalnızlığın; en güçlü sözcüklerinde, haykırışında bile, bir yeni, tehlikeli susma, birşeyi sessizliğe gömme biçimi çınlar. Yaz demeden kış demeden, günlerce, gecelerce, ruhuyla güvenli çatışma ve söyleşme içinde oturan, mağarasında – labirent de olabilir altın madeni de – bir mağara ayısı ya da define avcısı ya da define muhafızı ve ejderha olan. Kendi kavramlarının sonunda gerçek bir tan rengine büründüğünü; küfün, derinliğin kokusuna, her geçenin üzerine soğuk soğuk üfüren, anlatılamaz, gönülsüz birşeye dönüştüğünü görür. Münzevi hiçbir felsefecinin – diyelim ki, her felsefeci, her zaman, öncelikle, bir münzevidir – gerçek ve en son düşüncelerini kitaplarında dile getirdiğine inanmaz: Kitaplar, insanın içinde olanı saklamak için yazılmaz mı? – evet, kuşku duyacaktır, felsefecinin "en son ve gerçek" düşüncelerine sahip olabileceğinden, her mağaranın arkasında bir başka mağaranın hulunmasından, bulunması gerektiğinden – daha bir kuşatıcı, daha yabancı, daha zengin dünya yüzeyinin üstünde, bir uçurum her temelin altında, her "temellendirmenin". Her felsefe bir görüş felsefesidir – işte bir münzevi insan yargısı: "Rastgele birşeydir, onun *burada* durup kalması, geriye bakması, çevresine; artık *burada* daha derin kazmayı bırakıp, küreğini bir yana koyması, – güvenilmez birşey vardır onlarda. Her felsefe, bir felsefeyi de saklar; her düşünce bir saklantıdır, her sözcük bir maske.

Her derin düşünür, anlaşılmamaktan çok, anlaşılmaktan korkar. Anlaşılmamak, belki boş gururunu yaralar, oysa

anlaşılmak, yüreğini; şöyle diyen duygudaşlığını: "Ah! niçin benimki gibi bir zorluğu istersiniz?"

291

İnsan, çok yanlı yalancı, yapay ve kapalı kutu hayvan, diğer hayvanlara karşı pek kuvvetiyle değil de, hile ve kurnazlığıyla korkutucu olan, temiz bir vicdan icad etmiştir, ruhunun *basitliğinin* tadına varmak için; tüm ahlak uzun, korkusuz bir sahtekarlıktır, ruha bakışın keyfini tek olanaklı kılan. Bu açıdan "sanat" kavramında, genellikle inanılandan daha çok şey bulunur.

292

Bir felsefeci: Bir insan, belirli, olağan üstü şeyleri yaşayan, gören, işiten kuşkuyla karşılayan, uman düşleyen; kendi düşüncelerini, kah dışarıdan, kah üstten, 'kah alttan, kendine özgü olaylar, yıldırım çarpmalarıymış gibi karşılayan; kendi belki de bir fırtına olan, yeni yıldırımlara gebe: uğursuz bir adam, çevresinde hep bir gürültü ve patırtının, havlamanın, ürkütücülüğün döndüğü. Bir felsefeci: Ah, kendinden sık sık kaçan bir varlık, kendinden sık sık korkan, – ama sorgulayıcı, bir daha "kendine gelmemek" için. –

293

"Hoşlanıyorum ondan, benimsiyorum onu, korumak ve herkese karşı savunmak istiyorum" diyen biri, birşeyi başaran, kararlarını yürüten, bir düşünceye sadık kalan, bir kadını elinde tutan, atılganı cezalandırıp, yere yıkan bir adam; öfkesi ve kılıcı olan, zayıfa, acı çekene, ezilmiş payına düşen, doğaca ona ait olan hayvana da, kısaca bir adam, yaradılışından efendi olan, – böyle bir adam acıyacak ha! bu acıması da değer taşıyacak. Ama acı çekene

acınacak da ne olacak! Ya da, daha kötüsü, acı üstüne vaaz verilecek de ne olacak! Bugün hemen tüm Avrupa'da acıya karşı bir hastalıklı duyarlık, bir uyarılgnalık var, tıpkı yakınmalardaki itici bir ölçsüzlük, dinle felsefenin kendilerini daha yüksek birşeymiş gibi donattığı bir zayıflığa yol açan yumuşama. – Resmen bir tapınma acı çekmeye. Heveslilerin "acıma" diye vaftiz ettiği *kadınsılık*, sanıyorum her zaman göze çarpan ilk şey – Bu en yeni türden kötü beğeni, güçlü ve köklü bir biçimde afaroz edilmelidir; Sonunda insanın yüreğinin ve boynunun çevresine *gai saber*²¹³ maskesini takmasını istiyorum – "şen bilim"i Almancaya daha açık kılmak için.

294

Olimpik rezillik, – şu gerçek İngiliz filozofunun gülmeyi, bütün düşünen kafalar arasında küçük düşürmeye çalışmasına rağmen – , "gülme, her düşünen kafanın yenmeye çalışması gerekli, insan doğasının kötü bir zayıflığıdır" (Habbes) – , ben felsefeciler arasında bir sıralanma düzeni önermeye kalkışacağım, evet, gülmelerine göre bir sıralama. – tâ değerli kahkahayı becerebilenlere dek uzanan. Diyelim ki, Tanrılar da felsefe yapıyor olsun, birçok akıl yürütmenin bana gösterdiği gibi – , onlar da insan üstü ve yeni bir biçimde gülmeyi bileceklerdir – bütün ciddi şeylere rağmen! Tanrılar alaycıdır: Dinsel ayinlerde bile tutamazlar kahkahalarını, öyle görünüyör.

295

Kalp dehâsı, şu büyük gizlenmişin sahip olduğu, ayartıcı Tanrı²¹⁴, sesi, her ruhun yeraltı dünyasına dek inmesini bilen vicdanın doğuştan güvenilmez kişisi, bir hesabının en çekici birşeyin olmadığı yerde tek söz bile etmeyen, başını kaldırıp bakmayan, nasıl görüneceğini bilen ustalığıyla – olduğu gibi değil de, onu daha içinden, daha te-

melinden izlemek, daha yakınına çekebilmek için fazladan bir baskı olanlara göre görünmeyi bilen: – Kalp dehâsı, bütün yüksek sesleri ve kendinden hoşnutluğu susturan, dinlemeyi öğreten, bütün kaba ruhların pürüzlerini düzelten, yeni arzular veren onlara, tatmak için, – derin gökyüzünün yansıdığı bir ayna gibi hareketsiz durma arzusunu – kalp dehâsı, kaba ve hoyrat bir ele duraksayıp, zarif bir biçimde kavramayı öğreten, gizli ve unutulmuş hazineyi, – bir iyilik damlasını, yoğun kalın buzun altındaki tatlı ruh-luluğu sezgileriyle keşfeden, define bulmaya yarayan değ-neği her altın parçasının; zindanlarda çamur ve kumların içinde uzun süre gömülü kalmış; kalp dehâsı, dokunuşundan herkesin zenginleşip gittiği, bir ihsan almadan, şaşır-madan; yabancı iyiliklerle sevindirilmeden, bunaltılma-dan, ama kendisiyle zenginleşerek, yenilenerek, kırıp açarak, ılık bir rüzgarla esen, sondaj yapan, belki daha güvensiz, daha yumuşak, daha bir incinir, kolay kırılır, ama hiç adı olmayan umutlarla dolu, yeni isteklerle, akımlarla, yeni isteksizliklerle, karşı akımlarla dolu – ama ben ne yapıyorum dostlarım? Kimden söz ediyorum size? Size adını söyleyemeyecek kadar unuttum mu kendimi? Bu biçimde övülmeyi isteyen bu, sorgulanası ruhun ve Tanrının kim olduğunu, bulup çıkarmadınız henüz. Tıpkı çocukluktan beri, daima onun yolunda, yaban ellerde olan herkes gibi, birçok yabancı ve tehlikesiz olmayanlar ruhlar benim de yoluma çıktı, ama hepsinin ötesinde biraz önce andığım kişi, tekrar tekrar – Tanrı Dionysos'dan hiç de aşağı kalmayarak, şu büyük çift anlamlı ve ayartıcı Tanrıdan, bildiğiniz gibi, tüm gizliliği ve derin saygısıyla, ilk doğumunu önünüze koyduğum – (bana öyle geliyor ki, bir *kurban* ortaya koyduğum en son varlık): O zamanlar yaptıklarımı anlayan hiç kimse olmadığı için²¹⁵. Bu arada epey şey öğrendim, çok fazla şey, bu Tanrının felsefesi hakkında,

ağızdan ağıza söylediğim gibi, – ben, Tanrı Dionysos'un son ardılı ve onun dünyasına kabul edilmiş son kişiyim: Sonunda, belki size, elimden geldiğince, biraz bu felsefeden tattırabileceğim dostlarım? Uygun düştüğünce hafif sesle: Çünkü, gizli, yeni, yabancı, tuhaf, ürkütücü şeylere dokunacağız. Dionysos'un bir felsefeci oluşu, tanrıların felsefe yapması, bana zararsız bir yenilik olarak görünmüyor, çünkü felsefeciler arasında kuşku uyandırabilir bu durum, – sizin aranızda, dostlarım, daha az tepki görecektir, çünkü çok geç ve zamanında çıkmadı ortaya: Çünkü bugün, anladığım kadarıyla, artık Tanrıya, tanrılara inanmıyorsunuz. Belki de ben, anlattığım öyküdeki içtenliğimi daima kulaklarınızın katı alışkanlıklarını hoş tutan şeylerden daha ileri götürmeli miyim? Kesinlikle, sözü edilen Tanrı, ileri gitti, çok ileri, bu tür diyalogda, benim daima kat kat önümde oldu.. Evet, eğer, insan törelerine göre davranmama izin verilseydi, ona güzel, kutlu, debdebeli erdem adlarını verirdim, onun araştırmacı, keşfedici yiğitliğine övgüler düzerdim, atılgan namusluluğuna, hakikat-perverliğine, bilgelik sevgisine. Oysa bütün bu saygıdeğer pılı pırtıyla ve debdebeyle Tanrının bir ilgisi yoktur. "Bunlara ayır" diyecektir, "kendim için", kendin gibi ihtiyacı olanlar için. – Benim çıplaklığımı örtmek için hiçbir sebebim yok!" Bu tür filozofun ve tanrılığın utanmaz olduğu sanılabilir – Bir kez daha konuşur o: "Belli koşullarda insanları severim – Yanındaki *Ariadne*²¹⁶'ye söz dokundurarak: İnsan benim için sevimli, yiğit, buluşlar yapan bir hayvan, yeryüzünde bir eşi yok, her labirentten nasıl çıkacağını bilir. İyiym on karşı: Sık sık düşünüyorum onun hakkında, nasıl ilerleteceğimi, onu şimdikinden nasıl daha güçlü, daha kötü, daha dein kılacağımı." – "daha güçlü, daha kötü, daha derin?" diye sordum ürkmüş. "Evet", dedi, bir kez daha, "daha güçlü, daha kötü, daha derin, üstelik

daha güzel" – o bunları anlatırken ayartıcı Tanrı *Alkya-nemsi*²¹⁷ gülüyordu, kendisine büyüleyici bir övgülü söz söylenmiş gibi – Burada şu da görülebilir. Bu tanrılık utanmaz değildir – ; bunun için iyi de bir sebebi vardır, bu sebebi tahmin edersek, birçok bakımdan tanrıların biz insanlardan öğrenebilecekleri vardır, diyebiliriz. Biz insanlar – daha insanız...

296

Ah siz nesiniz yazılarım, resimlenmiş düşüncelerimi! Daha biraz önce, siz öylesine çok renkli, genç, gönlü kara, diken dolu, beni hapşırıp güldüren gizli kokularla doluydunuz. – ya şimdi? Tüketiniz yeniliğinizi, korkarım, bazılarına hakikat olmak üzeresiniz; Daha şimdiden, öylesine ölümsüz öylesine yürek burkucu biçimde haklı, öylesine can sıkıcı görünüyorsunuz ki! Başka türlü olabilir miydi? Hangi şeyleri yazıyor, resimliyoruz biz *Mandorinler*²¹⁸ Çinli fırçalarımızla, biz, kendilerini yazılmaya *bırakan* şeyleri ölümsüz kılanlar, neyin resmini yapabiliriz bir başımıza. Ah, yalnızca hep pörsümüş olanın, kokuşmaya yüz tutanın! Ah, hep yalnızca geçip gitmiş, tükenmiş fırtınaların, sararmış, eskimiş duyguların! Ah, hep yalnızca kuşların, uçmaktan yorulmuş, yolunu şaşırmış kuşların, elle kolayca tutuluveren, – bizim ellerimizle! Biz ölümsüz kılıcılar, daha uzun yaşayamayan, uçamayan, yalnızca yorgun ve aşınmış! Ve sizin *ikindiniz* işte, yazılarım, resimlenmiş düşüncelerim, yalnız sizin için renklerim, belki de pek çok renklerim var, çok renkli incelikler, elli çeşit, sarı kahverengi, yeşil ve kırmızı: – Oysa, hiçkimse bunlardan sizin sabahleyin nasıl görüldüğünüzü kestiremeyecek, sizin apansız kıvılcıklarınızı, yalnızlığımın mucizesini, siz benim eski sevgililerim – – berbat düşünceler!

YÜCE DAĞLARDAN Bitiş Türküsü

Ey Yaşamın öğlesi! Şenlikli zaman!

Ey yaz bahçesi!

Huzursuz mutluluk, kararlı, meraklı beklenti
Gündüz gece, hazır dostlanımı bekliyorum ben:
Nerde kaldınız, dostlar? Zamanıdır, zamanıdır, gelin!

Sizler için değil miydi, buzullar griliklerini

Bugün güllerle bezediler?

Dere arar sizi, özlemle bastırır, iter,
Rüzgar ve bulut, maviliklere daha yukarı,
Daha uzak bir noktadan gözlemek için yolunuzu.

En yükseklere kurdum sizler için masamı:-

Kim derinliklerine yıldızların uçuşumların
Benim gibi böylesine olabilir yakın?
Ülkem benim-hani kiminki daha ileri?
Kim tattı şimdiye dek balı mı?...

İşte siz, dostlar! - Vay bana, yoksa ben değil miyim,
Sizin istediğiniz?

-Yo, olmaz, hınçlanın biraz - duraksadınız, apışıp kaldınız!
Aruk, ben değil miyim? Değişti mi elim, adımım, yüzüm?
Ve sizler için neyim ben Dostlar - ne değilim?

Bir başkası mıyım? Kendine yabancılaşmış?

Kendinden çıkıp kaçan?

Bir güreşçi sık sık kendi sırtını yere çalan?
Sık sık kendi gücünü kendine karşı çevirmiş,
Kendi zaferiyle yaralanmış ve durdurulmuş?

Aradım rüzgarın en şiddetli estiği yeri,
Öğrendim yerleşmeyi de,
Kimsenin yaşamadığı, ıssızlıkta, kutup ayısı yöresinde
Unutup insanı, Tanrıyı, duayı, bedduayı?
Buzullar arasında dolaşan bir hayalci olmayı?

-Siz eski dostlar! Solgunsunuz! Sarsınuda
Aşk ve korku dolu bakın!
İşte, yapamıyorsunuz burada, yok, gidin, kızmayın!
- Burada uzak buzullarla kayalar arasında-
Avcı olmalı insan, dağ keçisi gibi sırasında.

Vahim bir avcıyım ben! Bakın nasıl da keskin
Eğilmiş yayım benim!
Yalnızca en güçlüler eğebilir yayını böyle- -:
Tehlikelidir ha, okum, şimdi çekilin,
Hiç oka benzemez, kaçın canınızı kurtarın!...

Dönlüyorsunuz ha? - Ey yürek, iyi dayandın,
Güçlü kaldı umutlarım:
Yeni dostlar gelebilir, kapıları kapamayın!
Girsin eskiler! Hauralar uyansın!
Gençtin bir zamanlar sen de, şimdi daha genç insansın!

Umut bağı, bizi birbirimizle bağlayan
İşaretleri okuyan
Aşk yazıldı üstüne bir kez solgun,
Parşömene benzetiyorum, elin
Tutmaya çekindiği-yanık kiriyle, uçmuş renginin.

Yeti artık dostlar-Ne diyeyim ben buna?-
Yalnızca dostların hayaletleri!
Yüreğimden ve penceremden vuruyorlar kapımı geceleri,
Bakıp söyleniyorlar: "Dost değil miydik sana?-
Ey pörsümüş söz, bir zamanlar gül gibi tazeydin ama!

Ey gençlik özlemi, yanlış anlaşılan!
Yanıp tutuştuğum,
Değiştirmek için düşlediğim yakınlarım
Eskiyip de çaptan düşen:
Yalnızca o değişmeli, kalmak için bana yakın.

Ey yaşamın öğlesi ikinci gençlikteki zaman!
Ey yaz bahçesi!
Huzursuz mutluluk, kararlı, meraklı beklenti!
Gündüz gece dostlarım hazır, bekliyorum ben.
Zamanıdır, zamanıdır, ncrde kaldınız, dostlar? gelin.

Biti türkü, - tatlı çılgılığı özlemin
Öldü dudağımda:
Bir büyücü yaptı bunu: Bir dost tam zamanında,
Öğle dostu-hayır, sorma bana kim, sakın
Orada ikiye bölünen o, öğleyin...

Şimdi birlikte zafer kesin,
İşte şenliğin şenliği:
Dost Zerdüşt gel, konukların konuğu!
Gülsün dünya, yırtıldı perdesi dehşetin,
Erişti düğünü ışıkla zulmetin...

ÇEVİRENİN NOTLARI

1. Sfinks, Mitolojide kafası kadın, bedeni aslan olan, kanatlı dişi canavar. Sorduğu bilmeceyi bilemeyeni öldürüyor.
2. Thebai efsanesinin kahramanı; Laius ve Iocaste'nin oğlu. Bilmeden babasını öldürüp annesiyle evleniyor.
3. Hintergrund, Nietzsche'de Vordergrund'un karşıtı, temelde olan anlamında; o nedenle bu iki sözcüğü sırasıyla 'ardında olan', 'yüzeyde olan' diye çevirdim.
4. Herşeyden kuşkulanmalı.
5. Aşağı bir durumdan, alçak bir noktadan bakış.
6. Budalalık.
7. Protagoras'ın sözü: 'insan herşeyin ölçüsüdür.
8. Tartufferie, Moliere'in 'Le Tartufe'ünden; sofuca ikiyüzlülük anlamında.
9. Pallas Athena, Eski Yunan Mitolojisinde zeus'un beyninden yaratılan bir tanrıça. Homeros'un Odysseia'sında akıl ve erdem tanrıçası.
10. Nietzsche, burada, ağır bir biçimde Spinoza'ya çatıyor. Saldırılabılır olan hakikat münezzevi Spinoza'nın maskesini düşürmüştür, diyor.
11. 'Trick zur Erkenntnis'
bkz. not 57**
12. Geliyor eşek işte
Güzel ve güçlüymüş de
13. İlk neden, Tanrı.
14. Püriten: (burada) eğlenceyi ve zevki günah sayan katı görüşlü biri.
Bkz.82.
15. Perspektivisch
16. Çeşitli küçük parçaların duygusal etki sağlama amacıyla biraraya getirildiği topluluk.
17. Alman aptallığı.

18. Kuramsal ve ahlaksal amaçlar yerine pratik ve maddeci etkenlere dayalı politika.
19. Uyutucu yeti.
21. Çünkü içinde uyutucu güç var/yapısı onun duyuları uyuşturmak.
22. Uyutucu yeti.
23. Sensualismus
24. Duyuları uyuşturmak.
25. Giuseppi Boscovich (1711-87); Fizikçi ve matematikçi.
26. Teleologisch.
27. Antiteleologen.
28. Yol gösterici ilke, buyruk.
29. Heuristicsh
30. Saçma olana indirgeme.
31. Kendi kendinin nedeni, Tanrı.
32. Ad ile sıfat arasındaki uyumsuzluk, 'yuvarlak dörtgen' örneğinde olduğu gibi.
33. Wille sözcüğünü bağlamına göre 'istem' ya da 'isteme' olarak çevirdim.
34. Etki benim.
35. Atacılık (Atavismus), çok eski atalarında bulunan özelliğin, kuşaklar sonrası, ortaya çıkma özelliği, çok uzak atalara çekme.
36. Türkçenin dil ailesi!
37. bkz. 31
* Selbst-Widerspruch: Kendi kendinle çelişki.
38. Ne Tanrı ne efendi.
40. Metapher
41. Nietzsche'nin kullanmayı sevdiği bir deyim: Gesamt-Haushalte des Lebens. Bkz. 83 dipnot.
42. Zihnin özverisi.
43. Filozoflar arasında ilk 've benzeri olmayan' psikolog olduğunu ileri sü-

rer. Nietzsche.

44. Ey, kutşal basitlik.

45. Don Kişot'a ithafen.

46. Bir kişinin ya da bir toplumun alay edilmesine, bir düşüncenin zavallılığının gösterilmesine çalışılan drama.

• 47. abbé Ferdinand Gallient (1828-87) İtalyan yazar ve ekonomisti.

48. Buradaki Sanskritçe sözcükler, Nietzsche'nin özgün metninde yanlış yazılmış. W.Kaufmann'ın İngilizce çevirisinde de düzeltmeler var (Basic Writings of Nietzsche, New York: The modern Library, 1968), ben bu düzeltilmiş sözcükleri kullandım.

Gatl: Yürüme biçimi. Srota: Nebir akışı. Ganga: Ganj Nehri.

Sözcük, 'Ganj Nehri akarken' anlamında.

49. Kaplumbağa yürürken.

50. Kaplumbağa yürüyüşü.

51. Hızlı tempo.

52. Ahlak ve sanatta.

53. Pierre Bayle (1647-1706) 17. yüzyılın ünlü bir düşünürü.

54. Prens.

55. En çabuk, en canlı biçimde.

56. Küçük olgu.

57. Yunan mitolojisinde Minos'un boğası anlamında, insan bedenli, boğa başlı.

* Esoterisch-exoterisch.

Esoterisch, içerek, eski Yunanca kökenli bir sözcük, yalnızca, küçük bir çevreyi, topluluğu ilgilendiren anlamında. Dışrak, bu sözcüğün zıttı.

** Rangordnung, Nietzsche'nin sık kullandığı bir söz. Rütbe derecesi, üstlük, aslılık ilişkileri anlamında.

58. Perspektiv, Nietzsche'nin ahlak felsefesinde can alıcı önem taşıyan bu terimi uygun düşüştüğü yerlerde "açı" olarak çeviriyorum.

59. Tanrının Avukatı. Advocatus diaboli, şeytanın Avukatına benzer olarak.

60. Perspektivischer Schätzungen, und Scheinbarkeit.
61. Değer.
62. Hakikati yalnızca iyilik yapmak için arar.
63. İyi bir felsefeci olmak için, insan, kuru, açık, yarulsamasız olmalıdır." Servet yapan bir banker, felsefede keşifler yapmak için gerekli bir karakter özelliğine sahiptir, yani olanı açıkça görme özelliğine.
64. Versucher, Almandada sinayan, araştıran, arayan, aynı zamanda ayartıcı anlamlarına gelebiliyor.
65. Umgekehrt
66. Özgür düşündür.
67. Dindar insan.
68. En aşırı saçma.
69. Yaşama tipi.
70. Wagner'in parsifal'ının kadın karakteri.
71. Öyleyse din normal insanın bir ürünü olduğunu söyleme yürekliliğini gösterelim. Bu insan, en dindar, sonsuz yazgıdan emniyetli olduğunda, hakikate en yakındır... İyi olduğunda, ebedi düzenle ilişkiye geçmek için erdem isteyerek, çıkarsız bir biçimde şeyleri derinden düşündüğünde, ölümlü başkaldırı ve saçma bulur. Bu adamın böyle anlarda, en iyi gördüğünü düşünmemek olabilir mi?
72. Herşeyin üstünde budala din!
73. İncelik, duyarlılık, naziklik
74. Gizemselle fizikselin birleşmesi
75. 1648-1717 yılları arasında yaşamış Fransız mistiği. 1965-1703 yılları arasında hapis yatmış. Dünyadan el etek çekmeyi, sessizliği, edilgenlikle, Tanrıyı düşünerek huzurun bulunulacağını savunan bir mistik okulun belli başlı temsilcilerinden.
76. Asket
77. Theismus.
78. Baştan.
79. Kısır döngü olarak Tanrı'ya da Tanrı olarak kısır döngü.

80. Heißigflinge: ayağına, çabuk, çalışkan, hamarat.
81. Cultus. Bir anlamıyla, Tanrı ya da Tanrıyla ilgili nesnelere gösterilen saygı ve tapınma, tapınanlar topluluğu.
82. 16. ve 17. yüzyılda İngiltere'de Protestan Kilisesi'nin bir bölümünün görüşü. Ahlak ve din anlayışları katı, eğlence ve hazzı günah sayan görüş.
83. Günlük işlerindeki diye yorumlanabilir ya da ekonomilerindeki Almancası Houshalte.
84. Dindar saptırma.
85. Dindar olmayan saptırma.
86. Gerçek aşkı ruhtur gövdeyi sarıp sarmalayan.
87. İyi kadın kötü kadın, sopayı basın. Sacchetti, Franco (1330-1400) Florentinalı şair ve romancı.
88. Yunan mitolojisinde alnunda tek gözü olan dev varlık.
89. Schopenhauer'in yapıtının asıl başlığı Ahlakın İki Temel Sorunu olmalı.
90. İncilime kimseyi elinden geldiğince yardım et herkese.
91. Kimseyi incitme.
92. Kant'ın kesin buyruğu: Genel bir yasa olmasını isteyebileceğin bir maksime göre eyle.
93. Bırakın gitsin
94. Utalitarische
95. Aşk tutkusu.
96. Nietzsche, Freudcu anlamıyla sublimeren (yüceltme) sözünü ilk kullanandır.
97. Platon önde, Platon arkada, ucube ortada. Ucube, Khimaira, İlyas da VI: 181'de "önü aslan, ardı yılan, arasında keçi var" diye anlatılıyor.
98. İki sözcük de ok yayı demek.
99. Gündüz olan gece de sürer.
100. Gesamt-Haushalt, bkz. 83 dipnot.
101. Vivisektion.
102. Ahlak izni.

103. Saba; Eski Yunancada Sabbaton, İbranice'de Shabbathur dinlenme günü, dinlenme ve ibadetle geçirilen yedinci gün anlamında.
104. Cumhuriyet.
105. Ne tanı ne efendi.
106. Bu sözler Richard Wagner için söylenmiş olabilir.
107. almanca, Wir Gelehrten. Biz entellektüeller, yetişmişler, aydınlar olarak da anlaşılabilirdi. Nietzsche'nin burada genellikle akademisyenlere seslendiğini düşünüyorum.
108. Yaralarını gösterme.
109. Rangvershiebung. Konum değişikliği, derecelendirme değişikliği olarak da anlaşılabilir.
110. Alman atasözü: Eigenlob stinkt. Övünme pis kokar.
111. Aylaklık.
112. Eugen Dühring (1833-1921) ve Eduard von Hartmann (1842-1906) çağlarında çok ünlüydüler. Dühring aşırı bir Sami ırk düşmanıydı, Hartmann ise Schopenhauer ile Hegel'i uzlaşturmaya, bunların bir karışımı felsefe oluşturmaya başlamıştı.
113. Ipsissima'dan: Tam kendisi.
114. Süprütü, cüruf.
115. Bir güç belirtisi, beceri, hünere.
116. Hemen hiçbir şeyi aşılamıyorum.
117. Hemen hemen.
118. Hemen hemen hiç.
119. Skeptiker
121. Nikotine benzer, uydurma bir sözcük. 'Hiçlik uyandırıcı', 'hiçlik veren' olarak yorumlanabilir.
122. İyi istemeyle.
123. Almancada vicdan "ısırır".
124. Circe, Odysseus'un serüvenlerinde önemli bir yer tutan bütüclü Tanrıça. Erkeği hayvana çevirmekle ünlü. Sphinx için bkz. dipnot..1

125. Sanat için sanat.
126. Yazgıcı, kara mizahçı, mefisto ruhuyla. Burada Mefisto Goethe'nin Mefistosu'dur, şeytanı. Bir yoruma göre sözcükme-phos (photos'un geneti-vus hali) - philos'dan oluşuyor. Işığla sevmeyen anlamında.
127. Kant
128. Setzungen
129. "Yaşantı'yı burada 'Erfahrung' karşılığı olarak kullanıyorum. Yaşanan, yaşama deneyi, tecrübesi anlamında.
130. Müzik terimi olarak, hızlı tempoyla, apansız.
131. Burjuva ahmaklığı
132. İyiyi isteyen insana.
133. Çıkar gözetmeyen.
134. İyi insan.
135. Mitleiden.
136. Ahlaklarda ve sanatlarda.
137. Engin ruh.
138. Halkion, içindeki kuş yumurtlayana dek, denizin kıpırtısız kaldığı yüzer bir kuş yuvası yapan balıkçıdır.
139. Hedonismus.
140. Pessimismus.
141. Utilitarismus
142. Eudamonismus
143. Naivitäten
144. Yasak olana çabalayışımız.
145. Şu senatör, küçük dikkat. Poco = küçük, curante = dikkat.
146. Dehasız ve ruhsuz.
147. Aklın fedâ edilmesi.
148. Tin, Geist.
149. Nietzsche'nin bu ilginç saptamaları, aşağı yukarı yüzyıl sonra, başka bir

alanda, bilim felsefesinde, Feyrabend tarafından yapılıyor. Bkz. Yönerge Hayır, Ara Yayıncılık, İstanbul 1989.

150. Proteus: Eski Yunan mitolojisinde çeşitli kılıklara girebilen deniz tanrısı.
151. Doğal insan.
152. Yazgı, kader,
153. Kadınlar kilisede ağızlarını açmamalı.
154. Kadınlar politik konularda ağızlarını açmamalı!
155. Kadınlar kadınlar hakkında ağzını açmamalı!
156. Tin, Geist
157. Bak şekerim, yalnızca sana büyük hazlar verecek çılgınlıklara izin ver!
158. O (dişi), yukarı bakar ve ben de ona.
159. August Friedrich Ferdinand von Kotzebue (1761-1819), döneminin tanınmış yazarlarından. Goethe'den farklı özellikleri olan yazar, Napolyon'a karşı yazılar yazdı. Karl Ludwig Sand (1795-1820) adlı bir ilahiyat öğrencisi, onu Rus casusu sanarak öldürdü. Sand, sonra idam edildi.
160. Paul Friedrich Richter'in (1763-1825) takma adı, Romantik dönemin önemli Alman yazarı.
161. Napolyon'a karşı.
162. Gemüt: ruh, can, duygu, yürek anlamlarına gelen çok anlamlı Almanca bir sözcük.
163. Ortaçağ Almanyasında bir bölge ve düklük. Batı Almanya'nın şimdiki Baden Württemberg, Bavyera Bölgelerini kapsıyor.
164. Göz(ler) önüne.
165. Seelen - Haushalt, ruhun ev işleri diye de çevrilebilir.
166. Bir zamanlar Berlin yöresine "Kutsal Roma İmparatorluğu'nun kum torması" deniyormuş.
167. Nietzsche, burada "deutsch" (Alman) sözünü, bir oyunla, tiische'ye (orta yüksek Almanca'da sıradan halk yığın anlamında) benzetip, onu da "täuschen" (aldanmak, iğfal etmek, dolandırmak, boşa çıkarmak)dan türetiyor.

168. Dresden'in 15 mil güney-doğusunda, İsviçre Alpleriyle karşılaşılma-yacak kadar biçimsiz, kabak dağ sıralarının bulunduğu yöre.
169. Nişme bana, İncil Yuhanna, 17, isa'nın sözü.
170. Staccato: Bir müzik terimi, Art arda gelen notalar arasındaki kesintilerle oluşan kopukluk, Rubato'da bir müzik terimi. Bazı notaların, diğerleri-nin uzatılması için kısaltıldığı tempo.
171. Nietzsche'nin kendisi.
172. Tötenik (teutonische): Hind- Avrupa dil ailesinin alman kolunda, bir dil konuşan halklarla ilgili (İskandinav ve Anglosakson ırklar arasında).
173. Heinrich von Sybel (1817-95) ve Heinrich vo Treitsche (1834-96) dö-nemlerinin iki ünlü Alman tarihçisi. Sybel birçok yıllar Prusya parla-mentosu üyeliği yaptı. Bismarck'ın savunuculuğunu ve eleştirmenliğini üstlenmiştir. Treitsche, Dresden'liydi. Önceleri liberaldi, 1866'da Pru-sya Avusturya savaşında Prusya'yı savundu. 1871'de imparatorluk par-lamentosu üyesi oldu. 1847'te Berlin'de tarih profesörlüğü yaptı. Sö-mürgeci yayılmanın savunucusu, Yahudi düşmanıydı.
174. Doğan şey.
175. Yapılan şey.
176. Uyduruk ve gerçekdışı şey.
177. Bronz'dan daha dayanıklı, Romalı şair Horatius Flocus'un Odes'inden (III. 30.1)
178. Berlin yöreni.
179. Locke'u aşşağı görüyorum.
180. Anglomanie: İngiliz olana aşırı düşkünlük.
181. Fransız ruhu.
182. Soyululuğu.
183. Fatalisten.
184. Victor Hugo 22 Mayıs 1885'te öldü.
185. Modern ruh.
186. Sanat için sanat.
187. Romancı.

188. Paris Bulvarcuları.
189. Psikolojinin zevki için.
190. Büyük Fransız romancısı (1783-1842). Takma adı Stendhal.
191. Fransa'nın güneydoğusunda, akdenize kıyısı olan bölge halkı.
192. Bugünkü Marsilya ve La Spezia kentleri arasında yaşayan eski bir halk.
193. Bismarck'ın, Prusya'nın politik sorunlarının çözümü için kullandığı deyim.
194. Tantalusa: Mitolojide Tanrılarca cezalandırılmış bir kişi çenesinin altındaki su, kafasının üstünde de dallarıyla meyvalar, ne zaman uzansa, kendinden uzaklaşıyor.
195. Yavaş tempo.
196. Eski Yunanca'da paskheln (kökü path)fülinden, acı çekmek, karşılamak, bir şeyin başımıza gelmesi anlamında. Pathos, yaşanıda ya da bir sanatsal anlatımda acıma ya da duygudaşlık yaratan öge, sevgi dolu acıma duygusu.
197. İlgisizlik, kayıtsızlık.
198. İyi bir insan.
199. Şen bilim.
200. Art.
201. Typus.
202. polis, kent devleti.
203. Fark nefrete yol açar.
204. Horatio'nun Epistles'inden I. 1024 furca... nararem expellere... usqua recurret (Yabayla savmayı dene doğayı, her zaman geri döner o.)
205. Eşitler arasında.
206. Metinde Wohlgeruch (güzel koku) olarak geçiyor.
207. Benzer olana ilerleme.
208. Kinik, Latincesi cynicus. Eski Yunancada kynlkos köpeksi. Erdemin tek iyi olduğunu iyininse, özdenetim ve bağımsızlıkta bulunduğunu ileri süren Eski Yunan felsefe okulunun üyesi.

209. Lessing'in Emilia Galotti oyunundan alman bir söz, I. perde, 4. sahne:
"Ya da, kötü bir yazgıyla Rafael elsiz doğsaydı, hâlâ onun en büyük sanat dâhisi olacağını düşünür müydünüz, prensim?"
210. "Dört köşeli üçgen", "bakır tahta", "sıcak buz" gibi, uyumsuz terimlerin biraraya getirilmesi.
211. (h)arpula, Eski Yunan mitolojisinde yansı kadın, yansı kuş, soyguncu furtuna tanrıçaları.
212. Erdem coşkunluktur.
213. Şen bilim.
214. Versucher-Gott: Araştırmanın, deneyenin Tanrısı anlamına da gelebilir.
215. Trajedinin Doğuşu kitabının anlaşılmadığından yakınıyor Nietzsche.
216. Ariadne, Eski Yunan mitolojisinde binbir dehlizli Labyrinthos mağarasından kurtulan Theseus'un sevgilisi
217. Eski Yunan mitolojisinde deniz kuşu.
218. Çin'de yüksek derecede devlet memurları.

